CMRU
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาคารราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 14
202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ 0-5388-5959 โทรสาร 0-5388-5950
E-mail: research_cmru@hotmail.com

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำปีที่ 19 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561

วารสารวิจัย ราชภัฏเชียงใหม่

ประจำปีที่ 19 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL
วารสารวิจัยเพื่อรับใช้สังคม

- ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา
  ชนิตา พันธุ์มณี, เกษม กุณาศรี และเริงชัย ตันสุชาติ
- การศึกษาการใช้เครื่องตะบันน้ำในชุมชนชาวไทยภูเขา : กรณีศึกษาบ้านจะจ๊อ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
  ภัทดี สิทธิฤทธิ์กวิน และศิริพงษ์ ตรีรัตน์
- การจัดการความรู้จากกล้วยเพื่อการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
  ครุปกรณ์ ละเอียดอ่อน
- ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
  ณิชกานต์ พิชิตนภากุล
- การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
  สนิท หาจิตุริส
- วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน
  จันทรา แซ่ลิ่ว
- ดนตรีพื้นเมืองล้านนากับการพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
  ธนพชร นุตสาระ
- การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
  สำราญ ขันสำโรง, ทิพย์พนากรณ์ เลาลี และวิสุทธิโชย ชัยสิทธิ์
- การรับรู้ในปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษากับการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการพัฒนาชุมชน
  ณัฐนันท์ ศิริเจริญ
- แนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
  ศิริรักษ์ ยาวิราช, ชรัญญา สุวรรณเสรีรักษ์, เก็จวลี ศรีจินทร์, ศุภวัชร์ อินฝาง และรุจิรา สุขมณี

ISSN 1513-8410

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ธรรมไชย รักษาราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ณนัด บุญชัย รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.บังอร ฉัตรรุ่งเรือง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.รัชพล สัมพุทธานนท์ รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.พรหทัย ตัณฑ์จิตานนท์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลาธิป สมาหิโต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ พันธุ์เสือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิกราน หอมดวง มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ พลสงคราม มหาวิทยาลัยพายัพ
อาจารย์ ดร.ฐิติ ฐิติจำเริญพร มหาวิทยาลัยพายัพ
รองศาสตราจารย์ ดร.นิสิต พันธมิตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพลิน ภูจีนาพันธุ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ธารณ์ ทองงอก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.นันท์นภัส แสงฮอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.คณิเทพ ปิตุภูมินาค มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.บานจิตร สายรอคำ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรธน์ ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ฐากร สิทธิโชค มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา รอดสมบุญ ข้าราชการบำนาญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภธณิศร์ เติมสงวนวงศ์ สมาคมเครือข่ายที่ปรึกษาระดับชาติ
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระศักดิ์ ชมภูคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.จตุพร เสถียรคง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ทัตพร คุณประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ

Professor Dr.Andreas Zins Modul University, Vienna, Austria
รองศาสตราจารย์ ดร.จีรยุทธ ไชยจารุวณิช มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรธน์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดชา ทำดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.จุฑาศินี ธัญปราณีตกุล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาจารย์ ดร.ยงยุทธ วิถีไตรรงค์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธา เจนศิริศักดิ์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ พงษ์เมษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.ฆนธรส ไชยสุต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาคารราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 14 เลขที่ 202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทร. 0-5388-5959 โทรสาร 0-5388-5950

วารสารนี้ได้รับการรับรองจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Center) กลุ่ม 2

ข้อความหรือข้อคิดเห็นในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนมิใช่ความรับผิดชอบของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำนำ

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นวารสารที่จัดทำขึ้นเพื่อตีพิมพ์บทความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือท้องถิ่น ทั้งทางด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการศึกษา โดยบทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องแสดงให้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม ชุมชน และท้องถิ่น อีกทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ หรือการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการเผยแพร่การสร้างความตระหนัก การรับรู้ในปัญหา แนวทางแก้ไขของชุมชนและสังคมมาอย่างต่อเนื่อง และวารสารนี้ได้รับการรับรองจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Center) กลุ่ม 2

ในวารสารฉบับนี้ยังคงเผยแพร่ผลงานที่มีเนื้อหาทางด้านวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ การบูรณาการผลงานวิจัยและการบริการวิชาการ และข้อมูลอันเป็นประโยชน์จากคณาจารย์ นักศึกษา และผู้เชี่ยวชาญ ในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต สังคม ชุมชน และท้องถิ่น รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านวิชาการแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป โดยมีบทความ 10 เรื่อง ที่มีเนื้อหาหลากหลาย ได้แก่ ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าว การศึกษาการใช้เครื่องตะบันน้ำในชุมชนชาวไทยภูเขา การจัดการความรู้จากกล้วยเพื่อการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน การมีส่วนร่วมในจัดการการท่องเที่ยว การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน ดนตรีพื้นเมืองล้านนากับการพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การรับรู้ในปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษากับการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการนำไปพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดสำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว บทความต่างๆ เหล่านี้ได้ผ่านการพิจารณาและการกลั่นกรอง จากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยดังเช่นที่ผ่านมา

กองบรรณาธิการขอขอบคุณนักวิจัยทุกท่านที่ได้ส่งบทความเข้ามาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารและหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความในวารสารฉบับนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการของประเทศไทยต่อไป

กองบรรณาธิการ
วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่

สารบัญ

ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา 5
ชนิตา พันธุ์มณี, เกษม กุณาศรี และเริงชัย ตันสุชาติ

การศึกษาการใช้เครื่องตะบันน้ำในชุมชนชาวไทยภูเขา : กรณีศึกษาบ้านจะจ่อ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 25
ภักดี สิทธิฤทธิ์กวิน และศิริพงษ์ ตรีรัตน์

การจัดการความรู้จากกล้วยเพื่อการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน : 37
กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ครุปกรณ์ ละเอียดอ่อน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก 51
และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
ณิชกานต์ พิชิตนภากุล

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 63
ในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
สนิท หาจัตุรัส

วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน 75
จันทรา แซ่ลิ่ว

ดนตรีพื้นเมืองล้านนากับการพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ 89
เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ธนพชร นุตสาระ

การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 101
สำราญ ขันสำโรง, ทิพย์พนากรณ์ เลาลี และวิสุทธิไชย ชัยสิทธิ์

การรับรู้ในปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษากับการสื่อสารระหว่างบุคคล 113
เพื่อการพัฒนาชุมชน
ณัฐนันท์ ศิริเจริญ

แนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : 125
กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
ศิริรักษ์ ยาวิราช, ชรัญญา สุวรรณเสรีรักษ์, เก็จวลี ศรีจันทร์, ศุภวัชร์ อินฝาง และรุจิรา สุขมณี

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

ALTERNATIVE LOGISTICS SYSTEMS FOR ENHANCING COMPETITIVENESS OF RICE IN CHIANG MAI, CHIANG RAI AND PHAYAO PROVINCES

ชนิตา พันธุ์มณี เกษม กุณาศรี และเริงชัย ตันสุชาติ

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

01

ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

ALTERNATIVE LOGISTICS SYSTEMS FOR ENHANCING COMPETITIVENESS OF RICE IN CHIANG MAI, CHIANG RAI AND PHAYAO PROVINCES

ชนิตา พันธุ์มณี
Chanita Panmanee
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Faculty of Economics, Maejo University
เกษม กุณาศรี
Kasem Kunasri
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Faculty of Management Sciences, Chiang Mai Rajabhat University
เริงชัย ตันสุชาติ
Roengchai Tansuchat
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Faculty of Economics, Chiang Mai University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมาย และวิเคราะห์ความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือก โดยกลุ่มตัวอย่างคือเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา จำนวน 300 ราย ใช้วิธีการกำหนดโควตาและสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบโลจิสติกส์ข้าว 20 ราย เลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ ใช้การประชุมแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้นเป็นเครื่องมือในการวิจัย

ผลการวิจัยทำให้ได้แบบจำลองที่บูรณาการระหว่างระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีนซึ่งเน้นการลดต้นทุนต่ำสุดและแบบกรีนที่เน้นปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำสุด โดยแบบจำลองที่มีความสำคัญอันดับหนึ่งคือระบบโลจิสติกส์ที่ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือกโดยการเปลี่ยนจากการใช้น้ำมันดีเซลมาเป็นการใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจี ทั้งนี้พลังงานทดแทนทั้งสองทางเลือกมีความคุ้มค่าทั้งทางด้านการเงินและด้านสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ข้าว โลจิสติกส์แบบลีน โลจิสติกส์แบบกรีน ต้นทุนโลจิสติกส์ การปล่อยก๊าซเรือนกระจก

Abstract

This research aims to construct the models of alternative logistics systems for enhancing the competitiveness of rice in the target areas; Chiang Mai, Chiang Rai and Phayao provinces, and analyze the value gain of the alternative logistics systems. The samples are 300 farmers in Chiang Mai, Chiang Rai and Phayao provinces selected by quota and multi-stage sampling approaches. Moreover, 20 stakeholders in the rice logistics are selected by snowball sampling method. The participatory action research (PAR) and the analytical hierarchy process (AHP) analysis are used as the research tools.

The result brings about the integrated model between lean logistics of rice focusing on minimized cost and green logistics of rice stressing on lowest GHG emission. The first ranking model selected is the rice logistics using alternative energy by changing diesel fuel to NGV and LPG gases. Finally, the value gains of alternative logistics express that both options of alternative energy are worth in financial and environmental aspects.

Keywords: Rice, Lean logistics, Green logistics, Logistics cost, GHG emission

บทนำ

ข้าวถือเป็นสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นสินค้าเกษตรที่สามารถสร้างรายได้เข้าประเทศมูลค่ามหาศาลเป็นเวลาต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามภายใต้สภาวะการแข่งขันในตลาดการส่งออกข้าวที่รุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศเวียดนามซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญ กลับพบว่าราคาข้าวของไทยสูงกว่าเวียดนามอย่างมาก ทั้งนี้สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งมาจากสัดส่วนของต้นทุน โลจิสติกส์ที่สูงมาก ทั้งต้นทุนค่าขนส่ง ต้นทุนค่าดูแลเก็บรักษา ต้นทุนค่าสูญเสียและเสียหายระหว่างจัดการ และต้นทุนค่าบริหารจัดการต่างๆ สัดส่วนของต้นทุนโลจิสติกส์ที่สูงมากได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อต้นทุนข้าวโดยรวม ทำให้ราคาข้าวไทยที่ส่งออกไปต่างประเทศสูงกว่าประเทศคู่แข่งขันโดยเปรียบเทียบ นอกจากนี้ แนวโน้มของการแข่งขันในปัจจุบันอันเนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้าและการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมข้าวพยายามหาแนวทางในการลดต้นทุนและสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการบริหารจัดการโลจิสติกส์จากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งในภาพรวมของประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ของประเทศไทยยังต่ำกว่าประเทศคู่แข่ง เพราะการขนส่งสินค้าของไทยประมาณร้อยละ 88 ใช้รถบรรทุกที่มีต้นทุนพลังงานสูง (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2555) นั่นแสดงให้เห็นว่าการจะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ให้มีประสิทธิภาพ ต้องลดการสูญเสียในกิจกรรมต่างๆ ระหว่างการขนส่ง การกำหนดระดับการเก็บรักษาสินค้าคงคลังให้เหมาะสม รวมถึงการสร้างความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งกำลังเป็นกระแสนิยมในปัจจุบัน ทั้งนี้ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกที่เป็นที่กล่าวถึงมากที่สุดในปัจจุบัน คือระบบโลจิสติกส์แบบลีน (Lean logistics systems) และระบบโลจิสติกส์แบบกรีน (Green logistics systems) ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Dües, et al. (2013), Galeazzo, et al. (2014), Martínez-Jurado and Moyano-Fuentes (2014), Pampanelli et al. (2014) และ Ugarte et al. (2016)

เป้าหมายของระบบโลจิสติกส์แบบลีน มุ่งเน้นในเรื่องการไหลของงานเป็นหลัก โดยมีหลักสำคัญในการลดความสูญเสีย (Waste) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการลดต้นทุนในระบบโลจิสติกส์ การลดความสูญเสียนี้อยู่บนหลักการ 4 ศูนย์ (4 Zeros) หรือลดให้เหลือน้อยที่สุด ได้แก่ ของเสียเป็นศูนย์ การรอคอยเป็นศูนย์ สินค้าคงคลังเป็นศูนย์ และอุบัติเหตุเป็นศูนย์ ในขณะที่ระบบโลจิสติกส์แบบกรีน เป็นการบริหารจัดการโลจิสติกส์ในมิติที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมาย

สำคัญ คือ การลดการปล่อยมลภาวะ หรือก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดจากการเผาผลาญพลังงานในรูปแบบต่างๆ ทั้งกระบวนการค้า การผลิต และการส่งมอบสินค้าในกระบวนการการขนส่งผ่านการขับขี่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการการใช้ประโยชน์จากการขนส่งให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการปรับรูปแบบการขนส่งไปสู่รูปแบบที่ประหยัดพลังงาน แม้ว่าระบบโลจิสติกส์ทั้งสองรูปแบบจะแตกต่างในแนวคิดทางด้านการจัดการ แต่ทั้งสองระบบล้วนต้องการบรรลุเป้าหมายในการลดต้นทุน การจัดการที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในยุคการค้าเสรี

สำหรับบริบทเชิงพื้นที่ภาคเหนือตอนบนพบว่าสภาพภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน และมีพื้นที่ราบลุ่มไม่มากนัก แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้มีศักยภาพเพียงพอสำหรับเพาะปลูกพืชได้หลากหลายชนิด ซึ่งหนึ่งในพืชที่ปลูกกันมากคือข้าว จากข้อมูลพื้นที่ปลูกและผลผลิตข้าวนาปีในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยวผลผลิต และมีปริมาณผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้มากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงใหม่ ตามลำดับ จึงเห็นได้ว่าทั้ง 3 จังหวัด ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนในการสร้างต้นแบบระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของภาคเหนือตอนบน กอปรกับวิถีการค้าข้าวของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือการปลูกข้าวเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน โดยจะทยอยแบ่งสีที่โรงสีขนาดเล็ก (กำลังสี 1-2 ตันต่อ 24 ชั่วโมง) ส่วนที่เหลือจะขายให้โรงสีขนาดกลาง (กำลังสี 30-60 ตันต่อ 24 ชั่วโมง) หรือผ่านพ่อค้าข้าวเปลือก หรือตลาดกลางข้าวเปลือก ซึ่งแต่ละขั้นตอนของการเคลื่อนย้ายสินค้าและการเก็บรักษาสินค้าคงคลังยังมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ต้นทุนในการเคลื่อนย้ายกลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามราคาน้ำมันโลกที่เปลี่ยนแปลงไปและระยะทางการขนส่งที่ห่างไกล (มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2552) ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในภาคเหนือตอนบนและการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการค้าที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทางเลือกจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ไม่ควรมองข้ามสำหรับพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของไทย

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยนี้จึงได้มุ่งเน้นการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ข้าวในพื้นที่เป้าหมายของภาคเหนือตอนบน ซึ่งได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา เพื่อเป็นทางเลือกในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดข้าวไทย โดยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดระบบโลจิสติกส์แบบลีนและระบบโลจิสติกส์แบบกรีนมาใช้ในการสร้างแบบจำลอง รวมถึงมีการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของระบบทางเลือกดังกล่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้ในการสร้างนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมข้าวในภาคเหนือของไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือก

ระเบียบวิธีวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่เป้าหมายภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบ โลจิสติกส์

การเลือกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ในพื้นที่เป้าหมายภาคเหนือตอนบนจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา เมื่อนำจำนวนประชากรครัวเรือนเกษตรที่ทำนาในทั้ง 3 จังหวัดมาคำนวณหาสัดส่วนในแต่ละพื้นที่พบว่าในแต่ละพื้นที่มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงใช้วิธีการกำหนดโควตาในแต่ละพื้นที่ พื้นที่ละ 100 ราย รวมทั้งสิ้น 300 ราย ร่วมกับวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) เพื่อระบุกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านตามขนาดตัวอย่างเป้าหมายที่กำหนดไว้

การเลือกกลุ่มตัวอย่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบโลจิสติกส์ข้าว ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) โดยเริ่มต้นจากข้อมูลเกษตรกร แล้วเชื่อมโยงไปยังกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายอื่นๆ ในระบบโลจิสติกส์ ได้แก่ พ่อค้าคนกลาง กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ และผู้ประกอบการโรงสีข้าว โดยกำหนดโควตาของกลุ่มตัวอย่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบโลจิสติกส์ไว้ที่ 20 ราย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีดำเนินการวิจัยในการสร้างแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้ประยุกต์แนวคิดโลจิสติกส์แบบลีน และโลจิสติกส์แบบกรีนมาใช้ในการสร้างแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือก ดังนั้นจึงแบ่งสถานการณ์จำลอง (Scenarios) ออกเป็น 3 กรณี ดังนี้

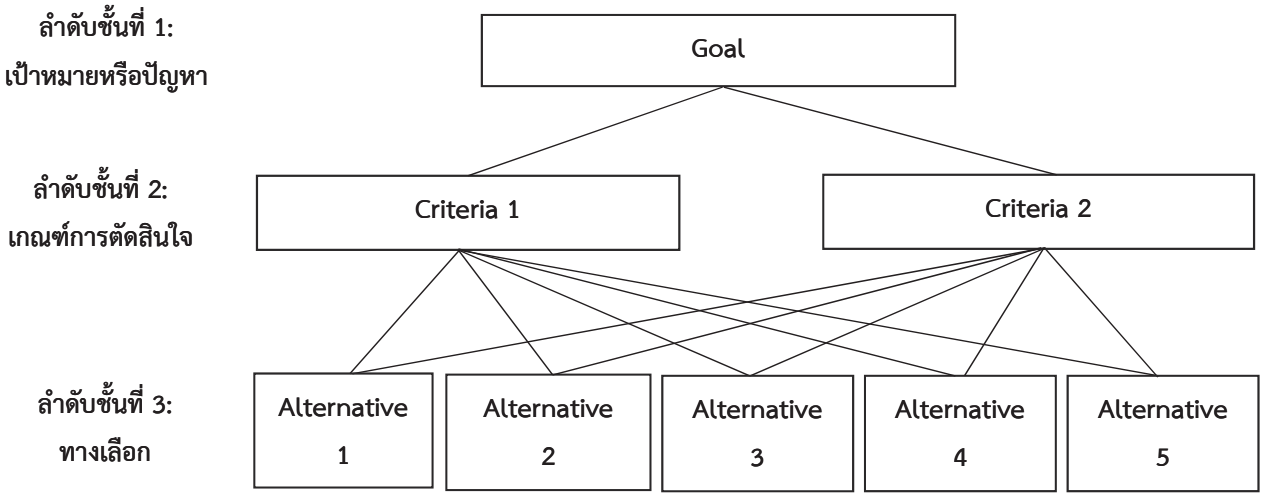
กรณีที่ 1 ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีน โดยกำหนดกิจกรรมหรือองค์ประกอบที่สามารถลดการสูญเปล่า 7 ประการ ได้แก่ การสูญเปล่าเนื่องจากการผลิตมากเกินไป การสูญเปล่าเนื่องจากการเก็บวัสดุคงคลัง การสูญเปล่าเนื่องจากการขนส่ง การสูญเปล่าเนื่องจากการเคลื่อนไหว การสูญเปล่าเนื่องจากกระบวนการผลิต การสูญเปล่าเนื่องจากการรอคอย และการสูญเปล่าเนื่องจากการผลิตของเสีย

กรณีที่ 2 ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบกรีน โดยกำหนดกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งมีเป้าหมายสำคัญ คือ การลดการปล่อยมลภาวะหรือก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ตั้งแต่การเก็บเกี่ยวและผลิตวัตถุดิบ การผลิตสินค้า การบริหารจัดการสินค้าคงคลัง การขนส่งสินค้า และการบริการลูกค้า ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบโลจิสติกส์แบบกรีน ได้แก่ การขับขี่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการการใช้ประโยชน์จากการขนส่งให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการปรับรูปแบบการขนส่ง โดยในแต่ละกระบวนการข้างต้น ต้องคำนึงถึงการลดการใช้ การใช้ซ้ำ การนำกลับมาใช้ใหม่ และการซ่อมบำรุง

กรณีที่ 3 ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบผสมแนวคิดลีนและกรีน โดยดูทั้งกิจกรรมที่สามารถลดการสูญเปล่าได้ และกิจกรรมการลดการปล่อยมลภาวะหรือก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

ทั้งนี้ในขั้นตอนของสร้างแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมาย 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบนนั้น ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดเวทีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดรูปแบบและแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ และใช้กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น (Analytical hierarchy process: AHP) เข้ามาช่วยในการตัดสินใจเพื่อหาทางเลือกการปฏิบัติที่เหมาะสม

2. กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น (AHP) เป็นวิธีการที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด (Saaty, 1980) ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Saaty (2008), Thengane et al. (2014), Russo and Camanho (2015), Gürcan et al. (2016) และ Singh and Nachtnebel (2016) ที่ได้นำเทคนิค AHP มาใช้ในการตัดสินใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมาย (Goal) จากนั้นจึงกำหนดหลักเกณฑ์ (Criteria) เพื่อประเมินความเหมาะสมของเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจมีการกำหนดหลักเกณฑ์ย่อย (Sub-criteria) ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของหลักเกณฑ์หลักหรือไม่ก็ได้ จากนั้นจึงกำหนดทางเลือก (Alternative) ซึ่งเป็นทางเลือกที่ใช้ตัดสินใจในแต่ละด้าน เพื่อนำไปใช้เป็นทางเลือกในการบรรลุเป้าหมาย แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น (Analytical hierarchy process: AHP)
ที่มา: ประยุกต์จาก Saaty, 2008, Ho et al., 2009 และ Singh and Nachtnebel, 2016.

เมื่อได้ลำดับชั้นที่จะวิเคราะห์แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจมีความสำคัญต่อเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาน้ำหนักความสำคัญของแต่ละหลักเกณฑ์ก่อนที่จะประเมินทางเลือก โดยสร้างตารางเมตริกซ์เปรียบเทียบแบบจับคู่ (Pair-wise comparison matrix) และกำหนดมาตราส่วนเพื่อการเปรียบเทียบความสำคัญ โดยในการวิจัยนี้ได้กำหนดมาตราส่วนเพื่อการเปรียบเทียบความสำคัญตามวิธีการของ Saaty (1990, 2008) ซึ่งกำหนดไว้ 9 ระดับ โดยที่ 1 หมายถึงกิจกรรมหรือประเด็นที่หนึ่งมีความสำคัญเท่ากับกิจกรรมหรือประเด็นที่สอง และ 9 หมายถึงทางเลือกหรือองค์ประกอบที่หนึ่งมีความสำคัญมากกว่าทางเลือกหรือองค์ประกอบที่สองอย่างมากที่สุด (Extreme Importance) และส่วนกลับของ 1 ถึง 9 จะแสดงความหมายในทางตรงกันข้าม ในการคำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์การประเมิน โดยวิธี Simple normalized row sum (SNRS) มีทางเลือกหรือองค์ประกอบที่ต้องการประเมิน n ทางเลือก ได้แก่ C_1, ..., C_n และ น้ำหนักของแต่ละทางเลือกหรือองค์ประกอบดังกล่าว คือ W_1, ..., W_n ค่าที่ได้จากการเปรียบเทียบแบบจับคู่ (a_{ij}) ของความสำคัญของทางเลือกหรือองค์ประกอบ C_i และ C_j หาได้จาก $a_{ij} = W_i/W_j$ เมตริกซ์ $A = [a_{ij}]$ ของการเปรียบเทียบแบบจับคู่ดังสมการที่ (1) และเมื่อคูณเมตริกซ์ A ด้วยเวคเตอร์ของน้ำหนัก จะได้สมการที่ (2)

$$A = [a_{ij}] = \begin{bmatrix} W_1/W_1 & W_1/W_2 & \cdots & W_1/W_n \\ W_2/W_1 & W_2/W_2 & \cdots & W_2/W_n \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ W_n/W_1 & W_n/W_2 & \cdots & W_n/W_n \end{bmatrix} \quad (1)$$

$$\begin{bmatrix} W_1/W_1 & W_1/W_2 & \cdots & W_1/W_n \\ W_2/W_1 & W_2/W_2 & \cdots & W_2/W_n \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ W_n/W_1 & W_n/W_2 & \cdots & W_n/W_n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} W_1 \\ W_2 \\ \vdots \\ W_n \end{bmatrix} = n \begin{bmatrix} W_1 \\ W_2 \\ \vdots \\ W_n \end{bmatrix} \quad (2)$$

จากสมการที่ (2) เวคเตอร์ของน้ำหนัก คือ Eigenvector และ n คือ Eigenvalue ที่มีค่าสูงสุดเพียงค่าเดียวในเมตริกซ์ A ซึ่งค่านี้จะใช้เป็นน้ำหนักของแต่ละทางเลือกหรือองค์ประกอบ และถ้าให้ λ_{max} คือ Eigenvalue ที่มีค่าสูงสุด และ v คือ Eigenvector ของเมตริกซ์ A ซึ่งแสดงดังสมการที่ (3)

$$v = \begin{bmatrix} v_1 \\ v_2 \\ \vdots \\ v_n \end{bmatrix} \quad (3)$$

เมื่อกำหนดให้ A คือ สแควร์เมตริกของคะแนนความสำคัญซึ่งปรับค่าให้เป็น 1 แล้ว (Normalized), λ_{max} คือ Maximum Eigenvalue และ v คือ Eigenvector สามารถแสดงความสัมพันธ์ของ Eigenvalue และ Eigenvector (Dong and Cooper, 2016 และ Karanik et al., 2016) ได้ดังสมการที่ (4)

$$Av = \lambda_{max} v \quad (4)$$

ทางเลือกหรือองค์ประกอบที่ผ่านการประเมินผ่านหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจ จะถูกนำมาคำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญย่อย (Local weights: LW) ซึ่งแสดงถึงน้ำหนักของแต่ละทางเลือก จากนั้นคำนวณหาน้ำหนักความสำคัญโดยรวม (Global weights: GW) ของแต่ละลำดับชั้น ซึ่งหาได้จากการนำน้ำหนักความสำคัญย่อยในแต่ละองค์ประกอบในลำดับชั้นนั้นคูณกับน้ำหนักความสำคัญย่อยในองค์ประกอบเดียวกันของลำดับชั้นที่สูงขึ้นไป จะสามารถจัดลำดับความสำคัญของทางเลือกได้

3. วิเคราะห์ความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือก เนื่องจากในการพัฒนาระบบ โลจิสติกส์ทางเลือกแม้ว่าจะช่วยลดต้นทุนที่เป็นตัวเงินและต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่เกิดจากความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแล้วแต่ในกระบวนการพัฒนาย่อมต้องมีการลงทุน เช่น การลงทุนในเครื่องจักร ยานพาหนะ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยในการตัดสินใจ โดยวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงิน และความคุ้มค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้การเปรียบเทียบปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของระบบโลจิสติกส์ในปัจจุบันกับต้นทุนของแบบจำลองทางเลือก จากนั้นจึงนำเสนอเป็นทางเลือกระบบโลจิสติกส์ข้าวภาคเหนือตอนบน เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบโลจิสติกส์ข้าวภาคเหนือตอนบน

ผลการวิจัย

แบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

เนื่องจากงานวิจัยนี้ ได้ประยุกต์แนวคิดโลจิสติกส์แบบลีน และโลจิสติกส์แบบกรีนมาใช้ในการสร้างแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือก ดังนั้น จึงแบ่งสถานการณ์จำลอง (Scenarios) ออกเป็น 3 กรณี คือ ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีน ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบกรีน และระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบผสมแนวคิดลีนและกรีน และใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดรูปแบบและในแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ข้าวแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ ดังนี้

1. ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีน

แบบลีน โดยเป็นระบบที่เน้นการสร้างคุณค่า มุ่งขจัดความสูญเปล่าที่ก่อให้เกิดความล่าช้าหรือต้นทุนที่สูงขึ้น แต่ไม่เพิ่มคุณค่าในมุมมองของลูกค้า ซึ่งผลจากการประชุมแบบมีส่วนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถออกแบบแต่ละกิจกรรมของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีน แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การประมาณการผลกระทบของระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีน

กิจกรรมหลัก	การออกแบบลีน	การประมาณการผลกระทบของแบบจำลองลีน	
		ต้นทุนโลจิสติกส์	ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
ด้านการบริหารจัดการ	การลดของเสียและกิจกรรมที่ไม่เกิดคุณค่า	- การลดกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดขึ้นคุณค่า (ต้นทุนบริหารจัดการ *ลดลง*) - การลดปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต/การผลิตที่มากเกินไป (ต้นทุนบริหารจัดการ *ลดลง*) - การใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีใหม่ (ต้นทุนเทคโนโลยี *เพิ่มขึ้น*)	- ลดปริมาณของเสีย (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*) - ลดรอบระยะเวลาในการผลิต (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*)
ด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง	การจัดการคลังสินค้า	- การลดปริมาณสินค้าคงคลัง (ต้นทุนสินค้าคงคลัง *ลดลง* แต่ต้นทุนกรณีปัจจัยการผลิต/ผลผลิตไม่เพียงพอ *เพิ่มขึ้น*) - การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง (ต้นทุนสินค้าคงคลัง *ลดลง*)	- ลดปริมาณความสูญเสียและของเสียจากคลังสินค้า (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*)
ด้านการขนส่ง	การขนส่งให้ทันเวลา	- การขนส่งสินค้าให้ทันเวลา ทำให้ความพอใจของผู้บริโภคสูงขึ้น เกิดความภักดีในสินค้า (ต้นทุนด้านปริมาณสินค้าค้างสต็อกหรือต้นทุนคำสั่งซื้อคงค้าง *ลดลง*) - การลดอุบัติเหตุจากการขนส่ง (ต้นทุนการขนส่ง *ลดลง*)	- เกิดมลพิษจากปริมาณการขนส่งที่มากขึ้น (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *เพิ่มขึ้น*)

ที่มา: จากการประชุมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

หมายเหตุ: กิจกรรมในแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีนเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

จากตารางที่ 1 กิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการจะเน้นไปที่การลดของเสียและกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดคุณค่า ได้แก่ การลดกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดคุณค่า การลดปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิตหรือการผลิตที่มากเกินไป และการใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อลดต้นทุน สำหรับกิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลังเน้นไปที่การจัดการคลังสินค้า ได้แก่ การลดปริมาณสินค้าคงคลังรวมถึงปัจจัยการผลิตคงคลังลง และการลดความเสียหายของสินค้าจากการเก็บสินค้าคงคลัง ซึ่งการบริหารจัดการคลังสินค้าที่ดีจะช่วยลดต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง และในกิจกรรมหลักด้านการขนส่งจะเน้นที่การขนส่งให้ทันเวลา ได้แก่ การขนส่งสินค้าให้ทันเวลา และการลดอุบัติเหตุที่เกิดจากขนส่งทั้งที่เกิดต่อสินค้า สินทรัพย์ และตัวบุคคล ทั้งนี้การขนส่งสินค้าให้ทันเวลานอกจากจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ยังสร้างความภักดีในสินค้าอีกด้วย นอกจากนี้ผลการคาดการณ์ผลกระทบของระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีนต่อต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

2. ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบกรีน

สำหรับแบบจำลองระบบโลจิสติกส์แบบกรีน เป็นแบบจำลองที่ถูกออกแบบบนพื้นฐานของการกำจัดของเสียและสารเคมีจากสิ่งแวดล้อมและการลดการใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง ผลจากการประชุมกลุ่มทำให้ได้แนวทางการปฏิบัติสำหรับเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประมาณการผลกระทบของระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบกรีน

กิจกรรมหลัก	การออกแบบกรีน	การประมาณการผลกระทบของแบบจำลองกรีนต่อ	
		ต้นทุนโลจิสติกส์	ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
ด้านการบริหารจัดการ	การลดของเสียและกิจกรรมที่ไม่เกิดคุณค่า	- การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ต้นทุนปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมี *ลดลง*) - การจัดซื้อปัจจัยการผลิตแบบรีไซเคิลหรือนำกลับมาใช้ใหม่ (ต้นทุนการเลือกซัพพลายเออร์ *เพิ่มขึ้น*) - การทดแทนกันของปัจจัยที่เป็นอันตรายกับปัจจัยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ต้นทุนการใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม *เพิ่มขึ้น*) - การลดของเสียและมลพิษ (ต้นทุนการใช้เทคนิคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม *เพิ่มขึ้น*)	- ลดปริมาณของเสีย (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*) - ลดมลพิษที่อาจเกิดขึ้น (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*)
ด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง	การจัดการคลังสินค้า	- การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ต้นทุนบรรจุภัณฑ์ *เพิ่มขึ้น*) - การลดการใช้พลังงานสิ้นเปลืองในคลังสินค้า (ต้นทุนสินค้าคงคลัง *ลดลง*)	- การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*) - การลดการใช้พลังงานสิ้นเปลืองในคลังสินค้า (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*)
ด้านการขนส่ง	การขนส่งให้ทันเวลา	- การใช้พาหนะที่ประหยัดพลังงาน (ต้นทุนการลงทุนในพาหนะประหยัดพลังงาน *เพิ่มขึ้น*) - การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก (ต้นทุนการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง *ลดลง*) - การส่งสินค้าร่วมกันเพื่อลดปริมาณการขนส่ง (ต้นทุนการขนส่ง *ลดลง*)	- การใช้พาหนะที่ประหยัดพลังงาน (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*) - การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*) - การส่งสินค้าร่วมกันเพื่อลดปริมาณการขนส่ง (ปริมาณ $kgCO_2e$ ต่อกิโลกรัมข้าวเปลือก *ลดลง*)

ที่มา: จากการประชุมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

หมายเหตุ: กิจกรรมในแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบกรีนเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

สำหรับกิจกรรมหลักในระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบกรีน (ตารางที่ 2) ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการเน้นไปที่การจัดซื้อจัดหาและการผลิตสีเขียว ได้แก่ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยลดใช้สารเคมีหรือสารอันตราย การจัดซื้อปัจจัยการผลิตรีไซเคิลหรือนำมากลับใช้ใหม่ การทดแทนกันของปัจจัยที่เป็นอันตรายกับปัจจัยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการลดของเสียและมลพิษจากการจัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิตและการผลิต ในขณะที่กิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง เน้นไปที่บรรจุภัณฑ์และคลังสินค้าสีเขียว โดยการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการลดการใช้พลังงานสิ้นเปลืองในคลังสินค้า และในกิจกรรมหลักด้านการขนส่ง มุ่งเน้นไปที่การขนส่งสีเขียวโดยใช้พาหนะที่ประหยัดพลังงาน การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก และการส่งสินค้าร่วมกันเพื่อลดปริมาณการขนส่ง ทั้งนี้ ผลการคาดการณ์ผลกระทบต่อต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

3. ระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบผสมแนวคิดลีนและกรีน

เนื่องจากผลการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นต่อต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบโลจิสติกส์แบบดั้งเดิมเข้าสู่ระบบลีนและระบบกรีน มีความแตกต่างกัน บางกิจกรรมอาจทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ของกิจกรรมแบบลีนต่ำ แต่กลับทำให้ต้นทุนของกิจกรรมแบบกรีนสูง ในทางตรงข้ามกิจกรรมบางกิจกรรมของลีนก่อให้เกิดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มขึ้น ในขณะที่กิจกรรมของกรีนทำให้ปริมาณก๊าซเรือนกระจกลดลง ดังนั้น ในระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบผสมแนวคิดลีนซึ่งเน้นการลดต้นทุนต่ำสุดและกรีนที่เน้นปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำสุด จึงได้ใช้แนวคิดกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น (AHP) เข้ามาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อหาทางเลือกว่าควรจะเลือกการปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสม

ในการวิจัยนี้ ได้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น 2 ครั้งในการตัดสินใจ โดยครั้งแรกใช้ในการเลือกแนวทางปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมหลักตามระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีนและกรีนที่ได้กล่าวข้างต้น เพื่อให้ได้ตัวแทนที่สำคัญที่สุดของแต่ละกิจกรรมหลักออกมาก่อน จากนั้นจึงใช้กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้นครั้งที่สอง เพื่อเลือกแนวทางการปฏิบัติที่สำคัญสุดสำหรับระบบโลจิสติกส์ทางเลือก ดังนี้

3.1 การเลือกแนวทางปฏิบัติที่สำคัญสุดในกิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการ

ในกิจกรรมด้านการบริหารจัดการ แนวทางปฏิบัติที่ผู้เกี่ยวข้องพิจารณาแล้วว่ามีทางเป็นไปได้มากที่สุดมี 5 แนวทาง ได้แก่ การลดกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดขึ้นคุณค่า การลดปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต/การผลิตที่มากเกินไป การใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีใหม่ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการลดของเสียและมลพิษ ซึ่งแนวทางเหล่านี้จะเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ ภายใต้เกณฑ์ต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยมีเป้าหมายคือ กิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว ผลจากการเปรียบเทียบคู่องค์ประกอบ (Pair-wise comparison matrix) แต่ละลำดับชั้นและการคำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญของหลักเกณฑ์ โดยวิธี Simple normalized row sum (SNRS) และวิธีการประมาณค่า (Approximation method) ทำให้ได้เวคเตอร์ของน้ำหนักความสำคัญ หรือเรียกอีกอย่างว่าน้ำหนักความสำคัญย่อย (LW) ซึ่งแสดงถึงน้ำหนักของแต่ละทางเลือก จากนั้นคำนวณหาน้ำหนักความสำคัญโดยรวม (GW) ของแต่ละลำดับชั้น ซึ่งหาได้จากการนำน้ำหนักความสำคัญย่อยในแต่ละองค์ประกอบในลำดับชั้นนั้นคูณกับน้ำหนักความสำคัญย่อยในองค์ประกอบเดียวกันของลำดับชั้นที่สูงขึ้นไป ทำให้ได้ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการในระบบ โลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

ทางเลือกการปฏิบัติด้านการบริหารจัดการ	เกณฑ์การตัดสินใจ				ผลรวมของน้ำหนักความสำคัญ	ลำดับความสำคัญ
	ต้นทุนโลจิสติกส์ (Weight = 0.6000)		ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Weight = 0.4000)			
	LW	GW	LW	GW		
การลดกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดขึ้นคุณค่า	0.2475	0.1485	0.1981	0.0792	0.2277	2
การลดปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต/การผลิตที่มากเกินไป	0.1922	0.1153	0.1479	0.0591	0.1745	4
การใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีใหม่	0.0889	0.0534	0.0905	0.0362	0.0895	5
การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	**0.2804**	**0.1682**	**0.3507**	**0.1403**	**0.3085**	**1**
การลดของเสียและมลพิษ	0.1910	0.1146	0.2128	0.0851	0.1997	3

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: ทางเลือกในการปฏิบัติข้างต้นเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

จากตารางที่ 3 พบว่า ทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าวที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลำดับรองลงมาคือ การลดกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดขึ้นคุณค่า การลดของเสียและมลพิษ การลดปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต/การผลิตที่มากเกินไป และการใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีใหม่ โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.85, 22.77, 19.97, 17.45 และ 8.95 ตามลำดับ

3.2 การเลือกแนวทางปฏิบัติที่สำคัญสุดในกิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง

สำหรับกิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง มีแนวทางปฏิบัติที่ 4 แนวทาง ได้แก่ การลดปริมาณสินค้าคงคลัง การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการลดการใช้พลังงานสิ้นเปลืองในคลังสินค้า ภายใต้เกณฑ์ต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยมีเป้าหมายคือ กิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลังในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว ซึ่งผลการคำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญย่อย (LW) และค่าน้ำหนักความสำคัญโดยรวม (GW) ของแต่ละลำดับชั้น ทำให้ได้ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลังดังตารางที่ 4 ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลังในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าวที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง อันดับรองลงมา คือ การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลดการใช้พลังงานสิ้นเปลืองในคลังสินค้า และการลดปริมาณสินค้าคงคลัง โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40.06, 31.11, 15.51 และ 13.32 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลังในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

ทางเลือกการปฏิบัติด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง	เกณฑ์การตัดสินใจ				ผลรวมของน้ำหนักความสำคัญ	ลำดับความสำคัญ
	ต้นทุนโลจิสติกส์ (Weight = 0.6000)		ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Weight = 0.4000)			
	LW	GW	LW	GW		
การลดปริมาณสินค้าคงคลัง	0.1411	0.0847	0.1213	0.0485	0.1332	4
การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง	**0.4547**	**0.2728**	**0.3196**	**0.1278**	**0.4006**	**1**
การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	0.2630	0.1578	0.3832	0.1533	0.3111	2
การลดการใช้พลังงานสิ้นเปลืองในคลังสินค้า	0.1411	0.0847	0.1760	0.0704	0.1551	3

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: ทางเลือกในการปฏิบัติข้างต้นเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

3.3 การเลือกแนวทางปฏิบัติที่สำคัญสุดในกิจกรรมหลักด้านการขนส่ง

สำหรับกิจกรรมหลักด้านการขนส่ง มีแนวทางปฏิบัติ 5 แนวทาง ได้แก่ การขนส่งสินค้าให้ทันเวลา การลดอุบัติเหตุจากการขนส่ง การใช้พาหนะที่ประหยัดพลังงาน การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก และการส่งสินค้าร่วมกันเพื่อลดปริมาณการขนส่ง ภายใต้หลักเกณฑ์การตัดสินใจด้านต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยมีเป้าหมายคือ กิจกรรมหลักด้านการขนส่งในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว ผลการคำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญย่อย (LW) และค่าน้ำหนักความสำคัญโดยรวม (GW) ของแต่ละลำดับชั้น ทำให้ได้ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมด้านการขนส่ง จากตารางที่ 5 พบว่าทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการขนส่งในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าวที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก อันดับรองลงมา คือ การขนส่งสินค้าให้ทันเวลา การส่งสินค้าร่วมกันเพื่อลดปริมาณการขนส่ง การลดอุบัติเหตุจากการขนส่ง และการใช้พาหนะที่ประหยัดพลังงาน โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26.78, 21.34, 20.48, 16.28 และ 15.11 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านขนส่งในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

ทางเลือกการปฏิบัติด้านการขนส่ง	เกณฑ์การตัดสินใจ				ผลรวมของน้ำหนักความสำคัญ	ลำดับความสำคัญ
	ต้นทุนโลจิสติกส์ (Weight = 0.6000)		ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Weight = 0.4000)			
	LW	GW	LW	GW		
การขนส่งสินค้าให้ทันเวลา	0.2810	0.1686	0.1122	0.0449	0.2134	2
การลดอุบัติเหตุจากการขนส่ง	0.1940	0.1164	0.1161	0.0464	0.1628	4
การใช้พาหนะที่ประหยัดพลังงาน	0.1238	0.0743	0.1921	0.0768	0.1511	5
การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก	**0.2524**	**0.1514**	**0.2909**	**0.1164**	**0.2678**	**1**
การส่งสินค้าร่วมกันเพื่อลดปริมาณการขนส่ง	0.1488	0.0893	0.2888	0.1155	0.2048	3

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: ทางเลือกในการปฏิบัติข้างต้นเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

3.4 การเลือกแนวทางปฏิบัติที่สำคัญสุดในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

จากผลการเลือกแนวทางการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการ ด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง และด้านการขนส่งข้างต้น ทำให้ได้แนวทางปฏิบัติสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว 3 แนวทาง ได้แก่ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง และการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก ภายใต้หลักเกณฑ์การตัดสินใจด้านต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เมื่อคำนวณค่าน้ำหนักความสำคัญย่อย (LW) และค่าน้ำหนักความสำคัญโดยรวม (GW) ของแต่ละลำดับชั้น ทำให้ได้ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการขนส่ง ผลการวิจัยพบว่า ทางเลือกการปฏิบัติในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าวที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก อันดับรองลงมา คือ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 58.60, 28.03 และ 13.37 ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ลำดับความสำคัญของทางเลือกการปฏิบัติในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

ทางเลือกการปฏิบัติในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว	เกณฑ์การตัดสินใจ				ผลรวมของน้ำหนักความสำคัญ	ลำดับความสำคัญ
	ต้นทุนโลจิสติกส์ (Weight = 0.6000)		ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Weight = 0.4000)			
	LW	GW	LW	GW		
การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	0.2857	0.1714	0.2721	0.1088	0.2803	2
การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง	0.1429	0.0857	0.1199	0.0480	0.1337	3
การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก	**0.5714**	**0.3429**	**0.6080**	**0.2432**	**0.5860**	**1**

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: ทางเลือกในการปฏิบัติข้างต้นเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์ พ่อค้าคนกลาง และผู้ประกอบการโรงสี

ความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือก

ในการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทางเลือก แม้ว่าจะช่วยลดต้นทุนที่เป็นตัวเงินและต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่เกิดจากความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว แต่ในกระบวนการพัฒนาย่อมต้องมีการลงทุน เช่น การลงทุนในเครื่องจักร ยานพาหนะ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้น ดังนั้น การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกที่ได้จากผลจากการวิจัยข้างต้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยในการตัดสินใจ วิธีการที่ใช้วิเคราะห์ความคุ้มค่า 2 ด้าน ได้แก่ ความคุ้มค่าทางการเงิน ประกอบด้วย ต้นทุนที่ประหยัดได้ มูลค่าปัจจุบันสุทธิ และอัตราผลตอบแทน และความคุ้มค่าทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการเปรียบเทียบปริมาณมากปล่อยก๊าซเรือนกระจก ผลจากการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกทำให้ได้แนวทางที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเป็นอันดับที่หนึ่ง คือ การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก จากการประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อหารูปแบบของการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก จึงได้ข้อสรุปว่า รูปแบบที่เป็นไปได้มากที่สุด คือ การเปลี่ยนจากการใช้น้ำมันดีเซลมาเป็นการใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจี ดังนั้นในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของแบบจำลองต้นแบบในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว จะวิเคราะห์ถึงความคุ้มค่าในการเปลี่ยนจากการใช้น้ำมันดีเซลมาเป็นติดตั้งและการใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจี

1) ความคุ้มค่าทางการเงิน

ในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงินใช้การคำนวณต้นทุนที่ประหยัดได้จากการจากการใช้น้ำมันดีเซลมาเป็นติดตั้งและการใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจีนั้น ได้วิเคราะห์โดยเปรียบเทียบกับต้นทุนของระบบโลจิสติกส์ในปัจจุบันกับต้นทุน

ของแบบจำลองทางเลือก โดยข้อมูลพื้นฐานด้านต้นทุนในการติดตั้งแก๊สทั้งสองชนิด และแนวโน้มราคาเฉลี่ยต่อปีของน้ำมันดีเซล แก๊สเอ็นจีวี และแก๊สแอลพีจี แสดงดังตารางที่ 7

เมื่อนำข้อมูลข้างต้นมาคำนวณต้นทุนที่ประหยัดได้โดยคิดเทียบกับต้นทุนโลจิสติกส์ในระบบดั้งเดิมที่ใช้น้ำมันดีเซลกับต้นทุนในระบบโลจิสติกส์จากการเลือกใช้แก๊สเอ็นจีวีและแก๊สแอลพีจี และคิดเฉพาะต้นทุนผันแปรเท่านั้น โดยยังไม่คำนึงถึงต้นทุนการติดตั้งอุปกรณ์ ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนมาใช้พลังงานทางเลือกทั้งสองประเภท ทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ลดลงอย่างมากโดยเฉพาะในระดับของผู้ประกอบการโรงสี ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประกอบการโรงสีจะมีการขนส่งผลผลิตข้าวบ่อยครั้งและต้องใช้เชื้อเพลิงในปริมาณมาก ดังนั้นเมื่อใช้แก๊ส เอ็นจีวีและแอลพีจีทดแทนการใช้น้ำมันดีเซล จะทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ลดลง ร้อยละ 22.73 และ 16.27 ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 8

ตารางที่ 7 ข้อมูลพื้นฐานด้านต้นทุนในการติดตั้งแก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจีและแนวโน้มราคาเฉลี่ยต่อปีของน้ำมันดีเซล แก๊สเอ็นจีวี และแก๊สแอลพีจี

ประเภทเชื้อเพลิง	ต้นทุนการติดตั้ง (บาท/คัน)	ราคาเชื้อเพลิงเฉลี่ยต่อปี[a] (บาท/หน่วย)					ราคาเฉลี่ย 5 ปีย้อนหลัง (บาท/หน่วย)	อัตราการสิ้นเปลืองพลังงาน[c] (กิโลเมตรต่อหน่วย)
		2555	2556	2557	2558	2559[b]		
น้ำมันดีเซล	-	23.68	25.21	30.18	30.71	31.02	28.16	12
แก๊ส NGV	60,000	13.74	13.83	11.90	11.24	10.90	12.32	14
แก๊ส LPG	30,000	14.05	14.58	13.84	11.33	11.07	12.97	10

ที่มา: การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.), 2559; สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, 2559; สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน, 2559.

หมายเหตุ: [a] ราคาเชื้อเพลิงเฉลี่ยต่อปีใช้ราคาเฉลี่ยจากทั้งสามจังหวัดเป้าหมาย โดยน้ำมันดีเซล และแก๊ส LPG หน่วยเป็นบาทต่อลิตร ส่วนแก๊ส NGV หน่วยเป็นบาทต่อกิโลกรัม

[b] คิดราคาเชื้อเพลิงเฉลี่ยตั้งแต่เดือนมกราคมถึงกรกฎาคม 2559.

[c] อัตราการสิ้นเปลืองพลังงานคิดที่การขับด้วยอัตราความเร็วปกติ.

ตารางที่ 8 ต้นทุนที่ประหยัดได้จากการเลือกใช้แบบจำลองโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

หน่วยวิเคราะห์	ต้นทุนโลจิสติกส์: ใช้น้ำมันดีเซล (บาทกิโลกรัม)	โลจิสติกส์ทางเลือก: ใช้แก๊ส NGV		โลจิสติกส์ทางเลือก: ใช้แก๊ส LPG	
		ต้นทุนโลจิสติกส์ (บาท/กิโลกรัม)	สัดส่วนการเปลี่ยนแปลงของต้นทุน (ร้อยละ)	ต้นทุนโลจิสติกส์ (บาท/กิโลกรัม)	สัดส่วนการเปลี่ยนแปลงของต้นทุน (ร้อยละ)
เกษตรกร	2.06	1.90	-7.89	1.94	-5.65
พ่อค้าคนกลาง	1.29	1.01	-21.80	1.09	-15.60
กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์	1.13	0.94	-17.15	0.99	-12.27
ผู้ประกอบการโรงสีข้าว	4.51	3.49	-22.73	3.78	-16.27

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: ต้นทุนโลจิสติกส์ของการใช้น้ำมันดีเซล แก๊ส NGV และแก๊ส LPG มีหน่วยเป็น บาทต่อกิโลกรัมข้าว (บาทต่อข้าว 1 กิโลกรัม)

อย่างไรก็ตามเนื่องจากในการติดตั้งแก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจีมีต้นทุนในการติดตั้งเกิดขึ้น ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงได้วิเคราะห์ระยะเวลาในการคืนทุน โดยวิเคราะห์มูลค่าที่ประหยัดได้และต้นทุนจากการติดตั้งอุปกรณ์ ผลจากการวิจัย พบว่าผู้ประกอบการโรงสีข้าวแม้ว่าจะลงทุนมากที่สุด แต่มูลค่าที่ประหยัดได้สูง ส่งผลให้ระยะเวลาคืนทุนสำหรับการเปลี่ยนมาใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจีเท่ากับ 0.52 และ 0.24 ปี หรือประมาณ 6 และ 3 เดือน ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ระยะเวลาในการคืนทุนจากการเลือกใช้แบบจำลองโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าว

หน่วยวิเคราะห์	กรณีใช้แก๊ส NGV			กรณีใช้แก๊ส LPG		
	เงินลงทุน (บาท)	มูลค่าที่ประหยัดได้ต่อปี[a] (บาท)	ระยะเวลาในการคืนทุน (ปี)	เงินลงทุน (บาท)	มูลค่าที่ประหยัดได้ต่อปี[a] (บาท)	ระยะเวลาในการคืนทุน (ปี)
เกษตรกร	60,000	13,570.92	4.42	30,000	13,901.35	2.16
พ่อค้าคนกลาง	60,000	20,175.00	2.97	30,000	21,774.29	1.38
กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์	60,000	18,725.00	3.20	30,000	19,826.73	1.51
ผู้ประกอบการโรงสีข้าว[b]	180,000	348,500.00	0.52	90,000	377,642.61	0.24

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: [a] มูลค่าที่ประหยัดได้ต่อปีคิดจากต้นทุนที่ประหยัดได้คูณด้วยปริมาณที่ขายได้ทั้งหมด

[b] ผู้ประกอบการโรงสีข้าวลงทุนโดยใช้พาหนะทั้งหมด 3 คัน

2) ความคุ้มค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับความคุ้มค่าทางด้านสิ่งแวดล้อมใช้การประเมินปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของระบบโลจิสติกส์ในปัจจุบันที่มีการใช้น้ำมันดีเซลกับระบบโลจิสติกส์ในแบบจำลองทางเลือก โดยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและข้อมูลสำคัญอื่นๆ ที่ใช้ในการคำนวณ แสดงดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม

ประเภทเชื้อเพลิง	หน่วย	ค่า GHG Emissions ($kgCO_2e$/หน่วย)	อัตราการสิ้นเปลืองพลังงาน[c] (กิโลเมตรต่อหน่วย)
น้ำมันดีเซล	ลิตร	2.7080	12
แก๊ส NGV	กิโลกรัม	0.2377	14
แก๊ส LPG	ลิตร	0.2692	10

ที่มา: IPCC (2006), กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2554)

จากข้อมูลในตารางที่ 10 เมื่อนำมาคำนวณปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยคิดเทียบระหว่างระบบโลจิสติกส์ที่ใช้น้ำมันดีเซล กับระบบโลจิสติกส์ที่ใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจี ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนมาใช้พลังงานทางเลือกทั้งสองประเภททำให้ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลง โดยการใช้แก๊สเอ็นจีวีมีสัดส่วนการลดลงของปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากกว่าการใช้แก๊สแอลพีจี แสดงดังตารางที่ 11 แม้ว่าสัดส่วนของก๊าซที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนต่อกิโลกรัมผลิตภัณฑ์จะลดลงไม่มาก แต่เมื่อนำไปคิดต่อผลผลิตข้าวทั้งหมดสัดส่วนดังกล่าวสามารถช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้พอสมควร

ตารางที่ 11 ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการเลือกใช้แบบจำลองโลจิสติกส์ทางเลือก

หน่วยวิเคราะห์	ปริมาณการปล่อย GHG ($kgCO_2e$/kg. product)		
	การใช้น้ำมันดีเซล	การใช้แก๊ส NGV	การใช้แก๊ส LPG
เกษตรกร	3.2935	3.2917	3.2918
พ่อค้าคนกลาง	0.0132	0.0095	0.0097
กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์	0.0080	0.0055	0.0056
ผู้ประกอบการโรงสีข้าว	0.6985	0.6960	0.6961

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: ปริมาณการปล่อย GHG มีหน่วยเป็น $kgCO_2e$/kg. ข้าว ($kgCO_2e$ ต่อข้าว 1 กิโลกรัม)

การอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์แบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมาย พบว่า ในการตัดสินใจเลือกแบบจำลองทางเลือกระบบโลจิสติกส์ทางเลือกในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา ผ่านที่ประชุมแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยได้ออกแบบระบบโลจิสติกส์ข้าวแบบลีนซึ่งเน้นการลดต้นทุนต่ำสุดและแบบกรีนที่เน้นปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำสุด จากนั้นจึงได้ใช้แนวคิดกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น (AHP) เข้ามาใช้ในการตัดสินใจเพื่อหาทางเลือกการปฏิบัติที่เหมาะสม โดยทำการวิเคราะห์ AHP สองครั้ง ซึ่งผลการเลือกแนวทางการปฏิบัติในกิจกรรมหลักด้านการบริหารจัดการ ด้านการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง และด้านการขนส่งข้างต้น ทำให้ได้แนวทางปฏิบัติสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ 3 แนวทาง ได้แก่ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง และการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือกภายใต้หลักเกณฑ์การตัดสินใจด้านต้นทุนโลจิสติกส์และปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ผลการวิจัยพบว่า ทางเลือกการปฏิบัติในระบบโลจิสติกส์ทางเลือกของข้าวที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเป็นลำดับที่หนึ่ง คือ การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงทางเลือก อันดับรองลงมา คือ การจัดซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการลดความเสียหายจากการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง

สำหรับความคุ้มค่าของแบบจำลองระบบโลจิสติกส์ทางเลือกได้ข้อสรุปว่ารูปแบบที่เป็นไปได้มากที่สุด คือ การเปลี่ยนจากการใช้น้ำมันดีเซลมาเป็นการใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจี โดยผลการวิเคราะห์ความคุ้มค่าด้านการเงินพบว่า เมื่อไม่คำนึงถึงต้นทุนคงที่จากการลงทุนอุปกรณ์ติดตั้งการใช้แก๊สเอ็นจีวีและแอลพีจีทดแทนการใช้น้ำมันดีเซล จะทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ลดลง ซึ่งแม้ว่าจะมีการลงทุนมากขึ้นแต่ในระยะยาวมูลค่าที่ประหยัดได้มีความคุ้มค่า เมื่อพิจารณาความคุ้มค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัย พบว่า การเปลี่ยนมาใช้พลังงานทางเลือกทั้งสองประเภท ทำให้ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลง โดยการใช้แก๊สเอ็นจีวีมีสัดส่วนการลดลงของปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากกว่าการใช้แก๊สแอลพีจี

ผลการวิจัยที่ได้นำมาซึ่งข้อสังเกต 2 ประเด็น คือ *ประเด็นที่หนึ่ง* การก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนกับการบริหารจัดการของเกษตรกรและการใช้พลังงานสิ้นเปลืองจากการขนส่ง โดยผลจากการวิเคราะห์ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะโลกร้อนชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรมีสัดส่วนของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงสุด ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยก๊าซส่วนใหญ่ของเกษตรกรเกิดขึ้นในกิจกรรมด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่มีสารเคมีหรือสารอันตราย การเผาฟางและตอข้าวหลังการเก็บเกี่ยว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย Gadde et al. (2009) และ Launio et al. (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเผาฟางข้าวเป็นการปล่อยมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ และก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และผลการศึกษาของ Pathak et al. (2010) และ Sim et al. (2015) ที่แสดงให้เห็นว่าการทำเกษตร และการผลิตและการแปรรูปสินค้า เป็นภาคส่วนที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุด โดยเฉพาะในขั้นตอนการผลิตขั้นต้นที่เกิดจากการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิตและ เครื่องจักรในฟาร์ม และการจัดการดินและสารตกค้าง ผลการวิจัยที่ได้เน้นย้ำในปัญหาด้านการจัดการของเกษตรกรไทยในระบบโลจิสติกส์ โดยเฉพาะปัญหาด้านกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพราะกิจกรรมด้านนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ต้นทุนสูงเท่านั้นยังเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและภาวะโลกร้อนอันเกิดจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในปริมาณที่สูงด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wassman and Dobbermann (2006) และ Launio et al. (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากนาข้าวเป็นปัญหาที่ใหญ่มาก ซึ่งการลดผลกระทบขึ้นอยู่กับแนวทางการจัดการของเกษตรกร อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในระบบโลจิสติกส์โดยรวม กิจกรรมที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนและเกิดขึ้นทุกระดับของหน่วยวิเคราะห์ระบบ คือกิจกรรมด้านการขนส่ง ซึ่งปัญหาเกิดจากการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงอย่างสิ้นเปลืองในการขนส่ง และการจัดการเส้นทางการขนส่งที่ไม่มีประสิทธิภาพ อาทิ การขนส่งปัจจัยการผลิตของเกษตรกรที่ไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ทำให้ต้องสิ้นเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิง การไม่ได้วางแผนเส้นทางการขนส่งของพ่อค้าคนกลางในการรวบรวมผลผลิตข้าวจากการเกษตรกรและการขนส่งไปยังโรงสี หรือการขนส่งผลผลิตข้าวของผู้ประกอบการโรงสีโดยบรรทุกเต็มอัตราโหลดร่วมกับการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงที่มีการเผาไหม้แล้วก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกในปริมาณสูง ดังนั้นยิ่งปริมาณการขนส่งที่มากขึ้นทั้งน้ำหนักการบรรทุกสินค้าและจำนวนเที่ยวในการขนส่ง ยิ่งส่งผลกระทบ

ให้เกิดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงขึ้นตามไปด้วย และ *ประเด็นที่สอง* การใช้พลังงานทดแทนเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติมากที่สุด และเห็นผลชัดเจนทั้งในด้านของการลดต้นทุนโลจิสติกส์และการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pathak et al. (2010), Chitragar (2016) และ Duc and Duy (2018) ผลจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบโลจิสติกส์เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจควบคู่กับการคำนึงถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของตนเอง โดยเห็นว่าการใช้พลังงานทางเลือกเป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายและผู้ที่อยู่ในระบบโลจิสติกส์สามารถทำได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรของภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา ต้องร่วมมือกันส่งเสริมและกระตุ้นให้เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อลดปัญหาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

2. การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิต/ผลผลิต การเก็บรักษาสินค้าคงคลัง และการขนส่ง เพื่อให้เกิดการลดต้นทุนและลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยใช้เทคโนโลยีที่สะอาดหรือการพัฒนาพลังงานทดแทนอื่นๆ เป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตข้าวไทย นอกจากนี้ในการวิจัยและพัฒนา ควรสร้างนักวิจัยในท้องถิ่นซึ่งก็คือ เกษตรกร เพื่อให้เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างความรู้ทางทฤษฎีจากนักวิชาการและความรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรซึ่งจะทำให้การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้บรรลุผลสำเร็จอย่างแท้จริง

3. การรวมกลุ่มของเกษตรกร การสร้างเครือข่ายเกษตรกรทั้งที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันและนอกพื้นที่ รวมถึงการประสานงานกันระหว่างเกษตรกร ผู้รวบรวมผลผลิต ผู้ประกอบการโรงสี และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จะช่วยเพิ่มศักยภาพและยกระดับความสามารถในการแข่งขันให้แก่เกษตรกร และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้ที่อยู่ในระบบโลจิสติกส์ข้าวทั้งระบบ

4. จากผลการวิจัยทำให้เกิดแนวทางการปฏิบัติโดยการใช้พลังงานทดแทน คือ แก๊ส NGV และ LPG โดยเฉพาะแก๊ส NGV ที่ก่อนให้เกิดการลดลงของต้นทุนการผลิตและปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในสัดส่วนมากที่สุด อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญในปัจจุบัน คือ สถานีที่ให้บริการ NGV มีไม่เพียงพอ ปริมาณแก๊ส NGV ที่ขายในท้องตลาดไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงทำให้เกิดอุปสงค์ส่วนเกินในระดับสูง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมให้เกิดการใช้พลังงานทางเลือก ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมที่สามารถทำให้เกิดผลได้จริงจากทรัพยากรที่มีอยู่ ด้วยการเพิ่มสถานีให้บริการให้มากขึ้น และเพียงพอต่อความต้องการที่มีอยู่ในปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ระบบโลจิสติกส์ทางเลือกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวในพื้นที่เป้าหมาย: จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่และอำนวยความสะดวกเพื่อให้การวิจัย และขอขอบคุณคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่อนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดมาเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการ จึงทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2554). *แนวทางการผลิตของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับฉลากคาร์บอน.* กรุงเทพ: โครงการส่งเสริมการใช้ฉลากคาร์บอนสำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชน.

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.). (2559). *ราคาน้ำมันขายปลีก กทม.และปริมณฑล.* สืบค้นจาก http://www.pttplc.com/TH/Media-Center/Oil-Price/pages/Bangkok-Oil-Price.aspx.

มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2552). *การค้าข้าว.* สืบค้นจาก http://www.openbase.in.th/node/10278.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน. (2559). ราคาขายปลีกมาตรฐาน ในเขต กทม. นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ. สืบค้นจาก http://27.254.37.81/epposite/ index.php/th/petroleum/price/oil-price?orders[publishUp] =publishUp&issearch=1.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2555). *ยุทธศาสตร์วิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว (พ.ศ.2554-2559).*สืบค้นจาก http://www. nstda.or.th/pub/2012/20120917-strategic-rice-2011-2016.pdf.

สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. (2559). *สถิติความเคลื่อนไหวราคาสินค้า.* สืบค้นจาก http://www.price.moc.go.th/content1.aspx?cid=19.

Chitragar, P.R. (2016). An experimental study on combustion and emission analysis of four cylinders 4-stroke gasoline engine using pure hydrogen and LPG at idle condition. *Energy Procedia, 90*, 525-534.

Dong, Q., and Cooper, O. (2016). A peer-to-peer dynamic adaptive consensus reaching model for the group AHP decision making. *European Journal of Operational Research, 250*(2), 521-530.

Duc, K.N., and Duy, V.N. (2018). Study on performance enhancement and emission reduction of used fuel-injected motorcycles using bi-fuel gasoline-LPG. *Energy for Sustainable Development, 43*, 60-67.

Dües, C.M., Tan, K.H., and Lim, M. (2013). Green as the new Lean: how to use Lean practices as a catalyst to greening your supply chain. *Journal of Cleaner Production, 40*, 93-100.

Gadde, B., Bonnet, S., Menke, C., and Garivait, S. (2009). Air pollutant emissions from rice straw open field burning in India, Thailand and the Philippines. *Environmental Pollution, 157*(5), 1554-1558.

Galeazzo, A., Furlan, A., and Vinelli, A. (2014). Lean and green in action: Interdependencies and performance of pollution prevention projects. *Journal of Cleaner Production, 85*, 191-200.

Gürcan, O.F., Yazici, I., Beyca, O.F., Arslan, C.Y., and Eldemir, F. (2016). Third party logistics (3PL) provider selection with AHP application. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 235*, 226-234.

Ho, W., Bennett, D.J., Mak, K.L., Chuah, K.B., Lee, C.K.M., and Hall, M.J. (2009). Strategic logistics outsourcing: an integrated QFD and AHP approach. *Industrial Engineering and Engineering Management, 39*(12), 10841-10850.

IPCC. (2006). *2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories.* Available http://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/.

Karanik, M., Wanderer, L., Gomez-Ruiz, J.A., and Pelaez, J.I. (2016). Reconstruction methods for AHP pairwise matrices: how reliable are they? *Applied Mathematics and Computation, 279*, 103-124.

Launio, C.C., Asis, C.A., Manalili, R.G., and Javier, E.F. (2016). Cost-effectiveness analysis of farmers' rice straw management practices considering CH_4 and N_2O emissions. *Journal of Environmental Management, 183*, 245-252.

Martínez-Jurado, P.J., and Moyano-Fuentes, J. (2014). Lean management, supply chain management and sustainability: A literature review. *Journal of Cleaner Production, 85*, 134-150.

Pampanelli, A.B., Found, P, and Bernardes, A.M. (2014). A lean & green model for a production cell. *Journal of Cleaner Production, 85*, 19-30.

Pathak, H., Jain, N., Bhatia, A., Patel, J., and Aggarwal, P.K. (2010). Carbon footprints of Indian food items. Agriculture, *Ecosystems and Environment, 139*, 66-73.

Russo, R.F.S.M. and Camanho, R. (2015). Criteria in AHP: A systematic review of literature. *Procedia Computer Science, 55,* 1123-1132.

Saaty, T.L. (1980). *The analytic hierarchy process: Planning, priority setting, resource allocation.* New York: McGraw-Hill.

_____. (1990). How to make a decision: the analytic hierarchy process. *European Journal of Operational Research, 48*, 9-26.

_____. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal Services Sciences, 1*(1), 83-98.

Sims, R., Flammini, A., Puri, M., and Bracco, S. (2015). *Opportunities For Agri-Food Chains To Become Energy-Smart*. FAO and USAID. Available http://www.fao.org/3/a-i5125e.pdf.

Singh, R.P., and Nachtnebel, H.P. (2016). Analytical hierarchy process (AHP) application for reinforcement of hydropower strategy in Nepal. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 55*, 43-58.

Thengane, S.K., Hoadley, A., Bhattacharya, S., Mitra, S., and Bandyopadhya, S. (2014). Cost-benefit analysis of different hydrogen production technologies using AHP and Fuzzy AHP. *International Journal of Hydrogen Energy, 39*(28), 15293-15306.

Ugarte, G.M., Golden, J.S., and Dooley, K.J. (2016). Lean versus green: The impact of lean logistics on greenhouse gas emissions in consumer goods supply chains. *Journal of Purchasing and Supply Management, 22*(2), 98-109.

Wassman, R., and Dobbermann, A. (2006). Greenhouse gas emissions from rice fields: What do we know and where should we head for? Proceedings of the 2nd Joint International Conference on "Sustainable Energy and Environment (SEE)", 21-23 November 2006, Bangkok, Thailand.

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

การศึกษาการใช้เครื่องตะบันน้ำในชุมชนชาวไทยภูเขา : กรณีศึกษาบ้านจะจ๋อ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

STUDY OF HYDRAULIC RAM PUMP FOR USING IN THE MOUNTAIN PEOPLE COMMUNITY : A CASE STUDY OF THE BAN JA–JOR, DOI HANG SUBDISTRICT, MUANG DISTRICT, CHIANGRAI PROVINCE

ภักดี สิทธิฤทธิ์กวิน และศิริพงษ์ ตรีรัตน์

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

02

การศึกษาการใช้เครื่องตะบันน้ำในชุมชนชาวไทยภูเขา : กรณีศึกษาบ้านจะจ๋อ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

STUDY OF HYDRAULIC RAM PUMP FOR USING IN THE MOUNTAIN PEOPLE COMMUNITY : A CASE STUDY OF THE BAN JA-JOR, DOI HANG SUBDISTRICT, MUANG DISTRICT, CHIANGRAI PROVINCE

ภักดี สิทธิฤทธิ์กวิน และศิริพงษ์ ตรีรัตน์

Pakdee Sittiritkawin and Siripong Treerat

ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล คณะวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาลัยเชียงราย

Mechanical Engineering, Faculty of Engineering, Chiang Rai College

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาออกแบบเครื่องตะบันน้ำรวมทั้งการใช้เครื่องตะบันน้ำในชุมชนชาวไทยภูเขาพื้นที่บ้านจะจ๋อ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาข้อมูลปริมาณน้ำของแหล่งน้ำ ระดับความสูงของแหล่งน้ำ ระดับความสูงของพื้นที่ใช้งานเพื่อทำการเกษตร จากนั้นนำข้อมูลมาออกแบบสร้างเครื่องโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างและแล้วนำไปติดตั้งใช้งานจริงในพื้นที่เพาะปลูกของชุมชน แล้วจึงเก็บข้อมูลปริมาณน้ำและความสูงของน้ำที่ได้จากเครื่องตะบันน้ำในแต่ละตัวรวมทั้งพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งพบว่าเครื่องตะบันน้ำที่สร้างขึ้นทั้งหมดสามารถใช้งานได้ดีโดยเครื่องสามารถส่งน้ำได้สูงสุดอยู่ 12.5 เมตร และสามารถสูบน้ำได้สูงสุดที่ 10 ลิตร/นาที และตัวเครื่องมีประสิทธิภาพสูงสุดอยู่ที่ 24.1% ชุมชนมีพื้นที่ โดยเฉลี่ยทั้งหมด 50.6 ตารางเมตร นอกนั้นแล้วชาวบ้านยังสามารถสร้างเครื่องตะบันน้ำขึ้นมาเพื่อใช้งานได้เอง และยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนอื่นที่สนใจได้อีกด้วย

คำสำคัญ: เครื่องตะบันน้ำ ชาวไทยภูเขา

Abstract

The objective of this study was to find out the Study of hydraulic ram pump for using in the mountain people community : A case study of the Ban Ja-Jor, Doi Hang sub-district, Muang district, Chiangrai province, Thailand. The study was found on the data of water amount in various sources, height of water source and the height of the agriculture area which was induce to design and construct a hydraulic ram

pump. The mountain people community must participate and Installed on the plant of the community. From that, the collect data was of amount and height of the water from the hydraulic ram pump and including the plantation area also. The result found that all hydraulic ram pumps were able to good work. It can feed water at maximum height of 12.5 meters and the maximum flow rate 10 liters/minute and the maximum efficiency 24.1%. The community has arable cultivated area throughout the year on average 50.6 square meters. In addition, the villagers can build their hydraulic ram pumps to use for their own purposes and also knowledge transfer to other interested communities.

Keyword: Hydraulic ram pump, Mountain people community

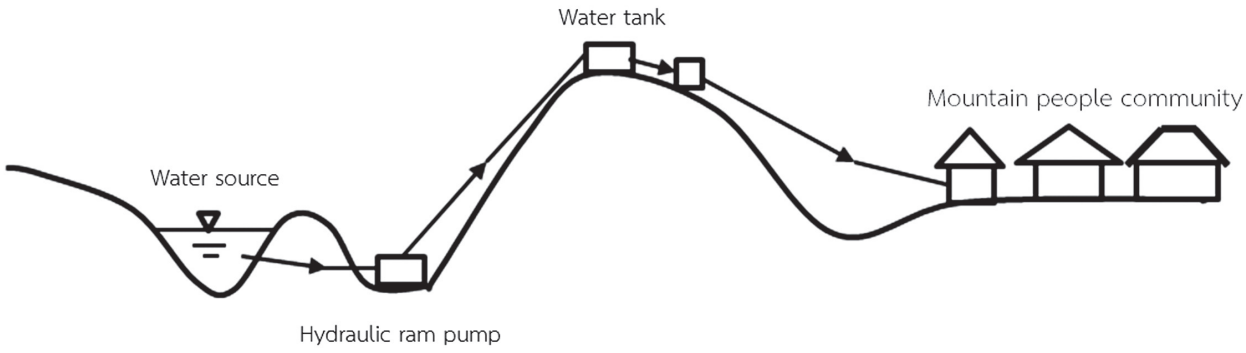
บทนำ

หมู่บ้านจะจ่อ เป็นชาวเขาเผ่าลาหู่ลาบา ตั้งอยู่ในเขต ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวไทยภูเขา ที่ตั้งอยู่บนภูเขาสลับกับพื้นที่ราบระหว่างภูเขาและมีธารน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชุมชนภายในหมู่บ้านมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ (เทศบาลตำบลดอยฮาง, 2560) แต่ก็จะประสบปัญหาเรื่องน้ำในช่วงฤดูแล้งที่ไม่มีน้ำอย่างเพียงพอในการทำเกษตร เนื่องจากฝนไม่ตกอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานหลายเดือน โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนในปี 2558 ประสบกับปัญหาภัยแล้งอย่างรุนแรง จากการสำรวจพื้นที่หมู่บ้านจะจ่อ พบว่ามีลำธารน้ำไหลผ่านพื้นที่หมู่บ้านตลอดทั้งปีเนื่องจากหมู่บ้านเป็นแหล่งต้นน้ำ แต่ก็ไม่สามารถนำน้ำจากแหล่งน้ำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่อยู่ตามเนินเขาและพื้นราบที่มีเนินเขากั้นอยู่ ประกอบกับหมู่บ้านแห่งนี้ไม่มีไฟฟ้าใช้ จึงไม่สามารถนำปั๊มสูบน้ำแบบไฟฟ้ามาใช้ได้หรือกระทั่งปั๊มน้ำแบบเครื่องยนต์ที่ใช้น้ำมันในการให้พลังงานก็ไม่สะดวกมีอุปสรรคในเรื่องของการเดินทาง ประกอบกับมีค่าใช้จ่ายที่มากเกินไป กระทั่งมีการค้นพบว่าการนำเครื่องตะบันน้ำมาใช้นั้นจะสามารถสูบส่งน้ำได้โดยไม่ต้องใช้พลังงานไฟฟ้า ซึ่งเครื่องตะบันน้ำนี้สามารถนำพลังงานน้ำมาใช้ในการส่งน้ำจากที่ต่ำไปยังที่ๆ สูงกว่าโดยใช้หลักการของวอเตอร์แฮมเมอร์ (water hammer) ถึงแม้ว่าเครื่องตะบันน้ำนี้จะมีประสิทธิภาพต่ำแต่ก็มีข้อดีตรงที่ว่าไม่ใช้พลังงานไฟฟ้า อีกทั้งมีกลไกเคลื่อนไหวน้อยชิ้น ใช้งบประมาณในการสร้างน้อย สามารถนำมาใช้กับการเกษตร เช่น สูบน้ำเข้านาหรือใช้ในครัวเรือน จึงเหมาะที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชนบทที่หรือในพื้นที่ที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ (ศูนย์วิจัยพลังงาน มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2555)

จากการศึกษาข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับเครื่องตะบันน้ำที่ผ่านมาพบว่ามีการศึกษาสมรรถนะเครื่องตะบันน้ำที่ห้องปฏิบัติการ โดย บัญญัติ นิยมวาส และ บรรเจิด โปฏกรัตน์ (2555) รายงานว่า เมื่อขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของกระบอกสะสมความดัน PVC ใหญ่ขึ้น อุปกรณ์หมายเลข 1 แสดงดังภาพที่ 3 ความสูงของระดับน้ำทางเข้าเครื่องสูงขึ้น และระยะกดสปริงของวาล์วกระตุ้นมากขึ้น อัตราการไหลของน้ำที่ทางออกจะสูงขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ยังพบอีกว่ามีการวิจัยและพัฒนาเครื่องตะบันน้ำแบบประหยัด โดย ปริวัสส์ เอื้อนสะอาด และคณะ (2555) ได้รายงานว่าเครื่องตะบันน้ำมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ใช้วัสดุเป็นท่อ PVC ขนาด 2 นิ้ว เครื่องตะบันน้ำ จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เมื่อถ่วงที่วาล์วน้ำทิ้งด้วยน้ำหนักที่เหมาะสม การพัฒนาเครื่องตะบันน้ำ จะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เครื่องสูบน้ำไฟฟ้าหรือน้ำมัน ซึ่งผลที่ได้เป็นที่น่าพอใจ ไพฑูรย์ อินจันทร์ และคณะ (2557) ได้สร้างชุดทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของเครื่องตะบันน้ำ โดยพบว่าประสิทธิภาพเครื่องตะบันน้ำที่สร้างจากท่อ PVC ขนาด 1.5 นิ้ว สามารถทำประสิทธิภาพได้สูงสุดที่ 13.47% ยังมี Min Than (2008) ได้ศึกษาสมรรถนะการทำงานของเครื่องตะบันน้ำ โดยมีค่าความสูงของน้ำทางเข้า 1.524 เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของท่อน้ำทางเข้า 7.62 มิลลิเมตร ถังลมมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 15.24 มิลลิเมตร และสูง 45.72 มิลลิเมตร ความสูงของน้ำทางออก 9.144 เมตรจากการทดลองพบว่า อัตราการไหลของน้ำทางเข้า 1.24×10^{-3} ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที และอัตราการไหลของน้ำทางออก 1.05×10^{-3} ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที คิดเป็น

ค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 60% และยังพบว่า Ndache Mohammed (2007) ศึกษาสมรรถนะการทำงานของเครื่องตะบันน้ำ โดยมีค่าระดับความสูงของน้ำทางเข้า 1.5 เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของท่อน้ำทางเข้า 0.025 เมตร ค่าระดับความสูงของน้ำทางออก 2.87 เมตร จากการทดลองพบว่า อัตราการไหลของน้ำ ทางออก 3.83×10^{-5} ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที คิดเป็นค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 57.3% นอกจากนั้นยังมีหลายหน่วยงานที่บริการให้คำปรึกษาและข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องตะบันน้ำ อย่างเช่น ธรรมศักดิ์ พันธุ์แสนศรี และคณะ (2555) ดำเนินการโดยจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีพลังงานทดแทนในรูปแบบต่างๆ ซึ่งก็มีเรื่องเครื่องปั๊มน้ำพลังงานน้ำหรือเครื่องตะบันน้ำให้กับประชาชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการจำนวนหนึ่ง แต่ก็ไม่พบข้อมูลการติดตามประเมินผลของการใช้งานจริงในพื้นที่ จากข้อมูลงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของเครื่องตะบันน้ำซึ่งมีระดับความสูงของแหล่งน้ำ ปริมาณน้ำที่ไหล รวมไปถึงลักษณะเฉพาะของเครื่องตะบันน้ำด้วย

ดังนั้นจากปัญหาแหล่งน้ำและพื้นที่ทำการเกษตรที่กล่าวมาข้างต้นของชุมชนชาวไทยภูเขาผนวกกับข้อดีที่โดดเด่นของเครื่องตะบันน้ำและยังไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้งานจริงในพื้นที่ ทางทีมวิจัยจึงมีแนวคิดที่แก้ปัญหาโดยการออกแบบและสร้างเครื่องตะบันน้ำเป็นเครื่องสูบน้ำให้ชุมชนดังภาพที่ 1 โดยศึกษาข้อมูลปริมาณน้ำของแหล่งน้ำ ระดับความสูงของแหล่งน้ำ ระดับความสูงของพื้นที่ใช้งานเพื่อทำการเกษตร ซึ่งจะมีผลต่อประสิทธิภาพของเครื่อง รวมไปถึงปริมาณน้ำและความสูงของน้ำที่ได้จากเครื่องตะบันน้ำ เพื่อให้ได้ปริมาณน้ำที่เพียงพอต่อการใช้งานในพื้นที่เพาะปลูกต่อไป

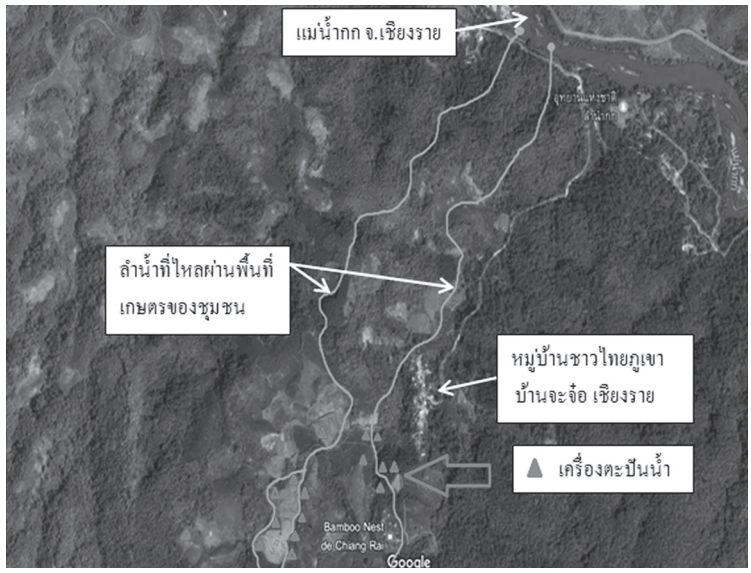
ภาพที่ 1 แนวคิดการติดตั้งเครื่องตะบันน้ำให้กับชุมชนชาวไทยภูเขา

ระเบียบวิธีวิจัย

พื้นที่ศึกษา

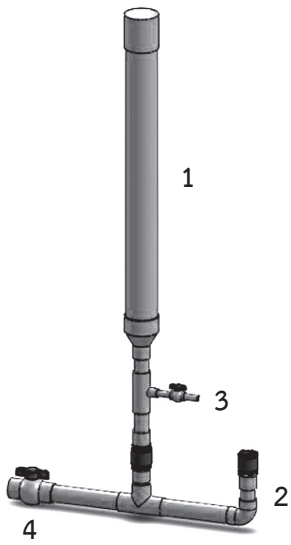
พื้นที่ศึกษา บ้านจะจ๋อ ตั้งอยู่บริเวณน้ำตกห้วยแม่ซ้าย หมู่ 6 ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรที่ใช้ศึกษาชุมชน 142 คน 41 หลังคาเรือน พื้นที่เพาะปลูก 15 แปลงดังภาพที่ 2 เหตุผลที่เลือกพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากบ้านจะจ๋อเป็นพื้นที่ตัวแทนของหมู่บ้านชาวไทภูเขาในเขตจังหวัดเชียงราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ หมู่บ้านอยู่บนเนินเขา และมีแหล่งน้ำไหลผ่านด้านล่าง ดังภาพที่ 1 โดยจะประสบปัญหาในการนำน้ำจากแหล่งไปใช้ประโยชน์ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหมู่บ้านต่างๆ ในเขตจังหวัดเชียงรายได้เป็นอย่างดี

ข้อมูลทั่วไป ปริมาณน้ำที่สูบได้จากเครื่องตะบันน้ำโดยทั่วไปที่ได้มีการสร้างกันมาก่อนหน้าอยู่ที่ประมาณ 10,000-14,000 ลิตร/วัน ปริมาณการใช้น้ำ ในครัวเรือนโดยทั่วไปอยู่ที่ประมาณ 50-120 ลิตร/วัน/คน ปริมาณการใช้น้ำ ในการทำการเกษตร ปลูกพืช ผัก 3,000-6,000 ลิตร/วัน/ไร่ และเมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ความเป็นไปได้ของการติดตั้งเครื่องตะบันน้ำ ตัวอย่างการคำนวณ เช่น มีที่ดินปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ 2 ไร่ × 5,000 = 10,000 ลิตร ปริมาณน้ำที่สูบได้ขั้นต่ำ 10,000 ลิตร/วัน ซึ่งเพียงพอต่อการใช้งาน

ภาพที่ 2 ตำแหน่งการติดตั้งเครื่องตะบันน้ำให้กับชุมชนชาวไทยภูเขาทั้ง 15 แปลง

วัสดุอุปกรณ์ การทำเครื่องตะบันน้ำ จะใช้อุปกรณ์หลักเป็นท่อ PVC ทั้งหมด, ข้อต่อ PVC, เช็ควาล์วทองเหลือง ดังแสดงในภาพที่ 3 และเลือกใช้ถังพลาสติก ขนาด 200 ลิตร สำหรับเก็บน้ำ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาทำให้การขนย้ายอุปกรณ์เป็นด้วยความยากลำบากจึงใช้ถังเป็นพลาสติกน้ำหนักเบา โดยจะเน้นวัสดุอุปกรณ์ที่หาซื้อได้ง่ายในท้องตลาดชุมชนทั่วไป

ภาพที่ 3 เครื่องตะบันน้ำ : 1. กระบอกสะสมความดัน PVC, 2. เช็ควาล์ว, 3. ท่อส่งน้ำ, 4. ท่อน้ำเข้า

เครื่องมือ

1. เครื่องวัดระดับความสูง ใช้ Multifunction Digital Altimeter TMO-18 ความละเอียด 1 เมตร

2. การวัดปริมาณน้ำที่ไหลในลำน้ำใช้ฝายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู (trapezoidal weir) เป็นฝายที่มีช่องเปิดเป็นชนิดรูปสี่เหลี่ยมคางหมูสันฝายด้านล่างอยู่ในแนวระดับราบ สันฝาย ด้านข้างเอียงออกโดยมีความลาดเท ด้านราบ 1 ส่วน ด้านตั้ง 4 ส่วน อัตราการไหลผ่านฝายสี่เหลี่ยมคางหมูเมื่อไม่คิดเฮดความเร็ว (velocity head) ซึ่งใช้เมื่อความเร็วของกระแสน้ำหน้าฝายน้อยกว่า 0.30 เมตรต่อวินาที คือ

$$Q_r = 0.01859LH\ 3/2 \quad (1)$$

เมื่อ Q_r = อัตราการไหลผ่านฝาย (ลิตร/นาที)

L = ความยาวของสันฝาย (เมตร)

H = เฮดหรือความลึกของน้ำเหนือสันฝาย (เมตร)

3. การวัดการไหลของน้ำที่ได้จากเครื่องตะบันน้ำใช้วิธีการตวงด้วยถังตวงขนาด 2 ลิตร ความละเอียด 50 มิลลิลิตร แล้วจับเวลา จากนั้นคำนวณเป็น ลิตร/นาที

ขั้นตอนการดำเนินการ

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชนทั่วไป
2. สำรวจแหล่งน้ำในชุมชน พิจารณาปริมาณน้ำที่ใช้มีเพียงพอต่อการสูบไปใช้และไม่กระทบกับชุมชนท้ายน้ำ
3. สำรวจพื้นที่ใช้งานทำการเกษตร
4. ออกแบบและสร้างเครื่องตะบันน้ำตามข้อมูลที่ได้มา
5. เก็บผลการทดลอง ปริมาณน้ำและความสูงของน้ำที่ได้จากเครื่องตะบันน้ำ ในแต่ละตัวที่ติดตั้งในจุดต่างๆ
6. ทดสอบการใช้งานจริงกับพื้นที่การทำเกษตรทั้งหมด 15 แปลง
7. สรุปผลทั้งหมด

การคำนวณหาประสิทธิภาพของเครื่องตะบันน้ำ

$$Eff\ (Rankine) = qH/Qh \times 100 \quad (2)$$

เมื่อ q = ปริมาณน้ำที่สูบได้ (ลิตร/วินาที)

Q = ปริมาณน้ำที่สูญเสียไปจากการผลักดัน (ลิตรต่อวินาที)

h = ความสูงของหัวน้ำที่ส่งเข้าเครื่อง (เมตร)

H = ความสูงของหัวน้ำที่สูบขึ้นไปใช้งาน (เมตร)

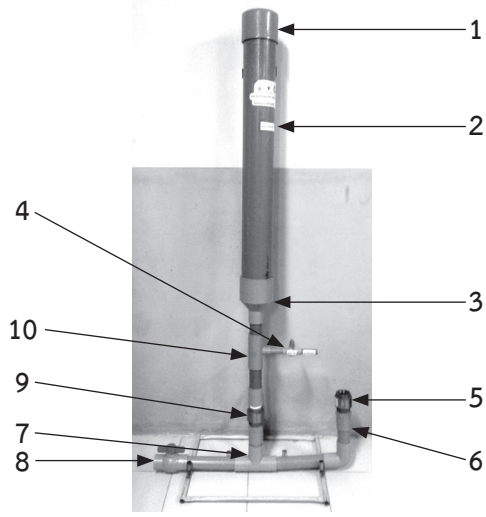
ตารางที่ 1 รายละเอียดอุปกรณ์สำหรับสร้างเครื่องตะบันน้ำ

No	Device details
1	Cap PVC 4 inch
2	PVC pipe class 13.5 4 inch
3	Socket PVC 4 inch reduce 1 1/2 inch
4	Socket PVC 1/2 inch
5	Check valve 1 1/2 inch
6	Socket PVC 1 1/2
7	Three way 1 1/2 inch
8	Valve PVC 1 1/2 inch
9	Check valve 1 1/2 inch
10	Three way 1 1/2 inch reduce 1/2 inch

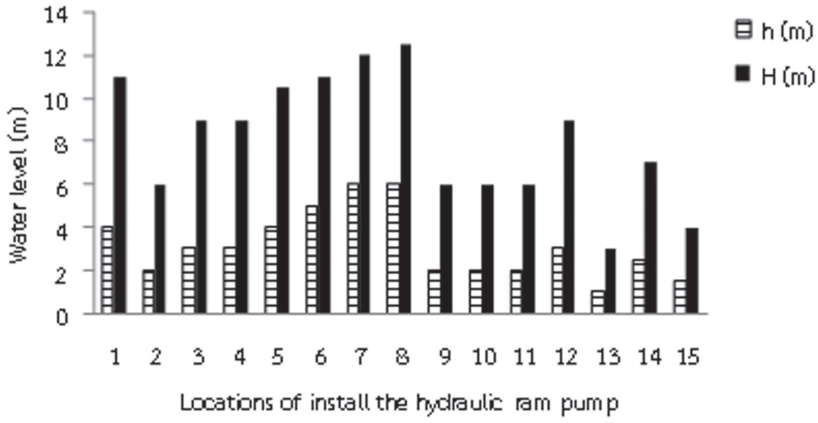
ผลการวิจัย

ผลจากการสำรวจพื้นที่เกษตรและแหล่งน้ำในเดือนเมษายนซึ่งเป็นช่วงที่ปริมาณน้ำน้อยที่สุด พบว่ามีลำน้ำไหลผ่านพื้นที่เกษตรของชุมชนทั้งหมด 2 ลำน้ำ ที่มีศักยภาพพอที่จะติดตั้งเครื่องตะบันน้ำได้ ลำน้ำที่ 1 มีอัตราการไหลอยู่ที่ 284,000 ลิตร/วัน และลำน้ำที่ 2 มีอัตราการไหลอยู่ที่ 223,000 ลิตร/วัน และผ่านพื้นที่ทำการเกษตร 15 แปลงของชุมชน จากนั้นนำข้อมูลมาออกแบบและสร้างเครื่องตะบันน้ำจำนวน 15 ตัว ซึ่งได้แสดงรายละเอียดอุปกรณ์ดังในภาพที่ 4 และตารางที่ 1

จากผลการติดตั้งเครื่องตะบันน้ำทั้ง 15 ตัว แสดงดังภาพที่ 5 พบว่าตัวที่ 8 มีระดับความสูงของแหล่งก่อนเข้าเครื่อง (h) สูงที่สุด 6 เมตร จึงทำให้เครื่องสามารถสร้างระดับความสูงของน้ำที่สามารถสูบขึ้นไปได้ (H) สูงสุดเช่นกันอยู่ที่ 12.5 เมตร และยังพบมีจุดติดตั้งบางตัวที่มีปัญหาเรื่องของระดับความสูงของน้ำก่อนเข้าเครื่อง (h) ความสูงไม่ถึง 1 เมตรในจุดที่ 2, 9, 10, 11, 13 และ 15 จึงต้องมีการสร้างฝายเพื่อเพิ่มระดับความสูงของน้ำให้ได้ 1-2 เมตร ซึ่งสามารถเพิ่มระดับความสูงของน้ำได้อีกดังในภาพที่ 5 แสดงให้เห็นระดับความสูงของฝายในจุดติดตั้งดังกล่าว ในส่วนของจุดติดตั้งอื่นๆ ที่เหลือที่ติดตั้งได้ทันทีโดยไม่ต้องสร้างฝายก็จะเป็นจุดที่ 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12 และ 14 ตามลำดับ

ภาพที่ 4 รายละเอียดเครื่องตะบันน้ำที่ออกแบบสร้าง

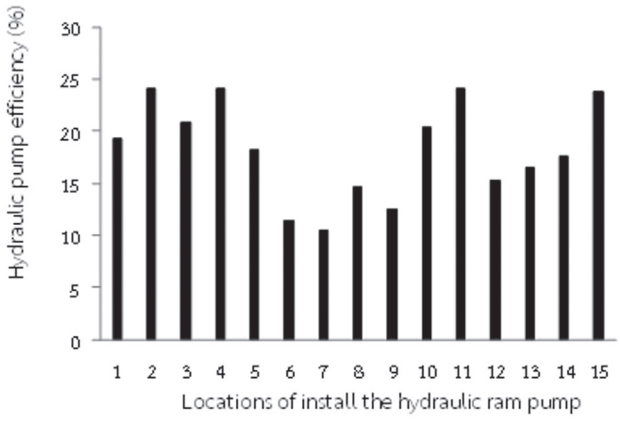
ภาพที่ 5 ระดับความสูงของแหล่งน้ำก่อนเข้าเครื่อง (h) และระดับความสูงของน้ำที่สามารถสูบขึ้นไปได้ (H) ณ จุดติดตั้งเครื่องตะบันน้ำที่ตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน

จากผลการทดสอบปริมาณน้ำที่ได้จากเครื่องตะบันน้ำทั้งหมด 15 จุด แสดงดังตารางที่ 2 พบว่าสามารถสูบได้เฉลี่ยที่ 8.3 ลิตร/นาที และสูบได้สูงสุดอยู่ที่ 10 ลิตร/นาที และมีน้ำทิ้งที่ 125 ลิตร/นาที ณ เครื่องที่ 11 เนื่องจากเป็นจุดที่ระดับน้ำเข้าเครื่องตะบันน้ำมีความสูงมากที่สุด ซึ่งจะทำให้น้ำมีพลังงานมากขึ้นที่จะส่งน้ำได้มากกว่าจุดอื่นๆ

ตารางที่ 2 อัตราการไหลของปั๊มน้ำ (q) และอัตราการไหลของน้ำกลับไปที่แม่น้ำ (Q) ที่บริเวณปั๊มในสถานที่ต่างๆ ในชุมชน

No.	q (liter/min)	Q (liter/min)
1	7.2	100
2	9.1	112
3	9.0	130
4	9.5	125
5	8.5	123
6	8.3	155
7	7.1	133
8	7.5	100
9	6.4	144
10	9.1	133
11	10.0	125
12	7.1	138
13	8.5	145
14	7.7	112
15	9.1	101
Average	**8.3**	**125.1**

ประสิทธิภาพของเครื่องตะบันน้ำแสดงในภาพที่ 6 พบว่าประสิทธิภาพของเครื่องตะบันแต่ละตัวไม่เท่ากันโดยตัวที่ให้ประสิทธิภาพสูงสุดอยู่ที่ 24.1% ที่เครื่องที่ 2 เนื่องจากสามารถสูบน้ำได้มากกว่า ปริมาณน้ำไหลทิ้งน้อยกว่า และมีระยะส่งน้ำได้สูงกว่าตัวอื่นๆ และมีประสิทธิภาพ เฉลี่ยทั้งหมดอยู่ที่ 18.2% ซึ่งปัจจัยหลักที่มีผลต่อประสิทธิภาพนั้นเกิดจากอัตราการไหลของน้ำกลับไปที่แม่น้ำ (Q) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งคือปริมาณน้ำที่สูญเสียไปจากการผลักดันน้ำนั้นเกิดจากการปรับความแข็งสปริงของวาล์วน้ำหมายเลข 5 ในตารางที่ 3 ที่ทำหน้าที่ควบคุมจังหวะการเปิดปิดน้ำเพื่อสร้างแรงกระแทกให้เกิดแรงดันส่งน้ำไปที่สูงได้ ซึ่งเครื่องตะบันน้ำแต่ละตัวจะมีความแข็งสปริงไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับการปรับตั้งให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่นั้นๆ

ภาพที่ 6 ประสิทธิภาพของเครื่องตะบันน้ำ ณ จุดติดตั้งเครื่องที่ตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นการใช้น้ำที่สูบได้จากเครื่องตะบันน้ำกับพื้นที่ทำแปลงเกษตรที่อาจไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่จริงของชุมชนที่มีไม่เท่ากัน พบว่าปริมาณน้ำที่สูบได้จริงต่อวัน มีปริมาณมากกว่าปริมาณน้ำที่เก็บได้จริง อย่างเช่น เครื่องที่ 1 สูบน้ำได้ 10,080 ลิตร/วัน แต่เก็บได้จริงอยู่ที่ 3,200 ลิตร/วัน ทั้งนี้เนื่องจากถังที่ใช้เก็บน้ำทำจากพลาสติก PE มีขนาด 200 ลิตร จำนวน 4 ถัง และเก็บได้วันละ 4 รอบ ต่อการให้น้ำ 1 แปลงเกษตร 1 วัน ซึ่งปัญหาที่ไม่สามารถเก็บน้ำที่สูบได้ทั้งหมดเนื่องจากพื้นที่เกษตรทั้งหมดเป็นลักษณะเนินเขาเดินทางยากลำบากจึงเป็นข้อจำกัดในการขนย้ายถังเก็บน้ำ จึงต้องใช้ถังเก็บน้ำที่มีน้ำหนักเบาขนย้ายได้ง่ายแต่ก็มีราคาที่ค่อนข้างสูง ซึ่งราคาอยู่ที่ประมาณ 800-900 บาท/ใบ ทำให้ไม่สามารถติดตั้งได้ในปริมาณเยอะ จึงทำให้พื้นที่ใช้ทำแปลงเกษตรของชาวบ้านจึงทำได้เฉลี่ยอยู่ที่ 50.6 ตารางเมตร ดังแสดงตารางที่ 3 โดยพื้นที่มากที่สุดอยู่ที่ 60 ตารางเมตร ชาวบ้านจะปลูกพืชผักสวนครัวเป็นส่วนใหญ่อย่างเช่น ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว ฟักทอง ฯลฯ ซึ่งถ้าพืชผักเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็จะนำไปขายที่ตลาดของชุมชนชาวเขา

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการไหลของปั๊มน้ำและการเก็บน้ำจริงกับพื้นที่การเกษตรของชุมชนชาวเขา

No.	q (liter/min)	actual water storage (liter/min)	agricultural area (m^2)
1	10,080	3,200	60
2	12,960	3,200	54
3	12,960	3,200	57
4	14,400	3,200	48
5	12,240	3,200	55
6	11,520	3,200	60
7	10,080	3,200	56
8	10,080	3,200	45
9	8,640	3,200	60
10	12,960	3,200	40
11	14,400	3,200	20
12	10,080	3,200	45
13	11,520	3,200	58
14	10,080	3,200	42
15	12,960	3,200	60

อภิปรายผล

จากผลการทดสอบปริมาณน้ำที่ได้จากเครื่องตะบันน้ำทั้งหมด 15 จุด พบว่า สามารถสูบได้เฉลี่ยที่ 8.3 ลิตร/นาที และสูบได้สูงสุดอยู่ที่ 10 ลิตร/นาที และมีน้ำทิ้งที่ 125 ลิตร/นาที ณ เครื่องที่ 11 เนื่องจากเป็นจุดที่ระดับน้ำเข้าเครื่องตะบันน้ำมีความสูงมากที่สุด ซึ่งจะทำให้น้ำมีพลังงานมากขึ้นที่จะส่งน้ำได้มากกว่าจุดอื่นๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัญญัติ นิยมวาส และ บรรเจิด โปฏกรัตน์ (2555) ที่ทำการศึกษาสมรรถนะของเครื่องตะบันน้ำ โดยผลการทดสอบพบว่าความสูงของเฮดน้ำทางเข้าสูงขึ้น จะทำให้อัตราการไหลของน้ำที่ทางออกจะสูงขึ้นตามไปด้วย แต่เมื่อมาพิจารณาในส่วนของปริมาณที่ไหลทิ้ง (Q) เทียบกับปริมาณที่สูบได้จริง (q) พบว่า น้ำที่ไหลทิ้งมีปริมาณที่สูงมากกว่าน้ำที่สูบได้จริงในสัดส่วน 5:1 ซึ่งใกล้เคียงกับ ปริวัสส์ เอื้อนสะอาด และคณะ (2553) ที่ศึกษาวิจัยและพัฒนาเครื่องตะบันน้ำแบบประหยัด ซึ่งก็ถือว่ามีปริมาณน้ำทิ้งที่สูงมากเมื่อเทียบกับน้ำสูบที่ได้จริง แสดงดังตารางที่ 2 แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหาสำคัญเพราะน้ำทิ้งส่วนนี้ก็จะไหลกลับลำน้ำต่อไปและเมื่อมาพิจารณาปริมาณที่เครื่องสามารถสูบขึ้นไปใช้งานได้จริงทั้งหมด 15 เครื่องมีจำนวน 124.1 ลิตร/นาที

(178,704 ลิตร/วัน) นอกจากนั้น พบว่า ประสิทธิภาพของเครื่องตะบันแต่ละตัวไม่เท่ากันโดยตัวที่ให้ประสิทธิภาพสูงสุดอยู่ที่ 24.1% ที่เครื่องที่ 2 เนื่องจากสามารถสูบน้ำได้มากกว่า ปริมาณน้ำไหลทิ้งน้อยกว่า และมีระยะส่งน้ำได้สูงกว่าตัวอื่นๆ และมีประสิทธิภาพ เฉลี่ยทั้งหมดอยู่ที่ 18.2% ซึ่งปัจจัยหลักที่มีผลต่อประสิทธิภาพนั้นเกิดจากอัตราการไหลของน้ำกลับไปที่แม่น้ำ (Q) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งคือปริมาณน้ำที่สูญเสียไปจากการผลักดันน้ำนั้นเกิดจากการปรับความแข็งสปริงของวาล์วน้ำหมายเลข 5 ที่ทำหน้าที่ควบคุมจังหวะการเปิดปิดน้ำเพื่อสร้างแรงกระแทกให้เกิดแรงดันส่งน้ำไปที่สูงได้ ซึ่งเครื่องตะบันน้ำแต่ละตัวจะมีความแข็งสปริงไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับการปรับตั้งให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่นั้นๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ Min Than (2008) และ ปริวัสส์ เอื้อนสะอาด และคณะ (2555) ที่ทำการศึกษาถึงปัจจัยของปริมาณน้ำที่สูญเสีย (Q) ที่เกิดจากค่าความแข็งของสปริงที่ไม่แน่นอนจึงมีการศึกษาออกแบบเป็นลักษณะของมวลถ่วงน้ำหนักที่เป็นโลหะแทนวาล์วที่ใช้สปริง ทำให้ทราบว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้กับเครื่องตะบันน้ำได้จริง และเป็นที่น่าสังเกตว่าประสิทธิภาพของเครื่องจะค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับปั๊มน้ำทั่วไปอยู่ที่ประมาณ 70-90% ทั้งนี้ก็เนื่องจากเครื่องตะบันน้ำใช้พลังงานจากระดับความสูงของน้ำก่อนเข้าเครื่องแล้วส่งผ่านกลไกภายในเครื่องตะบันน้ำแล้วส่งน้ำขึ้นไปยังถังเก็บน้ำที่ระดับความสูงที่สูงกว่าเดิม ซึ่งเป็นพลังงานที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายซึ่งก็ถือว่าคุ้มค่า

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและออกแบบเครื่องตะบันน้ำสำหรับใช้งานในพื้นที่ชุมชนชาวไทยภูเขาในเขตจังหวัดเชียงราย พบว่าเครื่องตะบันน้ำจำนวนทั้งหมด 15 ตัว สามารถทำงานได้ดีโดยพิจารณาจากการทำงานได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวัน และความสามารถในการสูบน้ำได้โดยเครื่องตะบันสามารถส่งน้ำได้สูงสุดอยู่ 12.5 เมตรถึงพื้นที่การเกษตร และสามารถสูบน้ำได้สูงสุดที่ 10 ลิตร/นาที และตัวเครื่องมีประสิทธิภาพสูงสุดอยู่ที่ 24.1% ซึ่งปัจจัยหลักที่มีผลต่อประสิทธิภาพนั้นเกิดจากปริมาณน้ำที่สูญเสียไปจากการผลักดันน้ำ (Q) ที่เกิดจากความแข็งของสปริงวาล์วของเครื่องแต่ละตัวไม่เท่ากัน รวมทั้งทำให้ชุมชนมีพื้นที่เพาะปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี โดยเฉลี่ยทั้งหมด 50.6 ตารางเมตร นอกจากนั้นแล้วชาวบ้านยังสามารถสร้างเครื่องตะบันน้ำขึ้นมาเพื่อใช้งานได้เองและยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนอื่นที่สนใจได้อีก รวมไปถึงความสะดวกสบายในเรื่องน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกทำให้สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน แต่ในการศึกษาครั้งนี้ก็ยังพบปัญหาอยู่บ้างในประเด็นพื้นที่เพาะปลูกที่อยู่สูงตามเชิงเขา ทำให้เดินทางลำบากและติดตั้งถังเก็บน้ำได้ยาก ซึ่งในอนาคตชุมชนเริ่มเห็นประโยชน์ก็จะซื้อถังเก็บน้ำเพิ่มเติมให้เพียงพอต่อปริมาณน้ำที่สูบได้จริงที่มีมากกว่าปริมาณน้ำที่เก็บได้หลายเท่าตัว ชุมชนก็จะได้ใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างเต็มศักยภาพของเครื่องตะบันน้ำ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณธนาคารไทยพาณิชย์ที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้และขอบคุณวิทยาลัยเชียงรายที่ให้การสนับสนุน และส่งเสริมให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลตำบลดอยฮาง. (2560). *ข้อมูลประชากร*. แหล่งข้อมูล: http:www.doihang.go.th,index.php/

ธรรมศักดิ์ พันธุ์แสนศรี, ปิยะบุตร โพธิคามบำรุง, ธวัชชัย ชัยธวัชวิถีและวินัย บุญน้อย. (2555). *โครงการบริการให้คำปรึกษาและข้อมูลเทคโนโลยีด้านการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร พลังงานและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน*. มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ.

บัญญัติ นิยมวาส และบรรเจิด โปฏกรัตน์. (2555). การศึกษาสมรรถนะของเครื่องตะบันน้ำ. *วารสารวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยสยาม*, *13*(1), 19-27.

ปริวัสส์ เอื้อนสะอาด, วราวุธ วุฒิวณิชย์ และจิระกานต์ ศิริวิชญ์ไมตรี. (2555). *การวิจัยและพัฒนาเครื่องตะบันน้ำแบบประหยัด*. ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน.

ไพฑูรย์ อินจันทร์, ธีรพงศ์ วงศ์ษาและโยธิน สายใจ. (2557). *การทดสอบประสิทธิภาพเครื่องตะบันน้ำ*. สาขาวิชาช่างกลเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง.

ศูนย์วิจัยพลังงาน มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2555). *การผลิตและการใช้งานระบบสูบน้ำ/เชิงกลสำหรับชุมชน*. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Min Than, P. (2008). Construction and Performance Testing of the Hydraulic Ram Pump. *GMSARN International Conference on Sustainable Development,* 12-14.

Ndache MOHAMMED, S. (2007). Design and Construction of a Hydraulic Ram Pump. *Leonardo Electronic Journal of Practives and Technologies*, *6*(11), 59-70.

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

การจัดการความรู้จากกล้วยเพื่อการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

KNOWLEDGE MANAGEMENT FROM BANANAS FOR UTILIZATION AND TRANSFER OF KNOWLEDGE TO COMMUNITIES : CASE STUDY OF FARMER'S GROUP NONG YAI PHIM, NANG RONG DISTRICT, BURIRAM PROVINCE

ครุปกรณ์ ละเอียดอ่อน

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

03

การจัดการความรู้จากกล้วยเพื่อการใช้ประโยชน์ และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกร บ้านหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

KNOWLEDGE MANAGEMENT FROM BANANAS FOR UTILIZATION AND TRANSFER OF KNOWLEDGE TO COMMUNITIES : CASE STUDY OF FARMER'S GROUP NONG YAI PHIM, NANG RONG DISTRICT, BURIRAM PROVINCE

ครุปกรณ์ ละเอียดอ่อน
Kluphakorn Laeadon
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Program in General Science, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บข้อมูล ทำการสัมภาษณ์ การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสของชุมชน แล้วทำการวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตกล้วยของกลุ่มเกษตรกร บ้านหนองยายพิมพ์ ประกอบด้วยการปลูกกล้วยน้ำว้า การขยายพันธุ์ การขุดแยกหน่อ การให้น้ำแก่ต้นกล้วย การตัดแต่งหน่อกล้วย การตัดแต่งใบกล้วย การค้ำต้นกล้วย การเก็บเกี่ยวกล้วยและช่องทางการจำหน่าย ในขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรได้ไปศึกษาดูงานของกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปกล้วย บ้านดอนสมบูรณ์ อำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ข้อสรุปและพบว่ากล้วยสามารถแปรรูปได้หลายอย่าง และเกษตรกรตกลงร่วมกันว่าจะแปรรูปกล้วยเป็นกล้วยกวนเพื่อหาอัตราส่วนที่เหมาะสม หลังจากนั้นจึงวัดระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับบริการ พบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจด้านความรู้หรือข้อมูลเท่ากับ 4.25 ส่วนด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการและด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ เท่ากับ 4.23 และ 4.17 ตามลำดับ

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ การถ่ายทอดความรู้ การแปรรูปกล้วย

Abstract

This research is participatory action research (PAR). In the space for storage. interview The meeting was to exchange knowledge and discussion groups for the data were analyzed through SWOT community. Then analysis the knowledge about the production of banana farmers in Nong Yai Pim. Consisting of

banana cultivation, Breed, A separate dig Bud, Irrigation of banana tree, Trimming banana suckers, the cut banana leaves, the support banana, banana harvest and sales channels. Meanwhile, a group of farmers had gathered. To study the banana processing enterprises. Ban Don Somboon Non Suwan District Buriram province. Then come back together for a brief meeting. Bananas can find many processed. And the farmers agreed to privatize the banana banana to find the right ratio. Then measure the satisfaction level of service. Found that the participants were satisfied with the knowledge or the highest 4.25 Followed by the process or the service provider and the authorities equal to 4.23 and 4.17 respectively.

Keywords: Knowledge management, Knowledge transfer, Processing of bananas

บทนำ

กล้วยเป็นพืชเศรษฐกิจที่คนไทยรู้จักกันมานานและได้ใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆ ของกล้วยมาโดยตลอดนับตั้งแต่ ผล ใบ ต้นและราก โดยทั่วไปแล้วกล้วยมีการปลูกกันอย่างแพร่หลายและประชาชนนิยมบริโภคกันมาก เพราะถือว่าเป็นอาหารที่ให้คุณค่าทางโภชนาการที่ค่อนข้างครบถ้วน ตลอดจนเป็นยารักษาโรคได้หลายโรค ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกกล้วยประมาณ 866,410 ไร่ ในปี พ.ศ.2560 มูลค่าการส่งออกกล้วยประมาณ 29,525 เมตริกตันต่อปี มูลค่า 710,736 ล้านบาท โดยแยกเป็นกล้วยสด 28,514 เมตริกตัน มูลค่า 466,520 ล้านบาท กล้วยตากแห้งปริมาณ 750 เมตริกตัน มูลค่า 193,152 ล้านบาท (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) การส่งออกกล้วยช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นรายใหญ่ของโลก เช่น เอกวาดอร์ เบลเยียม คอสตาริกา โคลัมเบีย เยอรมนี และฟิลิปปินส์ เป็นต้น

ประเทศไทยมีพื้นที่ที่เหมาะสมและมีพันธุ์กล้วยที่มีรสชาติดีเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถเพิ่มศักยภาพการผลิตและการส่งออก กล้วยมีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งในรูปการบริโภคสด หรือใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่จะนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มปริมาณและมูลค่าทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีสายพันธุ์กล้วยอีกหลายชนิดที่ยังขาดข้อมูลคุณค่าอาหาร/ทางโภชนาการที่เป็นข้อมูลสำคัญในการนำไปประกอบการนำไปใช้ประโยชน์ให้หลากหลายและช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่เกษตรกรผู้ผลิต

เกษตรกรให้ความสนใจและนิยมปลูกกล้วยกันในทุกภาคมีทั้งปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายเพราะเกษตรคิดว่าปลูกง่าย ดูแลก็ง่ายไม่ซับซ้อนเหมือนปลูกพืชอื่น ไม่ต้องลงทุนมากและเกษตรกรบางรายปลูกแบบอินทรีย์จำหน่ายในราคาแพง แต่ปัญหาการปลูกกล้วยก็มีอยู่ที่ปริมาณน้ำบางพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของกล้วย บางพื้นที่ประสบปัญหาภัยทางธรรมชาติทำให้กล้วยได้รับความเสียหาย และบางรายขายที่ดินให้นายทุนจึงเลิกปลูกกล้วย ส่งผลให้กล้วยเป็นพืชที่มีความต้องการของตลาด ดังนั้นเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาปลูกกล้วยอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการจึงควรจะมีการส่งเสริมและภาครัฐให้ความช่วยเหลือในองค์ความรู้การปลูกเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน การหาหน่อพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และระบบตลาด จะช่วยทำให้เกษตรกรให้ความสนใจปลูกกันมากยิ่งขึ้น

บ้านหนองยายพิมพ์ ตำบลหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนโบราณ ที่ปลูกกล้วยมาเป็นเวลานานและพืชอื่น เช่น ส้มโอ มะพร้าวและน้ำหอม เป็นต้น เนื่องจากมีสภาพดินตะกอนประเภทดินร่วนปนดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์สามารถกักเก็บความชื้นได้ดีในฤดูแล้ง เกษตรกรจะปลูกกล้วยน้ำว้าไส้ขาวพันธุ์ดั้งเดิม ขยายพันธุ์โดยนำหน่อไปปลูก ไม่ต้องซื้อหามาจากแหล่งอื่น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตลอดทั้งปี กล้วยดิบจะนำไปจำหน่ายในตลาดทั่วไปหรือส่งขายแก่พ่อค้า บางรายจะเก็บใบตองขาย บางรายจะปลูกกล้วยสลับกับพืชอื่น เช่น ขิง ข่าเหลือง บวบ และแตงกวา เป็นต้น เพื่อเป็นรายได้เสริมนอกจากการทำนา สร้างรายได้เฉลี่ยประมาณ 4,000-5,000 บาทต่อเดือน องค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกกล้วย การแปรรูปกล้วยที่สะสมอยู่ในตัวเกษตรกร มานาน ยังไม่ถูกนำมาใช้ หากมีการจัดการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสังเคราะห์ความรู้ไว้จะทำให้คนรุ่นลูกหลานได้ศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรายอื่น ดังนั้นการจัดการความรู้เกี่ยวกับกล้วยแบบครบวงจร

จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือเกษตรกร ได้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปลูกกล้วย ช่วยมองเห็นช่องทางการปลูกการจำหน่ายได้ อีกทั้งยังเป็นพืชที่สามารถปลูกทดแทนพืชอื่นที่มีราคาตกต่ำได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดการความรู้การผลิตกล้วยและการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากกล้วยของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ และถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากกล้วยสู่ชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการความรู้การผลิตกล้วยแบบครบวงจรเพื่อการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ประสานงาน (เตรียมพื้นที่ เตรียมคนทำงาน) เพื่อแสวงหาภาคีร่วมระดับพื้นที่
2. ศึกษาทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและคณะผู้วิจัยทำความเข้าใจกับบริบทพื้นที่ที่ศึกษา โดยคณะผู้วิจัยเข้าไปศึกษา วิธีคิด เกี่ยวกับปัญหาที่มีอยู่เดิม โดยมีแนวทางการดำเนินงานเบื้องต้น ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และบริบทในพื้นที่
3. จัดเวทีชี้แจงโครงการและสร้างความเข้าใจกับทีมวิจัยภายใต้โครงการวิจัย
4. จัดประชุมค้นหาอาสาสมัครทำงานร่วมกับนักวิจัยด้านการส่งเสริมการผลิตกล้วยที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่
5. ประชุมเพื่อคัดเลือกเกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านและกลุ่มเป้าหมายเพื่อออกตรวจเยี่ยมและเก็บข้อมูลการปลูก การเตรียมพื้นที่ปลูก การดูแลรักษาในแปลงเกษตรกร เพื่อนำไปสังเคราะห์
6. จัดเวทีชี้แจงการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา โดยอาสาสมัครแกนนำที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่
7. การดำเนินการจัดประชุมเพื่อถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตกล้วยแบบครบวงจรของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย
8. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ความรู้เกี่ยวกับประเด็น การเตรียมดินปลูก การดูแลรักษา การแปรรูปกล้วย และการจำหน่ายและการตลาด
9. นำสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่นที่มีการดำเนินการที่คล้ายกันเพื่อค้นหารูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการการผลิตกล้วยตลอดจนระบบการผลิตเพื่อจำหน่าย
10. การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อติดตามผลการดำเนินงานกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกระดับในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น
11. จัดเวทีเพื่อถ่ายทอดความรู้การผลิตกล้วยอย่างมีประสิทธิภาพและระบบการจัดจำหน่ายโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และจัดทำเป็นเอกสารเพื่อแจกจ่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมการประชุมได้เรียนรู้ไปพร้อมกันกับวิทยากร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการจัดเก็บโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม การจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลเชิงปริมาณโดยนำผลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ประกอบด้วย

1. การถอดบทเรียนเกี่ยวกับการผลิตกล้วย โดยการสนทนากลุ่มและประชุมแลกเปลี่ยนความรู้
2. ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ชุมชน

การประสานงานเพื่อจัดการความรู้สนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมสู่ชุมชนเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ตามภาพที่ 1 ในการจัดการความรู้องค์ความรู้ส่วนหนึ่งของทีมวิจัย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 (นางสาวชไมพร แผ้วพลสง) มีการสอนให้ชุมชนวิเคราะห์ร่วมกันโดยมีทีมนักวิจัยคอยเป็นพี่เลี้ยง ด้วยเทคนิค SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานะขององค์กรว่าเป็นอย่างไรทั้งในแง่ของจุดอ่อน จุดแข็ง รวมถึงวิเคราะห์สถานะภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบทั้งในแง่บวกและแง่ลบของชุมชน

ภาพที่ 1 การดำเนินการประชุมเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ชุมชน

การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน ของเกษตรกรในชุมชน

วิธีการวิเคราะห์สภาวะของชุมชนและกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ในครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งเป็นวิธีการที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน ของเกษตรกรในชุมชน

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
1. กล้วยน้ำว้า สามารถปลูกได้ทั่วทุกฤดูกาล ดูแลง่าย และมีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดทั้งปี 2. กล้วยน้ำว้า เป็นการผลิตที่ลงทุนต่ำ แต่มีมูลค่าการค้าที่ให้ผลตอบแทนดี 3. กล้วยน้ำว้า เป็นพืชที่ปลูกง่าย ดูแลง่าย	1. โรคตายพรายเกิดจากเชื้อราพบในต้นกล้วยอายุ 4-5 เดือนขึ้นไป ทำให้ต้นต้นกล้วยตายจำนวนมาก 2. ขาดการพัฒนาสายพันธุ์กล้วยปลอดโรคอย่างต่อเนื่อง 3. งานวิจัยด้านการใช้ประโยชน์ของวัสดุเหลือทิ้งจากกล้วยยังมีจำนวนน้อย
โอกาส (Opportunities)	**อุปสรรค (Threats)**
1. ตลาดมีความต้องการกล้วยเพิ่มสูงขึ้น ราคากล้วยจึงเพิ่มสูงขึ้นตาม 2. กระแสความนิยมการบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพเติบโตสูง เพิ่มโอกาสการขาย โดยแปรรูปกล้วยในรูปของการกวน กล้วยฉาบ การทำแป้งกล้วยทดแทนแป้งสาลี ฯลฯ	1. ช่วงฤดูแล้งทำให้ขาดแคลนน้ำ อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของกล้วย 2. กล้วยน้ำว้าสามารถปลูกได้ในหลายประเทศ อาจมีกล้วยน้ำว้าจากพม่า ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ก้าวเป็นคู่แข่งขันสำคัญของไทยในอนาคต

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
3. นำวัสดุเหลือทิ้งจากกล้วยมาสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้าจากเส้นใยกล้วย กระเป๋าสาน และเครื่องประดับ ฯลฯ 4. ฐานตลาดส่งออกกว้างโดยเฉพาะภูมิภาคเอเชีย เช่น จีนและไต้หวัน ที่เริ่มรู้จักคุณค่ากล้วยน้ำว้ามากขึ้น ว่าเป็นผลไม้ที่มีรสชาติอร่อย	

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคร่วมกันแล้ว ได้ข้อสรุปว่า ผู้นำชุมชนและเกษตรกรต้องร่วมมือกัน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาร่วมกันคิด ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้นำชุมชนแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อหากิจกรรมมาดำเนินการให้คนในชุมชนได้แสดงออกและมีโอกาสแสดงความคิดเห็น เพื่อพัฒนาการทำเกษตรของคนในชุมชนให้ก้าวหน้าและสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเกษตรได้ ขณะเดียวกัน ผลักดันกิจกรรมให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองยายพิมพ์ หรือส่วนราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีข้อที่ต้องระมัดระวังให้การดำเนินงานสำเร็จนั้น ผู้นำชุมชนต้องให้คนในชุมชนมามีส่วนร่วมในชุมชนอย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่มาช่วยเหลือต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ที่จะแนะนำชุมชนได้

การถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตกล้วยของกลุ่มเกษตรกร

การลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่มย่อยเพื่อจัดเก็บข้อมูล เพื่อทำการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตกล้วยของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การปลูกกล้วยน้ำว้า กล้วยน้ำว้านั้นสามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี แต่ต้องมีน้ำ ไม่ให้ขาดแคลนในบางพื้นที่ที่แหล่งน้ำไม่สมบูรณ์ ก็เลือกที่จะปลูกกล้วยในช่วงต้นฤดูฝน ราวปลายเดือนเมษายน-พฤษภาคม เพื่อลดภาวะในการใช้น้ำ และที่สำคัญต้นกล้วยจะตั้งตัวได้เร็ว โดยหลังจากปลูกได้เพียง 1 เดือน ต้นกล้วยก็จะมียอดใหม่โผล่เหนือพื้นดิน

2. การขยายพันธุ์กล้วย ปลูกด้วย **หน่อกล้วย** ซึ่งใช้ได้ทั้งหน่ออ่อน คือ เป็นหน่อขนาดเล็ก เพิ่มแทงออกมาจากต้นแม่ ยังไม่มีใบให้เห็นหน่อใบแคบเป็นหน่อที่พอจะมีใบบ้าง แต่ใบจะมีลักษณะเรียวเล็ก ชาวสวนมักเรียกชนิดดังกล่าวว่า **“หน่อดาบ”** หน่อใบกว้าง เป็นหน่อที่มีใบโตกว้าง คล้ายกับใบจริง ส่วนของ **“เหง้า”** เป็นเหง้าหน่อกล้วยที่ต้นโตแล้ว แต่ยังไม่ตกผล เมื่อปลูกเราจะตัดยอดหรือลำต้นออก ส่วนของ “**ตา**” เหง้าหรือหน่อที่ตกผลแล้วหรือยังไม่ตกผล ถ้ามีขนาดใหญ่พอจะมีตาอยู่หลายตา ซึ่งสามารถตัดเหง้าของหน่อ แล้วใช้มีดแบ่งออกเป็นชิ้นๆ แล้วนำไปแช่ในน้ำยาเร่งรากก่อนที่จะเอาไปปลูกในแปลงหรือชำลงกระบะหรือในถุงดำที่บรรจุขี้เถ้าแกลบ ประมาณ 15-30 วัน ตาเหล่านั้นจะกลายเป็นต้นกล้วยขนาดเล็ก ชาวบ้านทั่วไปจะเรียกว่า การผ่าหน่อกล้วย เมื่อโตมีความสูงประมาณ 1 ฟุต จึงแยกปลูกลงแปลงต่อไป แต่วิธีดังกล่าวไม่เป็นที่นิยมมากนัก เพราะขั้นตอนยุ่งยาก เหมาะกับการขยายพันธุ์กล้วยที่มีจำนวนน้อย หรือมีราคาแพง

3. การขุดแยกหน่อ ส่วนมากจะใช้จอบและเสียมขุดจากต้นแม่ แต่ควรทำด้วยความระมัดระวัง อย่าให้หน่อช้ำมากนัก ควรใช้เสียมที่มีความคมแทงให้ขาดเพียง 1-2 ครั้ง เมื่อขุดขึ้นมาแล้วก็ใช้มีดปาดเอาส่วนของรากออกให้หมด เมื่อเวลานำไปปลูกกล้วยจะสร้างรากใหม่ขึ้นมา ส่วนหน่อที่มีใบมากจนเกินไปก็ให้ริดตัดใบออกบ้าง เหลือประมาณ 2-3 ใบ เพื่อให้สามารถสังเคราะห์ด้วยแสงได้ หรือหน่อมีความสูงหรือมีขนาดใหญ่จนเกินไปก็ให้ตัดเฉือนลำต้นให้สั้นลง เหลือประมาณ 50-80 เซนติเมตร แต่ถ้าเป็นไปได้ การตัดทอนยอดหรือต้นกล้วยควรตัดก่อนที่จะทำการแยกออกจากต้นแม่ ซึ่งการตัดยอดหรือลำต้นของกล้วยไม่ส่งผลเสียแต่อย่างใด แต่ในทางกลับกัน กลับทำให้ลำของหน่อกล้วยมีโคนที่ใหญ่อวบอ้วนขึ้น เนื่องจากอาหารจากเหง้าไม่ต้องเลี้ยงยอดใบ อาหารจึงไปสะสมและสร้างโคนให้ขึ้นนั่นเอง โดยหน่อที่แยกไปจากต้นแม่สามารถนำไปปลูกได้ทันที หรือถ้ายังไม่พร้อมก็สามารถเก็บรักษาไว้ในร่มแล้วรดน้ำให้ชุ่ม ก่อนนำไปปลูกต่อไป

4. การปลูก ถ้าปลูกในพื้นที่มีหญ้าขึ้นควรทำการดายหญ้าหรือไถพรวนก่อนการปลูก 7-10 วันเพื่อปราบวัชพืช และทำให้ดินร่วนโปร่ง สำหรับพื้นที่น้ำท่วมจำเป็นต้องยกร่องเสียก่อน ระยะปลูกกล้วยนั้นมีความสำคัญมาก ถ้าปลูกชิดกันมากเกินไปก็จะทำให้เกิดร่มเงา ทำให้หน่อที่งอกขึ้นมาใหม่ไม่ค่อยแข็งแรง ลำต้นเรียวเล็ก เพราะได้รับแสงแดดไม่เพียงพอนั่นเอง ฉะนั้น การเลือกระยะปลูกต้องคำนึงถึงแสงแดด ความสมบูรณ์ของดิน และชนิดของพันธุ์กล้วยประกอบกัน

สำหรับการปลูกกล้วยบนพื้นที่ราบ หลังจากกำจัดวัชพืชแล้วให้ขุดดินหรือไถพรวนด้วยรถไถหรือแรงงานคนให้เรียบร้อยแล้ว ตากดินราว 7-10 วัน ก็จะขุดหลุมขนาด 50 × 50 เซนติเมตร กองดินชั้นบน (หน้าดิน) ไว้ด้านหนึ่ง ส่วนดินชั้นล่างก็จะกองไปอีกด้านหนึ่งของหลุม จากนั้นให้ใส่ดินชั้นบนลงก้มหลุมพร้อมกับใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดที่ผ่านการฆ่าเชื้อมาแล้ว โดยใส่ลงไปเพื่อเป็นปุ๋ยรองก้นหลุม คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วนำหน่อกล้วยที่เตรียมไว้วางลงกลางหลุม ข้อระวังคืออย่านำปุ๋ยมูลสัตว์ไปใส่ในหลุม เพราะจะทำให้ต้นกล้วยติดเชื้อรา หรืออีกวิธีหนึ่งคือการปลูกโดยไม่ต้องใส่ปุ๋ยคอก แต่จะใส่เมื่อต้นโต โดยใส่ห่างจากโคนต้นในแนวรัศมีของก้านใบ

5. การให้น้ำ แม้ว่าต้นกล้วยเป็นพืชที่ค่อนข้างทนต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดี แต่ถ้าปลูกกล้วยเป็นรายได้เสริมของเกษตรกร การให้น้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งกล้วยมีความต้องการน้ำอย่างสม่ำเสมอ เนื่องด้วยกล้วยเป็นพืชใบใหญ่ ลำต้นอวบน้ำ และน้ำจะช่วยส่งเสริมเรื่องของการเจริญเติบโต เช่น ในช่วงหน้าแล้งไม่ควรให้ต้นกล้วยขาดน้ำ หน้าดินควรมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ เพราะรากกล้วยส่วนใหญ่จะเจริญและแผ่กระจายเป็นจำนวนมากบริเวณผิวดิน วิธีการให้น้ำแก่ต้นกล้วยมีหลายวิธี เช่น ใช้สายยางเดินรด ติดตั้งระบบน้ำแบบน้ำแบบสปริงเกอร์, ปล่อยน้ำเข้าร่องปลูก เป็นต้น

6. การใส่ปุ๋ย ค่อนข้างมีความสำคัญ ส่งผลถึงการเจริญเติบโต และผลผลิตที่จะออกมาก เกษตรกรส่วนมากจะเน้นการใส่ปุ๋ยคอกที่มีในชุมชน หาได้ง่าย มีราคาถูก ส่วนปุ๋ยเคมีก็มีการใช้บ้างโดยจะใช้สูตรเสมอ เช่น สูตร 15-15-15 อัตราการให้ประมาณ 200-300 กรัม หรือเฉลี่ย 1 กิโลกรัม ต่อต้นต่อปี โดยจะแบ่งใส่ 2-3 ครั้ง ครั้งที่ 1 จะใส่หลังปลูกหน่อกล้วยไปแล้วประมาณ 1 สัปดาห์ ต่อจากนั้นทุกๆ 3 เดือน ก็จะมีการให้ปุ๋ยครั้งที่ 2 และ 3 ซึ่งการใส่ปุ๋ยเคมีครั้งสุดท้าย เกษตรกรหลายรายจะใส่ปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งไม่ทำให้ดินแน่น จะทำให้มีไส้เดือนมาอาศัยรอบโคนต้นกล้วย

7. การตัดแต่งหน่อ หลังจากปลูกกล้วยได้ประมาณ 5-6 เดือน หน่อใหม่จะเกิดขึ้นมาก่อนที่กล้วยจะตกเครือเล็กน้อย ซึ่งเราควรเลือกไว้หน่อเพียง 2 หน่อแรกก็เพียงพอ เพื่อเตรียมไว้ทดแทนต้นแม่เดิมที่จะต้องถูกตัดทิ้งในอนาคต หน่อใหม่ที่ควรอยู่ตรงกันข้ามของลำต้นเดิม โดยหน่อแรกๆ นั้นจะมีรากลึกและแข็งแรงถือว่าดีที่สุด ส่วนหน่อที่เกิดมาทีหลัง ชาวบ้านมักเรียกว่า “**หน่อตาม**” ไม่ควรปล่อยให้เกิดขึ้นมา จะมาแย่งอาหารในดินกับต้นแม่ ทำให้กล้วยมีเครือเล็กลง จึงควรทำลายทิ้งเสียโดยการตัดหน่อกล้วยทิ้ง หรืออาจใช้วิธีการขุดหน่อออก แต่ต้องดำเนินการเฉพาะตอนที่กล้วยยังไม่ตกเครือเท่านั้น เพื่อไม่ให้ต้นกล้วยชะงักอาจส่งผลทำให้ผลกล้วยมีขนาดเล็กลง

8. การตัดแต่งใบ เนื่องจากใบกล้วยจะมีใบเจริญเติบโตออกมาเรื่อยๆ เมื่อใบใหม่ออกมา ใบเก่าก็จะแก่และแห้งติดลำต้น เกษตรกรจะใช้วิธีการลอกกาบ โดยใช้ขอเกี่ยวสางตัดใบกล้วยออก โดยเฉพาะใบที่แห้งและบางใบจะเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อรา หรือไวรัส เกิดใบด่าง ใบจุด ส่งผลกระทบต่อการสร้างอาหารของพืชก็ควรตัดออกอยู่เสมอ โดยเกษตรกรถือหลักว่าถ้าใบแห้งและแก่ มีสีเหลืองเกินกว่าครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 50 ของใบกล้วยก็ควรตัดทิ้ง เพราะถือว่าไม่มีประโยชน์ในการสังเคราะห์แสง แต่ควรเลี้ยงใบไม่น้อยกว่า 7-8 ใบ ให้พอเหมาะต่อการสังเคราะห์ด้วยแสง

9. การค้ำต้น เมื่อเครือกล้วยใกล้แก่ มีน้ำหนักค่อนข้างมาก จะทำให้ต้นโค่นล้มได้ง่าย จึงต้องนำไม้มาทำเป็นง่ามไว้ค้ำยันเครือกล้วย เมื่อกล้วยมีอายุประมาณ 8-12 เดือน นับตั้งแต่วันปลูกกล้วย ไม้ที่ใช้ค้ำ เช่น ไม้ไผ่ และไม้ยูคาลิปตัส ที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น

10. การเก็บเกี่ยว เมื่อเห็นว่าผลแก่ ลูกไม่เป็นเหลี่ยม ก็ให้เก็บเอาไม้ค้ำเครือกล้วยออก การตัดเครือกล้วยก็ต้องทำด้วยความระมัดระวัง แนะนำให้ใช้มีดฟันที่กลางลำต้นกล้วยให้ลึก พอที่จะทำให้ลำต้นกล้วยจะค่อยเอนโน้มมาในทิศทางของผู้รับยืนอยู่ หากไม่มีความชำนาญก็ต้องช่วยกันตัดกล้วยสัก 2 คน โดยคนหนึ่งตัด อีกคนคอยรับเครือกล้วย เมื่อตัดเครือกล้วยลงมาได้แล้ว ให้ตั้งปลายเครือกล้วยขึ้นข้างบน ให้รอยตัดอยู่ข้างล่าง ตั้งกับพื้น เพื่อไม่ให้ยางกล้วยไหลย้อนลงมาเปื้อนหวีกล้วยกัดผิวกล้วย

11. ด้านการตลาด วิเคราะห์การทำสวนกล้วยของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรจะมีรายได้จากการเก็บเกี่ยวผลกล้วยเฉลี่ย 2,400-3,000 บาท/ไร่/ปี ช่วงฤดูปลูกกล้วยน้ำว้าจะอยู่ในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคม-กันยายน ส่วนช่วงที่ขายได้ราคาสูงคือช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน จำหน่ายผลผลิตได้เป็นหวีและเครือ ราคาหวีละ 20-25 บาท ส่วนเหมายกเครือจะราคา 100-150 บาทและในช่วงเดือนตุลาคม-เมษายน เป็นระยะที่มีผลผลิตเข้าสู่ตลาดเข้าสู่ตลาดเป็นจำนวนมาก ทำให้ขายกล้วยได้ราคาต่ำ

ดังนั้น การวางแผนให้มีผลผลิตออกในช่วงที่มีปริมาณผลผลิตออกน้อยหรือคือช่วงเดือนพฤษภาคม-กันยายน ที่จะทำให้ขายสินค้าได้ราคาสูง เกษตรกรควรรักษาหน่อหรือไม่ทำลายหน่อที่แตกใหม่ในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน ซึ่งการไว้หน่อช่วงนี้ หน่อจะเติบโตเป็นต้นที่ตกเครือ ทำให้ผลผลิตในช่วงที่ปริมาณผลผลิตออกสู่ตลาดจำนวนน้อยได้ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรควรตัดแต่งหน่อที่มากเกินทิ้ง เพื่อไม่ให้หน่อมาแย่งอาหารจากต้นที่กำลังตกเครือที่จะให้ผลผลิต ซึ่งจะทำให้ปริมาณลดลง

เกษตรกรในชุมชนส่วนมากจะปลูกกล้วยน้ำว้าซึ่งจะให้ผลผลิตตลอดทั้งปี คือกล้วย 1 เครือต่อ 1 ต้น จะมีน้ำหนัก ประมาณ 10-15 กิโลกรัม แต่ละเครือจะมีจำนวน 6-10 หวี กล้วยหวีหนึ่งจะมี 10-12 ลูก โดยทั่วไปเกษตรกรจะนิยมเก็บเกี่ยว ผลผลิตในช่วงเช้าหรือเย็น เนื่องจากแสงแดดไม่ร้อนจัดและอุณหภูมิไม่สูงมาก อีกทั้งยังไม่กระทบต่อกระบวนการสุกของกล้วย เมื่อตัดเครือกล้วยแล้ว เกษตรกรจะชำแหละหวีกล้วยออกจากเครือ แล้วนำไปจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าผู้รวบรวมผลผลิต ซึ่งจะมารับซื้อกล้วยน้ำว้าที่สวน โดยจะนัดวันมารับซื้อผลผลิตล่วงหน้าทุกๆ วัน นอกจากเกษตรกรจะมีรายได้จากการจำหน่าย ผลกล้วยน้ำว้าสดแล้ว ยังมีรายได้จากการจำหน่ายส่วนต่างๆ ของต้นได้อีกด้วย เช่น ลำต้น หน่อ ใบและปลี เป็นต้น ภายหลัง จากเกษตรกรตัดเครือกล้วยแล้ว ต้นกล้วยจะถูกโค่นลงเกษตรกรสามารถจำหน่ายได้ในราคาลำต้นละ 5-10 บาท

สำหรับสวนกล้วยที่แปลงปลูกยังมีต้นกล้วยไม่หนาแน่น จะมีพื้นที่ว่างที่ระหว่างแถวปลูกซึ่งสามารถปลูกพืชแซมระหว่าง แถวปลูกได้ เช่น ข้าวโพด ขิงและมะนาว เป็นต้น ส่วนกล้วยที่มีอายุมากกว่า 1-3 ปี หากมีการควบคุมการไว้หน่อต่อกอ หรือ ไว้หน่อไม่เกิน 4 หน่อ/กอ ก็สามารถปลูกพืชแซมได้ เช่น การปลูกขิง ข่าเหลือง เป็นแถวในระหว่างแปลงปลูกกล้วยน้ำว้าระยะ 50 × 50 เซนติเมตร ใช้ระยะเวลาปลูกถึงเก็บเกี่ยว 6 เดือน เมื่อขุดขิงอ่อนไปขายในราคาเฉลี่ย 15 บาท/กิโลกรัม และ เก็บขิงอายุ 10-12 เดือน ราคาเฉลี่ย 25 บาท/กิโลกรัม โดยเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ 500-800 กิโลกรัม/ไร่ จะมีรายได้ จากการขายขิงประมาณ 12,000-16,000 บาท/ไร่/ปี ซึ่งจากที่ได้ปลูกกล้วยตัดใบและปลูกพืชผักแซมทำให้มีผลผลิตขาย มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือเป็นการเสริมรายได้

ความรู้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการแปรรูปกล้วย

กลุ่มเกษตรกรได้รวมตัวกันแล้วไปศึกษาดูงานที่กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปกล้วยบ้านดอนสมบูรณ์ หมู่ที่ 1 ตำบลดงอีจาน อำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วกลับมาประชุมร่วมกันเพื่อสรุปพบว่าส่วนมากจะแปรรูปกล้วยสรุปได้ดังนี้

1. การแปรรูปจากกล้วยดิบ ทำได้หลายแบบ เช่น

1.1 กล้วยอบเนย กล้วยฉาบ โดยใช้กล้วยดิบ นำมาฝานบางๆ ตามยาวหรือตามขวาง อาจจะผึ่งลมสักครู่ หรือ ฝานลงกระทะทันทีก็ได้ และทอดในกระทะที่ใส่น้ำมันท่วม เมื่อชิ้นกล้วยสุกจะลอย ก็ตักขึ้นมาวางบนตะแกรงโลหะ หลังจากนั้นนำไปคลุกกับน้ำตาลที่เคี่ยวจนเกือบแห้ง จะเรียกว่ากล้วยฉาบ ถ้านำไปคลุกเนยจะเรียกว่า กล้วยอบเนย หรือ นำไปคลุกในน้ำเชื่อม แล้วเอาลงทอดอีกครั้งอย่างรวดเร็ว จะเรียกว่า กล้วยกรอบแก้ว และขายในร้านค้าชุมชนและส่งขาย ที่ตลาดในจังหวัดนครราชสีมาและบุรีรัมย์หรือจังหวัดใกล้เคียง อีกส่วนหนึ่งจะส่งขายตามคำสั่งซื้อทางไปรษณีย์

1.2 การทำแป้งกล้วย นำกล้วยดิบมานึ่งให้สุก ปอกเปลือก หั่นและอบให้แห้ง หลังจากนั้นนำมาบดให้ละเอียด เป็นแป้ง เพื่อใช้ทำขนมกล้วยหรือบัวลอย หรือผสมกับแป้งเค้กใช้ทำคุกกี้ จะช่วยให้มีกลิ่นหอมของกล้วย

2. การแปรรูปจากกล้วยสุก สามารถทำได้หลายชนิด เช่น

2.1 กล้วยตาก มีวิธีการคือ นำกล้วยที่สุกงอมมาปอกเปลือก และนำไปตากแดด 1-2 แดด จากนั้นนำมาคลึง เพื่อให้กล้วยนุ่ม แล้วนำไปตากแดดอีกประมาณ 5-6 แดด หรือกว่าจะแห้งตามต้องการ

2.2 กล้วยกวน เริ่มจากการนำกล้วยที่สุกงอมมาบีบคั้น แล้วคลุกกับน้ำตาลและน้ำกะทิ นำไปกวนในกระทะ ทองเหลือง กวนที่ไฟอ่อนๆ จนสุกเหนียว แล้วปั้นเป็นก้อนก้อมๆ หรือตัดเป็นชิ้น แล้วจึงห่อกระดาษ

2.3 ข้าวเกรียบกล้วย ใช้กล้วยสุกผสมแป้งและเกลือ อาจเติมน้ำตาลเล็กน้อยและนวดให้เข้ากัน หลังจากนั้น ปั้นเป็นแท่งยาวๆ นึ่งให้สุก เมื่อสุกจึงปล่อยทิ้งไว้ให้เย็น ฝานเป็นชิ้นบางๆ นำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปทอดรับประทาน เป็นอาหารว่าง

การฝึกปฏิบัติการแปรรูปกล้วย

หลังจากนั้นมาปรึกษาหารือกันในการแปรรูปกล้วยให้มีความหลากหลาย โดยได้ตกลงกันทดลองทำกล้วยกวน โดยมีวิธีการดังนี้

1. คัดเลือกกล้วยที่แก่จัดและผ่านการบ่มจนสุกงอม

ภาพที่ 2 การคัดเลือกกล้วย

2. ล้างน้ำสะอาดและวางไว้ให้แห้งแล้วบีบนวดให้ละเอียดก่อนนำไปใส่ในกระทะแล้วเติมน้ำตาล น้ำกะทิ และเกลือตามอัตราส่วน

ภาพที่ 3 การเตรียมกล้วย

3. กวนไปเรื่อยๆ ด้วยความร้อนที่อ่อนๆ เมื่อเหนียวเป็นเนื้อเดียวกัน ยกลงมาเทใส่ถาด ทิ้งไว้ให้เย็น แล้วจึงแบ่งเป็นชิ้นๆ

ภาพที่ 4 การกวนกล้วย

4. การทดสอบทางประสาทสัมผัสของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ สี เนื้อสัมผัส รสชาติ กลิ่นและคะแนนชอบโดยรวมของผลิตภัณฑ์กล้วยกวนจาก 4 สูตรโดยทดสอบคุณภาพทางประสาทสัมผัสด้วยวิธีให้คะแนนความชอบแบบ (9-Point Hedonic Scales) ในคุณลักษณะ กรรมวิธีที่ 5 มีการยอมรับด้านสีมากที่สุดเท่ากับ 7.33 ส่วนกรรมวิธีอื่นไม่แตกต่างกัน และคุณลักษณะด้านกลิ่นกรรมวิธีที่ 5 มีการยอมรับมากที่สุด เท่ากับ 7.46 และยอมรับน้อยที่สุดคือกรรมวิธีที่ 4 เท่ากับ 6.53 ส่วนกรรมวิธีที่ 1 มีการยอมรับด้าน รสชาติและ เนื้อสัมผัส มากที่สุด เท่ากับ 7.70 และ 7.56 ตามลำดับ และกรรมวิธีอื่นมีการยอมรับที่ไม่แตกต่างกัน และการยอมรับโดยรวม พบว่ากล้วยกวนทั้ง 7 กรรมวิธีนั้นไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพทางประสาทสัมผัสของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์กล้วยกวน

กรรมวิธี	คุณลักษณะ				
	สี	กลิ่น	รสชาติ	เนื้อสัมผัส	การยอมรับโดยรวม
1	6.63±0.49^{b}	6.90±0.66^{b}	7.70±0.53^{a}	7.56±0.81^{a}	7.56± 0.50^{ns}
2	6.63±0.55^{b}	7.13±0.68^{b}	7.10 0.71^{b}	6.96±0.66^{b}	7.56± 0.50^{ns}
3	6.83±0.64^{b}	6.90±0.66^{b}	7.23±0.77^{b}	7.06±0.63^{b}	7.53± 0.50^{ns}
4	6.93±0.58^{b}	6.53±0.50^{c}	7.20±0.84^{b}	6.96±0.66^{b}	7.56± 0.50^{ns}
5	7.33±0.66^{a}	7.46±0.50^{a}	7.20±0.84^{b}	6.96±0.66^{b}	7.56± 0.50^{ns}
6	6.83±0.64^{b}	6.56±0.50^{c}	7.20±0.80^{b}	6.90± 0.71^{b}	7.53± 0.50^{ns}
7	6.86±0.50^{b}	7.03±0.61^{b}	7.20±0.80^{b}	6.90± 0.66^{b}	7.56± 0.50^{ns}

หมายเหตุ: เครื่องหมาย a, b และ c ในสดมภ์เดียวกันแสดงถึงมีความแตกต่างกันทางสถิติ ($p \leq 0.05$) ns มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ผลประเมินการถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิก

การถ่ายทอดความรู้ด้วยกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 20 คน การถ่ายทอดเริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การกวนจนกว่าจะได้ผลิตภัณฑ์ เมื่อประเมินความพึงพอใจการถ่ายทอดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านกระบวนการและขั้นตอนการให้บริการ	4.23	0.76	มาก
เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ	4.17	0.84	มาก
ด้านความรู้หรือข้อมูล	4.25	0.56	มาก
รวม	**4.21**	**0.70**	**มาก**

จากตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับบริการ พบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจด้านความรู้หรือข้อมูลสูงที่สุด เท่ากับ 4.25 รองลงมาคือด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการและด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ เท่ากับ 4.23 และ 4.17 ตามลำดับ

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้การผลิตกล้วยและการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากกล้วยของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ และถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากกล้วยสู่ชุมชน สามารถสรุปบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้

1. สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้การผลิตกล้วยของชุมชนและการใช้ประโยชน์ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดองค์ความรู้ การรวบรวมความรู้ การตรวจสอบความรู้และการเผยแพร่ความรู้แก่คนที่สนใจหรือคนรุ่นหลัง เพื่อให้ความรู้การผลิตกล้วยของชุมชนให้ดำเนินต่อไปให้ยาวนานที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับวณิฎา ศิริวรสกุลและวัชรินทร์ อินทพรหม (2559) พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ สามารถนำความรู้มาจัดเก็บอย่างเป็นระบบและใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เพื่อฝึกอบรมให้แก่ผู้สนใจหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงก็คือการที่ชุมชนจัดหาองค์ความรู้มาให้เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคมอย่างเป็นระบบถือเป็นวงจรการเรียนรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตกล้วยของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรในชุมชนมีความรู้การปลูก การดูแลรักษา การหาช่องทางจำหน่าย ส่วนใหญ่จะอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ที่อยู่ในตัวบุคคล (tacit knowledge) การแลกเปลี่ยนความรู้จะใช้การสนทนาระหว่างบุคคล บางครั้งมีการประชุมแลกเปลี่ยนกันหรือบางครั้งอาจจะมีหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยให้ความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zoingen *et al*. (2006) ที่พบว่าการแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ความรู้นั้นจะเกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านทางเครือข่ายได้ และขณะเดียวกันเกษตรกรที่ผ่านการศึกษาดูงานและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตกล้วยในชุมชนพบว่ามีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพของตนเอง ช่วยลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตและรายได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญนันท์ สินชัย (2551) ที่พบว่า ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และไปปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับอัญชลี ยิ้มสมบูรณ์ และคณะ (2554) ได้กล่าวว่าการแลกเปลี่ยนการเผยแพร่ความรู้นั้น หน่วยงานภาครัฐควรเข้าไปให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ในการให้ความรู้ การสร้างความเข้าใจการทำเกษตร

3. การสร้างคลังความรู้การผลิตกล้วยของเกษตรกรในชุมชนเป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งช่วยให้คนในชุมชน สามารถเผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และโอนย้ายสารสนเทศที่มีความสำคัญไปยังบุคคลอื่น อีกทั้งยังประกอบด้วยความรู้และความชำนาญงานโดยจัดเก็บไว้ในฐานความรู้ของชุมชน ซึ่งความรู้เหล่านี้จะช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากการทำงานที่มักเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยกระบวนการจะเริ่มต้นตั้งแต่การระบุถึงความรู้ที่ต้องการสร้างรูปแบบของการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นทางการ ในการเพิ่มมูลค่าของความรู้นั้นทำได้ด้วยการนำความรู้ไปใช้บ่อยครั้งเท่าที่ต้องการ (ดุจแข วงษ์สุวรรณ และคณะ, 2552) ความรู้จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาด้านการผลิตและการตลาด ขณะเดียวกันการผลิตกล้วยของชุมชนมีมานาน เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์และทักษะสูงในการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม ตั้งแต่การหาพันธุ์กล้วยมาปลูก การดูแลรักษาและการตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของธวัชชัย รัตน์ชเลศ และคณะ (2553) พบว่าการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีมานานนั้นเป็นเครื่องชี้ถึงความเข้มแข็งของกลุ่มได้ระดับหนึ่ง กลุ่มสมาชิกจะมีภูมิคุ้มกันให้กับตนเองสูง ผลที่ได้คือฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

4. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนบ้านกหนองยายพิมพ์ คือเรื่องการขาดแหล่งรวบรวมองค์ความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม และยังไม่มีหน่วยงานของรัฐหรือภาคเอกชนนำเอาองค์ความรู้ไปพัฒนาอย่างจริงจัง สอดคล้องกับ Marquartdt and Reynolds (1994) ได้กล่าวว่า การที่ชุมชนจะแก้ปัญหาเรื่องการรวบรวมองค์ความรู้และสร้างความร่วมมือให้มีประสิทธิภาพได้จะต้องมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชน เนื่องจากสภาพแวดล้อมมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคลากรและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นก็ควรเรียนรู้จากหน่วยงานอื่นหรือเครือข่าย

สรุปผล

การวิจัยเรื่องการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากกล้วย กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

1. เกษตรกรในชุมชนบ้านหนองยายพิมพ์ส่วนใหญ่จะปลูกข้าว ส้มโอ กล้วย มะพร้าว มันสำปะหลัง มะนาวซึ่งเป็นพืชที่ปลูกมานาน และดินจะมีความอุดมสมบูรณ์กว่าพื้นที่อื่นๆ ที่ใกล้เคียงกัน และพืชที่ปลูกกันมากเป็นพิเศษและปลูกตลอดฤดูกาล คือ กล้วยน้ำว้า จะปลูกมากที่สุด รองลงมาคือ กล้วยหอมทอง ส่วนใหญ่แทบทุกหลังคาเรือนจะต้องปลูกไว้เพราะขยายพันธุ์ได้ง่าย ดูแลง่ายกว่าพืชอื่น สามารถจำหน่ายในท้องตลาดได้ราคาดีกว่าการขายข้าวเปลือก ทั้งนี้เพราะกล้วยเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหาร สามารถใช้เป็นอาหารเด็กอ่อน กินสด และทำขนมได้หลายชนิด เช่น ขนมกล้วย กล้วยทอด กล้วยบวชชี กล้วยตาก กล้วยฉาบและกล้วยกวน เป็นต้น นอกจากการขายกล้วยดิบและกล้วยสุกแล้ว ส่วนอื่นของกล้วยยังสามารถนำไปทำเป็นประโยชน์อย่างอื่นได้อีก เช่น ใบตองกล้วยและปลีกล้วย เป็นต้น โดยจะนำออกจำหน่ายให้กับพ่อค้าในตลาด โดยทุกคนจะคอยช่วยเหลือกันเริ่มจากการเตรียมพื้นที่ปลูก การคัดเลือกหน่อกล้วย การให้ปุ๋ย การตัดแต่งใบ การตัดเครือกล้วยจำหน่าย การตัดแต่งหน่อกล้วยในระยะต่างๆ และจะมีผู้นำคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รวบรวมนำสินค้าไปขาย หากไม่พอต่อความต้องการจะช่วยกันหา และผลิตให้เพียงพอ และที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการ คือ การแปรรูปกล้วยและหาช่องทางการจำหน่าย

การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการปลูกกล้วยนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จะนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกันการศึกษาดูงาน ไปพัฒนาและปรับปรุงการปลูกให้กล้วยมีผลิตที่มีคุณภาพโดยเฉพาะ ส่วนการแปรรูปนั้นจะหารูปแบบการแปรรูปที่ทำให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคและหาช่องทางการจำหน่ายที่หลากหลายต่อไป

2. การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปกล้วย เกษตรกรในชุมชนได้ไปศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชนบ้านดอนสมบูรณ์ ตำบลดงอีจาน อำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อกลับมาแล้วได้ประชุมและตกลงร่วมกันที่จะทำกล้วยกวน โดยคิดส่วนผสมที่แตกต่างกัน เพื่อหาความเหมาะสมในด้านกลิ่น รสชาติ หรือความชอบของผู้บริโภค โดยมีส่วนประกอบที่ใช้ในการผลิตกล้วยกวน ได้แก่ น้ำตาล กะทิ และเกลือ ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าทางโภชนาการและแร่ธาตุสารอาหาร ที่น่าสนใจ คือ น้ำตาลจะมีคุณสมบัติเป็นสารกันเสีย ช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ และยังทำให้ผลิตภัณฑ์มีสีน้ำตาล ป้องกันการหืนของไขมัน และช่วยให้เนื้อสัมผัสเรียบเนียน มีความเลื่อมมัน กะทิจากมะพร้าวจะมีกลิ่นรสเฉพาะตัว เมื่อได้รับความร้อนจะมีความคงตัว จะแตกต่างจากน้ำมันพืช โดยเกษตรกรจะเลือกสัดส่วนผสมกล้วยกวนที่แตกต่างกันและเมื่อทำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำผลิตภัณฑ์ที่ได้มาวิเคราะห์คุณภาพด้านกายภาพการทดสอบทางประสาทสัมผัสของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสี เนื้อสัมผัส รสชาติ กลิ่นและคะแนนชอบโดยรวม ของผลิตภัณฑ์กล้วยกวนจาก 4 สูตรโดยทดสอบคุณภาพทางประสาทสัมผัสด้วยวิธีให้คะแนนความชอบแบบ (9-Point Hedonic Scales) การยอมรับโดยรวม พบว่ากล้วยกวนทั้ง 7 กรรมวิธีนั้นไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ด้านความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการพบว่าระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับบริการ มีความพึงพอใจด้านความรู้หรือข้อมูลสูงที่สุด เท่ากับ 4.25 รองลงมาคือด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการและด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการเท่ากับ 4.23 และ 4.17 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1. การขับเคลื่อนการจัดการความรู้การผลิตกล้วยแบบครบวงจรและเกิดความยั่งยืนได้นั้นควรเน้นการพัฒนาและให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้ การศึกษาดูงานจากแหล่งชุมชนอื่นหรือภาคธุรกิจ

2. เกษตรกรในชุมชนควรได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรมใหม่จากภาคธุรกิจที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้และให้เกิดกับการประกอบอาชีพของตนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). *สถิติการค้าสินค้าบริการไทยกับต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

ฐิติฌาภรณ์ พงศ์จันทร์. (2553*). การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ดุจแข วงษ์สุวรรณ, ธนพร สังข์ประเสริฐ และธันยาพร ลักษณะ. (2552). *การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยมหิดล*. กองพัฒนาคุณภาพ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธัญนันท์ สินชัย. (2551). *การจัดการความรู้ของศูนย์ควบคุมโรคไข้หวัดนก กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธวัชชัย รัตน์ชเลศ, ฉันทลักษณ์ ติยายน และรุ่งทิพย์ อุทุมพันธ์. (2553). การจัดการความรู้ชุมชนเกษตรเพื่อพัฒนาระบบการผลิตมะม่วงคุณภาพเพื่อการส่งออก : 2 ผลที่ได้จากการจัดการความรู้ชุมชนเกษตร. *รายงานการประชุมสัมมนาวิชาการ ระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 6*. หาดใหญ่.

วณิฎา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทพรหม. (2559). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม กรณีตำบลเกาะเกิด อำเภอบางประอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนครสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11*(1), 42-49.

อัญชลี ยิ้มสมบูรณ์, สุนีย์ กาศจำรูญ, สุวิมล อังควานิช และกฤษณพล จันทร์พรหม. (2554). การจัดการความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว., 4*(2), 56-66.

Marquartdt, M. J. and Reynolds, A. (1994). *The Global learning organization*. Burr Ridge : Irwin Professional Publishing.

Zoingen, Van. S. J., Streumer, J. N. and Stooker, M. (2006). *Changing Organization : Knowledge Management and Human Resource Management*. In Working –Related Learning. London : Springer.

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

COMPETENCY OF LEADERS IN THE EASTERN REGION LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION AND PARTICIPATION FOR TOURISM MANAGEMENT

ณิชกานต์ พิชิตนภากุล

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

04

ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

COMPETENCY OF LEADERS IN THE EASTERN REGION LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION AND PARTICIPATION FOR TOURISM MANAGEMENT

ณิชกานต์ พิชิตนภากุล
Nichakarn Pichitnapakul
มหาวิทยาลัยวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของภูมิภาคเพื่อชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ในภาพรวม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถามจากผู้บริหาร 7 จังหวัด ประกอบด้วย จันทบุรี ชลบุรี ตราด ระยอง ปราจีนบุรี สระแก้ว และฉะเชิงเทรา และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรซึ่งมีบทบาทสำคัญด้านการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นภาคตะวันออกรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนการประเมินตนเองระหว่างประเด็นสมรรถนะต่างๆ ของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีระดับคะแนนค่อนข้างสูงในประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ ความเข้าใจในผู้อื่น การเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีม และจิตมุ่งบริการ อย่างไรก็ตามมีระดับคะแนนปานกลางในเรื่องการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ การมุ่งพัฒนาผู้อื่น และความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของแต่ละประเด็นสมรรถนะกับความเกี่ยวข้องในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในภูมิภาค พบว่า ประเด็นสมรรถนะที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรงและมีคะแนนสูง ประกอบด้วยเรื่องความเข้าใจในผู้อื่น การเป็นผู้นำ และการทำงานเป็นทีม ส่วนประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรงแต่มีคะแนนปานกลาง คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และความคิดริเริ่ม

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรคงไว้ซึ่งการมีความเข้าใจในผู้อื่น การเป็นผู้นำ และการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับการท่องเที่ยวในภูมิภาคอันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ผู้เกี่ยวข้องเชิงนโยบายควรยกระดับการสร้างความเข้าใจและความตระหนักเรื่องการมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อีกทั้งกระตุ้นให้ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มเพื่อให้การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในเรื่องที่สำคัญ ไม่ได้เป็นเพียงการสร้างการมีส่วนร่วม แต่จะสามารถนำไปสู่การขับเคลื่อนความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

Abstract

This study aims to explain the relation between competencies of leaders in the Eastern Region Local Administrative Organization (LAO) and participation with tourism management at the overview level. Quantitative and qualitative data analysis are use. The quantitative data was gathered through questionnaire from 7 provincial leaders comprising Chanthaburi, Chonburi, Trat, Rayong, Prachinburi, Sa Kaeo, and Chachoengsao. Beside, the qualitative data was compiled through in-depth interview with personnel having significant roles in tourism management in the eastern region, and stakeholders.

The findings revealed that self-assessment scores among leader competency topics show relative high scores in personal-related topics including understanding others, leadership, teamwork and service orientation, while, the criteria of achievement orientation, developing others, and Initiative gained moderate scores. Moreover, analysis on relation among each score and participation with tourism management found that competency topics related to participation directly, and gained high score, consisting of understanding others, leadership and teamwork. While the topics related to participation directly, but gained moderate score, including achievement orientation and Initiative.

The author suggests that the leaders in the Eastern Region LAO should maintain the competency of understanding others, leadership and teamwork which are significant factors for regional tourism enhancement resulting from participation among LAO and relevant agencies. While, the policy makers should enhance understanding and awareness on achievement orientation for LAO leaders. Additionally, they should encourage leaders to gain initiative competency to allow participation in tourism management, not only just participation, but also truly drive goals achievement.

Keywords: Competencies of Eastern Region Local Administrative Organization, Participation in tourism management

บทนำ

จากการที่ภาคตะวันออกของประเทศไทยได้รับความนิยมด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงทำการพัฒนาและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเพื่อให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว นโยบายและโครงการขนาดใหญ่ถูกพัฒนาขึ้นโดยบางส่วนเกิดจากการพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนาภูมิภาคในมิติทางเศรษฐกิจซึ่งรวมถึงมิติด้านการท่องเที่ยวด้วย เช่น การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) ที่มุ่งพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง ให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมเป้าหมาย ตามนโยบายประเทศไทย 4.0 ในโครงการนี้ จะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพของปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว และการบริการโดยรวม เช่น โครงการพัฒนารถไฟความเร็วสูง และการพัฒนาสนามบิน นอกจากนี้ยังพบโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวและบริการในพื้นที่โดยตรง เช่น การกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมไมซ์ (MICE : Meetings, incentives, conferences and exhibitions) ในภูมิภาค ซึ่งนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้จะใช้จ่ายมากกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป ประมาณ 3-4 เท่า อีกทั้งยังพบการจัดกลุ่มคลัสเตอร์ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) โดยจังหวัดชลบุรีอยู่ในคลัสเตอร์

การท่องเที่ยว จังหวัดจันทบุรี อยู่ในคลัสเตอร์ผลไม้ โครงการเหล่านี้ล้วนเชื่อมโยง และส่งผลกระทบโดยตรงต่อการท่องเที่ยวระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในบทบาททั้งการเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อน และผู้นำที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมขับเคลื่อนนโยบายและโครงการที่รัฐบาลส่งเสริม ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเนื่องจากต้องเป็นผู้ที่ต้องวางแผนกลยุทธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชื่อมโยงกับแผนหลักของรัฐบาล พัฒนาระบบงานและทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นอกจากนี้การที่สภาพแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นของภาคตะวันออก มีความหลากหลายและความซับซ้อน รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องมีทักษะและศักยภาพหลายด้านเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้บริบทดังกล่าวให้เป็นไปอย่างราบรื่น อันจะไปสู่การสร้างความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้

สมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นคุณสมบัติภายในตัวผู้บริหารที่เป็นรากฐานขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีสมรรถนะด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมจะช่วยเพิ่มโอกาสในการสร้างความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการบริหารบุคลากรภายใน การพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งหน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานส่วนภูมิภาค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นสมรรถนะของผู้บริหารจึงมีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ในงานศึกษานี้ จึงมุ่งศึกษาในเรื่ององค์ประกอบของสมรรถนะที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยว สมรรถนะในการจัดการการท่องเที่ยวของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกแต่ละด้าน รวมทั้งการศึกษาความสัมพันธ์ที่มีต่อการมีส่วนร่วม ผลการศึกษา คาดหวังที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบการจัดการสมรรถนะสำหรับผู้บริหาร และการกำหนดแนวทางพัฒนาผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกให้มีสมรรถนะในการจัดการการท่องเที่ยวส่วนที่มีความสัมพันธ์และมีความจำเป็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม และใช้เป็นแนวทางพัฒนาสำหรับภาคอื่นๆ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยแบบผสมผสาน โดยส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดภาคตะวันออก ส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรซึ่งมีบทบาทสำคัญด้านการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นภาคตะวันออก รวมทั้งการสังเกตการณ์การทำงานในพื้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเชิงปริมาณโดยวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามเรื่องสมรรถนะของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังนี้

1) เลือกพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก 7 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดชลบุรี จังหวัดตราด จังหวัดระยอง จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดฉะเชิงเทรา

2) แบ่งกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกตามประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และการปกครองรูปแบบพิเศษเมืองพัทยา

3) จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 7 แห่ง เทศบาลนคร จำนวน 3 แห่ง เทศบาลเมือง จำนวน 23 แห่ง เทศบาลตำบล จำนวน 175 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 329 แห่ง และการปกครองรูปแบบพิเศษเมืองพัทยา จำนวน 1 แห่ง รวมทั้งสิ้น 538 แห่ง ใช้สูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Yamane, 1973) $n_1 = \frac{N}{1+Ne^2}$ ที่ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95 สุ่มตัวอย่างแบบทราบความน่าจะเป็น ได้จำนวนตัวอย่าง 229 คน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง รวม 20 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงในกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผู้บริหารในระดับจังหวัด รวมทั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสังเกตการณ์การทำงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออก จำนวน 7 แห่ง

เครื่องมือในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย ใช้ตัวแปรสมรรถนะ 7 ด้าน ประกอบด้วยการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ (Achievement Orientation) ความคิดริเริ่ม (Initiative) การมีจิตมุ่งบริการ (Service Orientation) การมุ่งพัฒนาผู้อื่น (Developing Others) การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ภาวะการเป็นผู้นำ (Leadership) และ ความเข้าใจในผู้อื่น (Understanding Others) ตัวแปรสมรรถนะทั้ง 7 ด้านดังกล่าว ได้จากการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาองค์ประกอบของสมรรถนะ บูรณาการจาก 3 แนวคิด ประกอบด้วยแนวคิดของ Spencer และ Spencer (1993), Boyatzis (1999), และ Zwell (2000)

ประโยชน์ที่จะได้รับ

ได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและแนวทางพัฒนาความร่วมมือเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวสำหรับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกและภาคอื่นๆ ต่อไป

ผลการวิจัย

1. สมรรถนะการจัดการการท่องเที่ยวของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออก

1.1 ประเด็นวิเคราะห์สมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสมรรถนะในงานศึกษาของ Spencer และ Spencer (1993), Boyatzis (1999) และ Zwell (2000) เมื่อวิเคราะห์และบูรณาการความสอดคล้องของประเด็นสมรรถนะ สามารถสรุปประเด็นสมรรถนะที่สำคัญได้ 7 ประเด็นสมรรถนะ ประกอบด้วย

1) การมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ (Achievement Orientation) ประกอบด้วยเรื่อง ความเข้าใจและดำเนินการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของการจัดการการท่องเที่ยว การจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาทัศนคติ รวมทั้งการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

2) ความคิดริเริ่ม (Initiative) เกี่ยวข้องกับการมีส่วนในการกำหนดแผนการตลาด กำหนดแนวทางใหม่ๆ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว การปรับปรุงประสิทธิภาพในงาน การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น รวมทั้งการสร้างช่องทางใหม่ๆ เพื่อการเข้าถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

3) การมีจิตมุ่งบริการ (Service Orientation) เกี่ยวข้องกับการมุ่งโครงสร้างพื้นฐาน และการมุ่งยกระดับบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

4) การมุ่งพัฒนาผู้อื่น (Developing Others) เป็นเรื่องการสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยว พัฒนาทักษะที่จำเป็นการในการปฏิบัติงาน และเปิดโอกาสให้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างอิสระในขอบเขตการทำงาน

5) การทำงานเป็นทีม (Teamwork) เกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือ สร้างบรรยากาศ การกระตุ้นจูงใจ การพัฒนาช่องทางสื่อสาร การขยายเครือข่ายและการประสานกับหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

6) ภาวะการเป็นผู้นำ (Leadership) เป็นเรื่องทักษะในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การมีความพร้อมทำงานภายใต้การกดดันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การมุ่งสร้างความผูกพันภายในองค์กร และการมีทักษะในเรื่องการกำหนดภาระหน้าที่และมอบหมายงานตามความสามารถ

7) ความเข้าใจในผู้อื่น (Understanding Others) เป็นเรื่องการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การมีความยืดหยุ่นในการทำงาน รวมทั้งการให้กำลังใจผู้อื่นในการปฏิบัติงาน

1.2 การประเมินสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 7 ด้าน โดยใช้ผลการประเมินสมรรถนะตนเองของผู้บริหาร (แสดงในตารางที่ 1) เมื่อได้ผลการประเมินโดยเฉลี่ยทั้ง 7 ด้าน แล้วนำมาจัดเรียงลำดับคะแนน พบว่าคะแนนของทั้ง 7 สมรรถนะอยู่ระหว่าง 3.03 ถึง 3.52 ผู้วิจัยจึงแบ่งกลุ่มสมรรถนะเป็น 2 กลุ่ม เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพรวมกลุ่มของคะแนนที่มีการเกาะกลุ่มกัน โดยกำหนดให้สมรรถนะที่คะแนน 3.00-3.24 หมายถึงระดับ “ปานกลาง” และสมรรถนะที่คะแนน 3.25 ขึ้นไป หมายถึงระดับ “มาก”

ตารางที่ 1 ผลการประเมินตนเองเรื่องสมรรถนะการจัดการการท่องเที่ยวของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเรียงตามลำดับคะแนน

อันดับ	หัวข้อสมรรถนะการจัดการการท่องเที่ยว	คะแนนการประเมินตนเอง		
		$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านการเข้าใจในผู้อื่น	3.52	0.85	มาก
2	ด้านการเป็นผู้นำ	3.44	0.88	มาก
3	ด้านการทำงานเป็นทีม	3.26	0.89	มาก
4	ด้านการมีจิตมุ่งบริการ	3.25	0.89	มาก
5	ด้านความคิดริเริ่ม	3.10	0.79	ปานกลาง
6	ด้านการมุ่งพัฒนาผู้อื่น	3.07	0.87	ปานกลาง
7	ด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์	3.03	0.82	ปานกลาง
รวม		**3.24**	**0.73**	**ปานกลาง**

จากผลการประเมินสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่าผู้บริหารมีระดับคะแนนการประเมินตนเองอยู่ระดับ “มาก” ในหัวข้อสมรรถนะ 4 ด้าน คือ ด้านการเข้าใจในผู้อื่น ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการมีจิตมุ่งบริการ โดยสมรรถนะด้านความเข้าใจในผู้อื่น แสดงให้เห็นได้ในลักษณะของศักยภาพด้านการสื่อสารภายในองค์กร ส่วนปัจจัยเรื่องการเป็นผู้นำนั้นเกี่ยวข้องกับการมีคุณลักษณะที่พร้อมสำหรับการทำงานในทุกสถานการณ์ได้ ในขณะที่ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีมนั้นเกี่ยวข้องกับการได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือและการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับบุคคลทุกระดับ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ประเด็นดังกล่าวผู้บริหารส่วนใหญ่มองว่าสมาชิกในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกคนปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับอย่างดีที่สุด ปัจจัยดังกล่าวจึงมีความสำคัญ เพราะทุกคนต่างก็ทำงานตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับ ส่วนสมรรถนะเรื่องการมีจิตมุ่งบริการนั้น เนื่องจาก

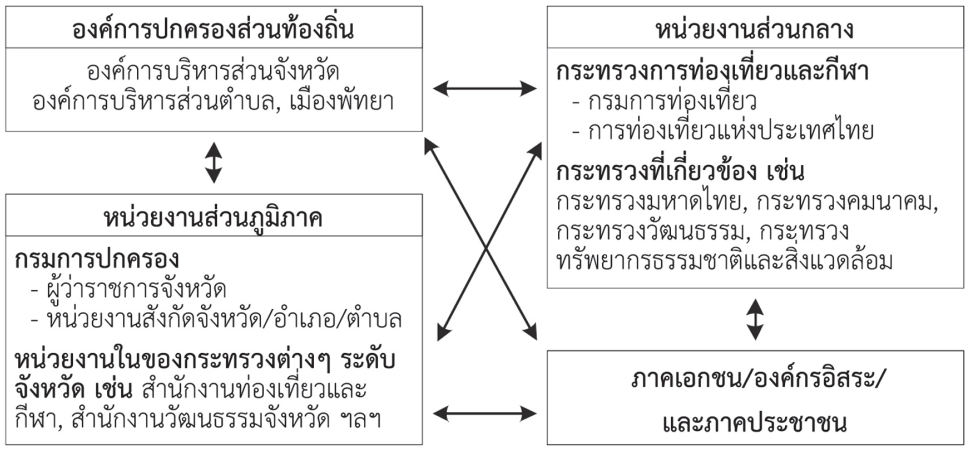
ในแบบสอบถามนี้ได้ทำการสอบถามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่วนใหญ่มีโครงสร้างการจัดการแบบระบบราชการ ด้วยเหตุนี้ในประเด็นเรื่องจิตมุ่งบริการนั้น ผู้ตอบสอบถามส่วนใหญ่ จึงให้คะแนนอยู่ในระดับคะแนนปานกลาง ทั้งนี้การบริการต่างๆ ที่ระบุในแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่อำนาจหน้าที่หลักหรือภาระงานที่ได้มีการระบุไว้ในงานประจำของแต่ส่วนงานอย่างชัดเจนอยู่แล้ว

หัวข้อสมรรถนะที่มีระดับคะแนนการประเมินตนเองระดับ “ปานกลาง” ประกอบด้วย สมรรถนะด้านความคิดริเริ่ม การพัฒนาผู้อื่น รวมทั้งการมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับเรื่องความคิดริเริ่ม ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้คะแนนในระดับปานกลาง โดยส่วนหนึ่งเห็นว่าการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเน้นการทำตามกรอบที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งไม่ได้เปิดโอกาสให้เกิดการใช้ความคิดริเริ่มมากนัก ขณะที่อีก 2 หัวข้อสมรรถนะ ถึงแม้ว่าจะมีคะแนนปานกลาง แต่ถือว่าได้คะแนนจากการประเมินน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับข้ออื่นๆ คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการพัฒนาผู้อื่น ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่ยังอาจจะขาดความมั่นใจว่าองค์กรของตนนั้นจะสามารถเข้าถึงการพัฒนาและการสัมฤทธิผลของงานได้มากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากระบบการทำงานที่ส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งหน่วยงานในพื้นที่และหน่วยงานภาคส่วนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ในแต่ละพื้นที่จึงไม่แน่ว่าการจะขับเคลื่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในงานแต่ละงานนั้นเป็นผลจากหน่วยงานใดอย่างแท้จริง นอกจากนี้ในประเด็นด้านการพัฒนาผู้อื่น ผู้บริหารเห็นว่าส่วนใหญ่จะจัดตามที่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล จึงเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ต้องพึ่งพาสมรรถนะในตัวผู้บริหารมากนัก

2. สมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2.1 หน่วยงานหลักที่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการจัดการการท่องเที่ยวของภาคตะวันออก

กิจกรรมด้านการจัดการการท่องเที่ยว มีตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การจัดการงบประมาณ การพัฒนาและปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ การควบคุมจัดการสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 ส่วน คือ 1) หน่วยงานส่วนกลาง 2) หน่วยงานส่วนภูมิภาค 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวภาคตะวันออก

หน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานหลักคือกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีหน่วยงานย่อยที่สำคัญ คือ กรมการท่องเที่ยว มีหน้าที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยว ธุรกิจนำเที่ยว เป็นต้น ส่วนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นศูนย์กลางข้อมูลและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หน่วยงานส่วนกลางยังประกอบด้วย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น มีหน้าที่ดูแลสถานที่ท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีหน่วยงานย่อยที่รับผิดชอบ เช่น กรมศิลปากร กรมป่าไม้ กรมอุทยาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กรมการปกครอง ทำหน้าที่ด้านการปกครองซึ่งรวมถึงการดูแลด้านการท่องเที่ยว และกระทรวงคมนาคมดูแลโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการคมนาคม ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว

หน่วยงานส่วนภูมิภาค ประกอบด้วยหน่วยงานระดับจังหวัดที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว รับผิดชอบกิจกรรมที่ส่วนกลางมอบหมาย มี 2 กลุ่ม คือ 1) หน่วยงานขึ้นตรงกับกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด เป็นต้น 2) หน่วยงานในสังกัดกรมการปกครอง ได้แก่ จังหวัด อำเภอ และตำบล เป็นผู้ตัดสินใจด้านการปกครอง รวมถึงการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวตามที่รัฐบาลกำหนด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ในการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่รับผิดชอบ เช่น ดูแลทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้อยู่ในภาพสมบูรณ์ และมีหน้าที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวของรัฐบาล ซึ่งที่มาของงบประมาณมาจากภาษีที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง ได้แก่ ภาษีโรงเรือน ภาษีที่ดิน ภาษีป้าย และภาษีบำรุงท้องที่

ภาคเอกชน/องค์กรอิสระ/และภาคประชาชน กลุ่มเหล่านี้ คือ องค์ประกอบหลักที่ขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว โดยเป็นกลุ่มผู้ที่ดำเนินกิจการหรือได้รับผลกระทบโดยจากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว

การประสานงานร่วมกันของหน่วยงานทั้ง 4 ส่วน ในด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ เริ่มจากส่วนกลางกำหนดนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยว จากนั้นมอบหมายให้กระทรวงที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ วางแผนและประสานหน่วยงานส่วนภูมิภาคดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีการรับฟังข้อมูลจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของแต่ละพื้นที่ ซึ่งต้องรับฟังผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ทั้งผู้ประกอบการ ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งรวมไปถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย

2.2 สมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

จากการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวคิดของ Boyatzis (1999) Goleman (1998) Hellriegel และคณะ (2001) Rosier (1994) Spencer และ Spencer (1993) และ Zwell (2000) การศึกษาวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์รวมทั้งการสังเกตการณ์ในพื้นที่ภาคตะวันออก พบว่า โดยพื้นฐานแล้วนั้น สมรรถนะผู้บริหารมีความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภายนอก กลุ่มสมรรถนะที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมโดยตรงเมื่อจัดลำดับจากสมรรถนะที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด ประกอบด้วย การทำงานเป็นทีม การเข้าใจในผู้อื่น การมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ การเป็นผู้นำ และความคิดริเริ่ม ทั้งนี้สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมคือพื้นฐานสำคัญที่สุดของการสร้างความร่วมมือและการประสานงาน ซึ่งต้องการการสร้างบรรยากาศ การกระตุ้นจูงใจ การพัฒนาช่องทางสื่อสาร (Spencer และ Spencer, 1993) สมรรถนะด้านการเข้าใจในผู้อื่นเป็นปัจจัยภายในตัวผู้บริหารที่ก่อให้เกิดความราบรื่นในการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องมีการเคารพความคิดเห็นและให้กำลังใจผู้อื่นในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความเห็นส่วนรวมได้ (Goleman, 1998) สมรรถนะด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ส่งผลต่อความร่วมมือในด้านการมีส่วนกระตุ้นให้กิจกรรมต่างๆ สำเร็จได้ในเวลาที่กำหนด (Boyatzis, 1999) ขณะที่สมรรถนะด้านการเป็นผู้นำมีความสำคัญในเรื่องการมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ซึ่งการทำงานร่วมกันจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศที่ดี (Rosier, 1994) นอกจากนี้สมรรถนะด้านความคิดริเริ่มก็ยังมีส่วนสำคัญต่อความร่วมมือในเรื่องการกำหนดแนวทางใหม่ๆ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว (Boyatzis, 1999) ซึ่งต้องการมุมมองใหม่ๆ เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามพบว่ามี 2 สมรรถนะที่มีความเกี่ยวข้องทางอ้อม ประกอบด้วยสมรรถนะด้านการมุ่งพัฒนาผู้อื่น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความใส่ใจบุคลากรภายในหน่วยงานเป็นหลัก ขณะที่สมรรถนะด้านการมีจิตมุ่งบริการ จะเกี่ยวข้องกับการให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจมากกว่าการเชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างความร่วมมือ

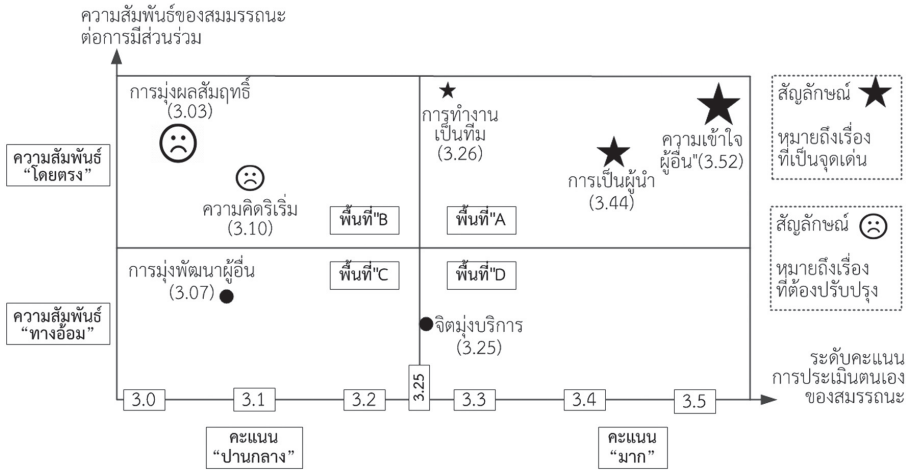
จากประเด็นสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมด้านการจัดการการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันระดับคะแนนสมรรถนะที่เป็นผลจากการประเมินตนเองของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้สามารถเชื่อมั่นได้ว่าผลการประเมินตนเองในสมรรถนะประเด็นต่างๆ นั้น มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงผลการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง แสดงในตารางที่ 2 ซึ่งจากตารางตัวอย่างผลการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลส่วนใหญ่จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ มีความสอดคล้องกับคะแนนสมรรถนะแต่ละด้านที่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทำการประเมินตนเอง

ขั้นตอนต่อมา ผู้วิจัยได้นำประเด็นสมรรถนะพร้อมผลคะแนนมาทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับเรื่องการมีส่วนร่วม โดยความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกต่อการมีส่วนร่วมสามารถสรุปรูปแบบได้ ตามภาพที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างผลการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันระดับคะแนนสมรรถนะ

ประเด็นสมรรถนะ	ผลจากการสังเกตการณ์/สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง	ระดับสมรรถนะ
1. ด้านการเข้าใจในผู้อื่น (3.52)	"...ผู้นำ อปท. รับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นจากชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เสนอแนวทางแก้ปัญหา..." [C] [D] "...การหารือระหว่าง อปท.กับระดับจังหวัด มักมีข้อโต้แย้งเรื่องการจัดสรรงบประมาณ แต่ส่วนใหญ่ก็สามารถใช้เหตุผลเรื่องความจำเป็นมาเป็นเกณฑ์ตัดสินร่วมกัน..." [A] [B] [D]	มาก
2. ด้านการเป็นผู้นำ (3.44)	"...ผู้นำท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายเพราะโครงสร้างระบบราชการไทยยังคงเน้นในด้านการออกคำสั่งและปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่..." [A] [B] "...ภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นเพราะผู้นำในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจดีว่าท้องถิ่นต้องการอะไร และควรจะบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างไร..." [A] [B] [C]	มาก
3. ด้านการทำงานเป็นทีม (3.26)	"...การทำงานเป็นทีมภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญเพราะการจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการบูรณาการทั้งทางด้านความคิดและทรัพยากร..." [B] [C] "...การจัดการด้านการท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องของใครของมัน แต่จำเป็นต้องมีการบูรณาการทางด้านหน่วยงาน และความร่วมมือระหว่างภาคส่วนทั้งภาครัฐภาคประชาสังคม..." [A] [B] [C]	มาก
4. ด้านความคิดริเริ่ม (3.10)	"...ความเห็นในเรื่องการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว หรือรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ๆ เกิดจากผู้นำ อปท.โดยเฉพาะผู้นำที่เป็นคนรุ่นใหม่..." [B] [C] [D] "...หลาย อปท. ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในการประชุมกับหน่วยงานส่วนกลางหรือและหน่วยงานระดับจังหวัด..." [A] [B] [C] [D]	ปานกลาง
5. ด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ (3.03)	"...ทุก อปท.ต่างให้ความสำคัญต่อผลสำเร็จของงาน..." [B] [C] [D] "...จุดยืนในการทำงานส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นหน้าที่มากกว่าการมุ่งเป้าด้านความสำเร็จ..." [B] [C] [D]	ปานกลาง

หมายเหตุ: A = สัมภาษณ์หน่วยงานส่วนกลาง (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา/กรมการท่องเที่ยว/ททท.)
B = สัมภาษณ์หน่วยงานส่วนภูมิภาค (ผู้ว่าราชการจังหวัด/นายอำเภอ/กำนัน)
C = สัมภาษณ์ภาคเอกชน/ภาคประชาชน (นักวิชาการ/ตัวแทนสมาคมด้านการท่องเที่ยว)
D = สังเกตการณ์

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับคะแนนการประเมินตนเองของสมรรถนะ
และความสัมพันธ์ของสมรรถนะต่อการมีส่วนร่วม

จากภาพที่ 2 ซึ่งจัดกลุ่มสมรรถนะเป็น 4 พื้นที่ พบว่าสมรรถนะในพื้นที่ 1 คือเรื่องที่ผู้บริหารมีอยู่ในระดับที่ดีและเกี่ยวข้องกับการมีส่วนโดยตรง ประกอบด้วย สมรรถนะด้านการเข้าใจในผู้อื่น ด้านการเป็นผู้นำ และด้านการทำงานเป็นทีม (สัญลักษณ์ในภาพที่มีขนาดใหญ่กว่า แสดงถึงระดับความโดดเด่นที่มากกว่า) สมรรถนะในพื้นที่ 2 คือเรื่องที่ผู้บริหารมีอยู่ในระดับปานกลางและเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรง ประกอบด้วย สมรรถนะด้านความคิดริเริ่มและด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ ขณะที่สมรรถนะในพื้นที่ 3 และ 4 ถือว่ามีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางอ้อม ประกอบด้วยประเด็นสมรรถนะด้านการมีจิตมุ่งบริการ และสมรรถนะด้านการพัฒนาผู้อื่น

การอภิปรายผล

จากการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่พิจารณาตอบแบบสอบถามบนวิจารณญาณของตนเอง ภายใต้บริบทแวดล้อมที่มีพื้นฐานการทำงานของระบบราชการ มีลักษณะการสั่งการจากข้างบนลงสู่เบื้องล่าง (Top-down) โดยผู้บังคับชาจะมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้เกิดการดำเนินการไปตามคำสั่งเหล่านั้น เมื่อนำคะแนนสมรรถนะมาวิเคราะห์ร่วมกับระดับความสัมพันธ์ที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ภายใต้การบูรณาการแนวคิดของ Boyatzis (1999), Spencer และ Spencer (1993) และ Zwell (2000) สามารถแยกสมรรถนะได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือสมรรถนะที่ผู้บริหารมีอยู่ในระดับสูงและเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรง ประกอบด้วย สมรรถนะด้านการเข้าใจในผู้อื่น ด้านการเป็นผู้นำ และด้านการทำงานเป็นทีม สมรรถนะกลุ่มนี้ผู้บริหารต้องคงไว้เพื่อเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการสร้างความมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ วรยุทธ สถาปนาศุภกุล (2560) ที่ศึกษาผลสัมฤทธิ์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพบว่า ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีกระบวนการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมในระดับที่มากซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ และผลการศึกษากลุ่มต่อมาคือสมรรถนะที่ผู้บริหารมีอยู่ในระดับปานกลางแต่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรง ประกอบด้วยสมรรถนะด้านความคิดริเริ่มและด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะกลุ่มนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถูกยกระดับให้มีมากขึ้น เนื่องจากเป็นจุดอ่อนในการสร้างความร่วมมือ โดยเฉพาะการมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้น หากผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ก็จะส่งผลต่อพลังในการขับเคลื่อนกระบวนงานภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ขณะที่กลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มของสมรรถนะที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางอ้อม คือ สมรรถนะด้านการมีจิตมุ่งบริการและการพัฒนาผู้อื่น ซึ่งแม้ว่าสมรรถนะด้านการมีจิตมุ่งบริการก็อาจมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมได้แบบทางอ้อมแต่ก็ควรรักษาในส่วนนี้ไว้ ขณะที่สมรรถนะด้านการพัฒนาผู้อื่นนั้นมีความเกี่ยวข้อง

กับภายในองค์กร ซึ่งหากยกระดับความสามารถบุคลากรในองค์กรได้ ก็จะมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทุ่มเทเวลาในการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกได้ดีขึ้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาสมรรถนะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ามีคะแนนสมรรถนะ 4 ด้านอยู่ในระดับสูง คือ ด้านการเข้าใจในผู้อื่น ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการมีจิตมุ่งบริการ ส่วนสมรรถนะที่มีคะแนนปานกลางประกอบด้วยด้านความคิดริเริ่ม ด้านการมุ่งพัฒนาผู้อื่น และด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเมื่อนำสมรรถนะมาเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมนั้น จะเห็นได้ว่าสมรรถนะส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมโดยตรง ประกอบด้วย การทำงานเป็นทีม การเข้าใจในผู้อื่น การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การเป็นผู้นำ และความคิดริเริ่ม สมรรถนะเหล่านี้จะส่งเสริมให้การทำงานเป็นทีมมีคุณภาพและนำไปสู่ความสำเร็จได้ แต่ทั้งนี้พบว่าบางสมรรถนะผู้บริหารยังให้มีสมรรถนะอยู่ในระดับที่น้อยกว่าที่ควรจะเป็นทั้งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของทั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องมีการประสานงานสร้างความมีส่วนร่วมกับหน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานส่วนภูมิภาค รวมทั้งภาคเอกชน องค์กรอิสระและภาคประชาชน

จากการศึกษาครั้งนี้จึงมีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องคงไว้ซึ่งสมรรถนะที่มีความโดดเด่นทั้งด้านการเข้าใจในผู้อื่น ด้านการเป็นผู้นำ และด้านการทำงานเป็นทีม ขณะเดียวกันต้องยกระดับสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยตรง แต่ยังมีระดับคะแนนที่ปานกลาง ประกอบด้วยด้านความคิดริเริ่ม และด้านการมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ ให้อยู่ในระดับดีกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้การสร้างความมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเกิดผลลัพธ์ได้ตามที่ท้องถิ่นต้องการอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

วรยุทธ สถาปนาศุภกุล. (2560). ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว และเทศบาลตำบลเหมืองแก้ว จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 18*(1), 114-124.

สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *โครงการจัดทำแผนที่เครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Mapping) เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน.* สืบค้นจาก http://cm.nesdb.go.th/

Boyatzis, R. E. (1999). *Clustering competence in emotional intelligence: Insights from the emotional competence inventory (ECI).* Retrieved from http://www.ei.haygroup.com/resources/ Library_articles

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence.* New York: Bantam Books.

Hellriegel, D., Slocum, J. W., & Woodman, R. W. (2001). *The management of organizational behavior.* California: Prentice Hall.

Rosier, R. H. (Ed.). (1994). *The competency model handbook: Volume 1-4.* Lexington. MA: Linkage.

Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). *Competence at work: Models for superior performance.* New York: Wiley.

Yamane, Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* 2rd ed. New York: Harper. And Row.

Zwell, M. (2000). *Creating a culture of competence.* New York: John Wiley.

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

DRIVING THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY INTO BASIC EDUCATION BAN MAE O NAI SCHOOL, CHIANG DAO DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

สนิท หาจัตุรัส

05

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

DRIVING THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY INTO BASIC EDUCATION BAN MAE O NAI SCHOOL, CHIANG DAO DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

สนิท หาจัตุรัส

Sanit Hajatturas

ภาควิชาเทคนิคการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Department of Technical Education, Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 28 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยยึดองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี อยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไข 2 ประการ คือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 องค์ประกอบของการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ มี 4 องค์ประกอบ คือด้านนโยบาย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารทั่วไป 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ คือด้านหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร มี 3 องค์ประกอบ คือด้านการแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านกิจกรรมนักเรียน และด้านกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและสาธารณประโยชน์ 4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 2 องค์ประกอบ คือด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการติดตามและขยายผล 5) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ คือด้านสถานศึกษา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบุคลากรของสถานศึกษาและด้านผู้เรียน

ส่วนที่ 2 แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ควรกำหนดแนวทางการดำเนินงานดังนี้ 1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา 2) พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง 3) ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) จัดทำ ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 5) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา 6) เสริมสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน 8) ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน

คำสำคัญ: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The objective of this qualitative research was to driving the philosophy of sufficiency economy into basic education Ban Mae O Nai School, Chiang Dao District, Chiang Mai Province. The target group consisted of 28 participants. The data were collected by means of a documentary research, an in-depth interview, and a focus group discussion. The content analysis was employed to analyze the data and the findings are presented descriptively. The research results are summarized as follows.

The findings reveal that there are three components of the philosophy, namely, sufficiency, logicality, and good immunity, which are based on two conditions: knowledge and ethics. There are two parts of the contents as follows.

Part 1: The administration of the basic education institution based on the philosophy. It is composed of five components as follows. 1) Management and administration consist of four components: policy, academics, budget, and general administration. 2) Curriculum development and instructional management consist of four components: learning units on the philosophy, integration of the philosophy into the instruction process, media and learning resources on the philosophy, and learning management measurement and evaluation based on the philosophy. 3) Personnel development consists of three components: student guidance and support system, student affairs, and activities for social development and public utility. 4) Student development activities are composed of two components: personnel development based on the philosophy and follow up as well as further implementation. 5) Outcomes/achievements are composed of four components: institution, school administrators, school personnel, and students.

Part 2: A guideline for the implementation of the philosophy into the school should be conducted as follows. 1) Designate educational management policies based on the philosophy as the important school policies. 2) Impart the knowledge about the philosophy in school personnel and board members as well as encourage them to put it into practice and publicize the knowledge about the philosophy to concerned individuals. 3) Revise or improve the administration structure based on the philosophy. 4) Construct, improve or add more projects and activities as well as improve strategic and operation plans

of the school. 5) Improve and develop school curricula and conduct classes according to the school curricula. 6) Improve the atmosphere and environment to facilitate efficient learning. 7) Regulate the supervision system, assessment, follow-up, and operation report. 8) Involve parents and community members in educational management in every important step.

Keywords: The Philosophy of Sufficiency Economy, Basic Education

บทนำ

จากรายงานผลการจัดการศึกษาของประเทศไทย พบว่า การศึกษาของประเทศไทยวิกฤตในทุกจุดและทุกระดับ ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา และผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระบุว่าคุณภาพการศึกษาไทยอยู่ในขั้นวิกฤติ โดยเฉพาะการศึกษาระดับประถมศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมต่ำสุด นอกจากนี้ยังพบปัญหาต่างๆ อย่างมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด การทะเลาะวิวาท การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) จากปัญหาดังที่กล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงน้อมนำการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบทิศทางในการกำหนดนโยบาย โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อวางรากฐานสำหรับการพัฒนาที่ต่อเนื่องในระยะยาวและทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมีกลยุทธ์สำคัญที่เป็นจุดเน้น ประกอบด้วย การส่งเสริมให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรม การสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อเป็นกลไกการส่งเสริมคุณธรรม การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมาภิบาลสู่การบริหารงานทุกระดับ บูรณาการในการพัฒนาบุคลากรทุกหลักสูตร และการเสริมความเข้มแข็งให้แก่ระบบดูแลนักเรียน ดังนั้นสถานศึกษาต้องนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา (เกษม วัฒนชัย, 2550)

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาเป็นการดำเนินการส่งเสริมและ สนับสนุนให้บุคลากรในภาคการศึกษาทุกระดับน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ใน ชีวิตประจำวันและการปฏิบัติภารกิจ เช่น การบริหารการศึกษา การบริหารงบประมาณ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนเป็นต้น เพื่อท้ายที่สุดแล้วเกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนจนเป็นวิถีชีวิต ปลูกฝังและบ่มเพาะผู้เรียน เด็ก และเยาวชน ให้มีจิตสำนึกและอุปนิสัย “พอเพียง” (Sufficiency Mindset and Behavior) จะได้สามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน (ปรียานุช ธรรมปิยา, 2557)

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 จนถึงปัจจุบัน โดยกำหนดเป็นโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา มีเป้าหมาย 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้สถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่าง ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่ำกว่าจำนวน 80 แห่ง ระยะที่ 2 ปี 2551-2552 พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง ระยะที่ 3 ปี 2553-2554 พัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ ซึ่งมีการดำเนินการติดตามและประเมินผลทุกระยะ โดยมีขอบข่ายของการขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา 5 ด้าน คือด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ (สุธรรม ธรรมทัศนานนท์, 2560: 142-143) ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาเพื่อให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร และนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถ

นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการบริหารจัดการการเรียนการสอน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และได้เริ่มดำเนินการขยายผลสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และ การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “สถานศึกษาพอเพียง” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 เป็นต้นมา จากการติดตามการดำเนินการที่ผ่านมามีสถานศึกษาสมัครใจเข้ารับการประเมินเพื่อเป็นสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือที่เรียกว่า “สถานศึกษาพอเพียง” ปัจจุบันมีสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินทั่วประเทศ จำนวน 14,602 แห่ง และมีศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา จำนวน 39 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดนโยบาย ในการดำเนินการเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะ 3 ปี ตั้งแต่ ปี 2558-2560 มีเป้าหมายให้สถานศึกษาทั่วไปต้องผ่านการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียงครบทุกแห่ง และให้มีศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาครบทุกจังหวัดในปี 2558 และครบทุกเขตพื้นที่การศึกษาภายในปี 2560 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

โรงเรียนชุมชนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการบริหารจัดการ การเรียนการสอน ได้ผลในระดับหนึ่ง จากการประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง และนักเรียน พบว่าโรงเรียนต้องการดำเนินการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อยกระดับการพัฒนาประเภทโรงเรียนพอเพียงจากสถานศึกษาพอเพียง (สถพ.) สู่สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.) ต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นมีศักยภาพเพียงพอที่จะมีส่วนผลักดันให้การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ และผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา สถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีความตั้งใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

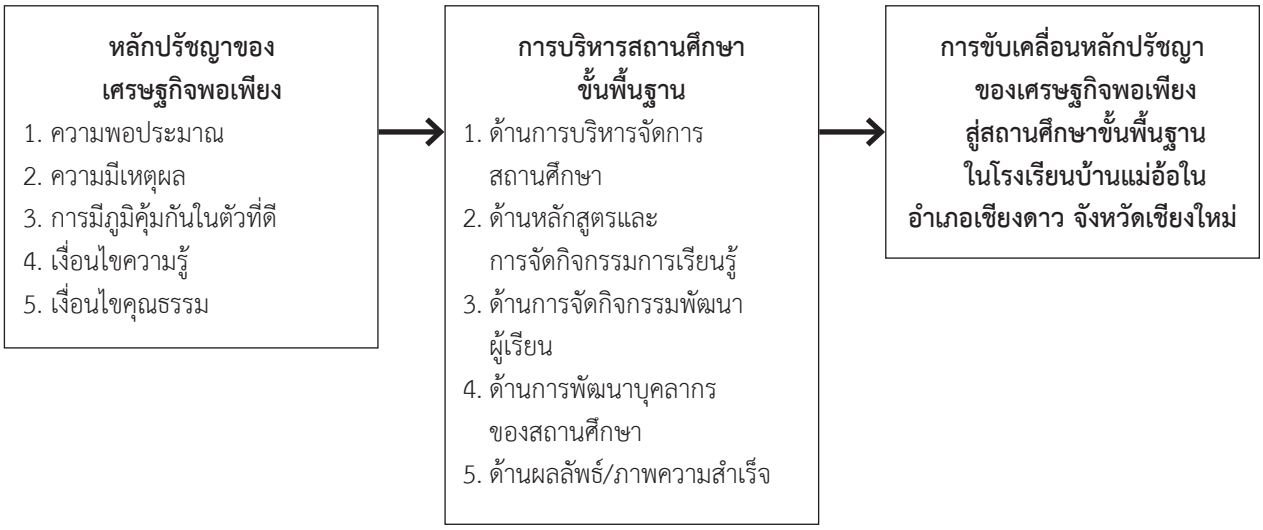
เพื่อขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ได้แนวทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพและแนวทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา 2) ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา 5) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ

ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ คือโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 9 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูจำนวน 10 คน สภานักเรียน จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 28 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบบันทึก การระดมสมอง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาสภาพบริบทโรงเรียนโดยการวิเคราะห์เอกสารและรายงานผลการประเมินการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบบันทึกเอกสาร

2. ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่โรงเรียนบ้านแม่อ้อใน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการระดมสมอง (Brian Storming) จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 9 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูจำนวน 10 คน สภานักเรียน จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 28 คน เพื่อกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่โรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับการพัฒนาประเภทโรงเรียนพอเพียงจากสถานศึกษาพอเพียง (สถพ.) สู่สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.)

3. ดำเนินการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับการพัฒนาประเภทโรงเรียนพอเพียงจากสถานศึกษาพอเพียง (สถพ.) สู่สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.)

4. สรุปผลการดำเนินการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับการพัฒนาประเภทโรงเรียนพอเพียงจากสถานศึกษาพอเพียง (สถพ.) สู่สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.) โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 9 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูจำนวน 10 คน สภานักเรียน จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 28 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์เอกสาร การระดมสมอง การสังเกต การสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบข้อมูล และหาข้อสรุป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยครั้งนี้ พัฒนาขึ้นโดยกระบวนการที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 และความถูกต้องตามแนวคิดและทฤษฎีการบริหารการศึกษารวมทั้งความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยยึดองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งเกิดขึ้นบนพื้นฐานของเงื่อนไข 2 ประการ คือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 5 ด้าน มี 17 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านนโยบาย องค์ประกอบด้านวิชาการ องค์ประกอบด้านงบประมาณ และองค์ประกอบด้านการบริหารทั่วไป 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบด้านการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน องค์ประกอบด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ประกอบด้านการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร มี 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านการแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน องค์ประกอบด้านกิจกรรมนักเรียน และองค์ประกอบด้านกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและสาธารณประโยชน์

4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ประกอบด้านการติดตามและขยายผล และ 5) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านสถานศึกษา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบุคลากรของสถานศึกษาและด้านผู้เรียน นอกจากการดำเนินการทั้ง 5 ด้านดังกล่าวแล้วการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ให้ประสบผลสำเร็จ ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติมอีก 2 ด้าน คือ 1) การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอนตามแนวทางดังนี้ (1) ร่วมกำหนดแนวนโยบายและการวางแผน (2) ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร (3) ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา และ (4) ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาที่บ้านและสถานที่อื่นๆ 2) การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้ (1) ติดตามและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยพิจารณาจากผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลงานและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน และผลการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอกหรือผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคส่วน (2) ติดตามและประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการในกระบวนการ ขั้นตอนและกิจกรรมการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม การจัดระบบการบริหารจัดการ การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนอันพึงประสงค์ และ (3) จัดให้ระบบการรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะๆ ทั้งการรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ

ส่วนที่ 2 แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ควรกำหนด แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ 1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา 2) พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา รวมไปถึงการส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ 3) ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) จัดทำ ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 5) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา 6) เสริมสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน และ 8) ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน

การอภิปรายผล

ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จเพื่อยกระดับการพัฒนาประเภทโรงเรียนพอเพียงจากสถานศึกษาพอเพียง (สถพ.) สู่สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.) นั้น องค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้บริหารต้องมีความจริงใจ มีความตั้งใจจริง มีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถครองใจเพื่อนร่วมงานและเป็นที่นับถือศรัทธาของชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมืออย่างดี ทั้งยังประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความเสียสละสูง อุทิศชีวิตเพื่องานและใช้ตนเองเป็นแบบอย่างให้ครู นักเรียน ชุมชนปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นไปตามหลักการบริหารที่จะต้องมีผู้นำองค์กรที่ดี นำองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศ สอดคล้องกับ กีรติวัฒน์ อัคเส (2543) ที่พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชันประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ คือ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน ขยันขันแข็ง เอาใจใส่งานในหน้าที่ และเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ครูทุกคนในโรงเรียนเอาใจใส่งานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

ส่วนองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จและสามารถเป็นแบบอย่างได้ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารจัดการศึกษา พบว่า จากการที่มีผู้บริหารที่เป็นที่ยอมรับนับถือของกรรมการสถานศึกษา ชุมชนและผู้ปกครอง จึงทำให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในทุกเรื่อง โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพงศธร โพธิแก้ว (2560) ได้ศึกษาลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพพบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลและบทบาทในการบริหารจัดการศึกษามีความสำคัญมากที่สุด กรรมการสถานศึกษามีความรู้ความสามารถ มีความตั้งใจจริงที่จะร่วมมือกับโรงเรียน มีการขยายผลจากโรงเรียนไปสู่ชุมชน เช่น โรงเรียนมีกิจกรรมปลูกผัก ชุมชนก็มีกิจกรรมปลูกผัก ช่วยกันดูแลแปลงผักให้ได้ผลผลิตใกล้เคียงกัน โรงเรียนมีธนาคารโรงเรียนก็เอื้อให้ชุมชนมาเป็นสมาชิกได้ด้วย เรียกได้ว่าเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมแบบมีประสิทธิภาพ บางแห่งเรียกว่าการมีส่วนร่วมในลักษณะ “**บวร**” คือ บ้าน (ผู้นำและประชาชนของชุมชนในท้องถิ่น) วัด (ผู้นำศาสนา ผู้นำทางคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม) โรงเรียน (ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน) สอดคล้องกับแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2550) ที่ระบุว่า การให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน คือ 1) ร่วมกำหนดแนวนโยบายและการวางแผน 2) ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 3) ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา 4) ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ที่บ้าน และสถานที่อื่นๆ และ 5) ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่า การจัดการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระก็มีส่วนสำคัญที่สุดที่โรงเรียนได้ดำเนินการจนถึงขั้นเป็นแบบอย่างได้ ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่จะเน้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ให้เข้าถึงสาระสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้ฝึกคิดฝึกแก้ไขปัญหาด้วยตนเองหรือร่วมกับกลุ่มนักเรียนด้วยกัน โดยสอดแทรกคุณธรรมนำความรู้ที่เน้นกิจกรรมการทดลอง การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2550) และ สุเมธ ตันติเวชกุล (2550) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ระบุว่า ควรนำกิจกรรมที่จะส่งเสริมคุณธรรมเข้ามาร่วมและใช้หลักคุณธรรมนำความรู้จตุภาคี ประกอบด้วย ครู นักเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัด ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะทำให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลในระบบความคิดและการปฏิบัติแก่ผู้ร่วมกิจกรรม

3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า นอกจากการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาต่างๆ ตามปกติแล้วยังพบว่า โรงเรียนบ้านแม่อ้อในมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเสริมเข้ามาอีกมากมาย เช่น การจัดทำโครงการ “วิถีแม่อ้อใน วิถีงามตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” กิจกรรมการสอนแบบโครงงาน การตั้งชมรมหรือชุมนุมที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เช่น กลุ่ม “เด็กดิน” แม่อ้อใน ทำกิจกรรมความมหัศจรรย์แห่งก้อนดิน คือ ปุ๋ยที่ได้จากดิน 5 แหล่ง ได้แก่ การนำจุลินทรีย์จากนมเปรี้ยว จุลินทรีย์จากแป้งข้าวหมาก จุลินทรีย์จากรำข้าว จุลินทรีย์ในดินปลวก และจุลินทรีย์ในดินกอไผ่ มาทำเป็นปุ๋ยที่ได้จากการหมักให้จุลินทรีย์ย่อยสลายจนอยู่ในรูปที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงโครงสร้างของดินและสามารถปลดปล่อยธาตุอาหารที่พืชต้องการในการเจริญเติบโตได้ มีประสิทธิภาพในการฟื้นฟูสภาพดินและช่วยให้การเจริญเติบโตของพืช สามารถใช้ได้กับพืชทุกชนิด ทั้งพืชไร่ พืชสวน และไม้ยืนต้นต่างๆ ในรูปแบบของปุ๋ยน้ำก็ได้ ตามความเหมาะสมของพืชแต่ละชนิด สามารถใช้แทนปุ๋ยเคมีหรือฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโตของพืชได้เป็นอย่างดีหรือที่รู้จักในชื่อของ “ปุ๋ยเบญจคุณ” ทำให้โรงเรียนเกิดการขับเคลื่อนเพื่อยกระดับไปสู่การคัดเลือกเป็นสถานศึกษาพอเพียง “รางวัลสูงสุดระดับชาติสถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.)” ปี 2560 ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้เป็นผลสำเร็จ นอกจากกิจกรรมหลักๆ คือ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และยุวกาชาด ซึ่งเป็นกิจกรรมสร้างเสริมหลักคุณธรรมและระเบียบวินัยในตัวแล้ว รองลงมาก็มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรที่เน้นการเพาะปลูกโดยตรงและกิจกรรมเกี่ยวกับการนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นกิจกรรมที่สร้างงานและอาชีพให้กับเด็ก กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านการประหยัดและอดออม กิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์สังคม เช่น การคัดแยกขยะ กิจกรรมที่เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกิจกรรมการช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนและขาดแคลนตามลำดับ ซึ่งทุกกิจกรรมดังกล่าว ครูผู้สอนได้บูรณาการ

ในการจัดการเรียนการสอนเข้ากับหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการมอบหมายงานให้นักเรียนได้รับผิดชอบศึกษาค้นคว้าเป็นโครงงาน เน้นนักเรียนปฏิบัติจริง สอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2550) กล่าวว่า ครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้จะเกิดขึ้นได้ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสาระเรียนรู้ต่างๆ และประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4. ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ นอกจากผู้บริหารจะมีวิธีการบริหารที่ดีแล้ว ตัวครูเองมีส่วนสำคัญยิ่งในการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลจริง โรงเรียนบ้านแม่อ้อใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่นั้นเริ่มต้นด้วยการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน ครูจึงสามารถจัดทำหน่วยการเรียนรู้และแผนจัดการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระเพื่อนำไปออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับปรียานุช ธรรมปิยา (2557) ที่กล่าวว่า การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก และสอดคล้องกับ สุเมธ ตันติเวชกุล (2550) ที่กล่าวว่า “หากครูต้องสอนเศรษฐกิจพอเพียง ครูต้องเข้าใจก่อนจึงจะถ่ายทอดได้ถูกต้อง” เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้น จึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้

5. ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านสถานศึกษา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบุคลากรของสถานศึกษาและด้านผู้เรียน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่มูลนิธิยุวสถิรคุณได้ให้แนวทางไว้ (มูลนิธิสถิรคุณ, 2560) กล่าวคือ 1) ด้านสถานศึกษา สถานศึกษาต้องสะอาด เป็นระเบียบ ร่มรื่น ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนและชุมชนที่หลากหลายและสามารถลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้จริง 2) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง มีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา 3) ด้านบุคลากรของสถานศึกษา ต้องมีความรู้ความเข้าใจและอธิบายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกต้อง สามารถน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ในทุกกลุ่มสาระจนเห็นผลชัดเจน สามารถจัดการทรัพยากรและประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจอย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยเล็งเห็นถึงความสงบสุขส่วนตนและสันติภาพที่จะเกิดขึ้นโดยส่วนรวม รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรม และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์และมีการแบ่งปัน สามัคคี ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน 4) ด้านผู้เรียน ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละระดับชั้นปีการศึกษา สามารถปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ภายนอกสถานศึกษา มีระเบียบวินัยในการเรียนการทำกิจกรรม มีสติปัญญาในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากครูและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารควรมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และมีความมุ่งมั่นในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบริหารจัดการศึกษา

2. ครูควรเปิดใจรับและควรมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และสามารถนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่นักเรียนได้

3. ชุมชนควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสร้างเยาวชนและใช้ในการจัดกิจกรรมของชุมชน และให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการบ่มเพาะเยาวชนและสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนอื่น

4. ผู้ปกครองควรเข้าใจ เห็นความสำคัญ และให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน

5. นักเรียนควรได้รับความรู้ความเข้าใจและถูกปลูกฝังบ่มเพาะอย่างต่อเนื่องจนเกิดหลักคิดเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในตัว และเห็นคุณค่าของความพอเพียง จนนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้และมีวิถีชีวิตอันเป็นคุณลักษณะของการอยู่อย่างพอเพียง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจัดทำวิจัยลักษณะนี้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งอื่นๆ และสถานศึกษาในทุกระดับชั้น
2. ควรจัดทำวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาต่างระดับและต่างสังกัด

เอกสารอ้างอิง

กีรติวัฒน์ อัคเส. (2543). *การดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เกษม วัฒนชัย. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. *วารสารดำรงราชานุภาพ, 7*(24), 60-67.

ปรียานุช ธรรมปิยา. (2557). *การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิยุวสถิรคุณ.

พงศธร โพธิแก้ว. (2560). ลักษณะผู้บริหารมืออาชีพตามทัศนะของผู้บริหารและครูในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 .*วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่. 18*(2), 109-120.

มูลนิธิสถิรคุณ. (2560). *ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.* 2 กรกฎาคม 2560. http://www.sufficiencyeconomy.org

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงาน. กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *สภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 "จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร".* กรุงเทพฯ: สกศ.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2550). *แผน 10 ยุทธศาสตร์สุขภาพพอเพียง.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. *วารสารศึกษาศาสตร์*, *28*(1), 140-153.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2550). เศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารราชภัฏกรุงเก่า*, *14*(23), 1-11.

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน

IU MIEN TRIBE CHILD REARING CULTURE

จันทรา แซ่ลิ่ว

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

06

วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน

IU MIEN TRIBE CHILD REARING CULTURE

จันทรา แซ่ลิ่ว

Juntra Saeliw

ภาควิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Department of Early Childhood Education, Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 65 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมอิ้วเมี่ยน จำนวน 20 คน และผู้ปกครองเด็กปฐมวัย จำนวน 45 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายพรรณนา

ผลวิจัยพบว่า ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและโครงสร้างทางกายภาพไปตามยุคสมัยค่อนข้างมาก ซึ่งส่งผลต่อการเตรียมตัววางแผนครอบครัว กล่าวคือ จะแต่งงานและมีบุตร เมื่อมีความพร้อมทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่มีบุตรทันทีเมื่อแต่งงานและอายุยังน้อย ในการดำเนินชีวิตและการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน

ผู้ปกครองอิ้วเมี่ยนจะอบรมเลี้ยงดูเด็กร่วมกันโดยไม่แบ่งหน้าที่ชัดเจน ใช้รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและการปล่อยปละละเลยในบางครอบครัว นำองค์ความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น จากคำสอนของผู้อาวุโส จากคำแนะนำของแพทย์ จากหนังสือ เป็นต้น ในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ควบคู่กับการเลี้ยงดูบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มุ่งส่งเสริมให้เด็กมีการเจริญเติบโตมีพัฒนาการที่สมวัย เป็นคนดี และสามารถเลี้ยงดูครอบครัวเมื่อเติบโตได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรม การอบรมเลี้ยงดู เด็กปฐมวัย ชนเผ่าอิ้วเมี่ยน

Abstract

This research aims to study the culture of early childhood education of the Iu Mien ethnic group. A total of 65 samples were selected from the sample group consisting of 20 Iu Mien mentors and 45 early childhood parents. The tools used in the study were in-depth interviews, informal interviews, participatory

observation and non-participant observation. This research was a Qualitative research using descriptive analysis.

The result showed that the Iu Mien have changed in economic terms, society and physical structure are quite modern. This affects the preparation of family planning, ie, marriage and childbearing when it comes to health and the economy. Unlike the past, they would have the child immediately after marriage and young. In the life and early childhood education of the Iu Mien are associated with culture, traditions, rituals and beliefs that have long been inherited.

Iu Mien parents will be raising children together without separate duties. Use democratic parenting and abandonment schemes in some families. Bring knowledge from various sources for example from the teachings of the elders, from the advice of the doctor, in the book, etc. in parenting and promoting development coupled with parenting based on culture, traditions, rituals and beliefs inherited from the ancestors to encourage children to grow, develop well and be able to support their families when they grow.

Keywords: Culture, Child rearing, Early childhood, Iu Mien Tribe

บทนำ

ประเทศไทยประกอบด้วยประชากรที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลากหลายชนเผ่า ชาวเขาก็เป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาช้านาน มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่แตกต่างจากคนไทยพื้นราบ ชนเผ่ายังคงยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าแต่ในปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่ดีงามเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปจากสังคมของชนเผ่าและนับวันจะมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ (ศูนย์ประสานงานพัฒนาการศึกษาบนที่สูง, 2536)

ชนเผ่าเย้า หรือ อิ้วเมี่ยน เป็นชนเผ่าหนึ่งที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีวัฒนธรรมประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดตั้งแต่เกิดจนตาย มีการสืบทอดกันมาทั้งในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร มีภาษาพูดและการแต่งกายที่เฉพาะของตนเอง มีการนับถือผีหรือบรรพบุรุษ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ มีองค์ความรู้ภูมิปัญญา รวมทั้งมีวัฒนธรรมและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ที่เป็นอัตลักษณ์มาช้านาน (เครือข่ายวัฒนธรรมอิ้วเมี่ยน, 2545) สอดคล้องกับที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544) กล่าวถึงวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในเมืองและท้องถิ่นที่ขาดความเป็นชุมชนมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปตามยุคสมัยจึงทำให้ในปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้เลือนหายไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นความจริงที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้กับการเลือนหายของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน แต่มิใช่ว่าชุมชนจะให้วัฒนธรรมนั้นเลือนหายไปโดยที่คนรุ่นหลังไม่มีโอกาสได้เรียนรู้หรือไม่มีโอกาสสืบทอดเลย จากการประมวลความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน ที่มีความหลากหลายที่เห็นได้อย่างชัดเจนและควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ เผยแพร่ต่อไปเพื่อเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย เป็นประชากรชนเผ่าอิ้วเมี่ยนที่อาศัยอยู่ใน 4 จังหวัดทางภาคเหนือ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ จำนวน 20 คน และผู้ปกครองเด็กปฐมวัย จำนวน 45 คน เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมโครงสร้างทางกายภาพและบริบทของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิธีการดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์หลักฐาน และวิพากษ์ด้านเนื้อหาทั้งภายนอก (External Criticism) และวิพากษ์ภายใน (Internal Criticism)

2. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา เป็นหมู่บ้านที่มีชนเผ่าอิ้วเมี่ยนอาศัยอยู่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด ที่ตั้งรกรากมานานกว่า 50 ปีขึ้นไป และมีครอบครัวที่มีเด็กแรกเกิดถึง 6 ขวบ จำนวน 20 ครอบครัวขึ้นไป ผู้วิจัยได้เลือกหมู่บ้านไว้ทั้งหมด 9 หมู่บ้านจาก 4 จังหวัดภาคเหนือ คือ ลำปาง เชียงราย พะเยา และน่าน

3. การสร้างและออกแบบเครื่องมือในการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบแนวคำถามในการสัมภาษณ์ แบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็น ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ และส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองชนเผ่าอิ้วเมี่ยน ในประเด็น การสร้างครอบครัว การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ และรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

4. การเตรียมตัวเข้าสู่ภาคสนาม สอบถามรายละเอียดของหมู่บ้านและทำบันทึกข้อความจากมหาวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล จากนั้นได้เตรียมตัวและอุปกรณ์ในเก็บข้อมูลเข้าสู่ภาคสนาม

5. การเก็บข้อมูลในภาคสนาม ดังนี้ แนะนำตัวกับผู้นำชุมชน ทำแผนที่ชุมชน เดินสำรวจชุมชนและ สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามแผนงานที่วางไว้

6. ประเด็นต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2556-เดือนมีนาคม 2557 รวมระยะเวลาทั้งหมด 4 เดือน โดยมีประเด็นการเก็บข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

6.1 ด้านโครงสร้างทางกายภาพและบริบทของชุมชน สภาพทั่วไปของหมู่บ้านลักษณะภูมิประเทศภูมิอากาศ ลักษณะของประชากร ลักษณะทางกายภาพ การสร้างบ้านเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพ สาธารณูปโภคและเทคโนโลยีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

6.2 ด้านประเพณี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของเด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยน

6.3 ด้านพิธีกรรมและความเชื่อในการสร้างครอบครัว การตั้งครรภ์ การคลอดและการดูแลหลังคลอดบุตร

6.4 ด้านรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในประเด็น การส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน บทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมกับประเด็นที่ต้องการศึกษาให้มากที่สุดและการบันทึกเสียงประกอบ

8. การตรวจสอบข้อมูล ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล จะทำการตรวจข้อมูลเป็นระยะๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกต้อง

9. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับการบันทึกข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลเป็นประจำ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในข้อมูลที่ขาดหาย ขัดแย้งกันหรือไม่ชัดเจน และนำข้อมูลมาจัดประเภท สรุปแบบอุปนัยและสรุปแบบตีความ

10. การนำเสนอรายงาน การเขียนรายงานและการนำเสนอข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนา การวิเคราะห์ และรูปภาพต่างๆ ประกอบการพิจารณา

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างทางกายภาพและบริบทชุมชน

จากหมู่บ้านที่เข้าศึกษาทั้งหมด 9 หมู่บ้าน 4 จังหวัด แต่ละหมู่บ้านมีการตั้งบ้านเรือนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง หรือหุบเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีภูเขาล้อมรอบและมีลำธารไหลผ่าน อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดค่อนข้างมาก การเดินทางค่อนข้างลำบาก ลักษณะอากาศค่อนข้างหนาวเย็นกว่าหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นราบ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขายและไปทำงานต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวัน เกาหลี เป็นต้น ปัจจุบันสาธารณูปโภคและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการเลี้ยงดูเด็กค่อนข้างมาก สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้แต่ละหมู่บ้านมีการพัฒนาทั้งในด้านการศึกษา การดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย ภาษา มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก หากมองย้อนกลับไปในอดีต ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะเลี้ยงดูเด็กตามสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวที่มุ่งเน้นให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นสามารถช่วยเหลือครอบครัวในการประกอบอาชีพ โดยไม่มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ไม่มีการวางแผนครอบครัว แต่งงานเมื่ออายุยังน้อย และแต่ละครอบครัวมีบุตรจำนวนมาก

2. ด้านประเพณี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะผูกพันกับประเพณี วัฒนธรรม ตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต ที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน บางส่วนได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับสังคมและการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งในแต่ละปีชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะมีประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ดังนี้

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ (เจี๋ยเซียงเหฮียง) เป็นช่วงที่เริ่มต้นปีใหม่ซึ่งชนเผ่าอิ้วเมี่ยน ประเพณีนี้จะสอนให้เด็กเป็นเด็กดี เริ่มต้นสิ่งดีๆ และเด็กจะได้เรียนรู้พิธีกรรมลุยไฟ (บ่วนโต้ง) ไหว้ปีใหม่ (ป้ายหยั่ง) และการทำไข่แดง (จิเจ๋าสิ) เพื่อเป็นของขวัญในวันปีใหม่

ภาพที่ 1 การเรียนรู้วิธีทำไข่แดง (จิเจ๋าสิ) ในวันขึ้นปีใหม่

ประเพณีวันกรรม (กิ่ง) วันกรรมจะเริ่มต้นหลังวันปีใหม่ วันกรรมจะเป็นวันที่หยุดทำงานหรือไม่ทำกิจกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่กรรม (กิ่ง) เพราะเชื่อว่าหากไม่ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจะมีผลร้ายตามมา ส่วนเด็กๆ ต้องหยุดการทำกิจกรรมบางอย่างด้วยเช่นกัน นั้นคือ ห้ามส่งเสียงดัง ห้ามวิ่งเล่น ห้ามปีนป่าย แม้จะขัดกับธรรมชาติของเด็ก แต่ผู้ปกครองก็จะต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก

ประเพณีวันเชงเม้ง “ชิ่งเม้ง” เกิดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี เชื่อว่าบรรพบุรุษที่เสียชีวิตแล้วจะกลับมาที่หลุมฝังศพ ลูกหลานจะต้องทำความสะอาดบริเวณหลุมฝังศพ และประกอบพิธีกรรม เผากระดาษเงิน กระดาษทอง และกระดาษของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน มีการเตรียมอาหารคาว หวาน สำหรับการเซ่นไหว้ ซึ่งประเพณีนี้เป็นการสอนเด็กๆ รักและเคารพบรรพบุรุษ

ประเพณีวันสารทจีน (เจี๋ย เจียบ เฝย) ซึ่งตรงกับวันที่ 14 และวันที่ 15 เดือน 7 ของการนับแบบปฏิทินจีน เป็นวันที่จะต้องเตรียมการห่อขนม ที่เรียกว่า ฌั้ว เจี๊ยะ และ ฌั้วหยั่ง เพื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษช่วยคุ้มครองให้ลูกหลานอยู่ดีมีสุขตลอดไป

3. ด้านการสร้างครอบครัว พิธีกรรมและความเชื่อในการตั้งครรภ์ การคลอดและการดูแลหลังคลอด

3.1 การสร้างครอบครัว

หนุ่มสาวชนเผ่าอิ้วเมี่ยน มีโอกาสเลือกคู่เองตามความชอบ ซึ่งทั้งอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือในอดีตจะเลือกสร้างครอบครัวและแต่งงานกับคนที่ขยันทำงานและอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ไม่มีการวางแผนครอบครัวและมีบุตรจำนวนมาก ในปัจจุบันหนุ่มสาวจะสร้างครอบครัวเมื่อมีความพร้อม มีการเลือกคู่ครองด้วยความพิถีพิถัน มีการวางแผนครอบครัวและมีบุตรแค่ 1-2 คน เพศที่ต้องการคือเพศชาย เพื่อสืบสกุล ด้วยเหตุนี้ผู้ปกครองชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจึงมีการนำองค์ความรู้ใหม่ๆ ควบคู่กับคำสอนของผู้อาวุโส และความเชื่อของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนมาอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยมากขึ้น

วิธีการเลือกคู่ครอง พิธีหมั้น พิธีแต่งงานตลอดจนการวางแผนครอบครัว จะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัว สามารถบ่งบอกได้ว่าเด็กที่กำเนิดมาในครอบครัวที่แตกต่างกันนั้นย่อมส่งผลให้การเลี้ยงดูเด็กแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ เด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่ร่ำรวย ผู้ปกครองจะมีความรู้ในการอบรมการเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสมตามวัย ซึ่งแตกต่างจากเด็กที่เกิดจากครอบครัวที่ไม่มีความพร้อมทางฐานะการเงินหรือด้านอื่นๆ จะถูกเลี้ยงดูตามสภาพครอบครัว และบางครอบครัวส่งลูกไปให้ ปู่ย่า ตายาย เป็นผู้ดูแล ส่งผลต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ตลอดจนความรัก ความอบอุ่นที่เด็กควรจะได้รับก็ขาดหายไป

3.2 พิธีกรรมและความเชื่อในการตั้งครรภ์

พิธีกรรมและความเชื่อในการตั้งครรภ์ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน มีดังนี้

- ความเชื่อเรื่องการเกิด เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับแล้วหรือผู้ที่มีบุญวาสนาดีต่อกันในชาติก่อนจะกลับมาเกิดใหม่ โดยให้สังเกตจากรูปร่างลักษณะของเด็กว่าเหมือนกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับหรือไม่
- ความเชื่อเรื่องการมีบุตรยาก ซึ่งในอดีตจะมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อขอให้เด็กมาเกิด แต่ในปัจจุบันผู้ปกครองรุ่นใหม่ที่มีบุตรยาก ก็จะใช้วิธีการปรึกษาแพทย์ที่เชี่ยวชาญ และบางครอบครัวที่มีบุตรยากจะใช้ทั้ง 2 วิธี นั่นคือ ปรึกษาแพทย์และประกอบพิธีกรรมขอลูกตามความเชื่อ
- ความเชื่อเรื่องตำแหน่งของขวัญหรือวิญญาณเด็กๆ ในแต่ละเดือนจะหมุนเวียนไปเรื่อยๆ ตามจุดต่างๆ ผู้ตั้งครรภ์จะต้องระวังและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หากไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เชื่อว่าจะส่งผลต่อเด็กอาจจะมีอาการพิการ แม่หรือเด็กอาจจะเสียชีวิตระหว่างคลอดได้
- ความเชื่อในเรื่องการประกอบพิธีกรรม ตั้งแต่การตั้งครรภ์จนถึงคลอด ดังนี้ เริ่มตั้งแต่พิธีกรรมบนบาน “โฮ้วเซี่ยแซง” เพื่อให้ลูกมีสุขภาพแข็งแรงและคลอดง่าย พิธีกรรมป้องกันแท้ง “ออนละจ๊าบ” เพื่อป้องกันการแท้งลูก พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ “ไจ้เสด” หลังตั้งครรภ์ได้ 5 เดือน จะทำการสะเดาะเคราะห์กรรมต่างๆ ให้หลุดพ้นหรือเปลี่ยนหนักให้เป็นเบา พิธีกรรมสืบชะตา “จำเจี๋ยว” เพื่อให้คลอดง่ายและมีความปลอดภัยทั้งแม่และลูก พิธีกรรมแก้บน “จ้าว หยุ่น” ประกอบพิธีกรรมนี้หลังคลอดได้ 5 วัน

และพิธีกรรมบอกผีบรรพบุรุษ “ทิมเมี่ยนคู่” เพื่อให้บรรพบุรุษรับรู้และปกป้อง คุ้มครอง สมาชิกใหม่ในครอบครัว

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์จนถึงหลังคลอด ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะมีความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมที่มีความหมายแตกต่างกัน ซึ่งชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติต่อกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.3 การคลอดบุตรและการดูแลหลังคลอดบุตร

การคลอดบุตรและการดูแลหลังคลอดบุตรของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก กล่าวคือในอดีตการคลอดบุตรมีความเสี่ยงเสียชีวิตระหว่างคลอดและหลังคลอดค่อนข้างสูง เนื่องจากทำคลอดด้วยหมอตำแยและมีการติดเชื้อระหว่างทำคลอดจากเครื่องมืออุปกรณ์ที่ไม่พร้อม ไม่มีการฆ่าเชื้อ และไม่ถูกสุขลักษณะ ส่วนปัจจุบันการคลอดบุตรเป็นเรื่องสะดวกสบาย เพราะคลอดที่โรงพยาบาล มีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ครบครัน ทำคลอดด้วยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ แม้ในปัจจุบันจะมีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์มากแค่ไหน ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนก็ยังมีความเชื่อเรื่องข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติหลังคลอดและยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ดังนี้ *ข้อห้าม* คือ ห้ามหลับนอนกับสามี ห้ามยกของหนัก ห้ามออกนอกบ้านเป็นเวลา 1 เดือน ห้ามกินของแสลง เช่น เนื้อสัตว์ป่า ของหมักดอง เป็นต้น *ส่วนข้อควรปฏิบัติ* เช่น ใส่เสื้อผ้าที่ให้ความอบอุ่นกับร่างกาย กินยาต้มสมุนไพร “ติ่วกาม” ควบคู่กับการอาบน้ำยาสมุนไพร “เดี่ยอวม” เพื่อเพิ่มน้ำนม และฟื้นฟูสุขภาพร่างกายของคุณแม่ให้มีความแข็งแรงเร็วขึ้น

สำหรับผู้ดูแลคุณแม่หลังคลอด จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คือ พ่อสามีจะดูแลเรื่องการประกอบพิธีกรรม แม่สามีจะดูแลเรื่องข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ และสามีจะดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย เสื้อผ้า อาหารและช่วยเหลือภรรยาในการดูแลลูก ส่วนภรรยาจะมีหน้าที่ในการดูแลลูก ให้นม และปฏิบัติตามข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติต่างๆ เป็นหลัก อย่างไรก็ตามการปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้จะเกิดขึ้นในครอบครัวที่สมบูรณ์ อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ส่วนเด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ผู้เป็นแม่จะต้องทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อดูแลตนเอง ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติตามความเชื่อ ข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ และการประกอบพิธีกรรมบางอย่างก็ไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน

4. ด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

4.1 การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยน

- การส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายและการดูแลสุขภาพของเด็ก

นอกจากการดูแลสุขภาพหลังคลอดของมารดาชนเผ่าอิ้วเมี่ยนให้ความสำคัญกับการดูแลบุตรหลังคลอดไม่แพ้กัน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

- อาหารหลักที่สำคัญของเด็กแรกเกิด คือ นมแม่ แต่หากไม่มีน้ำนมหรือมีไม่เพียงพอ ก็จะให้ลูกดื่ม นมผงสำเร็จรูป หรือดื่มนมจากคุณแม่ท่านอื่น เมื่อลูกเริ่มโตผู้ปกครองจะให้อาหารเสริมอื่นร่วมกับการดื่มนม เช่น กล้วย ซีรีแลค นมผงสำเร็จรูปและนมชนิดอื่นๆ ตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงวัยและตามฐานะของครอบครัว
- การนอนหลับ พบว่าเด็กแรกเกิด-1 ขวบ จะใช้เวลาในการนอนหลับกลางวันๆ ละ 6-8 ชั่วโมง โดยนอนในเปลที่ผูกขึ้น หรือ ในเป้สะพาย เรียกว่า “ส่วงปุ้ย” บนหลังของผู้เป็นแม่และในช่วงเวลากลางคืน ใช้เวลาในการนอน 8-10 ชั่วโมง โดยจะนอนบนที่นอนกับผู้ปกครอง เมื่อลูกอายุ 2-5 ขวบ เด็กเริ่มเข้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ใช้เวลานอนประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยมีครูพี่เลี้ยงเป็นผู้ดูแล
- การขับถ่ายของเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนส่วนใหญ่ขับถ่ายปกติ มีเพียงอาการท้องเสียที่เกิดจากที่ผู้เป็นแม่รับประทานอาหารหมักดอง เผ็ด หรือ เด็กรับประทานอาหารที่ไม่สะอาด วิธีการรักษาคือ ซื้อยารับประทานเอง จะไม่มีการใช้ยาสมุนไพรในการรักษา เนื่องจากเห็นผลในการรักษาช้าและในปัจจุบันยาสมุนไพรก็หายากมากขึ้น ผู้ปกครองจะฝึกหัดให้ลูกได้ขับถ่ายเอง โดยใช้ห้องน้ำ และคอยดูแลอย่างใกล้ชิด อาการที่จะบ่งบอกว่าลูกต้องการขับถ่าย คือสังเกตจากการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทางของเด็กที่เปลี่ยนไป ผู้ปกครองก็จะอุ้มลูกและฝึกให้ลูกได้ขับถ่าย ที่เรียกว่า “สีๆ” และ “แอ่ๆ”
- การดูแลความสะอาดของร่างกายและเสื้อผ้า ผู้ปกครองจะให้ความสำคัญพอสมควร โดยการอาบน้ำวันละ 1 ครั้ง แต่ถ้าในฤดูหนาวเด็กๆ จะอาบน้ำนานๆ ครั้ง และอาจจะไม่อาบน้ำเพราะอากาศหนาวเย็นมาก

แปรงฟันวันละ 2 ครั้ง และในเด็กบางคนไม่แปรงฟันเลย ถ้าในเด็กเล็กจะใช้ผ้าสะอาดหรือสำลีชุบน้ำเช็ดทำความสะอาด เด็กผู้หญิงจะสระผม 2 วันต่อ 1 ครั้ง ส่วนเด็กชายจะสระทุกวัน และเมื่อเห็นว่าผมและเล็บยาวก็ตัด เด็กจะเปลี่ยนชุดวันละหลายชุดเพราะเด็กๆ จะเล่นกับดิน ทราย และหลุมที่มีน้ำขัง จึงทำให้ในแต่ละวันผู้ปกครองต้องซักผ้าหลายๆ ครั้ง ส่วนเสื้อผ้าส่วนใหญ่เนื้อผ้าไม่มีคุณภาพและมีจำนวนมากน้อยชิ้น แม่จะมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลความสะอาดร่างกาย ผม เล็บ เสื้อผ้า

- การเจ็บป่วยและการดูแลเมื่อเจ็บป่วย พบว่าเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนไม่ค่อยเจ็บป่วยรุนแรงมากนัก ส่วนใหญ่จะการเป็นไข้หวัด ตัวร้อนมีน้ำมูก ส่วนวิธีการดูแลรักษา คือ เช็ดตัว สวมเสื้อผ้าหนาๆ และให้รับประทานยาลดไข้ที่ซื้อจากร้านขายยา ร่วมกับการใช้ยาสมุนไพรเพื่อลดไข้ โดยการใช้ใบไม้ชนิดหนึ่ง เรียกว่า “หจ๋าม” มาทุบให้ละเอียด ห่อประคบที่มือและอุ้งเท้า เรียกว่า “เปล๋วหจ๋าม” ซึ่งเป็นวิธีการรักษา ที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน แต่ถ้าหากเด็กมีอาการเจ็บป่วยมากและรุนแรง จะพาไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล แต่พบไม่มากนัก เนื่องจากเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะแข็งแรงสมวัย เพราะผู้ปกครองจะให้เด็กคลุกดิน ทราย และอยู่กับธรรมชาติ และชนเผ่าอิ้วเมี่ยนยังมีความเชื่อว่าสาเหตุการเจ็บป่วยมาจากสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น วิญญาณ สิ่งลี้ลับ เป็นต้น ก็จะรักษาด้วยการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ

ภาพที่ 2 การเปลวหจ๋ามที่มือและเท้าเมื่อเด็กเป็นไข้

- การเล่นของเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยน ในช่วงอายุแรกเกิดถึง 2 ขวบ จะเล่นของเด็กโดยการคลานเพื่อคว้าสิ่งต่างๆ รอบตัว การเล่นกระป๋องแป้ง การเล่นถ้วย ช้อน ของใช้ในครัวเรือนที่ไม่ใช้แล้ว เป็นต้น เมื่อเด็กอายุ 2-6 ขวบ จะเป็นช่วงวัยที่เข้าโรงเรียน เด็กจะวิ่งเล่นอย่างอิสระ ปีนป่ายต้นไม้ เล่นของเล่น เล่นน้ำ เล่นทราย ส่วนใหญ่ก็จะเล่นกับเพื่อนวัยเดียวกันและต่างวัยกัน การเล่นของเด็กวัยนี้จึงมีความหมายมากขึ้น

• การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ

การแสดงความรักและการเอาใจใส่ พบว่า ครอบครัวชนเผ่าอิ้วเมี่ยนเป็นครอบครัวที่อบอุ่น แสดงความรักความเอาใจใส่กับเด็กๆ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีลูกคนแรกและเป็นลูกผู้ชาย สำหรับครอบครัวที่ลูกไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย จะเป็นผู้ให้ความรักความเอาใจใส่และเลี้ยงดูแทน การแสดงความรักที่ปฏิบัติกันบ่อยครั้งมากที่สุด คือ การกอด หอมแก้ม และบอกรัก ไม่ทะเลาะหรือตบตีให้ลูกเห็น เพราะจะกระทบกับจิตใจของลูก อีกทั้งในวันว่างจากการทำงานสวน งานไร่ งานบ้าน ผู้ปกครองก็จะให้เวลากับลูก ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ดูโทรทัศน์ ร้องเพลง เล่นด้วยกัน เล่านิทาน เป็นต้น

• การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะส่งเสริมผ่านวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การเรียนรู้การเข้าสังคมจะเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กยังเล็กๆ โดยที่ผู้ปกครองจะพาไปร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น พิธีลุยไฟในวันขึ้นปีใหม่ พิธีบวช พิธีกรรมประเพณีหรืองานมงคลต่างๆ เป็นต้น รวมถึงการไปมาหาสู่ซึ่งกันระหว่างของผู้คนในหมู่บ้านที่เกิดขึ้น

เป็นประจำสม่ำเสมอ ส่งผลให้เด็กได้เรียนรู้เครือญาติ และเพื่อนบ้านเรือนเคียงไปพร้อมกัน เด็กๆ จะมีเพื่อนทั้งในวัยเดียวกันและต่างวัย ได้เรียนรู้การเป็นพี่ น้อง การเล่นร่วมกัน การแบ่งปันและการเป็นผู้นำผู้ตาม โดยมีผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีในการเข้าสังคม สำหรับการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี เด็กจะเรียนรู้ โดยเรียนรู้ภาษาอิ้วเมี่ยน การแต่งกาย ส่วนประเพณีพิธีกรรมบางอย่างเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เด็กยังไม่สามารถเข้าใจได้ก็จะเรียนรู้ตอนโตขึ้น แต่ผู้ปกครองก็เชื่อว่าสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ ได้สัมผัสในวิถีชีวิตประจำวันจะซึมซับ เข้าใจ และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชนเผ่าอิ้วเมี่ยนได้ในที่สุด วิธีการที่ปกครองจะถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือ คือ การเป็นแบบอย่างที่ดีในการแต่งกายด้วยชุดชนเผ่า การใช้ภาษาเมี่ยนในการสื่อสารกับเด็กและให้เด็กมีส่วนร่วมในประเพณีหรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทุกๆ ครั้ง

- การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาให้เด็กๆ นั้นคือ การหาของเล่นที่ซื้อมาจากร้านค้า สื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและที่จัดซื้อมา เช่น โปสเตอร์อักษรภาษาอังกฤษ พยัญชนะไทย แผ่นซีดีความรู้ต่างๆ เพลงเด็ก นิทาน และบล็อกพลาสติก เป็นต้น โดยให้เด็กฝึกอ่านก่อนนอน หรือวันเวลาว่างที่อยู่บ้านกับผู้ปกครอง สำหรับในครอบครัวที่มีฐานะไม่ดีนัก การส่งเสริมก็เป็นไปตามสภาพครอบครัว เพราะผู้ปกครองมองว่าครูมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เนื่องจากผู้ปกครองบางคนไม่มีความรู้ ไม่ทราบวิธีการหรือแนวทางในการส่งเสริม และส่วนใหญ่เด็กอาศัยอยู่กับ ปู่ย่า ตายาย ภายในบ้านจึงไม่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแต่อย่างใด

การส่งเสริมภาษาเมี่ยน และภาษาที่สองสำหรับเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยน พบว่า ผู้ปกครองให้ความสำคัญทั้งสองภาษา โดยใช้ภาษาเมี่ยนเป็นภาษาที่หนึ่ง ใช้ภาษาเมี่ยนในการสื่อสารกับเด็ก จะฝึกพูดตั้งแต่เล็ก ส่วนภาษาที่สอง คือภาษาไทยกลาง เด็กๆ จะเรียนรู้จากโรงเรียน ความสามารถในการใช้ภาษาที่สองจะเป็นไปตามศักยภาพของเด็กแต่ละคนรวมทั้งการฝึกฝนเพิ่มเติมของผู้ปกครอง เด็กบางคนที่อาศัยกับผู้ปกครองที่มีอายุมาก ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยกลางได้ หรือพูดสลับไปสลับมาและสำเนียงในการสื่อสารไม่ชัดเจน ส่วนเด็กที่อาศัยอยู่กับผู้ปกครองที่เป็นคนรุ่นใหม่ จะสามารถสื่อสารภาษาไทยกลางได้ชัดเจนแต่ด้วยสังคมที่เปลี่ยนไป ภาษาเมี่ยนกำลังจะลูกเลือนหายไปกับเวลาและคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้พูดสื่อสารด้วยภาษาเมี่ยน

4.2 บทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ด้านบทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากชนเผ่าอิ้วเมี่ยนอยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ เมื่อมีสมาชิกใหม่ทุกคนในครอบครัวจะมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ ผู้ที่มีอาวุโสมากที่สุดจะมีบทบาทในการดูแลเรื่องความเชื่อ พิธีกรรม แม่สามีมีบทบาทจัดเตรียมยาสมุนไพร อาบน้ำให้หลาน และสอนวิธีการต่างๆ ให้กับลูกสะใภ้ ส่วนสามีเป็นผู้หารายได้จุนเจือครอบครัว ส่วนคุณแม่จะต้องดูแลตัวเอง ดูแลลูกและเรียนรู้ ประเพณี พิธีกรรม ข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาและเมื่อสามารถประกอบอาชีพได้แล้วก็ต้องจะทำงานเพื่อหารายได้ร่วมกับสามี จึงเห็นได้ว่าชนเผ่าอิ้วเมี่ยนไม่มีการแบ่งหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างชัดเจน

ภาพที่ 3 พ่อแม่กำลังช่วยกันเลี้ยงลูก

ภาพที่ 4 คุณยายเลี้ยงหลานๆ

4.3 ความคาดหวังในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ด้านความคาดหวังของผู้ปกครองชนเผ่าอิ้วเมี่ยน จะคาดหวังอยากให้ลูกเป็นคนดีของสังคม ไม่เจ็บป่วย มีการงานทำดีที่ และมีความคาดหวังในตัวลูกชายมากกว่าลูกสาวในการดูแลในยามแก่เฒ่าและเป็นผู้สืบสกุลให้กับครอบครัว

4.4 ด้านรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนพบว่า ในอดีตชนเผ่าอิ้วเมี่ยนไม่มีรูปแบบ การเลี้ยงดูลูกที่ชัดเจน กล่าวคือ ลูกชายเมื่อเติบโตแล้วสามารถช่วยประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ส่วนผู้หญิงไม่มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน จะทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน ซึ่งแตกต่างจากในปัจจุบันรูปแบบการเลี้ยงเด็กมีรูปแบบที่ชัดเจน บางครอบครัวมีรูปแบบที่เข้มงวด บางครอบครัวปล่อยปละละเลย บางครอบครัวเป็นประชาธิปไตย หรือใช้รูปแบบที่ผสมผสานกันในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้ลูกเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ผู้ปกครองมีการเลี้ยงลูกด้วยเหตุผลและเหมาะสมมากขึ้น เนื่องจากผู้ปกครอง มีโอกาสในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สามารถสืบค้นความรู้ในการเลี้ยงลูกจากสื่อเทคโนโลยีต่างๆ แล้วนำความรู้จากสื่อเหล่านี้มาประยุกต์กับการเลี้ยงดูลูกของตนเองตามสภาพความเป็นจริงที่สอดคล้องกับบริบทของครอบครัว

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างกายภาพและบริบทของชุมชน การเปลี่ยนแปลงมาพร้อมพัฒนาความเจริญในด้านบวกและการเลือนหายของวัฒนธรรมอันดีงามเช่นเดียวกัน งานวิจัยครั้งนี้มีหมู่บ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บนหุบเขา ห่างไกลจากตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด การเดินทางค่อนข้างลำบาก เทคโนโลยียังไม่สามารถเข้าถึง การประกอบอาชีพหรือเศรษฐกิจของหมู่บ้านยังไม่ดีนัก ย่อมเป็นหมู่บ้านที่ยังรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามอันเป็นผลดีต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนแบบดั้งเดิมสู่คนรุ่น ซึ่งแตกต่างจากการอบรมเลี้ยงดูในหมู่บ้านที่มีความเจริญเข้าถึง มีอาชีพที่สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำ มีสาธารณูปโภคและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เอื้อต่อการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ในมุมมองของคนรุ่นเก่ามองว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จะนำพาความเจริญและความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต แต่สิ่งที่น่ากังวล นั่นคือความเป็นชนเผ่าอิ้วเมี่ยนกำลังจะเลือนหายไปกับกาลเวลา ส่งผลต่อการเลี้ยงดูเด็ก ที่ผู้ปกครองที่ไม่มีเวลาในอบรมเลี้ยงดูหรือถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับลูกหลาน สอดคล้องกับบทความของ คลังปัญญาไทย (2550) ที่ได้กล่าวถึง วิกฤตของครอบครัวว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความซับซ้อนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ สังคมไทย ซึ่งแต่เดิมเป็นสังคมชนบท มีความเอื้ออาทรต่อกันมีแนวโน้มเป็นสังคมเมืองมากขึ้น โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวซึ่งเคยเป็นครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครอบครัวเริ่มเล็กลง มีระบบเครือญาติที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิด เอื้ออาทร และการอบรม ขัดเกลาบุตรหลาน การปลูกฝังวัฒนธรรมและค่านิยมประเพณีกลับอ่อนแอลง โดยเฉพาะดัชนีด้านสัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัวมีค่าดัชนีลดลงจากร้อยละ 80.85 ในปี 2539 ลดลงเป็น 70.77 ในปี 2545 แสดงให้เห็นการอยู่ร่วมกันและความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวเริ่มเสื่อมสลาย ความผูกพันและความเกื้อกูลกันในครอบครัวเริ่มห่างเหิน อันเนื่องมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจบังคับให้สมาชิกในครอบครัวต่างต้องพึ่งตนเองมากขึ้น

2. ด้านประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมและความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เด็กปฐมวัยชนเผ่าอิ้วเมี่ยนได้ซึมซับความเป็นวิถีชนเผ่าอิ้วเมี่ยน ผ่านการถ่ายทอดของผู้เชี่ยวชาญและผู้ปกครอง แม้ว่ารูปแบบเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่กระบวนการและถ่ายทอดวัฒนธรรมยังคงอยู่เหมือนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับบทวิเคราะห์ความเชื่อของผู้เลี้ยงดูหลักของคนไทย 4 ภาค เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพเด็กขวบปีแรก พื้นที่ศึกษาโครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทย ของอำภาพร พัววิไล และคณะ (2546) พบว่า ใน 4 พื้นที่ศึกษามีความเชื่อรวมถึงข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพและการดูแลสุขภาพ ทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอิทธิพล

ต่อการดูแลเด็กแรกเกิด ถึง 3 เดือน ซึ่งสอดประสานไปกับอิทธิพลชุดความรู้สมัยใหม่ ถึงแม้ว่าคนรุ่นใหม่นี้จะได้รับการถ่ายทอดไปแล้วก็ตาม แต่พบว่า ไม่สามารถสอดแทรกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยอย่างแท้จริง หากต้องการแก้ไขปัญหาสุขภาพด้วยวิธีการสมัยแล้วก็ควรไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่อนามัย แต่ถ้าจะใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ สามารถทำได้เองโดยยึดตามคำแนะนำของผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสในครอบครัวหรือผู้รู้ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของผู้วิจัย พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน แต่ที่สามารถปฏิบัติตามความเชื่อและประกอบพิธีกรรมได้ เพราะมีผู้อาวุโสเป็นผู้เป็นผู้ถ่ายทอดให้ปฏิบัติตามเท่านั้น แต่หากไม่มีผู้ถ่ายทอดให้แล้ว สิ่งดีงามเหล่านี้คงจะไม่หลงเหลือในชุมชนของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนเพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาหรือเรียนรู้อีกต่อไป

3. ด้านการสร้างครอบครัว พิธีกรรมและความเชื่อในการตั้งครรภ์และการดูแลหลังคลอด เมื่อหญิงสาวชนเผ่าอิ้วเมี่ยนคลอดบุตรจะรับประทานอาหารได้เพียงบางอย่างที่ไม่แสลงเท่านั้น เช่น ไก่ ไข่ เนื้อไก่ หมี่เหลือง วุ้นเส้น จะไม่ใส่เครื่องปรุงกลิ่นใดๆ นอกจากใส่เกลือ น้ำตาล พริกไทย เท่านั้น และยาสมุนไพรที่ชาวหญิงสาวชนเผ่าอิ้วเมี่ยนต้องรับประทานหลังคลอด คือ ยาต้มสมุนไพร ที่เรียกว่า “ติ่วกาม” ซึ่งมีส่วนผสมของ เนื้อไก่ ข้าวหมาก น้ำตาล พริกไทย และยาสมุนไพรชนิดต่างๆ และ “ต่องเจ๋า” ซึ่งทำมาจากการต้มไข่กับน้ำอ้อย เมื่อรับประทานยาสมุนไพร 2 ชนิดแล้ว เชื่อว่าจะช่วยให้คุณแม่มีน้ำนมมาก นอกจากนี้ยังทำให้ร่างกายปรับสภาพและฟื้นตัวได้เร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ มาลินี จำเนียร (2537) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความเชื่อและพฤติกรรมของมารดาหลังคลอด จากการศึกษาพบว่า การงดอาหารแสลงหลังคลอดบุตรของหญิงหลังคลอด มีความเชื่อว่าถ้ารับประทานอาหารแสลงแล้วจะเกิดอาการผิดสำแดง เลือดตีขึ้น น้ำคาวปลาไม่ไหล น้ำนมหยุดไหล มีไข้และเกิดอาการชักได้ อาหารที่เชื่อว่าแสลง เช่น หน่อไม้ อาหารหมักดอง อาหารทะเล ปลาไหล ปลาดุก โดยเฉพาะปลาที่ไม่เกล็ด ถ้ารับประทานแล้วจะทำให้ลื่น ทำให้หกล้ม มดลูกหลุดได้ง่าย สำหรับผลไม้บางอย่าง เช่น ขนุน ลำไย รับประทาน เพราะจะทำให้ร้อนและเกิดอาการสำแดงได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่ารับประทานข้าวเหนียวและน้ำตาลแล้วจะทำให้แผลในช่องคลอดขึ้น แผลไม่ติด ทำให้แผลหายช้า ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนที่ต้องรับประทาน “ต๋องเจ๋า” ที่มีส่วนผสมของน้ำตาลหรือน้ำอ้อย เพราะจะทำให้เพิ่มน้ำนมของมารดาได้ ความเชื่อในการดูแลหญิงหลังคลอดเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของแต่ละชุมชน ซึ่งมีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน

4. ด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับน้ำนมแม่ด้วยการให้ลูกได้ดื่มนมแม่เป็นเวลานาน 6-12 เดือน ดังนั้นผู้ปกครองจะรับประทานอาหารที่เพิ่มน้ำนม เช่น ติ่วกาม ต่องเจ๋า เพราะเชื่อว่าน้ำนมแม่จะช่วยเพิ่มภูมิต้านทานโรคให้กับลูกและให้ลูกมีสุขภาพแข็งแรง อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูลูก ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณวิมล วิเชียรฉาย (2549) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนหลังคลอดของหญิงตั้งครรภ์ที่มาฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลพระปกเกล้า พบว่า หญิงตั้งครรภ์มีความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 5 อันดับแรกว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างลูกและพ่อแม่ ร้อยละ 99.0 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของสมองและสติปัญญาของลูก ร้อยละ 97.0 ทำให้ลูกได้รับสารอาหารครบถ้วน และถ้ามีน้ำนมไม่เพียงพอสามารถส่งเสริมให้มีน้ำนมเพียงพอได้ ร้อยละ 96.0 และสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนได้แม้ไม่มีใครเห็นด้วย ร้อยละ 79.0 และหญิงตั้งครรภ์มีความตั้งใจการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน เพราะจะช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างแม่และลูก เป็นผลดีต่อสุขภาพของลูกและช่วยลดค่าใช้จ่าย

5. ด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กของชนเผ่าอิ้วเมี่ยน พบว่า ผู้ปกครองชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะมีการส่งเสริมตามพัฒนาการทางสติปัญญาตามองค์ความรู้ที่มี เช่น สื่อโปสเตอร์พยัญชนะ ก-ฮ ตัวอักษร A-Z ให้ฝึกลูกอ่าน ส่วนใหญ่เด็กจะใช้เวลากับการดูโทรทัศน์ และกิจกรรมที่ร่วมทำกับผู้ปกครองหลังกลับมาจากโรงเรียนหรือช่วงเย็น ผู้ปกครองจะมีการเล่านิทานให้ลูกฟังบ้าง ซึ่งแท้จริงแล้วการเล่านิทานไม่ว่าจะเป็นนิทานประเภทใดประโยชน์ที่ได้รับ คือ การส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของเด็ก การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็ก การส่งเสริมสายใยรักระหว่างครอบครัว การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาสมองให้เกิดการคิดและเรียนรู้ รวมทั้งการฝึกสมาธิให้กับเด็ก (ธันวา จิตต์สงวน และคณะ, 2551) ส่วนการเรียนรู้ภาษาที่สอง จากผลการวิจัยเด็กปฐมวัยชนอิ้วเมี่ยนสามารถสื่อสารและพูดภาษาไทยกลางได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผู้ปกครองฝึกฝนให้เด็กประกอบกับที่เด็กได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนได้เรียนรู้ภาษาไทยกลางจากเพื่อนๆ

จากการสื่อสารและจากการเล่านิทานของครู จึงทำให้เด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนสามารถสื่อสารภาษาที่สองได้ดีมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับ ชลาธิป สมาหิโต (2549) กล่าวไว้ในหนังสือ การพัฒนาภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็ก คือ อายุ คนที่สามารถเรียนรู้ภาษาที่สองในช่วงวิกฤต ระหว่างอายุ 2 ปี ก่อนถึงช่วงเวลาวัยรุ่น จะสามารถเรียนรู้ภาษาที่เกิดจากการทำงานของสมองอย่างเป็นระบบ ได้ดีกว่าเมื่อมีอายุมากขึ้น จากการศึกษาดังกล่าวนี้ จึงทำให้ทราบว่าเด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนสามารถเรียนรู้ภาษาที่สองได้อย่างรวดเร็วนั้นเนื่องมาจากความพร้อมของวัยที่อยู่ในช่วงวัยที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ภาษาที่สอง การเรียนรู้การสื่อสารจากผู้ปกครอง การเล่านิทานและสื่อการเรียนรู้ของครู ซึ่งสอดคล้องกับ สายฝน แสนใจพรม (2559) ที่ได้พัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีความสนใจ เกิดความเข้าใจ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการด้านสติปัญญาและเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ด้านวิถีการดำเนินชีวิตในด้านของพิธีกรรมการหมั้น การแต่งงานและความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ แม้ว่าผู้ปกครองจะจัดพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีอันดีงามของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนแต่สิ่งที่ผู้ปกครองได้ปฏิบัติกันมีเพียงผู้เชี่ยวชาญ ผู้อาวุโสที่คอยถ่ายทอดให้ หากหมดรุ่นของผู้เชี่ยวชาญผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโสแล้ว คนรุ่นหลังจะเรียนรู้ประเพณีเหล่านี้ได้จากใคร ดังนั้น ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนรุ่นใหม่จึงควรศึกษาอย่างจริงจัง และควรมีผู้เชี่ยวชาญถ่ายทอดกับคนรุ่นหลังให้สืบทอดประเพณีอันดีงามนี้สืบต่อไป หรือจัดสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ไว้ในหมู่บ้านเพื่อจะให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่ออันดีงามเหล่านี้ไว้

ด้านความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็กตามความรู้ที่ผู้ปกครองได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ตามความเชื่อและวิถีการปฏิบัติที่สืบทอดต่อๆ กันมา ซึ่งก็เป็นสิ่งดีที่ชนเผ่าอิ้วเมี่ยนสามารถอนุรักษ์ความเชื่อบางอย่างไว้ได้ แต่เพื่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของชนเผ่าอิ้วเมี่ยนที่มีคุณภาพควรมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กสมัยใหม่จากหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เช่น โรงพยาบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาจารย์ นักวิชาการ ที่มีความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย มาจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือจัดทำหนังสือเอกสารให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง เพื่อที่ผู้ปกครองจะได้มีความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้มากขึ้น

ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และแหล่งการเรียนรู้ ผู้ปกครองจะให้เด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนได้มีโอกาสเรียนรู้กับสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างอิสระ จนบางครั้งไม่ได้คำนึงความปลอดภัยที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก เช่น การจัดเก็บของมีคม ระบบไฟฟ้า สารเคมีการเกษตร รวมทั้งการลักขโมยเด็ก การข่มขืน เพราะสิ่งเหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นได้โดยที่คาดไม่ถึง ดังนั้นผู้ปกครองควรคำนึงถึงและปลูกฝังให้เด็กรู้จักว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ อะไรที่เป็นพิษและการป้องกันตนเองจากการล่อหลวงหรือการลักพาตัวเด็ก

ด้านการดูแลสุขภาพเด็กเมื่อไม่สบายเพียงเล็กน้อยจึงนิยมรักษาอาการด้วยการซื้อยารับประทานจากร้านขายยาต่างๆ ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อการซื้อยาที่ไม่ตรงกับอาการที่เกิดขึ้นกับเด็ก หรืออาจทำให้เด็กเกิดอาการแพ้ยาหรือดื้อยาหากได้รับประทานในประมาณที่มากๆ จึงควรมีหน่วยงาน เช่น เจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัย หรือโรงพยาบาลมาให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาการหาซื้อยามารับประทานหรือจัดทำเอกสารในการแจ้งเตือน ข้อควรระวังในการใช้ยา และที่สำคัญที่สุดผู้ปกครองควรซื้อยาในการรักษาโรคกับแพทย์ หรือได้รับคำแนะนำการใช้ยารักษาโรคจากเภสัชกร

ด้านส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านภาษา ผู้ปกครองชนเผ่าอิ้วเมี่ยนจะใช้ภาษาไทยกลางและภาษาล้านนาในการสื่อสารกับเด็ก จึงทำให้เด็กเกิดการคุ้นชินกับภาษาเหล่านี้มากกว่าภาษาอิ้วเมี่ยนและส่งผลให้เด็กชนเผ่าอิ้วเมี่ยนเริ่มจะสื่อสารภาษาอิ้วเมี่ยนได้ไม่ดีเท่ากับภาษาที่สอง ดังนั้นผู้ปกครองควรเปลี่ยนพฤติกรรมในการสื่อสารและสอนภาษาเมี่ยนให้มากขึ้น ส่วนการเรียนรู้ภาษาที่สอง นั้นเด็กๆ จะได้เรียนรู้จากโรงเรียนอยู่แล้ว

เอกสารอ้างอิง

คลังปัญญาไทย. (2550). *ปัญหาวิกฤตครอบครัวไทย.* สืบค้นจาก http://www.panyathai.or.th

เครือข่ายวัฒนธรรมอิ้วเมี่ยน. (2545). *สาระองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอิ้วเมี่ยน (เย้า).* องค์กรชุมชนบ้านปางค่า-ปางพริก. พะเยา: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.

ชลาธิป สมาหิโต. (2549). *การพัฒนาภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย.* กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธันวา จิตต์สงวน และคณะ. (2551). *คู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้วยการเล่านิทาน อ่านหนังสือ และการเล่นกับลูก.* กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: กรุงเทพฯ.

มาลินี จำเนียร. (2537). *การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความเชื่อและพฤติกรรมของมารดาหลังคลอด.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.

วรรณวิมล วิเชียรฉาย. (2549). *ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนหลังคลอดของหญิงตั้งครรภ์ที่มาฝากครรภ์โรงพยาบาลพระปกเกล้า.* วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า สาขาการพยาบาลครอบครัว: จันทบุรี.

ศูนย์ประสานงานพัฒนาการศึกษาบนพื้นที่สูง. (2536). *ชาวเขาในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สายฝน แสนใจพรม. (2559). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้ โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 17*(2), 101-110.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อำภาพร พัววิไล. (2546). *ค่านิยม ความเชื่อ เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กในขวบปีแรก.* การศึกษาเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทย.

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

ดนตรีพื้นเมืองล้านนากับการพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

THE DEVELOPMENT OF ELDERLY EMOTION BY LANNA FOLK MUSIC : OF CHANG-PUEK MUNICIPALITY, MEUANG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ธนพชร นุตสาระ

07

ดนตรีพื้นเมืองล้านนากับการพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

THE DEVELOPMENT OF ELDERLY EMOTION BY LANNA FOLK MUSIC : OF CHANG-PUEK MUNICIPALITY, MEUANG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ธนพชร นุตสาระ

Tanapachara Nudtasara

สาขาวิชาดนตรีและศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Music Education Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ดนตรีพื้นเมืองล้านนากับการพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยแบบผสม (Mixed method) ที่มีทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาต่อการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ ทั้งนี้เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา และแบบค่าเฉลี่ย ผู้เข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาต่อการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน เป็นผู้สูงอายุผู้หญิง 7 คน และผู้ชาย 3 คน มีอายุตั้งแต่ 65-79 ปี ระดับการศึกษาตั้งแต่ประถม 4 ถึงปริญญาตรี ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ รองลงมาทำงานเอกชน และรับจ้างอื่นๆ อาศัยอยู่กับครอบครัว ดังนั้นจึงไม่มีผลต่ออารมณ์เชิงบวกจากการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนา

สำหรับผู้ที่เข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาต่อการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ พบว่าก่อนเรียนมีอารมณ์ดี หลังเรียนทุกคนมีความสนุกสนานและอารมณ์หงุดหงิดบ้างเล็กน้อย แต่ก็เกิดความสุขสนุกสนานและภาคภูมิใจที่เล่นดนตรีได้ เนื่องจากการเรียนดนตรีในวัยสูงอายุนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสั่งการจากสมองเพื่อสั่งให้มือซ้ายกดสายเพื่อให้เกิดทำนอง มือขวาสำหรับดีดหรือสี ซึ่งผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติได้ที่ละข้าง มือซ้ายและมือขวาต้องเล่นพร้อมกันจึงทำให้การเล่นดนตรีไปอย่างๆ ช้า ทำให้ผู้สูงอายุหงุดหงิดตนเอง จากแบบสอบถามที่ประเมินอารมณ์เชิงบวกในสถานการณ์ต่างๆ ของตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.52-4.96 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ การพัฒนา อารมณ์เชิงบวก อารมณ์

Abstract

The research of the development of elderly emotion by Lanna folk music of Chang-Puek Municipality, Meuang district, Chiang Mai province is mixed method both quantitative, qualitative and experiment research. The aim of this research is to study results of using Lanna folk musical leaning program to develop positive emotion of elderly people.

Data of this study is obtained by documents and interviews and research findings will be presented as descriptive analysis and arithmetic mean. Research findings found that ten participants of Lanna folk musical learning program shows positive emotion. Results of Lanna folk musical learning program also reveals that there were 7 elderly women and 3 elderly men, with the age between 65-79 years old, their education background is from the 4th grade primary school-bachelor degree, most of them are working as civil servants, private company and general hiring, they also live with their family. Thus, these factors does not affect positive emotion from learning Lanna folk music.

For participants who joined the Lanna folk musical learning program, research data shows that before learning, elderly participants have good emotion. And, after learning all participants have enjoyable and edgy emotions but feel excited and proud to play music, as a result of limitations of participants in learning music at the elder age, especially brain controlling of using the left hand to press the wire to create melody and the right hand to pluck and bow. Elderly participants can only do one hand at a time, so, when they need to play music by using both hands together can be very slow, which makes them become irritated. The questionnaire of self-evaluating positive emotion in different situations shows an average value of 4.52-4.96, which is the maximum level.

Keywords: Elderly, Development, Positive emotion, Emotion

บทนำ

บุคคลเมื่อก้าวสู่วัยสูงอายุ ซึ่งอยู่ในช่วงท้ายของชีวิตเป็นช่วงที่ควรได้รับการช่วยเหลือ ประคับประคองจากสังคม ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมในการดูแลพ่อ แม่ ญาติ ผู้สูงอายุ แต่ปัจจุบันต้องยอมรับว่าสภาพเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนไป มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามสังคมควรตระหนักถึงภาระความรับผิดชอบ ต่อกลุ่มผู้สูงอายุเพราะเป็นวัยที่สภาพร่างกาย จิตใจ และสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงเสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสังคมจะทำให้จิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปด้วย ผู้สูงอายุจะปรับจิตใจ และอารมณ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะมีการปรับปรุง และพัฒนา จิตใจของตัวเอง ให้เป็นไปในทางที่ดีงามมากขึ้น สามารถควบคุมจิตใจได้ดีกว่าหนุ่มสาว ดังนั้น เมื่อคนอายุมากขึ้น ความสุขุม เยือกเย็น จะมีมากขึ้นด้วย แต่การแสดงออก จะขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล การศึกษา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อม ในชีวิตของคนๆ นั้น ความเครียดที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ มีผลต่อจิตใจของผู้สูงอายุมาก รัน ธีรัญญ์ (2560) กล่าวว่า การมองบวก (Optimism) และการมองลบ (Pessimism) ต่างถูกเลือกใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเผชิญกับเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่อาจรู้ล่วงหน้า การมองบวกช่วยให้เกิดความมั่นใจ ยืนหยัด กล้าเผชิญ แต่ในบางสถานการณ์ การมองบวกแต่เพียงด้านเดียว อาจทำให้ลงมือกระทำบางสิ่งบางอย่างด้วยความสุ่มเสี่ยงเกินความเป็นไปได้ และการมองลบ

ในบางสถานการณ์ก็ช่วยให้รับรู้ถึงความเป็นจริง ช่วยสร้างความปลอดภัยได้มากกว่า การมองบวกอาจได้รับการยกย่องในวัฒนธรรมหนึ่ง แต่อีกวัฒนธรรมหนึ่งอาจถูกมองว่าเป็นคนเย่อหยิ่งจนเกินไป ดังนั้นแทนที่จะมองบวกอยู่ร่ำไปอาจปรับสมดุลการมองบวก ด้วยการมองตามความเป็นจริง (Realistic outlook) ให้เหมาะตามสถานการณ์ รวมถึงมีความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humility) ให้เหมาะสมตามวัฒนธรรม และ สภาพสังคม (Social awareness) สิ่งเหล่านี้สามารถการพัฒนามุมมองเชิงบวก การฝึกฝนเพื่อพัฒนามุมมองเชิงบวก คือ เมื่อผิดพลาดให้ฝึกฝนที่จะเรียนรู้จากเหตุการณ์นั้น เพื่อเป็นภูมิต้านทานที่เข้มแข็งสำหรับก้าวเดินต่อไป

โดย 5 พลังบวก เพื่อดึงดูดสิ่งดีๆ เข้ามาสู่ชีวิต ได้แก่ 1) พลังของความสุข ทำตัวเองให้มีความสุขสดใสไว้เสมอ เรื่องไม่ดีทั้งหลายทิ้งไว้กับอดีต อย่าเอาความโกรธ ความเครียด ความเศร้ามาทำลายความสุขในปัจจุบัน 2) พลังของความรักความเมตตา ให้ความรักและความเมตตาแก่ทุกคนที่พบเจอ ให้รอยยิ้มที่อบอุ่น ให้ความจริงใจ ให้คำพูดอันไพเราะ ให้ความใส่ใจเมื่อมีใครทำให้เราเสียใจ ให้อภัยเขาไปด้วยจิตเมตตา 3) พลังของความดี ช่วยเหลือใครได้ให้ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อใครได้ให้เอื้อเฟื้อ 4) พลังของความกตัญญูรู้คุณ ระลึกคุณต่อผู้คนและสิ่งของ 5) พลังของความกระตือรือร้น เดินเหินเคลื่อนไหวร่างกายให้รวดเร็ว ทำอะไรให้กระฉับกระเฉง มีพลังชีวิตที่เต็มเปี่ยม มีความมั่นใจในตัวเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ พูดจาฉะฉาน ชัดถ้อยชัดคำ ทำว่องไว ขยันขันแข็ง (สิริลักษณ์ ทานสิริ, 2559)

จากการลงพื้นที่เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เทศบาลตำบลช้างเผือกจะจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุทำร่วมกันเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งการจัดกิจกรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุนอนติดเตียงจึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น ให้ผู้สูงอายุได้ออกจากบ้านมาร่วมกิจกรรม ได้พบบุคคลในวัยเดียวกันได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

ดนตรีเป็นผลิตผลทางความคิดของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์ตอบสนองได้ด้วยการเรียนรู้ เป็นสื่อในการแสดงออกตามประเพณีและวัฒนธรรมเช่นเดียวกับภาษา นับได้ว่าเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้ในการแสดงความรู้สึกและรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นยามที่ไม่สามารถบรรยายความรู้สึกออกมาทางคำพูดได้ แต่สามารถเล่นดนตรีหรือร้องเพลงเป็นการระบายความรู้สึกออกมาแทน (ธนพชร นุตสาระ, 2560) เพราะฉะนั้นดนตรีจึงสามารถสร้างอารมณ์ความรู้สึกทางบวกและผ่อนคลายความตึงเครียดได้ รวมทั้งเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มผู้ที่เล่นดนตรีอยู่ด้วยกัน และการร้องเพลงยังช่วยกระตุ้นและพัฒนาสมองได้อีกด้วย อีกทั้งดนตรีเป็นสิ่งที่มีพลังโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ เมื่อดนตรีถูกใช้อย่างเหมาะสม ดนตรีสามารถเปลี่ยนอารมณ์ ช่วยในการจัดการความเครียด กระตุ้นการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ช่วยในเรื่องระบบประสาทและการประสานงานการเคลื่อนไหวของร่างกาย สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะการตอบสนองต่อจังหวะไม่ว่าจะเป็นการเล่นหรือการร้อง ไม่ต้องใช้ความรู้ในการตอบสนอง แต่เป็นการตอบสนองโดยตรงจากสมอง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการนำเครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุมีความคุ้นเคยกับเครื่องดนตรีเหล่านี้

วัตถุประสงค์

ศึกษาผลการใช้โปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาต่อการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed method) ที่มีทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงทดลอง โดยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี เพื่อนำมาพัฒนาโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิจัยเชิงทดลอง เป็นการ

นำโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุ และเชิงปริมาณเป็นการศึกษาผลของการทดลองใช้โปรแกรม โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ใช้โปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ซึ่งได้มาจากการสมัครเพื่อเข้าเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 เลือกตัวอย่างที่มีข้อมูล มีสถานที่ให้บริการ ดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 2 เลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการเข้าเรียนดนตรีพื้นเมืองฯ และกลุ่มที่ 2 ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หมอ อนามัย ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประธานชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้สูงอายุ รวมทั้งสิ้น 27 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ และโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนา

ตัวแปรตาม คือ อารมณ์เชิงบวก

ระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาครั้งนี้ 1 ปี

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยศึกษาวิจัยเฉพาะพื้นที่เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอช้างเผือก โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคือ มีกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการเข้าเรียนดนตรีพื้นเมืองฯ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง เป็นโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาและครอบคลุมเนื้อหา ประกอบด้วยชื่อโปรแกรม วัตถุประสงค์ วันเวลา สถานที่ กลุ่มเป้าหมาย โดยมีวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำวิจัย
2. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครื่องมือ
3. นำความรู้และสิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาสร้างโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ
4. นำโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหา
5. ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
6. จัดทำคู่มือโปรแกรมการเรียนดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ จุดประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุเรียนดนตรีอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการสร้างเสริมอารมณ์เชิงบวกให้กับผู้สูงอายุสำหรับโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ เป็นการสร้างวิธีการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาอย่างง่ายๆ ให้กับผู้สูงอายุ คู่มือนี้ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 2 ประเภท คือ สะล้อและซึง เครื่องดนตรีทั้ง 2 เครื่องนี้ ผู้สูงอายุมีความคุ้นเคยถึงแม้ว่าจะไม่เคยเล่นก็ตาม โดยโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลเกี่ยวกับซึง 2) บทฝึกการดีดซึง 3) ข้อมูลเกี่ยวกับละล้อ 4) บทฝึกการสีสะล้อ 5) การบรรเลงบทเพลงพื้นเมือง

โดยคู่มือโปรแกรมการเรียนดนตรีล้านนาฯ มีรายละเอียด ดังนี้

1) ข้อมูลเกี่ยวกับซึง ซึงเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดของล้านนามีวิธีการบรรเลงโดยการดีด ซึงมีส่วนประกอบ 2 อย่าง คือ ตัวซึงและไม้ดีด

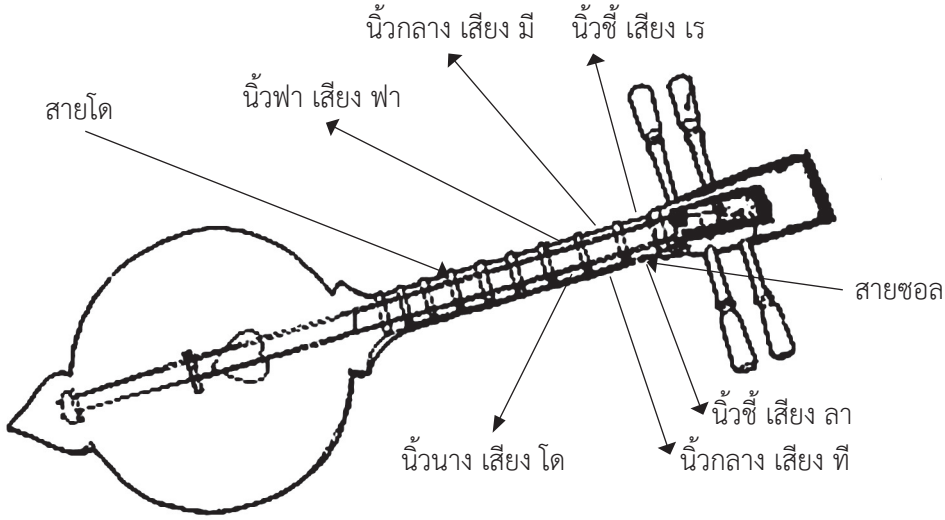
2) บทฝึกการดีดซึง วิธีจับซึง ผู้เล่นซึงวางพาดบนตัก วิธีการจับไม้ดีด การจับไม้ดีดซึง โดยใช้หักข้อมือเข้าหาลำตัว ให้โคนไม้ดีดวางบนขอบนิ้วชี้และใช้ปลายนิ้วหัวแม่มือกดลงบนไม้ดีดต้องเป็นแนวเดียวกับนิ้วชี้ ดังภาพ

เครื่องหมายการดีดซึง ดังนี้

ดีดลง ใช้เครื่องหมาย

ดีดขึ้น ใช้เครื่องหมาย

การใช้นิ้วกับสายซึง

ภาพที่ 1 แสดงการใช้นิ้วกับสายซึง

ตัวอย่างแบบฝึกหัด ให้ดีดลงตัวละ 1 จังหวะ ดังนี้

ดดดด	ร ร ร ร	มมมม	ฟฟฟฟ	ซซซซ	ลลลล	ทททท	ด̣ด̣ด̣ด̣
ด̣ด̣ด̣ด̣	ทททท	ลลลล	ซซซซ	ฟฟฟฟ	มมมม	ร ร ร ร	ดดดด

ดดร ร	ดดมม	ดดฟฟ	ดดซซ	ดดลล	ดดทท	ดดด̣ด̣	ด̣ด̣ทท
ด̣ด̣ลล	ด̣ด̣ซซ	ด̣ด̣ฟฟ	ดดร ร	ดดมม	ดดซซ	ดดฟฟ	ดดดด

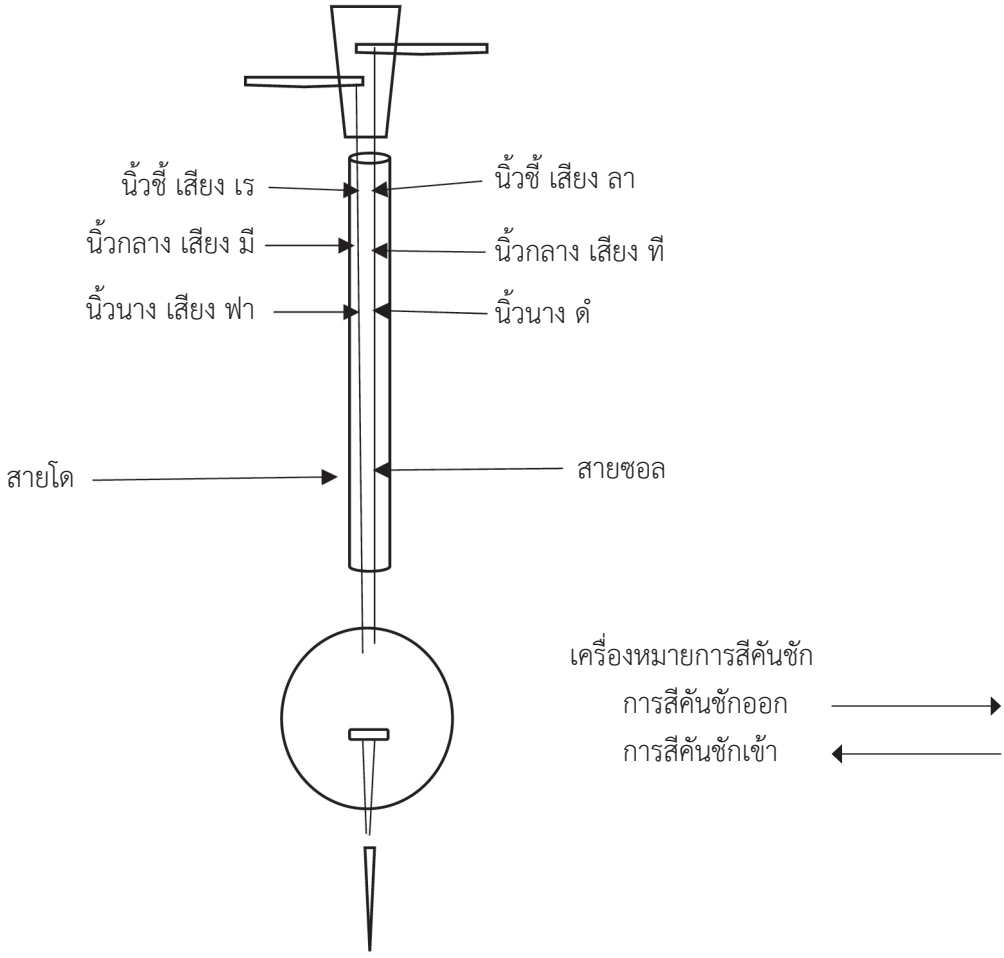
ดรมร	รมฟม	มฟซฟ	ฟซลซ	ซลทล	ลทด̣ท	ทด̣ร ด	ด̣ทลท
ทลซล	ลซฟซ	ซฟมฟ	ฟมรม	มรดร	ซมรด		

ตัวอย่างเพลงสร้อยเวียงพิงค์

- - - -	ซลซด̣	ซลซด̣	มรซม	- - - -	ซลซด̣	ซลซด̣	มรซม
ซซซซ	ลซมร	มรดร	มรมซ	- - - -	มมมซ	มมมซ	ลซด̣ล
- - ดร	มรดล	ซซซซ	ด̣ลซม	- - - -	ดรมซ	ลซด̣ล	ซมซร
มรดล	ซลดร	มรซม	-ร-ด				

3) ข้อมูลเกี่ยวกับละล้อ สะล้อเป็นเครื่องดนตรีประเภทสี มี 3 ขนาด คือขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก วิธีการบรรเลงสะล้อต้องให้ปลายสะล้อตั้งตรงกับพื้นเป็นมุม 90 องศา ให้คันทวนอยู่ระหว่างนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ วิธีการจับคันชัก ปลายคันชักวางอยู่บนระหว่างนิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือ ส่วนนิ้วกลางและนิ้วนางไว้ประคองเส้นเอ็นหรือหางม้าของคันชัก

ระบบเสียงและการวางนิ้ว

ภาพที่ 2 แสดงวิธีการจับคันชักสะล้อ

ตัวอย่างแบบฝึกหัด ให้คันชักออกและเข้าทีลง 4 จังหวะ ดังนี้

- - - ด	- - - ร	- - - ม	- - - ฟ	- - - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - ดำ
- - - ดำ	- - - ท	- - - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ร	- - - ด

ให้คันชักเข้าออกทีละ 1 จังหวะ

-ด-ด	-ร-ร	-ม-ม	-ฟ-ฟ	-ซ-ซ	-ล-ล	-ท-ท	-ดำ-ดำ
-ดำ-ดำ	-ท-ท	-ล-ล	-ซ-ซ	-ฟ-ฟ	-ม-ม	-ร-ร	-ด-ด

ตัวอย่างเพลงสร้อยเวียงพิงค์

- - - -	ซลซดˌ	ซลซดˌ		มรซม	- - - -	ซลซดˌ	ซลซดˌ	มรซม
ซซซซ	ลซมร	มรดร		มรมซ	- - - -	มมมซ	มมมซ	ลซดˌล
- - ดร	มรดล	ซซซซ		ดˌลซม	- - - -	ดรมซ	ลซดˌล	ซมซร
มรดล	ซลดร	มรซม		-ร-ด				

ก่อนจะเริ่มบรรเลงควรทบทวนด้วยการท่องโน้ตทุกครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษารูปแบบโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ

1. แบบสอบถามโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีขั้นตอนการสร้าง และพัฒนา ดังนี้

1.1 ศึกษาหลักการและกระบวนการสร้างแบบสอบถามและศึกษาความหมาย ของโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ

1.2 กำหนดรูปแบบและสร้างรายการเพื่อสอบถามให้ครอบคลุมในเรื่องโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ

1.3 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงจำนวน 3 ท่าน

1.4 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อสังเกตของผู้เชี่ยวชาญ

2. แบบประเมินตนเองของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ และจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.1 ศึกษาหลักการและกระบวนการสร้างแบบสอบถามและศึกษาความหมายของการจัดโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ

2.2 กำหนดรูปแบบและสร้างรายการเพื่อสอบถามให้ครอบคลุมในเรื่องโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ

2.3 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงจำนวน 3 ท่าน

2.4 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อสังเกตของผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือวิจัย/วิธีสร้างและการหาคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. โปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ
2. แบบประเมินตนเองของผู้สูงอายุ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย

หาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่

1. โปรแกรมเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ
2. เครื่องมือที่ใช้ประเมินการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกผู้สูงอายุ ได้แก่ แบบสอบถาม เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับอารมณ์ของผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาด้านพัฒนาการทางอารมณ์ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมดนตรีพื้นเมืองล้านนา จำนวน 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลด้านอารมณ์ ได้แก่ เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว อาชีพก่อนอายุ 60 ปี ลักษณะอารมณ์ทั่วไป อารมณ์เชิงบวก และอารมณ์เชิงลบ

ตอนที่ 2 อารมณ์ก่อนเรียนและหลังเรียนดนตรี

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจเมื่อเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ

ทั้งนี้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกโดยใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนา จำนวน 10 สัปดาห์ หลังจากเล่นแต่ละครั้ง ผู้สูงอายุต้องตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับอารมณ์ของตนเอง โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้ช่วยในการอ่านคำถามให้กับผู้สูงอายุ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ผู้สูงอายุแต่คนโดยใช้คะแนนที่ได้จากการประเมินตนเอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อขอความร่วมมือจากประธานชมรมผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการวิจัยพร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุโดยดำเนินการเก็บรวบรวมด้วยตนเอง
2. ขั้นดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลอง โดยนำโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ โดยให้กลุ่มประชากรคือ ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ใช้เวลาในการทดลอง 10 สัปดาห์ๆ ละ 2 วัน ได้แก่ วันเสาร์และวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น. รวม 20 ชั่วโมง
3. บันทึกการเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุตอบแบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สรุป ทุกครั้งหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม
5. สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ บุตรหลาน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าเฉลี่ย (X) คำนวณจากสูตร (ระพินทร์ โพธิ์ศรี, 2549)

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ $\bar{x}$ คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ คือ ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N คือ จำนวนข้อมูล

การแปรผล

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง อารมณ์เชิงบวกมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 4.00-4.49 หมายถึง อารมณ์เชิงบวกมาก

ค่าเฉลี่ย 3.50-3.99 หมายถึง อารมณ์เชิงบวกปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.00-3.49 หมายถึง อารมณ์เชิงบวกน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50-2.99 หมายถึง อารมณ์เชิงบวกน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.00-2.49 หมายถึง ไม่มีอารมณ์เชิงบวก

การสรุปข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ยและการพรรณนาวิเคราะห์ ทั้งนี้ได้จาก

1. การตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เพื่อวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับอารมณ์ผู้สูงอายุ
2. ผลค่าเฉลี่ยจากการประเมินอารมณ์ตนเองของผู้สูงอายุ จากการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมดนตรีพื้นเมืองล้านนาพัฒนาอารมณ์ผู้สูงอายุเพื่อนำมาวิเคราะห์อารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ
3. การสนทนาร่วมกันในกิจกรรมแต่ละครั้งเป็นรายบุคคล
4. จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ผลการใช้โปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาต่อการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ มีรายละเอียด ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป ของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาต่อการพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน มีสถานภาพเป็นเพศหญิง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 70 เพศชาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30 มีสถานภาพสมรส จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60 โสด จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20 หย่าร้าง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ระดับการศึกษาปริญญา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30 มัธยมศึกษา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30 อนุปริญญา จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และประถมปีที่ 4 จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ส่วนใหญ่อยู่เป็นครอบครัว จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 80 อยู่คนเดียว จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20 อาชีพก่อนอายุ 60 ปี ส่วนใหญ่รับราชการ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60

ผลการศึกษาลักษณะอารมณ์ทั่วไป ส่วนมากผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอารมณ์ดี ชอบช่วยงานสังคม มีจิตอาสา สนุกสนาน เฮฮา โดยทุกคนมีอารมณ์เชิงบวก

ผลการศึกษาลักษณะอารมณ์ก่อนและหลังเข้าร่วมอบรม พบว่า ลักษณะอารมณ์ก่อนการเข้าเรียนดนตรีพื้นบ้านเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุนั้นจะอารมณ์ดีกันทุกคน ลักษณะอารมณ์หลังเรียนดนตรีเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ พบว่า เกือบทุกคนจะมีทั้งภาวะอารมณ์ที่สนุกสนาน อารมณ์ดีและอารมณ์หงุดหงิดพร้อมไปพร้อมๆ กัน เนื่องจากผู้สูงอายุมีความรู้สึกกดดันในตัวเอง คิดว่าทำไมถึงเล่นไม่ได้ตามที่คิดไว้ จึงทำให้เกิดอารมณ์หงุดหงิดบ้างเล็กน้อย แต่ก็เกิดความสุขสนุกสนาน และภาคภูมิใจที่เล่นดนตรีได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวก กล่าวว่า เนื่องจากประสาทสัมผัสระหว่างสมองกับนิ้วมือไม่ได้ไปด้วยกัน การท่องโน้ตก็ท่องได้แต่เมื่อฝึกกับทำไม่ได้ ดังนั้นหลังจากผู้สูงอายุได้เรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาจึงทำให้มี 2 ลักษณะอารมณ์ควบคู่กันไป ซึ่งเป็นลักษณะของการคาดหวังของผู้สูงอายุเองเกี่ยวกับการเรียนดนตรีพื้นเมืองว่า ตนเองควรจะเล่นได้ไม่คิดว่าจะยาก รวมทั้งด้วยวัยที่มีอายุมากจึงไม่สามารถบังคับร่างกายได้อย่างที่ควรจะเป็น

ผลการประเมินอารมณ์เชิงบวกของผู้เข้าอบรม พบว่า โดยภาพรวม ผู้เข้าร่วมทั้ง 10 คน มีความพึงพอใจต่อโปรแกรมการเรียนดนตรีฯ ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.80) โดยมีรายละเอียด ดังนี้ รู้สึกพึงพอใจเมื่อเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ (ค่าเฉลี่ย 4.96) มีความสุขเมื่อเริ่มเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ (ค่าเฉลี่ย 4.92) ภาคภูมิใจในการเรียนดนตรีเพลงพื้นเมือง (ค่าเฉลี่ย 4.91) มีความรู้สึกดีกับเพื่อนร่วมกลุ่มเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนา (ค่าเฉลี่ย 4.89) รู้สึกยินดีเมื่อเพื่อนที่เข้ามาเรียนดนตรีพื้นเมืองสามารถเล่นได้ (ค่าเฉลี่ย 4.84) มีเพื่อนหรือคนอื่นๆ ในกลุ่มคอยช่วยเหลือเมื่อต้องการ (ค่าเฉลี่ย 4.81) รู้สึกภูมิใจในตนเอง (ค่าเฉลี่ย 4.78) มีความสุขเมื่อเรียนจบบทเรียนในแต่ละครั้ง (ค่าเฉลี่ย 4.74) รู้สึกภูมิใจที่สามารถบรรเลงบทเพลงได้ตามจังหวะ (ค่าเฉลี่ย 4.70) มีความพึงพอใจในความสามารถของตนเอง (ค่าเฉลี่ย 4.70) มีความพึงพอใจที่สามารถใช้มือซ้ายเพื่อกดเสียงที่ต้องการได้ (ค่าเฉลี่ย 4.69) สามารถบังคับมือขวาในการเล่นดนตรีพื้นเมืองได้ (ค่าเฉลี่ย 4.68) ภูมิใจมากที่สามารถจำทำนองเพลงโดยได้ (ค่าเฉลี่ย 4.68) ในขณะเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาสามารถแก้ปัญหา (ค่าเฉลี่ย 4.68) และรู้สึกสนุกสนานเมื่อเล่นผิดจังหวะ (ค่าเฉลี่ย 4.53)

อภิปรายผล

จากผลจากการศึกษาการใช้โปรแกรมการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาเพื่อพัฒนาอารมณ์เชิงบวก พบว่า มีผู้สูงอายุเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายอายุ มีอายุตั้งแต่ 65-79 ปี ระดับการศึกษาตั้งแต่ประถม 4 ถึงปริญญาตรี อาชีพส่วนมากรับราชการทำงานเอกชน และรับจ้างอื่นๆ มาก่อน และอยู่กับครอบครัว ซึ่งการเข้าร่วมโครงการของผู้สูงอายุทำให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิงส่วนมากชอบทำกิจกรรมมากกว่าผู้สูงอายุชายโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เกษียณซึ่งก่อนหน้านั้นไม่ว่าจะรับงานรับราชการหรือทำงานเอกชนมีความต้องการที่กิจกรรมยามว่างมากกว่าอยู่เฉยๆ โดยการเล่นดนตรีเป็นกิจกรรมที่ชมรมผู้สูงอายุใน

จังหวัดเชียงใหม่นิยมทำในยามว่าง โดยมีการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุร่วมกันเป็นชมรมผู้สูงอายุ มีการวางแผนร่วมมือกันจัดกิจกรรมภายใต้บริบทของชุมชนตามความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความสุขกายสบายใจในบั้นปลายของชีวิต (อนงค์ ศรีบุญเรือง, 2560) นอกจากนั้นแล้วการอยู่กับครอบครัวที่อบอุ่นทำให้ผู้สูงอายุไม่มีความกดดันในการใช้ชีวิตมีความสอดคล้องกับโกศล วงศ์สวรรค์และเลิศลักษณ์ วงศ์สวรรค์ (2551) กล่าวว่า สิ่งมีชีวิตต้องอาศัยการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ มนุษย์ต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ มนุษย์มิได้ปรับตัวเพื่อการอยู่รอดของชีวิตเท่านั้น แต่ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ การที่บุคคลสามารถที่จะปรับตัวเพื่อให้ความต้องการของตนได้รับการสนองตอบจึงมักมีปัญหาอยู่เสมอ ถ้าบุคคลมีการปรับตัวดี ความต้องการได้รับการตอบสนองผลคือความสุข ความพึงพอใจในชีวิต บางคนไม่สามารถปรับตัวได้ดี เมื่อเผชิญปัญหาย่อมลังเล เกิดความขัดแย้ง ความเครียด ความกดดัน ความวิตกกังวล หรือความทุกข์ใจ ผลตามมาคือสุขภาพเสื่อม กระบวนการปรับตัวเป็นหัวใจที่สำคัญของผู้มีสุขภาพจิตดี การปรับตัวของบุคคลมีองค์ประกอบต่อไปนี้ 1) บุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติหรือไม่ 2) ขอบเขตที่ไม่ได้รับการตอบสนองนั้นมีมากน้อยเพียงใด 3) บุคคลพอใจที่จะยอมรับเป้าหมายที่เป็นตัวแทนได้หรือไม่ 4) ความรู้สึกปลอดภัยขั้นพื้นฐานของบุคคล

ลักษณะอารมณ์ทั่วไปพบว่า ก่อนเรียนผู้เข้าอารมณ์ทุกคนอารมณ์ดี แต่หลังจากเรียนจะมีอารมณ์สนุกสนานและอารมณ์หงุดหงิดบ้างเล็กน้อย แต่ก็เกิดความสุขสนุกสนาน และภาคภูมิใจที่เล่นดนตรีได้ และระหว่างเรียนผู้เข้าร่วมโครงการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ ทุกคนจะต้องประเมินตนเอง พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ มีอารมณ์เชิงบวกในขณะที่เข้าเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาระดับมากที่สุด ทำให้เห็นได้ว่าผู้เข้าร่วมโครงการเรียนดนตรีพื้นเมืองล้านนาฯ มีอารมณ์เชิงบวกถึงแม้ว่าหลังเรียนทุกครั้งมีความหงุดหงิดบ้างในขณะที่เรียนหรือหลังเรียน เนื่องจากการเรียนดนตรีในช่วงสูงวัยเป็นความยากลำบาก ด้วยจากร่างกายไม่มีเอื้ออำนวยให้ จึงทำให้ผู้สูงอายุมีทั้งความหงุดหงิดและสนุกสนานหลังจากเรียนในแต่ละครั้ง ความสนุกสนานเกิดจากการที่ตนเองสามารถเล่นได้ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสที่ได้เล่นดนตรีสูงอายุจึงมีความสนุกสนานสมกับที่รอคอย แต่ความหงุดหงิดเกิดจากเมื่อเรียนดนตรีในแต่ละครั้งไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างใจปรารถนาด้วยการสั่งการของสมองไปยังมือทั้งสองข้างซึ่งสามารถทำได้ทีละข้างเมื่อต้องรวมกันระหว่างมือซ้ายและมือขวาทำให้มีความรู้สึกหงุดหงิด มีความสอดคล้องกับ Chely Taylor (2012) นักจิตวิทยาสังคม ที่กล่าวว่า ในผู้สูงอายุไม่ว่าจะคิดอะไรจะคิดไปในแง่บวกเสมอในแง่ของความมีวุฒิภาวะ มักจะมีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตและความสามารถในการเผชิญและจัดการกับความเครียด คนที่มีวุฒิภาวะจะมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ มีความยืดหยุ่นในการจัดการกับความล้มเหลว ความสูญเสีย และความไม่พึงพอใจกับประสบการณ์ในชีวิต นอกจากนี้ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความเครียดนั้นคนสูงอายุก็จะมีอาการตอบสนองทางกายที่เปลี่ยนแปลงไปในแง่ที่ลดน้อยลงกว่าคนในวัยอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในการเต้นของหัวใจและความดันโลหิต หรือการผจญกับการสูญเสีย เช่น คู่สมรสตาย ปัญหาสุขภาพต่างๆ ที่ตามมา ซึ่งเป็นสิ่งปกติของชีวิตที่คาดเดาได้ จึงทำให้ยอมรับได้ดีกว่าวัยหนุ่มสาว การเป็นหม้ายในวัยชราหรือเจ็บป่วยไม่ได้หมายความถึงความล้มเหลวและหมดค่า

ข้อเสนอแนะ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลช้างเผือก ควรพัฒนาด้านการเล่นดนตรีพื้นเมืองของผู้สูงอายุต่อเพื่อต่อยอดให้ผู้สูงอายุได้ฝึกเกี่ยวกับอารมณ์เชิงบวก
2. ควรมีการศึกษาเครื่องดนตรีประเภทอื่นมีผลต่ออารมณ์ผู้สูงอายุ
3. ควรมีการศึกษาเครื่องดนตรีประเภทอื่นมีผลต่อสมองผู้สูงอายุ
4. ควรมีการศึกษาระหว่างอารมณ์เชิงบวกที่เกิดขึ้นจากการร้องเพลงกับการเล่นดนตรี

เอกสารอ้างอิง

โกศล วงศ์สวรรค์ และเลิศลักษณ์ วงศ์สวรรค์. (2551). *สุขภาพจิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทธเนศวรพริ้นติ้ง.

ธนพชร นุตสาระ. (2560). เครื่องดนตรีลาหู่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 18*(2), 21-36.

ระพินทร์ โพธิ์ศรี. (2549). *การสร้างและคุณภาพเครื่องมือสำหรับงานวิจัย.* อุตรดิตถ์: คระครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

รัน ธีรัญญ์. (2560). *มุมมองเชิงบวก*. สืบค้นจาก http://www.runwisdom.com/2017/05/positive-outlook.html

สิริลักษณ์ ทานสิริ. (2561). *5 พลังบวก ดึงดูดสิ่งดีๆ เข้ามาสู่ชีวิต.* สืบค้นจาก https://www.facebook.com/CoachSiriluck.Page/photos/pb.126493324095611.2207520000.1474132873./1073950802683187/?type=3&theater

อนงค์ ศรีบุญเรือง. (2560). รูปแบบการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 18*(2), 59-70.

Chely Taylor. (2012). *ทำไม คนแก่ ถึงถูกหลอกได้ง่าย*. สืบค้นจาก http://www.vcharkarn.com/varticle/44263

การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

THE IMPROVEMENT OF ENGLISH SPEAKING SKILL OF BUDDHIST MONKS AND NOVICES IN TOURIST ATTRACTIVE TEMPLES, IN MUANG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

สำราญ ขันสำโรง ทิพย์พนากรณ์ เลาลี และวิสุทธิไชย ชัยสิทธิ์

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

08

การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

THE IMPROVEMENT OF ENGLISH SPEAKING SKILL OF BUDDHIST MONKS AND NOVICES IN TOURIST ATTRACTIVE TEMPLES, IN MUANG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

สำราญ ขันสำโรง ทิพย์พนากรณ์ เลาลี และวิสุทธิไชย ชัยสิทธิ์

Samran Khansamrong, Tippanakorn Lowlee and Wisuttichai Chaiyasit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการสร้างคู่มืออบรมสำหรับพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง กลุ่มตัวอย่างเป็นพระภิกษุสามเณรที่พำนักวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง และผ่านการคัดเลือกทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร จำนวน 40 รูป และนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้าชมวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ 3 วัด ได้แก่ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดสวนดอก พระอารามหลวงและวัดเชียงมั่น จำนวน 36 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ คู่มืออบรม แบบประเมินแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

ผลของการศึกษา พบว่า คู่มือฯ ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 69.79/81.42 ช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษแก่พระภิกษุสามเณรที่เข้าร่วมวิจัยชัดเจน เห็นได้จาก คะแนนประเมินหลังการอบรมและฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ ในครั้งที่ 1 ($\overline{X}$=69.79±12.92) และครั้งที่ 2 (ประเมินห่างจากครั้งแรก 1 สัปดาห์) ($\overline{X}$=81.42±9.62) สูงกว่าก่อนฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ ($\overline{X}$=52.12±12.92) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่ร่วมการวิจัยให้สัมภาษณ์โดยรวมว่า มีความพึงพอใจในทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพระ มีความสุขและเห็นว่าการที่วัดจัดให้มีการบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับวัด พระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมโดยพระเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นอย่างมากและควรคงไว้

คำสำคัญ: คู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษ พระภิกษุสามเณร ในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

The purpose of the research was to provide English training manual in order to develop English speaking skill about Buddhism, local art and culture of the monks and novices and to study the opinions of the foreigners who listen to the explanation of the monks and novices about Buddhism, local art and culture at tourist attractive temples. The research samples consisted of 40 monks and novices at popular temples in Muang district, Chiagmai province and 36 foreign tourists visiting the model Buddhist popular temples; Wat Phrasingha, Wat Suandok and Wat Chiangman. The research instruments comprised a set of training manual, evaluation form, interview form and questionnaire.

Research findings showed that the training manual was effectively helped the monks and novices improve their speaking skill at (E1/E2) 69.79/81.42. It was also shown that the average scores of the samples after participating in the training and practice the first time ($\overline{X}$=69.79±12.92) and the second time ($\overline{X}$=81.42±9.62) were higher than before being trained and practice according to the training manual at ($\overline{X}$=52.12±12.92) which were at the .001 level of statistical significance. From the interview, the tourists were happy and satisfied with the explanation of the monks and novices. They got more and useful information about Buddhism, art and culture. They also viewed that the activity should be continued.

Keywords: The training manual improvement of English speaking skill, Monks and novices, Tourist attractive temples

บทนำ

วัดและพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญต่อประชาชนและสังคมไทยมายาวนาน เป็นรากฐานของแบบแผนการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมไทย ถือได้ว่าวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน (มูลนิธิพระธรรมกาย, 2553) นอกจากนั้นแล้ว วัดยังเป็นแหล่งรวมผลงานทางด้านศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยมาช้านาน ในปัจจุบันวัดจึงมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวของไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากวัดได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางท่องเที่ยวและมีจุดมุ่งหมายในการเที่ยวชมวัด ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีภายในวัดโดยเฉพาะ เพื่อชมความสวยงามทางพุทธศิลป์ที่ปรากฏในโบราณวัตถุและโบราณสถาน อีกทั้งยังเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาจากองค์ประกอบต่างๆ ที่แวดล้อมภายในวัด รายงานการวิจัยจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยและประชาคมอาเซียน มีแนวโน้มที่จะท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและเชิงศาสนาเพิ่มขึ้น (พระสุธีรัตนบัณฑิต และพระใบฎีกาสัญญา อภิวณฺโณ, 2559, 12) ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่น่าสนใจสำหรับการเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะโดดเด่น และมีรูปแบบที่ดึงดูดความสนใจ (สันติ เล็กสุขุม, 2538, 6) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและเชิงศาสนานี้ จึงช่วยสร้างรายได้ด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศไทยเป็นอย่างดีและมีคุณค่ามากประการหนึ่ง อีกทั้ง วัดไทยจำนวนไม่น้อยที่มีศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เป็นแรงดึงดูด จูงใจให้ชาวต่างประเทศที่ต้องการพัฒนาจิตใจจำนวนมากเดินทางมาประเทศไทยเพื่อศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ร่วมกับการเรียนรู้ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยภายในวัดไปด้วย การปรับบทบาทของวัดในมิติของการท่องเที่ยวโดยยังคงธำรงบทบาทของวัดตามแนวทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นสถานที่พัฒนาจิตใจและท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงเป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลกันทั้งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติและพระพุทธศาสนา และยังสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานในโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติ

ทางศาสนาของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่สนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งบางแห่งก็เป็นมรดกของชุมชน (กรรณิกา คำดี, 2557, 177-188)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองเก่าแก่รุ่งเรืองด้านพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จึงมีวัดจำนวนมากกว่าหนึ่งพันสามร้อยแห่ง ในเขตอำเภอเมืองมีจำนวน 126 แห่ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, 2557) ในจำนวนดังกล่าวเป็นวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด จำนวน 86 แห่ง (ภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม, 2550, 103) นอกจากนี้ ยังมีมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่งที่ให้บริการวิชาการและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติที่ต้องการสนทนาธรรมกับพระภิกษุสามเณร (Monk Chat) อีกด้วย อย่างไรก็ตาม พบว่าปัญหาการสนทนาธรรมคือ การบรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัดของพระภิกษุสามเณรเป็นภาษาอังกฤษยังไม่ดี ซึ่งเป็นปัญหาที่พบในพระภิกษุสามเณรที่พำนักวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ในการบรรยายเรื่องราวภายในวัดเป็นภาษาอังกฤษเช่นเดียวกัน การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษแก่พระภิกษุสามเณรที่พำนักวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น นับเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอันล้ำค่าให้กับชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวประเทศไทย อีกทั้งช่วยสร้างรายได้ด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศไทยทางหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยในฐานะคณาจารย์ด้านภาษาต่างประเทศมหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ เล็งเห็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สังคมชุมชน และประเทศชาติ จึงมุ่งศึกษาพัฒนาคู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองรวมถึงศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองให้บังเกิดผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างคู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ของ Kemmis & McTaggart (1988) ใช้การวิจัยผสมผสาน (Mixed method study) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ดำเนินการศึกษาเชิงทดลอง (Experimental research) ในรูปแบบกลุ่มตัวอย่างเดียวมีการประเมินก่อนและหลังเรียน (One group pre-posttest design)

$$T_1 \xrightarrow{\quad X \quad} T_2 \qquad T_3$$

T_1 หมายถึง การประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนใช้คู่มือฯ (Pretest)

T_2 หมายถึง การประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารหลังใช้คู่มือฯ ครั้งที่ 1 (^{1}Posttest)

T_3 หมายถึง การประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารหลังใช้คู่มือฯ ครั้งที่ 2 (^{2}Posttest)

X หมายถึง การฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ

และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งมีขั้นตอนปฏิบัติการ 4 ขั้น ดังนี้

1) ขั้นวางแผน (Planning) เป็นขั้นที่คณะผู้วิจัยร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในการบรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัดของพระภิกษุสามเณรที่พำนักวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างคู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2) ขั้นปฏิบัติการ (Action) เป็นขั้นตอนการวิจัยลงมือจัดทำคู่มือฯ เนื้อหาประกอบด้วย 3 หัวข้อคือ (1) ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมภายในวัดภาพรวม (2) คำถามที่ชาวต่างประเทศนิยมตั้งคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่น และ (3) การใช้รูปแบบโครงสร้างพื้นฐานในการสนทนาและการบรรยายภาษาอังกฤษ และมี 5 ขั้นตอน

3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นขณะนำคู่มือฯ ทดลองฝึกปฏิบัติ

4) ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) เป็นการนำข้อมูลจากการทดลองใช้คู่มือฯ ฝึกปฏิบัติมาวิเคราะห์และประเมินผลพร้อมทั้งปัญหาอุปสรรคโดยร่วมอภิปรายระหว่างคณะผู้วิจัย เพื่อนำข้อเสนอแนะปรับคู่มือฯ ให้เหมาะสมในวงจรปฏิบัติต่อไปให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มพระภิกษุสามเณรที่พำนักในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่สนใจสมัครเข้าร่วมการวิจัยตามคุณสมบัติคือ มีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับพื้นฐาน จำนวนทั้งสิ้น 255 รูป พระภิกษุสามเณรที่สมัครเข้าร่วมการวิจัยทั้งหมดได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์ภาษาอังกฤษเพื่อประเมินทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับพื้นฐานโดยคณะผู้วิจัยผ่านการประเมินและเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ จำนวน 40 รูป และ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้าชมวัดต้นแบบ 3 วัดดังกล่าว สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้และยินดีเข้าร่วมการวิจัย ในช่วงเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 36 คน

สถานที่ทำการวิจัย วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและวัดต้นแบบในการศึกษาครั้งนี้ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร วัดสวนดอกพระอารามหลวง และวัดเชียงมั่น

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลา 5 สัปดาห์ 60 ชั่วโมง ระหว่างเดือนสิงหาคมถึงกรกฎาคม 2557

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติการ ได้แก่ คู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนประเมิน : สัปดาห์แรก ผู้ฝึกสอน (คณะผู้วิจัย) ทำการประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้รับการฝึก (กลุ่มตัวอย่าง) ด้วยการสัมภาษณ์ภาษาอังกฤษ 3 หัวข้อคือ (1) ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมภายในวัดภาพรวม (2) คำถามที่ชาวต่างประเทศนิยมตั้งคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่น และ (3) การใช้รูปแบบโครงสร้างพื้นฐานในการสนทนาและการบรรยายภาษาอังกฤษ ใช้เวลาสัมภาษณ์ 10 นาทีต่อรูป จากนั้นจัดเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มที่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษดีและพอใช้ การประเมินนี้เป็นการประเมินก่อนใช้คู่มือฝึกสอนและปฏิบัติ (Pre-test)

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนอบรม : สัปดาห์ที่สอง ผู้ฝึกสอนจัดการอบรมความรู้ภาษาอังกฤษแก่ผู้รับการฝึก เป็นเวลา 2 วันติดกัน (วันเสาร์-อาทิตย์) ใน 3 หัวข้อคือ (1) ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมภายในวัดภาพรวม (2) แนวทางการตอบคำถามแก่ชาวต่างประเทศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ (3) การใช้รูปแบบโครงสร้างพื้นฐานในการสนทนาและการบรรยายภาษาอังกฤษ โดยใช้ข้อมูลของวัดต้นแบบทั้ง 3 แห่งเป็นหลัก เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้กับวัดที่กลุ่มตัวอย่างพำนักได้ จำนวน 1 วัน เป็นเวลา 6 ชั่วโมง (วันเสาร์) และเข้าฐานฝึกปฏิบัติ 3 ฐาน (ฐานละหัวข้อ) หมุนเวียนจนครบทุกฐาน โดยจัดกลุ่มผู้รับการฝึกให้มีทั้งทักษะการพูดภาษาอังกฤษดีและพอใช้คละกัน เพื่อช่วยเหลือ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน จำนวน 1 วัน เป็นเวลา 6 ชั่วโมง (วันอาทิตย์) จากนั้นผู้รับการฝึกได้รับเอกสารการฝึกฝึกด้วยตนเองที่วัดวันที่เหลือในสัปดาห์

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนฝึกสถานการณ์จำลองในสถานที่จริง ครั้งที่ 1 : สัปดาห์ที่สาม ผู้ฝึกสอนฝึกปฏิบัติแก่ผู้รับการฝึก เป็นเวลา 2 วันติดกัน (วันเสาร์-อาทิตย์) เป็นสถานการณ์จำลองในสถานที่จริง (ตามวัดต้นแบบที่ผู้รับการฝึกพำนัก) วันละ 6 ชั่วโมง และทำการประเมินหลังฝึกปฏิบัติเสร็จ เป็นการประเมินหลังใช้คู่มือฝึกสอนครั้งที่ 1 (1st Post-test) จากนั้นผู้รับการฝึกได้รับแบบประเมินและข้อเสนอแนะเป็นรายบุคคลเพื่อปรับการฝึกให้ดีขึ้นด้วยตนเองต่อที่วัดในวันที่เหลือในสัปดาห์

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนฝึกสถานการณ์จำลองในสถานที่จริง ครั้งที่ 2 : สัปดาห์ที่สี่ ผู้ฝึกสอนชี้แจงข้อบกพร่องและแนวทางแก้ไขโดยภาพรวม แล้วทำการฝึกปฏิบัติแก่ผู้รับการฝึก เป็นเวลา 2 วันติดกัน (วันเสาร์-อาทิตย์) เป็นสถานการณ์จำลองในสถานที่จริง (ซ้ำ) พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะรายบุคคลขณะฝึก วันละ 6 ชั่วโมง จากนั้นผู้รับการฝึกฝึกด้วยตนเองต่อที่วัดในวันที่เหลือในสัปดาห์

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนฝึกสถานการณ์จริง : สัปดาห์ที่ห้า ผู้รับการฝึกปฏิบัติจริงกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ณ วัดต้นแบบ (เป็นวัดเดิมที่ผู้รับการฝึกได้รับการประเมินครั้งแรก) เป็นเวลา 2 วันติดกัน (วันเสาร์-อาทิตย์) วันละ 6 ชั่วโมง และทำการประเมินหลังฝึกปฏิบัติเสร็จ เป็นการประเมินหลังใช้คู่มือฝึกสอนครั้งที่ 2 (2nd Post-test) พร้อมทั้งสัมภาษณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้าร่วมการวิจัยทั้งหมด

โดยขั้นตอนที่ 2-5 การฝึกปฏิบัติจัดเป็นกลุ่มคละกันระหว่างกลุ่มที่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษได้ดีและพอใช้ มีอาจารย์ผู้สอน (คณะผู้วิจัย) เป็นผู้นำทีมการฝึก เป็นต้นแบบสาธิตการบรรยายและชี้แนะข้อบกพร่องทั้งการพูดหรือวัจนภาษาและการสื่อสารด้วยภาษากายหรืออวัจนภาษา เช่น การใช้สีหน้าท่าทาง เพื่อปรับปรุงทักษะการพูดภาษาอังกฤษ โดยหมุนเวียนเปลี่ยนกันเป็นผู้บรรยายและถามตอบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการดู ฟัง และทำ หลายครั้ง ซ้ำๆ รวมถึงเทคนิคกิจกรรมคู่ (Pair work) เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การสัมภาษณ์ เป็นต้น

2) เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ได้แก่ แบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ สถานภาพและอายุ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และเกณฑ์การวัดความสามารถด้านการพูด 5 ด้าน ๆ ละ 4 ข้อ รวม 20 ข้อ 100 คะแนน และแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสัญชาติ และมีคำถามปลายปิด จำนวน 2 ข้อและคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

3) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพคู่มือฯ ได้แก่ แบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวต่างประเทศในการบรรยายของพระภิกษุสามเณร และแบบสอบถามความพึงพอใจของพระภิกษุสามเณรต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมแก่พระภิกษุสามเณร เป็นคำถามปลายปิด จำนวน 8 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และคำถามปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) เตรียมก่อนการทดลอง : การจัดเตรียมเครื่องมือวิจัยและสถานที่วิจัย การเตรียมผู้ฝึกสอน (คณะผู้วิจัย) และผู้รับการฝึก (พระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่าง)

2) ดำเนินการจัดอบรม : การสอนและฝึกปฏิบัติทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 5 ขั้นตอนตามคู่มือฯ

3) สะท้อนผลหลังการอบรม : หลังจากสิ้นสุดการอบรม ใช้แบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสัมภาษณ์และแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวต่างประเทศในการบรรยายของพระภิกษุสามเณร เพื่อให้ได้ข้อมูลมาสะท้อนผลการปฏิบัติและปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ในวงจรปฏิบัติการต่อไป

4) ประเมินผลการเรียน : เมื่อจัดการอบรมและฝึกปฏิบัติภายในฐาน สถานการณ์จำลองในสถานที่จริงและสถานการณ์จริงครบแล้ว ทำการประเมินโดยใช้แบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวต่างประเทศในการบรรยายของพระภิกษุสามเณร และแบบสอบถามความพึงพอใจของพระภิกษุสามเณรต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมแก่พระภิกษุสามเณร

การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ : ความตรงตามเนื้อหา (Content validity) ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) (Rovinelli & Hambleton, 1977, 49-60) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาอังกฤษ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการฝึกอบรม มีค่าเท่ากับ 0.8 และความเที่ยง (Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) มีเท่ากับ .871 การวิเคราะห์ข้อมูล : ใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ (Paired sample t-test) วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูป และใช้การหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ตามเกณฑ์ E1/E2 เท่ากับ 70/70 วิเคราะห์ประสิทธิภาพของคู่มือฯ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุสามเณร มีจำนวนทั้งหมด 33 รูป ตัดออกจากการศึกษาเนื่องจากเข้าร่วมวิจัยไม่ครบตามเกณฑ์ระยะเวลา 7 รูป เป็นพระภิกษุ 28 รูป (ร้อยละ 84.8) และสามเณร 5 รูป (ร้อยละ 15.2) มีอายุระหว่าง 17-22 ปี มากที่สุดคือ จำนวน 25 รูป (ร้อยละ 75.8) รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 23-28 ปี จำนวน 8 รูป (ร้อยละ 24.2) หลังการประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษ อยู่ในระดับดี จำนวน 19 รูป (ร้อยละ 57.6) พอใช้ จำนวน 14 รูป (ร้อยละ 42.4)

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวต่างประเทศ มีจำนวนทั้งสิ้น 36 คน เป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนเท่ากัน 18 คน (ร้อยละ 50.0) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 มีอายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 และมีอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 ซึ่งระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโทขึ้นไปจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 ระดับปริญญาตรี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 และต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 โดยเป็นชาวสหรัฐอเมริกามากที่สุดร้อยละ 27.8 รองลงมาคือ ชาวอิตาลี (ร้อยละ 11.1) จีน เยอรมัน (ร้อยละเท่ากันคือ 8.3) นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส เดนมาร์ค และชิลี (ร้อยละเท่ากันคือ 5.6) เนเธอร์แลนด์ มาลากา เปรู สเปน และสหราชอาณาจักร (ร้อยละเท่ากันคือ 2.8) ตามลำดับ

การสร้างคู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น แก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาคู่มือฯ : คณะผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาครอบคลุมทั้งสามองค์ประกอบและเรียบเรียงจัดทำเป็นคู่มือฯ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบคือ *องค์ประกอบที่ 1* ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมภายในวัดภาพรวม แนวทางการตอบคำถามแก่ชาวต่างประเทศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการใช้รูปแบบโครงสร้างพื้นฐานในการสนทนาและการบรรยายภาษาอังกฤษ โดยใช้ข้อมูลของวัดต้นแบบทั้ง 3 แห่งเป็นหลักเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้กับวัดที่กลุ่มตัวอย่างพำนักได้ *องค์ประกอบที่ 2* แผนการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนประเมิน ขั้นตอนอบรม ขั้นตอนฝึกสถานการณ์จำลองในสถานที่จริง ครั้งที่ 1 ขั้นตอนฝึกสถานการณ์จำลองในสถานที่จริง ครั้งที่ 2 และขั้นตอนฝึกสถานการณ์จริง ดังรายละเอียดเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติการข้างต้น และแบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวต่างประเทศในการบรรยายของพระภิกษุสามเณร และแบบสอบถามความพึงพอใจของพระภิกษุสามเณรต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมแก่พระภิกษุสามเณร

ประสิทธิภาพของคู่มือฯ : การวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของคู่มือฯ จากประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) มีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 69.79/81.42 แสดงว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของคู่มือออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ (n=33)

หัวข้อ	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	SD	ร้อยละ
คะแนนประเมินระหว่างฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ (E1)	100	69.79	12.92	69.79
คะแนนประเมินหลังฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ (E2)	100	81.42	9.62	81.42

ประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 69.79/81.42

ความพึงพอใจต่อคู่มือฯ จากการประเมินความพึงพอใจของพระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการใช้คู่มือฯ หลังการฝึกอบรมเสร็จสิ้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากการอบรม อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 90.9 สามารถนำประสบการณ์จากการอบรมและฝึกปฏิบัติไปใช้ในการบรรยายในวัดที่พำนักได้จริง (อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 90.6) ได้รับประสบการณ์ตรงจากการฝึกภาคปฏิบัติ (อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 84.8) ความรู้เรื่องรูปแบบโครงสร้างภาษาอังกฤษช่วยในการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวและสถานที่ภายในวัดได้เพิ่มขึ้น (อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 66.7) มีความมั่นใจในการอธิบายเกี่ยวกับวัดหลังได้รับการอบรมเพิ่มมากขึ้น (อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 60.7) และเกือบทั้งหมดมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการฝึกอบรมโดยรวม อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดสูงถึง ร้อยละ 94

การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง ผลการวิจัย ชี้ให้เห็นว่า คะแนนประเมินหลังการอบรมและปฏิบัติตามคู่มือฯ ในครั้งที่ 1 ($\overline{X}$=69.79±12.92) และครั้งที่ 2 (ประเมินห่างจากครั้งแรก 1 สัปดาห์) ($\overline{X}$=81.42±9.62) สูงกว่าก่อนฝึกอบรมและปฏิบัติตามคู่มือฯ ($\overline{X}$=52.12±12.92) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (ตารางที่ 2) อย่างไรก็ตาม พระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่าง (n= 30 ความคิดเห็น) ให้ข้อเสนอแนะว่า กิจกรรมที่เข้าร่วมเป็นกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ควรจัดกิจกรรมเช่นนี้ต่อไปอีกเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ต้องการให้เพิ่มระยะเวลาในการฝึกอบรมมากขึ้น ร้อยละเท่ากันคือ 33.3

ตารางที่ 2 คะแนนการประเมินผลก่อนและหลังการอบรมและฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ (n = 33)

การประเมิน	n	Mean	SD	t	p-value
ครั้งที่ 1 (ประเมินผลหลังการอบรมและฝึกปฏิบัติ ครั้งแรก)					
ก่อนการอบรม	33	52.12	12.92	-9.620	.000*
หลังการอบรม	33	69.79	12.92		
ครั้งที่ 2 (ประเมินผลห่างจากครั้งที่ 1 -- 1 สัปดาห์)					
ก่อนการอบรม	33	52.12	12.92	-16.415	.000*
หลังการอบรม	33	81.42	9.62		

* paired t-test, $p<.05$

การศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่า ครึ่งหนึ่งให้ความเห็นว่า การบรรยายของพระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดีมากถึงมากที่สุด (เยี่ยมมาก) และร้อยละ 41.7 เห็นว่าสิ่งที่บรรยายน่าสนใจ มีประโยชน์ และให้รายละเอียดดี มีเพียงร้อยละ 19.4 ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เห็นว่าพระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างควรได้รับการฝึกออกเสียงเพิ่มเติม และร้อยละ 5.6 ควรลดความประหม่าหรือความอายลง ในด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อการรับฟังการบรรยายจากพระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 66.7 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (เยี่ยมมาก) และร้อยละ 33.3 มีความซาบซึ้งต่อการบรรยาย และโดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการที่พระภิกษุสามเณรเป็นผู้บรรยายในวัด และมีความพึงพอใจอย่างยิ่งและเห็นว่าเป็นประโยชน์มากถ้าพระสงฆ์เป็นผู้นำบรรยายเรื่องราวในวัด

อภิปรายผล

การสร้างคู่มือฯ เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง ผลการศึกษาชี้ว่า ประสิทธิภาพของคู่มือ (E1/E2) เท่ากับ 69.79/81.42 และช่วยพัฒนาทักษะการพูดด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรที่เข้าร่วมการวิจัยให้ดีขึ้นชัดเจน เห็นได้จาก ผลคะแนนประเมินหลังการอบรมและฝึกปฏิบัติตามคู่มือฯ ในครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 สูงกว่าก่อนฝึกอบรมและปฏิบัติตามคู่มือฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 อธิบายได้ว่า พระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างได้รับการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษอย่างเป็นระบบมีแบบแผนโดยใช้ คู่มือฯ ที่สร้างขึ้นเป็นแนวทางซึ่งมีประสิทธิภาพมีองค์ประกอบครอบคลุมทั้งเนื้อหาความรู้ แนวทางการตอบคำถาม และการใช้รูปแบบโครงสร้างพื้นฐานในการสนทนาและการบรรยายภาษาอังกฤษ และแผนการฝึกอบรมและปฏิบัติ พร้อมทั้งแบบประเมิน แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่ใช้วัดผลได้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ อีกทั้ง มีการจัดเป็นกลุ่มฝึกปฏิบัติโดยคละกันระหว่างกลุ่มที่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษดีและพอใช้ เพื่อช่วยเหลือ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมถึงการใช้เทคนิคการสาธิตการบรรยาย เทคนิคกิจกรรมคู่ (Pair work) เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การสัมภาษณ์ เป็นต้น การชี้แนะข้อบกพร่องโดยอาจารย์ผู้สอนทั้งการพูดและการใช้สีหน้าท่าทาง ทั้งในฐานฝึก สถานการณ์จำลองในสถานที่จริง และสถานที่จริง ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการดู ฟัง และกระทำ หลายครั้ง ซ้ำๆ ทั้งวันเสาร์และอาทิตย์ จำนวน 8 ครั้ง พร้อมทั้งได้รับเอกสารการฝึกเพื่อฝึกด้วยตนเองที่วัดร่วมด้วย

ลิทเทิลวูด (Littlewood, 1995, 16-17) กล่าวว่า หลักการและวิธีการในการสอนทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารมีหลายแนวทาง ได้แก่ ผู้สอนใช้กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้สื่อสาร โดยใช้โครงสร้างภาษาตามที่ได้เรียนมา เน้นวัตถุประสงค์เพื่อสื่อความหมายโดยใช้โครงสร้างทางไวยากรณ์ ผู้สอนอาจใช้วิธีให้ผู้เรียนฝึกการออกเสียงตาม ฝึกพูดบทสนทนาในสถานการณ์ต่างๆ หลังจากนั้นให้ผู้เรียนได้ฝึกพูดโดยใช้กิจกรรมเพื่อการสื่อสาร (Communicative activities) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่ได้จากการฝึกกิจกรรมต่างๆ เพื่อสื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถโต้ตอบในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีและสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สก็อตต์ (Scott, 1981, 70-71) ที่สรุปว่าการสอนทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเป็นกิจกรรมเพื่อฝึกการพูดการสื่อสารจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้นผู้เรียนจะต้องสามารถใช้ภาษาตามหลักภาษาและโครงสร้างไวยากรณ์ได้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้การสื่อสารบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเนชั่น (Nation, 1990) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนใช้เวลาเพียง 7-8 ครั้งเท่านั้นก็สามารถที่จะจดจำคำศัพท์ได้และจะจำได้ดียิ่งขึ้นถ้านำไปใช้โดยการสื่อสารสำหรับการออกเสียงและสำเนียงภาษาอังกฤษเป็นสิ่งที่ยากสำหรับผู้เรียนที่จะออกเสียงให้ได้ดีและเหมือนกับเจ้าของภาษา นอกจากนี้ ออร์สทีนและลาสเลย์ (Ornstein & Lasley II, 2000, 190) ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการฝึกและปฏิบัติ สรุปว่า เมื่อผู้สอนให้คำแนะนำ คำอธิบาย และป้อนกลับแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้สอนที่ให้ความสนใจผู้เรียนมากเท่าไร ผู้เรียนก็ยิ่งสนใจในการฝึกปฏิบัติเท่านั้น สอดคล้องกับการวิจัยของ หวง เฉียว หัว (Huang Xiao Hua, 1985) ที่ศึกษาถึงกลวิธีการเรียนรู้ทักษะการสื่อสารของนักศึกษาจีนที่เรียนภาษาอังกฤษ

เป็นภาษาต่างประเทศ พบว่า กลวิธีการเรียนภาษามีส่วนช่วยส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการพูด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์จริง เช่น การสนทนากับเพื่อน ครู และเจ้าของภาษาเมื่อมีโอกาส การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการใช้ภาษา อาจกล่าวได้ว่า ผู้เรียนที่มีกลวิธีการเรียนเป็นของตนเองและมีลักษณะนิสัยในเรื่องการใช้ภาษาที่มุ่งมั่นในการเรียนรู้ ใฝ่รู้ และมีความกระตือรือร้นที่จะใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารอยู่เสมอ จะทำให้ผู้เรียนมีความสามารถทางการพูดภาษาอังกฤษอยู่ในระดับที่ดี และสอดคล้องกับการศึกษาของ กมลรัตน์ เทอรเนอร์ ธัญญวลัย และคณะ (2553, 39) ศึกษาเปรียบเทียบสมรรถนะการใช้ภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียนวิชาภาษาอังกฤษด้วยการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้วยการฝึกทักษะต่างๆ โดยเฉพาะด้านการพูดทั้งในห้องเรียนและในสถานการณ์จริง โดยให้นักศึกษาจัดโครงงานที่มีการให้ความรู้ด้านสุขภาพให้กับนักเรียนชาวต่างชาติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคู่มืออบรมจะช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สกานต์ ลอมศรี และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2559) ที่พบว่า ครู คู่มือ และการสนับสนุนเพื่อให้คู่มือบรรลุผลการจัดการเรียนรู้ จะส่งผลให้นักเรียนมีกระบวนการสร้างความรู้ขึ้นมาในความจำระยะสั้น แล้วจะส่งผลไปยังความจำระยะยาวได้มากและมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลที่ได้คือนักเรียนมีทักษะเกี่ยวกับภาษาอังกฤษที่ดีขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว การศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่พบว่า ครึ่งหนึ่งให้ความเห็นว่า การบรรยายของพระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดีมากถึงมากที่สุด (เยี่ยมมาก) และร้อยละ 41.7 เห็นว่า สิ่งที่บรรยายน่าสนใจ มีประโยชน์ และให้รายละเอียดดี ด้านความพึงพอใจพบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (เยี่ยมมาก) ร้อยละ 66.7 และร้อยละ 33.3 มีความซาบซึ้งต่อการบรรยาย และโดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการที่พระภิกษุสามเณรเป็นผู้บรรยายในวัด และมีความพึงพอใจอย่างยิ่งและเห็นว่าเป็นประโยชน์มาก ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้นำบรรยายเรื่องราวในวัด อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศบางส่วนเห็นว่า พระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างควรได้รับการฝึกออกเสียงเพิ่มเติม (ร้อยละ 19.4) และลดความประหม่าหรือความอายลง (ร้อยละ 5.6) อธิบายได้ว่า การใช้คู่มือฯ ที่สร้างขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีจุดเด่นคือ (1) ความครอบคลุมของเนื้อหาความรู้ แนวทางการตอบคำถาม และการใช้รูปแบบโครงสร้างพื้นฐานในการสนทนาและการบรรยายภาษาอังกฤษ และ (2) แผนการฝึกอบรมและปฏิบัติ พร้อมทั้งแบบประเมิน แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่ใช้วัดผลได้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งการจัดกลุ่มคละกันระหว่างกลุ่มที่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษดีและพอใช้แล้วฝึกปฏิบัติร่วมกัน เพิ่มโอกาสการเรียนรู้ รวมถึงการใช้เทคนิคการฝึกปฏิบัติที่หลากหลาย ฝึกปฏิบัติทั้งแบบฐานฝึก สถานการณ์จำลองในสถานที่จริง และสถานที่จริงด้วยการดู ฟัง และกระทำ หลายครั้งซ้ำๆ พร้อมทั้งได้รับเอกสารการฝึกเพื่อฝึกด้วยตนเอง ช่วยพัฒนาทักษะการพูดด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรที่เข้าร่วมการวิจัยให้ดีขึ้นชัดเจน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศได้รับข้อมูลความรู้เกี่ยวกับวัด และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (เยี่ยมมาก) ซาบซึ้งต่อการบรรยายและเห็นอีกว่า เป็นประโยชน์มากถ้าพระสงฆ์เป็นผู้นำบรรยายเรื่องราวในวัด แต่จุดด้อยของคู่มือฯ คือ ระยะเวลาในการฝึกที่น้อยและควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยในปัจจุบันมาใช้ร่วมด้วย รวมทั้งปัจจัยจากผู้รับการฝึก (พระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่าง) ที่มีพื้นฐานทักษะภาษาอังกฤษที่แตกต่างกัน จึงควรได้รับการฝึกเพิ่มเติมและควรลดความประหม่าหรือความอายลง

สรุปได้ว่า คู่มืออบรมทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีประสิทธิภาพและใช้พัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่พระภิกษุสามเณรในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองได้ผลจริง

ข้อเสนอแนะ

1. สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ พระสังฆาธิการ และเจ้าอาวาสวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุนแก่พระภิกษุสามเณรที่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษในระดับพื้นฐานและสนใจเป็นธรรมมัคคุเทศก์เผยแผ่พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ได้รับการพัฒนาทักษะการพูด เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัด พระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นการสร้างแรงจูงใจให้มาท่องเที่ยวประเทศไทย พร้อมทั้งได้เข้าใจพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปด้วย

2. สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยด้านการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่นของชาติ โดยเน้นวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นับเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจของประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เป็นส่วนสำคัญยิ่ง ให้เกิดผลผลิตจากการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้มอบองค์ความรู้และข้อเสนอแนะที่มีคุณูปการร่วมสร้างผลผลิตการวิจัยให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน ท้ายสุด ขอขอบคุณพระภิกษุสามเณรที่เข้าร่วมการวิจัยทุกรูปที่ได้เอื้อเฟื้อเวลา ความเพียร และศักยภาพจนการวิจัยนี้บรรลุผล

เอกสารอ้างอิง

กมลรัตน์ เทอรเนอร์, ธัญญวลัย บุญประสิทธิ์ และสุนทรี ภิญโญมิตร. (2553). ผลการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยบูรณาการกับโครงการบริการวิชาการ. *การพยาบาลและการศึกษา*, *3*(2), 28-43.

กรรณิกา คำดี. (2557). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *4*(2), 177-188.

พระสุธีรัตนบัณฑิต และพระใบฎีกาสัญญา อภิวณฺโณ. (2529). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, *1*(3), 7-24.

ภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม. (2550). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด*. จังหวัดเชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

มูลนิธิพระธรรมกาย. (2553). *บทบาทสถาบันพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย*. สืบค้นจาก http://www.dmc.tv/ forum/index.php?showtopic =1771

สกานต์ ลอมศรี และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2559). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับครูชาวต่างชาติที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนไทย. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, *17*(1), 91-102.

สันติ เล็กสุขุม. (2538). *ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย-ล้านนา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่. (2557). ข้อมูลวัดในจังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นจาก http://www.cmi.onab.go.th/

Huang-Xiao-Hua.Chinese. (1985). *EFL Students' Learning Strategies for Communication*. TESOL Quarterly,
Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). *The action research planner*. Geelong: Deakin University Press.
Littlewood, W. (1995*). Drama Techniques in Language Learning*. Cambridge University Press.
Nation, I. S. P. (1990). *Teaching and Learning Vocabulary*. New York: Newbury House Publishers.
Ornstein, A. C. and Lasley, T. J. (2000). *Strategies for Teching 3rd ed*. New York: McGraw-Hill Companies.
Rovinelli, R. J., and Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. Dutch *Journal of Educational Research*, *2*, 49-60.
Scott, R. (1997). *Communication in the Classroom*. Essex: Longman Group Ltd,.

การรับรู้ในปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษากับการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการพัฒนาชุมชน

UNDERGRADUATE STUDENTS' PERCEPTIONS ABOUT PROBLEMS OF PERSONAL VALUES AND BELIEFS AND THEIR IMPACT ON INTERPERSONAL COMMUNICATION FOR COMMUNITY DEVELOPMENT

ณัฐนันท์ ศิริเจริญ

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY
RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

09

การรับรู้ในปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษากับการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการพัฒนาชุมชน

UNDERGRADUATE STUDENTS' PERCEPTIONS ABOUT PROBLEMS OF PERSONAL VALUES AND BELIEFS AND THEIR IMPACT ON INTERPERSONAL COMMUNICATION FOR COMMUNITY DEVELOPMENT

ณัฐนันท์ ศิริเจริญ
Nattanun Sircharoen
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Faculty of Communication Arts, Huachiew Chalermprakiet University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชน 4) เพื่อสรุปนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อการสื่อสารกับบุคคลอื่น รวมทั้งจะส่งผลไปถึงการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากการตอบแบบสอบถามและการสนทนากลุ่มย่อย สรุปผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นด้านค่านิยมส่วนบุคคลเกี่ยวกับปัจจัยการคิดนอกกรอบเพื่อสร้างความแตกต่าง ในระดับมากที่สุด จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 17.47 ความคิดเห็นด้านความเชื่อว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ใช่เหตุบังเอิญและเชื่อว่าคนเราพัฒนาได้ถ้าตั้งใจจริงต้องทำได้ อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากัน คือด้านละ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 13.59 ผลการทดสอบโดยมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 พบว่า ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านค่านิยมส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน มีค่าไคสแคว์ = .007 คือ ยอมรับสมมติฐาน ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านความเชื่อส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน มีค่าไคสแคว์ = .091 คือ ปฏิเสธสมมติฐาน และผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชน มีค่าไคสแคว์ = .001 คือ ยอมรับสมมติฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มย่อย สรุปได้ว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าปัจจัยด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลจะส่งผลต่อการสื่อสารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปในทางที่ดีมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่งถึงแม้ว่าผู้คนในชุมชนมีปัจจัยทั้งสองด้านแตกต่างกันแต่ถ้าสามารถปรับค่านิยมและความเชื่อเข้าหากันได้และทำการสื่อสารกันได้อย่างเป็นมิตร จะทำให้เกิดความร่วมมือเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ค่านิยมส่วนบุคคล ความเชื่อส่วนบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การพัฒนาชุมชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to survey the opinions of a group of sample undergraduate students on personal values and beliefs; 2) to analyze the relationship of the variable of gender with the impact of personal values and beliefs on community development; 3) to analyze the relationship of the variable of gender with the impact of interpersonal communication on community development; and 4) to form recommendations on how to solve problems related to personal values and beliefs that impact interpersonal communication and community development. The research method employed both qualitative and quantitative data collection methods, including a questionnaire and focus group discussions. The quantitative data showed that 18 of the samples (17.47%) placed the greatest importance on the value of thinking outside the box and creating differentiation. For personal beliefs, 14 of the samples (13.59%) gave the highest score to the belief that everything in life is not accidental and people have the agency to develop if they put in sincere effort. The following relationships were found to be statistically significant at .05 confidence level: the relationship of the variable of gender to the impact of personal values on community development had a chi square value .007 so the hypothesis was supported. The relationship of the variable of gender to the impact of personal beliefs on community development had a chi square value .091 so the hypothesis was rejected. The relationship of the variable of gender to the impact of interpersonal communication on community development had a chi square value = .001 and the hypothesis was upheld. Qualitative data from the group discussions indicated that the majority of samples strongly agreed that personal values and beliefs affect communication to develop relationships with other people and can have a positive impact on community development. They perceived that even if people began with differing values and beliefs, they could reach an agreement to better align their values and engage in friendly communication. This can create cooperation to prevent and solve problems in the community and to achieve effective community development.

Keywords: Personal values, Personal beliefs, Interpersonal communication, Community development

บทนำ

การพัฒนาใดๆ จะสำเร็จได้นั้น มีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ การสื่อสารในระดับต่างๆ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน ระดับสังคมและประเทศชาติ เพราะการสื่อสาร สามารถช่วยสร้างกรอบความคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ ดังนั้นการสื่อสารจึงสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมของผู้คนได้ โดยผู้ส่งสารทำการส่งข้อมูลข่าวสารที่บ่งบอกความหมายตามความตั้งใจที่เตรียมการไว้และผู้รับสารสามารถเข้าใจ ยอมรับในเนื้อหาสาระที่ได้รับด้วย จึงทำให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาในด้านต่างๆ ตามมา การสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นหนึ่งในกระบวนการกล่อมเกลาสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยจุดสำคัญที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจน คือ การพัฒนาต่างๆ จะเกิดความติดขัดและไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้ เพราะมีปัจจัยสำคัญมากอีก 2 ประการ คือ ค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้นไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ ในบริบทต้องประเด็นนี้ ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาให้ทราบถึงความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ใน

มหาวิทยาลัยว่าเป็นเช่นไร เพราะกลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้กำลังอยู่ในวัยที่เป็นกำลังสำคัญให้กับการพัฒนาชุมชนถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของตนเอง

ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้ดีเพียงใดนั้น นอกจากการสื่อสารที่ดีแล้วยังต้องขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล ปัจจัยด้านค่านิยมส่วนบุคคล และปัจจัยด้านความเชื่อส่วนบุคคลด้วย ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวข้องได้จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ดังนี้

1. ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences Theory) ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดเรื่องสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus-Response) และนำมาประยุกต์ใช้ โดย DeFleur, M. L., & Ball-Rokeach, S. (1982) ได้อธิบายไว้ว่า มนุษย์มีความแตกต่างกันอย่างมาก หลายประการ ในองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาส่วนบุคคล เป็นความแตกต่างที่เกิดจากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ รวมเป็นลักษณะทางจิตวิทยาส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไป ความแตกต่างนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม โดยหลักการพื้นฐานสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ 1) บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพและสภาพจิตวิทยา 2) ความแตกต่างกันดังกล่าวนี้เป็นเพราะบุคคลมีการเรียนรู้ 3) บุคคลที่อยู่ต่างสภาพแวดล้อมกันจะได้รับการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน 4) การเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตของบุคคลที่แตกต่างกัน ส่งผลทำให้กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์แตกต่างกันไป ส่งผลต่อการกระทำของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนกัน เช่น การให้ความร่วมมือหรือการต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาในชุมชน โดยปัจจัยที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา คือ ปัจจัยด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารและกระบวนการเลือกเปิดรับสารที่แตกต่างกันด้วย ตามขั้นตอนสำคัญ 4 ประการ คือ

ขั้นตอนแรก คือ การเลือกเปิดรับสาร (Selective Exposure) เป็นกระบวนการแรกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ที่พิจารณาจากค่านิยมและความเชื่อของตนเองว่าพร้อมที่จะเปิดรับสารหรือไม่ จะเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสารประเภทไหน จากสื่อใด และเวลาใด

ขั้นตอนที่สอง คือ การเลือกสารที่สนใจ (Selective Attention) เป็นขั้นตอนที่ถัดจากขั้นตอนแรก หลังจากการเปิดรับสารแล้ว บุคคลจะเลือกสรรข้อมูลข่าวสารที่สอดคล้องหรือสนับสนุนความต้องการของตนเอง (Supportive Information)

ขั้นตอนที่สาม คือ การเลือกสรรการรับรู้ (Selective Perception) มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้สารสนเทศที่ตนเห็นว่าสนใจตรงกับค่านิยมและความเชื่อของตนเอง โดยการแปรสภาพข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศที่สนใจไปเป็นความรู้พื้นฐาน (Cognition)

ขั้นตอนที่สี่ คือ การจดจำ (Selective Retention) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่บุคคลจะนำความรู้พื้นฐานที่สอดคล้องกับค่านิยมและความเชื่อของตนพัฒนาต่อไปเป็นการยอมรับที่ถาวร คือ พร้อมที่จะจดจำต่อไป

2. ปัจจัยด้านค่านิยมส่วนบุคคล สุพัตรา สุภาพ (2531) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องค่านิยมของสังคมเมืองและค่านิยมของสังคมชนบทในสังคมไทยไว้ ซึ่งค่านิยมของทั้งสองประเภทมีอิทธิพลส่งผลต่อค่านิยมที่สืบทอดไปยังพฤติกรรมของบุคคล โดยมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

ค่านิยมของสังคมเมือง คือ เชื่อในเรื่องเหตุและผล ขึ้นอยู่กับเวลา มีการแข่งขันมาก นิยมตะวันตก ชอบจัดงานพิธีฟุ่มเฟือยหรูหรา นิยมวัตถุ ชอบทำอะไรเป็นทางการ ยกย่องผู้มีอำนาจผู้มีตำแหน่ง วินัย ไม่รักของส่วนรวม พูดมากกว่าทำ ไม่ชอบเห็นใครเหนือกว่า เห็นแก่ตัวไม่เชื่อใจใคร

ค่านิยมของสังคมชนบท คือ ยอมรับบุญรับกรรมไม่โต้แย้ง ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ เชื่อถือโชคลาง ชอบเสี่ยงโชค นิยมเครื่องประดับ นิยมคุณความดี นิยมพิธีการและการทำบุญเกินกำลัง ชอบเป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุก ทำงานเป็นเล่นทำเล่นเป็นงาน พึ่งพาอาศัยกัน มีความเป็นส่วนตัวมากเกินไป รักญาติพี่น้อง มีความสันโดษ หวังความสุขชั่วหน้า

โดยเฉพาะค่านิยมของบุคคล (Human Value) เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก เพราะมักเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เยาว์วัย โดยสะสมขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ผนวกกับประสบการณ์ สิ่งที่มีอิทธิพลทำให้เกิดค่านิยมของแต่ละบุคคลมีที่มาจากหลายประการ เช่น จากวัฒนธรรมของสังคมที่อยู่อาศัย จากวิถีปฏิบัติในครอบครัวในชุมชน ค่านิยม จึงเป็นความเชื่อที่คงทนถาวรพอสมควร (Rokeach, 1973) และเป็นตัวกำหนดแบบแผนในการดำเนินชีวิต (Mode of Conduct)

รวมทั้งเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต (End-States of Existence) ที่บุคคล ชุมชนและสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและชื่นชอบ (Preferable) โดยเฉพาะค่านิยมของบุคคล เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดและจะมีอิทธิพลต่อความคิด การตัดสินใจ รวมทั้งพฤติกรรมการแสดงออกในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลด้วยเสมอ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2558, ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์, 2558, Schwartz, 2006)

นอกจากนั้น ฤทธิณัณฑ์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์ (2559) ยังได้นำเสนอแนวคิดเรื่องค่านิยมที่สำคัญของคนไทย จำนวน 10 ค่านิยม โดยค่านิยมทั้งหมดล้วนส่งผลต่อแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ประกอบด้วยค่านิยมต่างๆ ดังนี้ คือ 1) การให้ความสำคัญกับตัวเองหรือบุคคล 2) ภาระบุญคุณ 3) การปรับตัวเข้ากับโอกาสและสิ่งแวดล้อม 4) ความสัมพันธ์และคุณธรรมทางสังคม 5) ความมั่งคั่งร่ำรวย 6) การมีความรู้ความสามารถ 7) อำนาจนิยม 8) พุทธศาสนา 9) การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และ 10) ความสนุกสนาน

จากข้อมูลจะพบว่ามนุษย์แต่ละคนจะมีความแตกต่างหลากหลายทั้งค่านิยมและความเชื่อ ส่วนบุคคล ความรู้ความสามารถ ทักษะความชำนาญ บุคลิกภาพ ทัศนคติ การรับรู้ ความพึงพอใจความชอบหรือไม่ชอบสิ่งต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงเป็นปกติวิสัยที่จะเกิดปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันได้ บางครั้งจึงเกิดการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรหรือความดีความชอบกัน (สุพาณี สฤษฎ์วานิช, 2552) ดังนั้นการมีปัจจัยต่างๆ ด้านความคิดเห็นและมุมมองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกันนี้เอง จึงเกิดเป็นสาเหตุของการกระทบกระทั่งกันและกลายเป็นความไม่พึงพอใจกันไม่ชอบหน้ากัน เกิดความไม่ลงรอยกันและสุดท้ายจะกลายเป็นความขัดแย้งกันในที่สุด โดยผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกเรื่องหนึ่งของฤทธิณัณฑ์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์ (2561) พบข้อมูลว่า ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับตัวเองหรือตัวบุคคลมากที่สุด (ร้อยละ 85.40) และค่านิยมเกี่ยวกับการมีความรู้ ความสามารถน้อยที่สุด (ร้อยละ 26.90)

Phillips (1965) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่าคนไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Self-Centered) จึงส่งผลให้มีพฤติกรรมชอบทำอะไรตามที่ตนเองพึงพอใจ เป็นคนไม่ค่อยตรงต่อเวลา มีพฤติกรรมการเลียนแบบตามกระแสสังคม เช่น ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่ค่อยมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ เกียจคร้าน ไม่ค่อยมีความอดทนและเห็นแก่ตัว

Miller (1995) ให้ความหมายเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของมนุษย์ เพราะค่านิยมมีผลต่อความรู้สึก ความคิด และท่าทางการแสดงออก ที่ทำให้สังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดี ได้รับการยอมรับจากสังคมและยึดถือปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความคิดเห็นส่วนใหญ่ของคนในสังคมตามช่วงเวลาต่างๆ และสถานการณ์ของชุมชนหรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

Rojjanaprapayon (1997) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่าคนไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ค่อยมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบด้านหน้าที่พลเมืองของตนเอง ปฏิบัติตัวแบบไม่คงเส้นคงวาไม่เสมอต้นเสมอปลาย และบางส่วนไม่ชอบปฏิบัติตามกฎหมายชอบหาช่องว่างหลีกเลี่ยงกฎกติกา

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์ (2560) ได้ศึกษาชุมชนและพบว่าชุมชนกำลังประสบปัญหาค่านิยมของระบบทุนนิยมกำลังเข้ามา ในขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กกำลังเสื่อมคลายลงเนื่องจากวิถีในการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยการสำรวจข้อมูลพบว่าถึงแม้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวยังอยู่ในระดับมาก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนและเครือญาติมีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องระดมความคิดเห็นจากคนทุกๆ กลุ่มในชุมชนเพื่อสร้างมติร่วมกัน (Consensus-Common Agreement) ต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรม นอกจากนั้น งานวิจัยยังพบข้อมูลว่าการมีส่วนร่วมนั้นควรตระหนักว่าใครมีคุณสมบัติ มีความเหมาะสมที่จะแสดงลักษณะการมีส่วนร่วมแบบใด

3. ปัจจัยด้านความเชื่อส่วนบุคคล ความเชื่อส่วนบุคคล เป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่ผู้คนในสังคมยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ ความเชื่อจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหา คนเราจึงสามารถกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างจริงจังแข็งขันหรืออย่างบ้าคลั่งด้วยความเชื่อที่ผิดแต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคมได้เท่าๆ กับที่ทำอย่างต่อเนื่องด้วยความเชื่อที่ถูกต้อง ดังนั้นการกระทำที่ใช้สติปัญญาย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้นอาจใช้มาทดสอบความเชื่อและ

ตรวจดูความถูกต้องของความเชื่อนั้นได้ (กมลชนก จันทร์แดง และคณะ, 2561) ในอีกแง่มุมหนึ่งพิจารณาได้ว่าการที่คนเราจะยอมรับและเชื่อสิ่งใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย (บ้านจอมยุทธ, 2561) ได้แก่ 1) การถูกครอบงำให้เชื่อด้วยสื่อโฆษณาหรือการครอบงำจากวัฒนธรรมที่เจริญมากกว่า 2) การถูกล้างสมองให้เชื่อด้วยการสื่อสารจากข้อมูลที่บิดเบือน และ 3) การถูกล่อลวงให้เชื่อด้วยการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2536) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่า เป็นระดับสภาพจิตใจของบุคคลที่มอบความไว้วางใจ ให้ความเชื่อใจและมั่นใจต่อสิ่งต่างๆ หรือบุคคลต่างๆ ที่ตนเองมีความเชื่อมั่น หากบุคคลใดมีความเชื่อว่าสถานการณ์ใดเป็นความจริงมันก็จะเป็นจริงตามนั้น ใครเชื่อว่าสิ่งใดจะเป็นอย่างไร ผลดีจะเป็นอย่างนั้น เช่น เชื่อว่าเพื่อนเป็นมิตรที่ดี เพื่อนก็จะเป็นมิตรตามความเชื่อของตน ทั้งนี้เพราะเมื่อมีความเชื่อเกิดขึ้นมา ความมั่นใจก็จะเกิดขึ้นตามมาด้วยและจะมีความพยายามที่หาวิถีทางที่จะเข้าถึงความสำเร็จตามความเชื่อของตนเองให้จงได้ ไม่ว่าความเชื่อนั้นจะมีจริงหรือไม่จริง ความเชื่อก็มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์อย่างแน่นอน นันทนา ขุนภักดี (2530) ได้ศึกษาและสรุปแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่าเป็นสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นสอดคล้องคล้อยตามและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองเชื่อได้อย่างไม่มีข้อสงสัยใดๆ รวมทั้งเต็มใจที่จะนำข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ไปแจ้งกับบุคคลอื่นๆ ต่อเนื่องไปได้อีก โดยอาจไม่คำนึงถึงความถูกต้องหรือไม่จากความเชื่อนั้นๆ ของตนเอง ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคล อาจมีสาเหตุมาจากความไม่รู้ก็เป็นไปได้ เพราะความเชื่อ คือ การยอมรับ การไว้ใจว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่ตนเองไว้วางใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักตรรกะหรือมีเหตุผลมีหลักวิทยาศาสตร์มารองรับความเชื่อนั้นๆ เช่น คนที่เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลางต่างๆ หรือเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง จะมีความยึดมั่นว่า สิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง หรือคนที่เชื่อในฤกษ์ยามจะยึดมั่นว่าวันเวลาการโคจรของดวงดาวต่างๆ จะก่อให้เกิดผลกระทบทางใดทางหนึ่งต่อตัวมนุษย์หรือต่อสังคมประเทศชาติได้ นอกจากนั้นความเชื่อของมนุษย์ ยังสามารถแบ่งออกได้เป็นอีก 2 ประเภท คือ

1) ความเชื่อทั่วๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดา เช่น ความเชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฝนตกฟ้าร้องฟ้าผ่า น้ำท่วม ฯลฯ ว่าเป็นเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เกิดขึ้น จึงหาวิธีการเพื่อกราบไหว้อ้อนวอนมิให้เหตุร้ายเกิดขึ้น เป็นต้น หรือความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ที่บอกเล่าสืบต่อกันมา เช่น บอกว่าคนที่หน้ากร้อ คอสั้น ห้ามคบ หรือหญิงที่เดินกางแขนเหมือนชาย เป็นสตรีโทษ ห้ามแต่งงานด้วย กรณีเกี่ยวกับสัตว์ เช่น ควายที่จะนำมาใช้งานต้องดูขวัญว่าที่ตัวมีกี่ขวัญ ถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ จึงมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เช่น เวลาต้นไม้มีดอกช่อห้ามชี้จะทำให้ผลเน่า เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีมานานแล้วว่าการทำไม่ดีจะตกนรก ถูกยมบาลทรมาน ถ้าทำดีจะมีสุขขึ้นสวรรค์ เชื่อว่าตายแล้วไปเกิดในชาติหน้าต่อๆ ไป เป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากศาสนาเช่นกัน เป็นความชาญฉลาดของคนโบราณที่ใช้เป็นอุบายสอนคนเพื่อให้เป็นคนดี มีความหวังในชีวิต

2) ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ คือ การเชื่อถือโดยรู้สึกเกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับ อันไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้ นับเป็นอีกหนึ่งความเชื่อที่ยังคงอยู่ในสังคมไทยที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน

ดังนั้นความเชื่อ จึงเกิดขึ้นได้อย่างหลากหลายหนทาง โดยเป็นการยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่คนไว้ใจเชื่อมั่น โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ เพราะความเชื่อเป็นความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมที่ยึดมั่นและยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นความจริงมีเหตุผลหรืออาจไม่มีเหตุผลและไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น เชื่อเรื่องดวงโหราศาสตร์ เชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นกฎแห่งวิบากกรรม จึงทำให้บุคคลนั้นมุ่งกระทำแต่ความดี ไม่ต้องการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ส่งผลทำให้สังคมโดยรวมเกิดความสงบสุขขึ้นมาได้ เมื่อพิจารณาในประเด็นนี้จึงถือเป็นประโยชน์ของความเชื่อได้เช่นกัน จากข้อมูลที่นำเสนอมาผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาปัจจัยดังกล่าวเพื่อสรุปข้อค้นพบและนำเสนอแนวทางแก้ไขในการนำไปพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของนักศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชน
4. เพื่อสรุปนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อการสื่อสารกับบุคคลอื่นอันจะส่งผลไปถึงการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล นักศึกษาชายและหญิง ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม รหัส GE2242 ภาคการศึกษาที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2561 จำนวน 103 คน โดยมีนักศึกษาจากคณะต่างๆ ได้แก่ คณะศิลปศาสตร์ สาขาภาษาอังกฤษ และสาขาการท่องเที่ยวคณะสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อม สาขาการจัดการโรงพยาบาล คณะบริหารธุรกิจ/การบัญชี คณะภาษาและวัฒนธรรมจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิด ประเด็นเกี่ยวกับความหมายของปัจจัยด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล โดยให้เป็นผู้เขียนคำตอบแบบสอบถามเอง (Self-administration questionnaire) โดยมีการสำรวจความคิดเห็น (Survey research) แบบวัดผลครั้งเดียว (One-Shot Case Study) ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การสนทนากลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นประสบการณ์จากค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลของตนเองกับผลกระทบทั้งข้อดี ข้อเสียในการนำไปพัฒนาชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยตัวแปรอิสระและตัวแปรตามด้วยการทดสอบค่าไคสแคว์ (Chi-Square) โดยทดสอบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่อสรุปให้เห็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านค่านิยมส่วนบุคคล

ที่	ปัจจัยด้านค่านิยมส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1	ชอบใช้ของแบรนด์เนม	10	9.70
2	ไม่ชอบให้ใครมายุ่งเรื่องส่วนตัว	8	7.76
3	ต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองถึงจะดี	9	8.73
4	คิดนอกกรอบเพื่อสร้างความแตกต่าง	18	17.47
5	ต้องติดตามข่าวสารทันสมัยอยู่ตลอดเวลา	17	16.50
6	ต้องพูดภาษาที่สอง เช่น อังกฤษ จีน ให้ได้	14	13.59

ที่	ปัจจัยด้านค่านิยมส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
7	ทำงานจิตอาสาบ้างเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม	13	12.62
8	ต้องเรียนให้สูงเพื่อทำงานที่ดีค่าตอบแทนสูง	7	6.79
9	ควรมีแฟนเป็นเพื่อนคู่คิดในการเรียนหรือการทำงานต่างๆ	4	3.88
10	ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องคนอื่นเพราะจะทำให้เกิดความวุ่นวายกับชีวิต	3	2.91
รวม		**103**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบข้อมูลว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นด้านปัจจัยการคิดนอกกรอบเพื่อสร้างความแตกต่างมากที่สุด จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 17.47

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านค่านิยมส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน

ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านค่านิยมส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย	SD.	χ^2
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 103 คน	32 (31.06) (ช=8, ญ=24)	48 (46.60) (ช=28, ญ=20)	19 (18.44) (ช=7, ญ=12)	4 (3.88) (ช=0, ญ=4)	4.05	0.81	.007

ระดับ α = .05

จากตารางที่ 2 ข้อมูลจากผลการทดสอบ พบว่า ปัจจัยด้านเพศกับค่านิยมส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ด้านผลกระทบกับการพัฒนาชุมชน กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ α = .05 โดยผลการทดสอบความสัมพันธ์ ได้ค่าไคสแคว์ที่ระดับ χ^2 = .007 คือ ยอมรับสมมติฐาน

ตารางที่ 3 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านความเชื่อส่วนบุคคล

ที่	ปัจจัยด้านความเชื่อส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1	เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว	8	7.76
2	เชื่อว่ากตัญญูต่อพ่อแม่ชีวิตจะเจริญ	12	11.65
3	เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริง	11	10.67
4	เชื่อว่าหากไม่เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องมีเหตุร้ายได้	13	12.62
5	เชื่อว่าคนเราเกิดมามีวิบากกรรมของตนเองต้องชดใช้	10	9.70
6	เชื่อว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ใช่เหตุบังเอิญ	14	13.59
7	เชื่อว่าคนที่ประกอบอาชีพดีๆ เช่น ครู นักวิชาการ นักกฎหมาย จะเป็นคนดีด้วย	12	11.65
8	เชื่อว่าคนเราพัฒนาได้ถ้าตั้งใจจริงมุ่งมั่นจริงต้องทำได้	14	13.59
9	เชื่อว่าการคบคนดีจะพาตัวเราไปเจอสิ่งที่ดีด้วย	6	5.82
10	เชื่อว่าชาติหน้ามีจริงต้องทำสิ่งที่ดีๆ ทำบุญไว้มากๆ ชาติหน้าจะได้สบาย	3	2.91

จากตารางที่ 3 พบข้อมูลว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นด้านความเชื่อว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ใช่เหตุบังเอิญ และเชื่อว่าคนเราพัฒนาได้ถ้าตั้งใจจริงมุ่งมั่นจริงต้องทำได้ จำนวนมากที่สุดเท่ากัน คือด้านละ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 13.59

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านความเชื่อส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน

ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านความเชื่อส่วนบุคคลกับการพัฒนาชุมชน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย	SD.	χ^2
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 103 คน	83 (80.58) (ช=38, ญ=45)	20 (19.41) (ช=5, ญ=15)	4.81	0.40	.091

จากตารางที่ 4 ข้อมูลจากผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านเพศกับความเชื่อส่วนบุคคลไม่มีความสัมพันธ์ด้านผลกระทบกับการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ α = .05 โดยผลการทดสอบความสัมพันธ์ได้ค่าไคสแคว์ที่ระดับ χ^2 = .091 คือ ปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชน

ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเพศกับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย	SD.	χ^2
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 103 คน	32 (31.06) (ช=11, ญ=21)	45 (43.68) (ช=13, ญ=32)	26 (25.24) (ช=19, ญ=7)	4.06	0.75	.001

ระดับ α = .05

จากตารางที่ 5 พบข้อมูลจากผลการทดสอบว่า ปัจจัยด้านเพศมีความสัมพันธ์กับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ α = .05 โดยผลการทดสอบความสัมพันธ์ได้ค่าไคสแคว์ที่ระดับ χ^2 = .001 คือ ยอมรับสมมติฐาน

ผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสนทนากลุ่มย่อย พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มากกว่าร้อยละ 50 คือ จำนวนเกินครึ่งหนึ่งของกลุ่มนักศึกษาผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันว่าปัจจัยด้านค่านิยมส่วนบุคคลนั้นเป็นแนวคิดแนวปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นตัวกำหนดและตัดสินใจในการดำรงชีวิต เช่น คนไทยเชื่อว่า การเรียนจบสูงๆ มีหน้าที่การงานที่ดี จะทำให้สบายหรือถ้าทำงานรับราชการจะทำให้ดูมีหน้ามีตาในสังคม เพราะจะได้รับการดูแลจากรัฐและจะได้สุขสบายทั้งตัวเองและครอบครัว จากตัวอย่างที่กล่าวมา ในความเป็นจริงของชีวิต ค่านิยมนั้นๆ ก็มิได้เป็นจริงหรือสำคัญเสมอไป เพราะคนที่เรียนจบมาสูงแต่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตก็มีมากมาย ทำงานเป็นรับราชการแต่ไม่ได้สบายก็มีเป็นจำนวนมากเช่นกัน ดังนั้นการมีค่านิยมเป็นสิ่งที่ดีแต่ควรเดินตามค่านิยมที่นำไปปรับใช้ได้จริงไม่ใช่จมอยู่กับสิ่งที่เขาบอกกันต่อๆ กันว่าทำแล้วดี ค่านิยมเป็นทัศนะของคนหรือสังคมที่มีต่อสิ่งของ ความคิด และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนา คุณค่าและความถูกต้องของสังคมนั้นๆ เช่น คนตะวันตกอย่างชาวอเมริกันถือว่าประชาธิปไตย มีค่ามีความสำคัญมากควรดูแลปกป้องรักษาไว้ด้วยชีวิต ชาวอเมริกันมีความรักในอิสระและรักเสรีภาพ เป็นต้น ส่วนค่านิยมของคนไทยหรือคนตะวันออกโดยทั่วไปนั้นแตกต่างจากค่านิยมของชาวอเมริกันหรือคนตะวันตก เช่น คนไทยถือว่าความสงบสุขทางจิตใจและการทำบุญให้ทานเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา การเคารพเชื่อฟังบิดามารดาและการกตัญญูรู้คุณเป็นสิ่งที่ควรยกย่อง นอกจากนั้น ค่านิยม ยังหมายถึง สิ่งที่บุคคลพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแล้วยอมรับไว้ในความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ค่านิยมจะคงอยู่ในตัวบุคคลในรูปของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบกับค่านิยมใหม่ ซึ่งตนพอใจกว่าก็จะยอมรับไว้

เมื่อบุคคลประสบกับการเลือกหรือเผชิญกับเหตุการณ์และต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเข้าจะนำค่านิยมมาประกอบการตัดสินใจทุกครั้งไป ค่านิยมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติของบุคคลโดยตรง

ส่วนปัจจัยด้านความเชื่อส่วนบุคคลนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มากกว่าร้อยละ 50 ได้แสดงความคิดเห็นว่าเป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่ยึดมั่นและยอมรับในสิ่งนั้นๆ อาจมีเหตุผลหรือไม่มีก็ได้ จึงเรียกได้ว่าเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ตัวอย่างเช่น คนไทยมีความเชื่อในเรื่องของผีสาง เทวดา กฎแห่งกรรม กระทำสิ่งใดก็จะได้รับผลตอบแทนเช่นนั้น เชื่อเรื่องบาปบุญ เชื่อการรู้คุณบิดามารดา จะทำให้ชีวิตเจริญ การเลือกเชื่อมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เชื่อไปในทางที่ดีก็ไปปรับใช้ในชีวิตให้มีความสุข แต่ถ้าเชื่อมากเกินไปก็เกิดเป็นความงมงายหรือถ้าทำไม่ได้ตามความเชื่อหรือค่านิยมที่ตั้งไว้ก็จะก่อให้เกิดทุกข์ โดยค่านิยมของคนไทยในยุคนี้นิยมวัดคุณค่าของคนจากวัตถุหรือวัดจากการแต่งกาย ให้ความสำคัญกับสินค้าที่มียี่ห้อราคาแพงและเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่นิยมเรียกกันว่าสินค้า “แบรนด์เนม” (Brand Name) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า หรืออุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกอย่างโทรศัพท์มือถือนั้นจะเข้ามามีบทบาทในชีวิตมากกว่าการเป็นสิ่งของเครื่องใช้ เพราะกลายเป็นเครื่องวัดความมั่งมี วัดความดีงาม ความน่าเคารพ สรรเสริญของคนในสังคม จึงเป็นเหตุให้หลายคนขาดสติความยั้งคิดดิ้นรนแสวงหาข้าวของเครื่องใช้ราคาแพง เพียงเพื่อความภาคภูมิใจในการได้ครอบครอง ได้โอ้อวด โดยไม่เลือกวิธีการในการแสวงหาสิ่งเหล่านั้น หลงคิดไปว่าการมีบ้างถือเป็นสิ่งที่ดี จึงเข้าสู่กระบวนการกระทำความผิดเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่เรียกกันว่าแบรนด์เนม เพราะคนในสังคมใช้เกณฑ์ค่านิยมเหล่านี้มาเป็นตัวตัดสินคุณค่าของมนุษย์

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่ามีความสอดคล้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ คือ ปัจจัยด้านเพศกับค่านิยมส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ด้านผลกระทบกับการพัฒนาชุมชน รวมทั้งปัจจัยด้านเพศมีความสัมพันธ์กับผลกระทบด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยด้านเพศกับความเชื่อส่วนบุคคลไม่มีความสัมพันธ์ด้านผลกระทบกับการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ว่า

ปัจจัยด้านเพศและค่านิยมส่วนบุคคลนั้นมีอิทธิพลมากกว่าความเชื่อส่วนบุคคล ดังที่สุพัตรา สุภาพ (2531) ได้นำเสนอไว้ว่าค่านิยมมีอิทธิพลที่สืบทอดไปยังพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะค่านิยมของบุคคล (Human Value) เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยากเพราะมีความคงทนถาวรพอสมควร (Rokeach, 1973) โดยจะมีอิทธิพลต่อความคิด การตัดสินใจ รวมทั้งพฤติกรรมการแสดงออกในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลด้วยเสมอ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2558, ปิ่นกนกวงศ์ปิ่นเพ็ชร์, 2558, Schwartz, 2006) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตระกูล ชำนาญและคณะ (2561) ที่พบว่า ปัจจัยด้านเพศมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชน และสอดคล้องกับ ฤทธิณัณฑ์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์ (2561) และ Phillips (1965) ที่พบข้อมูลว่า คนไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับตัวเองหรือตัวบุคคลมากที่สุดถึงร้อยละ 85.40 แต่ที่น่าเป็นห่วงคือ งานวิจัยที่พบว่า คนไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่คงเส้นคงวา หลีกเลี่ยงกฎกติกา (Rojjanaprapayon, 1997) และควรต้องดำเนินการตามที่ พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์ (2560) ได้ศึกษาชุมชนและพบว่ามีความจำเป็นต้องระดมความคิดเห็นจากคนทุกกลุ่มในชุมชนเพื่อสร้างมติร่วมกัน (Consensus-Common Agreement) ต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมหรือช่วยกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

บทสรุป

ข้อดีของค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคล ได้แก่ ทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง คิดนอกกรอบอยู่เสมอ เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล เป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อำนาจของใคร เป็นคนทันสมัยอยู่ตลอดเวลา อาจนำไปพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติให้ดียิ่งขึ้นได้

ข้อเสียของค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคล ได้แก่ ถ้ามีมากไปก็อาจทำให้ชีวิตประสบปัญหาได้ อาจจะชักจูงไปในทางที่ผิด อาจไม่ฟังความคิดเห็นของใคร เอาแต่ตัวเองเป็นหลัก ค่านิยมบางอย่างอาจไม่เหมาะกับตัวเอง แต่ก็ยังทำตามค่านิยมอยู่ ความเชื่อหรือค่านิยมบางอย่างอาจมีแต่ความเท็จไม่มีความจริง ซึ่งส่งผลให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ลำบาก จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา จนทำให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาของส่วนรวมล้มเหลวได้ ดังนั้นมนุษย์เราควรพิจารณายึดถือทั้งสองปัจจัยแต่พอสมควร อย่าเอาทั้งชีวิตไปผูกติดกับความเชื่อหรือค่านิยมให้มากจนเกินไป

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อการสื่อสารกับบุคคลอื่นอันจะส่งผลไปถึงการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ จากข้อมูลที่ได้รับมาผู้วิจัยเสนอว่า ควรนำข้อมูลจากงานวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ดังนี้ คือ

1. รณรงค์ให้เกิดการรับรู้และตระหนักในปัญหาด้านค่านิยมส่วนบุคคลรวมทั้งความเชื่อส่วนบุคคลมากยิ่งขึ้น เพราะส่งผลต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลและการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

2. แนวทางการปรับแก้ไขปัญหาจากปัจจัยทั้งสองด้านนี้ จึงต้องอาศัยองค์ความรู้ในการวิเคราะห์ตนเองของบุคคลนั้นๆ ว่าตนเองเป็นเช่นไร มีความชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด มีความรู้ความสามารถทักษะใดที่สามารถนำไปช่วยพัฒนาชุมชนของตนเองได้บ้าง โดยต้องสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืน

3. เมื่อสร้างความเข้าใจและรู้เท่าทันปัญหาในด้านนี้แล้วจะทำให้บุคคลยอมรับในสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากปัจจัยทั้งสองด้านของตนเอง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นเพื่อการสื่อสารที่มีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือ สร้างสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชนที่อยู่อาศัยร่วมกัน เช่น สร้างความร่วมมือในการดำเนินการเพื่อป้องกันความเสียหายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นและการช่วยกันแก้ไขปัญหาในชุมชนที่เกิดขึ้นแล้ว และต้องการให้คนในชุมชนช่วยกันดำเนินงาน สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดความสำเร็จขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชนที่อาจมีค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน แต่สามารถทำงานร่วมกันได้เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม อันเป็นเป้าประสงค์สำคัญของการวิจัยในครั้งนี้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารทุกระดับของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ได้ให้โอกาสและสนับสนุนทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอย่างดีในการทำงานและการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2558). *คนเราตัดสินใจเพื่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร.* กรุงเทพฯ: ส.ไพบูลย์การพิมพ์.

กมลชนก จันทร์แดง, ขวัญฤทัย บุญเนตร, นัฐพร อุตะมะ และเพื่อน. (2561). *ความเชื่อ*. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครลำปาง

ตระกูล ชำนาญ. (2561). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 19*(1), 105-113.

นันทนา ขุนภักดี. (2530). *การวิเคราะห์ความเชื่อของชายไทยในสวัสดิรักษา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บ้านจอมยุทธ. (2561). *ความเชื่อก่อนการนับถือพระพุทธศาสนา*. สืบค้นจาก https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-2/thai_philosophy/08.html

ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์. (2558). ปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมของนักศึกษา ปริญญาตรีมหาวิทยาลัยภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. *สุทธิปริทัศน์, 32*(101), 121-133.

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2560). “กระบวนการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้าน หนองนาสร้าง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์, 5*(1), 166-190.

ฤทธิณัณท์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์. (2559). คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. *วารสารวิชาการ*, *21*(29), 110-143.

ฤทธิณัณท์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์. (2561). คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วาทวิพากษ์: ค่านิยม มายาคติ และอุดมการณ์ที่ปรากฏ ในหนังสือ “วรรคทองในวรรณคดีไทย” *วารสารธรรมศาสตร์*, *37*(1), 19-42.

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุพัตรา สุภาพ. (2531). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุพาณี สฤษฎ์วานิช. (2552). *พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ แนวคิดและทฤษฎี.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

DeFleur, M. L., & Ball-Rokeach, S. (1982). *Theories of mass communication (4th ed.).* New York: Longman.

Miller, W. R. (1995). *The ethics of motivational interviewing revisited. Behavioral and Cognitive Psychotherapy, 23*, 345-348.

Phillips, H. P. (1965). *Thai peasant personality: The patterning of interpersonal behavior in the village of Bang Chan.* California: University of California Press.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values.* New York: Free Press.

Rojjanaprapayon, W. (1997). *Communication patterns of Thai people in a non-Thai context.* Doctoral dissertation Perdue University.

Schwartz, S. H. (2006). *Basic human values: Theory, measurement, and applications.* Revue française de sociologie.

แนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

THE HOSPITALITY MARKETING MIX DEVELOPMENT GUIDELINES TOWARDS TOURISTS NEEDS : MAE SAI PA MEING VILLAGE, LONG KHOD SUB-DISTRICT, PRAO DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ศิริรักษ์ ยาวิราช ชรัญญา สุวรรณเสรีรักษ์ เก็จวลี ศรีจันทร์
ศุภวัชร์ อินฝาง และรุจิรา สุขมณี

10

แนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

THE HOSPITALITY MARKETING MIX DEVELOPMENT GUIDELINES TOWARDS TOURISTS NEEDS : MAE SAI PA MEING VILLAGE, LONG KHOD SUB-DISTRICT, PRAO DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ศิริรักษ์ ยาวิราช ชรัญญา สุวรรณเสรีรักษ์ เก็จวลี ศรีจันทร์ ศุภวัชร์ อินฝาง และรุจิรา สุขมณี
Sirirux Yawiraj, Charunya Suwannasereerak, Katewalee Sirjun, Supawat Infand and Rujira Sookmanee
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
Faculty of Business and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดบริการ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์กลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยการวิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีจำนวน 10 คน ชาย 3 คน หญิง 7 คน ทำการทดลองโปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน พบว่า เมื่อทำการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างจะถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่จะกลับมาท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างแน่นอน และ 2) กลุ่มที่ไม่แน่ใจ หรือไม่กลับมาอีกอย่างแน่นอน ปัจจัยหลักที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเดินทางกลับมาท่องเที่ยว ได้แก่ บุคลากร ซึ่งกลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นในทางเดียวกัน ได้แก่ ความเป็นมิตร ความมีน้ำใจ เต็มใจช่วยเหลือ รองลงมา ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีความสวยงาม ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรมอันดีงาม วิถีชีวิตประเพณีที่ยึดถือกันอย่างเข้มแข็ง สิ่งนำเสนอทางกายภาพที่บริสุทธิ์ หากได้รับการปรับปรุงให้สะดวกและปลอดภัย จะเป็นจุดขายที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากนี้กระบวนการที่ได้มาตรฐาน รวดเร็ว การสื่อสารเพื่อสร้างการรู้จักช่องทางการจำหน่ายที่สะดวก จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่บ้านแม่สายป่าเมี่ยงได้รับการยอมรับ และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวได้

คำสำคัญ: ส่วนประสมการตลาดบริการ ความต้องการของนักท่องเที่ยว หมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง

Abstract

This research aimed to study the development hospitality marketing mix for the needs of tourists in Mae Sai Pa Meing, Long Khod Sub-district, Prao District, Chiang Mai Province. The qualitative data were collected by group interview from 10 samples . The male samples were 3 and female samples were 7. The experimental was the travel program for 2 days 1 night.

The samples were divided into 2 groups: 1) The group will return to the place and 2) The group is uncertain to return to the place or will not come back to the place. The main factors which make the samples return to the place are people. They shared the same opinion about the friendliness and helpfulness of people. The other factors are beautiful products, the abundance of nature, good culture, the traditional way of living and physical presentation which is clean. It is an important selling point if it has been updated to be more convenient and safety. In addition, standardized processes, fast, communication and convenient distribution channels will help to promote Mae Sai Pa Meing to be well known more quickly.

Keywords: Hospitality Marketing Mix, Tourists' needs, Mae Sai Pa Mieng

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภาคเหนือมีรายได้หลักของประชากรมาจากการท่องเที่ยวและเกษตรกรรม โดยหากกล่าวถึงภาคการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมประเพณี จนได้รับขนานนามว่า "กุหลาบงามของเมืองไทย" ซึ่งล้วนมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นอุทยานหลวงราชพฤกษ์ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ดอยอินทนนท์ ห้วยตึงเฒ่า น้ำตกแม่สา ถนนคนเดินท่าแพ ฯลฯ ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา จังหวัดเชียงใหม่มีการเติบโตจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในปี 2559 ตัวเลขรายได้ท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่อยู่ที่ 90,137.28 ล้านบาท จำนวนนักท่องเที่ยว 9,623,958 คน แยกเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 6,721,819 คน ต่างประเทศ 2,902,139 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2561) นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังได้รับรางวัลระดับโลกมากมาย อาทิ เมืองน่าท่องเที่ยวระดับ Top 10 ของโลก, Golf Destination of the year เป็นต้น สำหรับปี 2560 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่ ตั้งเป้าหมายมีรายได้เพิ่ม ร้อยละ 10 จำนวนนักท่องเที่ยว 9.6 ล้านคนเป็น 10 ล้านหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ซึ่งทั้งหมดอยู่ที่สถานการณ์และปัจจัยทั้งใน และนอกประเทศ ตลอดจนกิจกรรมที่ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเตรียมการส่งเสริมตลอดทั้งปี โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาจากปีที่ผ่านมา Check in Chiang Mai in High Seasons เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว Gen-Y อายุระหว่าง 17-35 ปี ที่อยู่ในวัยทำงานและชอบท่องเที่ยวแบบท้าทาย รวมทั้งกลุ่มที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงกีฬา หรือการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในกลุ่มสูงวัยที่มีกำลังซื้อสูง (มติชนออนไลน์, 2561)

จากข้อมูลทางสถิติ ประกอบกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้พื้นที่ทางการท่องเที่ยวต้องปรับตัวให้สอดรับกับปริมาณ และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่กำลังจะเดินทางเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเริ่มมีการสำรวจและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

หมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตั้งอยู่บนที่ราบสูงของตำบลโหล่งขอด ซึ่งมีภูเขาล้อมรอบ มีพื้นที่ 14 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 9,250 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติศรีลานนาทั้งหมด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาเนินเขา มีความลาดชัน

เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำ สภาพพื้นที่ป่าเป็นป่าเบญจพรรณ มีความอุดมสมบูรณ์มาก ลักษณะภูมิอากาศของหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง มีฝนตกชุกในฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ 20 องศาเซลเซียส จากสภาพของพื้นที่ดังกล่าว ทำให้มองเห็นถึงศักยภาพ ในด้านภูมิประเทศที่สวยงาม อุดมสมบูรณ์ และภูมิอากาศที่หนาวเย็นตลอดปี อันเป็นจุดแข็งที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แล้วยังมีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ความเป็นอยู่ของชุมชนที่ยึดถือวิถีดั้งเดิมมีประเพณีที่ประชากรยึดมั่น ปฏิบัติอย่างงดงาม อีกทั้งหมู่บ้านได้รับแหล่งทุนสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เพื่อพัฒนาส่งเสริมอาชีพจากแหล่งต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

แต่เนื่องจากหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยงยังไม่เป็นที่รู้จัก โดยมีสาเหตุที่มาจาก การคมนาคมเข้าถึงหมู่บ้านยังประสบปัญหา กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝน ไม่สามารถเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านได้ การสื่อสารโทรคมนาคมที่ถูกตัดขาด ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ ขาดการติดต่อจากภายนอกพื้นที่ ทั้งนี้คู่แข่งขันใกล้เคียงมีสภาพพื้นที่ กิจกรรม ที่พัก สาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปา เส้นทางคมนาคม การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมมากกว่า จึงทำให้ชื่อของหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยงถูกมองข้าม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำไปพัฒนาส่งเสริมศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดการรับรู้ เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว และส่งผลไปยังการพัฒนาอาชีพ รายได้อย่างยั่งยืนของคนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาส่วนประสมการตลาดบริการ และพฤติกรรมผู้บริโภคของนักท่องเที่ยวชาวไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Groups) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมเดินทางท่องเที่ยว จำนวน 10 คน โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมเดินทาง ดังนี้ มีอายุตั้งแต่ 18-40 ปี อยู่ในกลุ่ม Generation Y และ Generation X รักการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีความพร้อมสำหรับการเดินทางด้วยเท้าระยะไกล มีความรู้ขั้นพื้นฐานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และผจญภัย

2. ผู้เข้าร่วมเดินทางทำการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ผู้ทำการวิจัยได้จัดเตรียมโปรแกรมการท่องเที่ยวในแบบ Package: Two Day Trip (เที่ยว 2 วัน)

3. ผู้เข้าร่วมเดินทางแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกจากการสัมผัสแหล่งท่องเที่ยวตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ได้จัดเตรียม

การเลือกผู้สมัครใจจำนวน 10 คน เนื่องจาก เป็นจำนวนที่เหมาะสมในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อคิดเห็น และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกสามารถจดบันทึกได้โดยละเอียด สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยใช้ประเด็นคำถาม และการซักถามในลักษณะที่ไม่มีโครงสร้างแบบขยายความออกไป (Divergent Interviewing) เพื่อไม่เป็นการปิดกั้นข้อมูล ได้ข้อมูลที่กว้างลึกและถูกต้องจากบุคคลที่หลากหลาย ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดโดยพิจารณาถึงรายละเอียดที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ประเด็นหลักในการซักถาม ได้แก่

1. ความรู้สึกที่มีต่อการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว
2. ความรู้สึกที่มีต่อส่วนประสมการตลาดบริการของการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่
3. สิ่งที่ต้องการ และคาดหวังว่าจะได้รับต่อไปในอนาคต หากต้องเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยการวิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎี

ผลการวิจัย

ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม ได้ให้ผู้เดินทางที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ร่วมท่องเที่ยวตามโปรแกรมท่องเที่ยวข้างต้น โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 10 คน แบ่งเป็นชาย 3 คน หญิง 7 คน อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี 2 คน และ 31-40 ปี 8 คน ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม

ปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการ	ผลการวิจัย		
	ข้อคิดเห็น	จุดเด่น	จุดด้อย
1. ผลิตภัณฑ์ (Product) 1.1 ที่พัก (โฮมสเตย์)	- ความสะอาด ไม่ว่าจะเป็นตัวบ้าน บริเวณบ้าน ห้องนอน เตียง ที่นอน หมอน ผ้าห่ม ห้องน้ำ จัดว่าอยู่ในระดับที่ดี แสดงถึงความใส่ใจในการต้อนรับของเจ้าของบ้าน อีกทั้งยังแสดงออกถึงความเป็นมิตร มีน้ำใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส เต็มใจในการจัดหาบริการเพิ่มเติมตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ - อากาศที่เย็นตลอดปี เกิดความสบายในตัวบ้านพัก ทำให้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเครื่องปรับอากาศ หรือพัดลม - บ้านพักแบ่งสัดส่วนชาย หญิงอย่างชัดเจน กลุ่มตัวอย่าง ชาย หญิงที่ไม่ใช่คู่สามี ภรรยา ไม่สามารถนอนพักในห้องเดียวกัน - ไม่มีสิ่งรบกวน สามารถพักผ่อนได้อย่างเต็มที่	- ความสะอาด - ความสงบเงียบ - ความอบอุ่น - วัฒนธรรมอันดีงาม	- ไฟฟ้า สามารถใช้งานได้เพียงแค่ 22.00 น. ทำให้ไม่มีไฟฟ้าแสงสว่างและไฟฟ้าที่จะใช้ในการดึงน้ำจากแหล่งน้ำมาใช้ กลุ่มตัวอย่างต้องรีบทำกิจวัตรส่วนตัวให้เสร็จอย่างเร่งด่วน

ปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการ	ผลการวิจัย		
	ข้อคิดเห็น	จุดเด่น	จุดด้อย
1.2 สถานที่ท่องเที่ยว	- สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตก มีความสวยงาม สะอาด มีความร่มรื่นของป่าไม้ อากาศเย็นทำให้การเดินทางเข้าสู่เส้นทางน้ำตกไม่ยากลำบากอย่างที่คาดการณ์ไว้ - สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ สถานปฏิบัติธรรม มีความสงบ มีเรื่องราวและความเป็นมาที่น่าสนใจ	- ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่ยังคงความงามบริสุทธิ์ - สภาพพื้นที่เหมาะแก่การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย	- พื้นที่ไม่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมที่จำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก - สัดส่วนของช่วงเวลาการเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวใช้เวลานาน จึงเหลือเวลาในการทำกิจกรรมน้อย - จุดอันตรายของแหล่งท่องเที่ยว ที่ยังขาดมาตรการการป้องกัน ไม่ว่าจะเป็น จุดหินลื่น น้ำไหลแรง น้ำลึก หรือสัตว์อันตราย - กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมมีเพียงภาคบรรยาย เกิดความน่าเบื่อ และขาดความน่าสนใจ
1.3 การบริการด้านอาหาร	- ประกอบด้วยอาหาร เช้า 1 มื้อ อาหารกลางวัน 1 มื้อ และอาหารเย็น 1 มื้อ - อาหารว่างรับนักท่องเที่ยว 1 มื้อ - อาหารโดยทั่วไปประกอบด้วยวัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มชาวบ้านปลูกเอง ปรุงเอง รายการอาหารเป็นแบบอาหารพื้นบ้านประจำถิ่น เช่น แกงหยวก ซึ่งสามารถรับประทานได้ในช่วงประเพณีสำคัญ ให้บริการในลักษณะบุฟเฟต์	- วัตถุดิบที่สดใหม่ - รสชาติอร่อย แปลกหารับประทานได้ยาก	- ปริมาณอาหารที่มากเกินไป ทำให้อาหารไม่น่ารับประทานในครั้งแรกที่เห็น และมีอาหารเหลือทิ้งจำนวนหนึ่ง
2. ราคา (Price)	- ราคาที่ยอมรับได้อยู่ที่ 900-1,200 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ได้จากการคาดคะเนและประเมินร่วมกับโปรแกรมการท่องเที่ยว ที่พัก การเดินทาง อาหาร		เนื่องจากมีทางเลือกในแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่ราคาใกล้เคียงกัน เมื่อเปรียบเทียบกับสาธารณูปโภค การเข้าถึงต่างๆ ทำให้การตั้งราคาเป็นไปได้ค่อนข้างยาก หากตั้งราคาสูง หรือเท่ากับคู่แข่งขัน กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า หมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง อาจถูกมองข้าม และเป็นตัวเลือกในการเข้ามาท่องเที่ยวอันดับท้ายๆ หรือไม่เลือกเลย

ปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการ	ผลการวิจัย		
	ข้อคิดเห็น	จุดเด่น	จุดด้อย
3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place or Distribution)	กลุ่มชุมชน ยังไม่มีความรู้ และความสามารถใน การจัดช่องทางการติดต่อจุดขายโปรแกรมนำเที่ยว จุดขายที่พัก ฯลฯ ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อขอความช่วยเหลือ หรือประสานงานกับหน่วยงานที่มีความชำนาญในด้านการให้บริการในเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นตัวแทน ตัวกลางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว ไปยังนักท่องเที่ยว		ขาดการติดต่อสื่อสาร ขาดการประสานงานกับกลุ่มให้บริการด้านต่างๆ ทำให้จุดขาย จุดให้บริการต่างๆ ยังดำเนินการไม่ราบรื่น
4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion)	ข่าวสารต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องทราบ ไม่เคยถูกส่งผ่านสื่อที่มีประสิทธิภาพ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่รู้จัก	ความพยายาม และความตั้งใจในพัฒนาการใช้สื่อที่ทันสมัยเพิ่มขึ้น ตามคำแนะนำ เช่น การใช้ Facebook เป็นต้น	- ข้อจำกัดในด้านคลื่นสัญญาณ ทำให้การติดต่อสื่อสารจากแหล่งท่องเที่ยวสู่ภายนอกเป็นไปด้วยความยากลำบาก - ความรู้ ความสามารถในการบริหารข้อความบริหารสื่อของกลุ่มชุมชนมีน้อย
5. บุคลากร (People)	ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด คือ ความประทับใจต่อ มิตรภาพ น้ำใจ ความเอื้อเฟื้อยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งแสดงถึงความจริงใจและเต็มใจช่วยเหลือ ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีแนวโน้มที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวซ้ำ และบอกต่อแก่บุคคลภายนอกอย่างแน่นอน	ความจริงใจ ความเต็มใจช่วยเหลือ ความมีน้ำใจ สร้างความอบอุ่นใจและประทับใจแก่นักท่องเที่ยว	ความเป็นมืออาชีพในการให้บริการอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน เนื่องจากขาดความรู้ในเรื่องการให้บริการในระดับสากล
6. สิ่งนำเสนอทางกายภาพ (Physical Evidence)	สภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติสูง สวยงาม ปราศจากสิ่งรบกวน เช่น มลภาวะ เสียงรบกวนจากความบันเทิงจากสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ	ความเป็นธรรมชาติ อากาศที่บริสุทธิ์ และอุณหภูมิที่หนาวเย็น ตลอดปี	ขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์บางแห่งยังรกไปด้วยพันธุ์ไม้ที่ไม่รู้จัก การเดินทางด้วยถนนที่ยังเป็นดินลูกรัง มีปริมาณฝุ่นจำนวนมาก
7. กระบวนการ (Process)	กระบวนการในการรับ การนำเที่ยว การเข้าพัก ของกลุ่มชุมชนบ้านแม่สายป่าเมี่ยง มีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูงตามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ทุกกระบวนการจะรอให้นักท่องเที่ยวพร้อม ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางเข้าไปยังพื้นที่หรือท่องเที่ยวตามโปรแกรมที่ระบุไว้	นักท่องเที่ยวไม่ต้องกังวลกับความเร่งรีบตามกำหนดการต่างๆ	มาตรฐานทางกระบวนด้านเวลาที่รอให้ทุกคนพร้อม หาเวลาไม่เป็นไปตามกำหนด ย่อมทำให้โปรแกรมต่างๆ ในการเดินทางถูกเลื่อนออกไป ส่งผลกระทบต่อสถานที่ที่จะต้องเข้าถึง กิจกรรมท่องเที่ยวที่ต้องทำอาจไม่สามารถทำได้ครบถ้วนตามที่ตั้งกำหนด

อภิปรายผล

จากการเก็บข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ตามความพึงพอใจ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่จะกลับมาท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยงอย่างแน่นอน โดยให้เหตุผลดังต่อไปนี้ หมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง เป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสูงมาก การที่ในพื้นที่ขาดการติดต่อสื่อสารเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่พร้อมจะต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสงบอย่างแท้จริง อากาศที่เย็นสบายตลอดปี ความบริสุทธิ์ของอากาศที่หาได้ยากจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หากชุมชนสามารถรักษาพื้นที่ ป่าไม้ให้อยู่ในสภาพที่ดีตลอดไปได้จะช่วยทำให้เป็นสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น นอกจากนี้ ฤดูฝน ไม่สามารถท่องเที่ยวได้ เนื่องจากเป็นช่วงที่ปริมาณน้ำมากและไหลหลาก อาจเกิดอันตรายในการเดินทางเข้าพื้นที่ จะช่วยจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และฟื้นฟูธรรมชาติในช่วงที่ไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้อีกด้วย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ไม่แน่ใจว่าจะกลับมาท่องเที่ยว และไม่กลับมาอย่างแน่นอน ในกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า การท่องเที่ยวในนิยามของกลุ่ม คือการพักผ่อน ที่มาจากความสะดวกสบาย ตั้งแต่การเดินทาง การเข้าพัก การทำกิจวัตรส่วนตัว ยิ่งการเดินทางเข้าถึงลำบากเท่าไหร่ การทำกิจวัตรถูกจำกัดด้วยอุปสรรคด้านสาธารณูปโภค กลุ่มตัวอย่างมองว่า แหล่งท่องเที่ยวอื่นสามารถตอบโจทย์ได้มากกว่า

สิ่งที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างกลับมาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยงอย่างแน่นอน เรียงลำดับตามความสำคัญ และความพึงพอใจได้ดังต่อไปนี้

1. บุคลากร (People) ความเป็นมิตร ยิ้มแย้ม อัธยาศัย และความจริงใจ ทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกอุ่นใจ ความเหนื่อยล้าที่เกิดจากการเดินทางบรรเทาลงได้ จากความช่วยเหลืออย่างเต็มใจของคนในชุมชน สอดคล้องกับ มุมมองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน (สุดถนอม ตันเจริญ, 2560) ที่กล่าวถึง ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และนำเสนอข้อมูลที่แท้จริง และความเป็นมาของสถานที่และชุมชนนั้นๆ

แนวทางการพัฒนา

1) การพัฒนาด้านทักษะภาษา เพื่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นชาวไทย หรือชาวต่างชาติ ซึ่งในปัจจุบันชุมชนใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร ถึงแม้จะฟัง หรือทำความเข้าใจไม่ยาก แต่ก็อาจทำให้การสื่อความหมายผิดเพี้ยน นอกจากนี้ ภาษาต่างประเทศที่จำเป็นได้แก่ ภาษาอังกฤษ ก็จะต้องได้รับการอบรม เพิ่มเติมความรู้ ให้สามารถสื่อสารด้วยการพูด การฟังให้มากขึ้น

2) การพัฒนาความรู้ และทักษะการให้บริการตามมาตรฐานการจัดการที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การนำเที่ยว การประกอบอาหาร การปฐมพยาบาล และมาตรการในการรักษาความปลอดภัย

3) การจัดกลุ่มการทำงานให้เป็นระบบ จัดแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน กรอบการทำงาน และวิธีการประสานงานให้เป็นไปอย่างราบรื่น

2. ผลิตภัณฑ์ (Product) ความสะอาด สงบ ของที่พัก ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์ งดงาม อากาศดี เย็นสบายตลอดปี คือเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างจะกลับมาท่องเที่ยว และจะบอกต่อไปยังบุคคลอื่น เพื่อให้เดินทางเข้ามายังหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง

ข้อค้นพบ

1) กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มากกว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ กล่าวคือ น้ำตก เป็นสิ่งดึงดูดใจ ให้กลุ่มตัวอย่างอยากกลับมาท่องเที่ยว มากกว่า สถานปฏิบัติธรรมในชุมชน

2) กิจกรรมท่องเที่ยวที่สร้างความพึงพอใจให้แก่กลุ่มตัวอย่าง จะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตก มากกว่าการเดินชม หรือศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี

3) กลุ่มตัวอย่างไม่ต้องการนอนพักในป่า หรือแคมป์ที่จัดเตรียมไว้ให้ สมัครใจเดินเท้าในระยะทางที่ไกลเพื่อกลับไปพักยังโฮมสเตย์ เนื่องจากกังวลในเรื่องความปลอดภัย

แนวทางการพัฒนา

1) การสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่

1.1 ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีอันดีงาม มีความแปลก แฝงความหมาย และกุศโลบายให้ต้องศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาว และฤดูร้อนที่จัดเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้แก่ เดือนมกราคม ประเพณีทานข้าวใหม่แด่พระสงฆ์ ประเพณีทานหลัวผิงไฟพระเจ้า ประเพณีทานข้าวล้นบาตร หรือเจดีย์ข้าวเปลือก เจดีย์ข้าวสาร สอดคล้องกับ (มาโนช นวลสระ, 2559) ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของไทลื้อในมิติของการนำประเพณีไปประยุกต์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในด้านวัฒนธรรม

1.2 ด้านพืช อาหาร ยาสมุนไพร ที่สามารถปลูกได้ในสภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศในพื้นที่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง โดยประชาชนในหมู่บ้านป่าเมี่ยง ถือว่า ต้นชา 100 ปี เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน สอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน : โครงการหลวงปางดะ (รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร, 2558) ที่กล่าวถึงการสร้างจุดเด่นของชุมชน รูปแบบเชิงเกษตรเฉพาะตัวให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

2) การพัฒนามาตรฐานด้านที่พัก ให้จัดอยู่ในมาตรฐานโฮมสเตย์ ทั้งการให้ความรู้ การอบรม การทดสอบมาตรฐานเพื่อให้ผ่านการรับรองในระดับสากล ให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

3) การรักษา อนุรักษ์ ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยนำแผนโครงการโหล่งขอดโมเดลที่ได้มีการทำการศึกษาหาแนวทางร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัย กลุ่มงานที่จัดตั้งขึ้นของชุมชนมาใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม ปกป้องไม่ให้ความทันสมัยของเมืองเข้ามาเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่งดงามต้องเปลี่ยนแปลง

4) มีการปลูกจิตสำนึกรักและหวงแหน ธรรมชาติ สร้างมาตรการ ระเบียบในการเข้าใช้สถานที่ และนำไปปฏิบัติใช้อย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับ การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (ปนันดา จันทร์สุกรี, นลินี พานสายดา, ไพลิน เชื้อหยก และนิตินัย รุ่งจินดารัตน์, 2560) ที่กล่าวถึงวิธีการจัดการความรู้ของชุมชน ได้แก่ การออกกฎระเบียบ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดการความรู้ตามทฤษฎีเกลียวความรู้

3. สิ่งนำเสนอทางกายภาพ (Physical Evidence) สภาพแวดล้อมโดยรอบ ประกอบด้วย ป่าไม้ ไร่ สวน แปลงปลูกพืช สิ่งปลูกสร้างทั้งที่พัก ศาลาอเนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน

ข้อค้นพบ

สภาพของแหล่งท่องเที่ยวยังคงความอุดมสมบูรณ์ ตามลักษณะของภูมิประเทศที่เป็นป่าไม้ แต่ยังขาดการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ที่จะรองรับการเดินทางท่องเที่ยว และเข้าพักของนักท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนา

1) ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ ให้สะอาด ไม่รกเรื้อไปด้วยพืช วัชพืช ที่อาจเป็นถิ่นอาศัยของสัตว์มีพิษต่างๆ สอดคล้องกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่น : Retro-Retro Market ตลาดน้ำเมืองลิกอร์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ทัศนียา บริพิศ, 2560) ที่กล่าวว่า ลักษณะการวางแผนในการจัดการตลาดน้ำ Retro-Retro Market ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การวางแผนการใช้ที่ดิน การปรับแต่งภูมิทัศน์ของเมือง

2) ปรับปรุงถนนให้สามารถเดินทางได้อย่างสะดวก และปลอดภัยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของฝุ่นที่ฟุ้งกระจายระหว่างการเดินทาง

4. กระบวนการ (Process) เริ่มต้นตั้งแต่การจอง การรับ การเข้าพัก การนำเที่ยว และการส่งนักท่องเที่ยวกลับโดยสวัสดิภาพ

ข้อค้นพบ

1) ขาดมาตรฐานการให้บริการให้เป็นไปตามกระบวนการ และกำหนดขั้นตอนเวลา

2) ขาดการประสานงานกันระหว่างกลุ่มงาน ทำให้การทำงานบางอย่างซ้ำซ้อน เลยกำหนดระยะเวลาการให้บริการสร้างความสับสนทั้งกับสมาชิกกลุ่มงาน และนักท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนา

1) การจัดการองค์กรให้มีความเชี่ยวชาญในส่วนงานของตนเอง พร้อมการประสานงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้จากการอบรม การเรียนรู้ในลักษณะ Learning by doing ระหว่างการทำงานต้องพร้อมรับคำติชม เพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการในคราวต่อไป

2) การจัดกลุ่ม หน้าที่รับผิดชอบให้มีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน และสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างคล่องตัว เพื่อความรวดเร็วในแต่ละกระบวนการตั้งแต่การรับ-การเดินทาง-การเข้าพัก-การท่องเที่ยว-การเดินทางกลับ

5. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เนื่องจากการขาดการสื่อสาร การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ของกิจกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : การรับรู้ของนักท่องเที่ยว ความพร้อมของเจ้าของกิจกรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย (ธีระ สินเดชารักษ์ และนาฬิกอติภัค แสงสนิท, 2556) กล่าวว่า รูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ของประเทศไทยขาดการประชาสัมพันธ์ สิ่งนี้เองเป็นสิ่งเร่งด่วนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรีบดำเนินการ

แนวทางการพัฒนา

1) การใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพ ทั้งต้นทุนต่ำ กระจายข่าวได้กว้างขวาง มีความน่าเชื่อถือในระดับที่ผู้เข้าชมสามารถให้คะแนนความพึงพอใจได้ อาทิ การใช้ Social Media ได้แก่ Facebook, Instagram และ Twitter เป็นต้น

2) การเปิดตัวพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวของบ้านแม่สายป่าเมี่ยงในงานจัดแสดงสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดใกล้เคียง หรือกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

6. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) บริเวณให้บริการ จุดจำหน่ายที่กลุ่มนักท่องเที่ยวยังไม่สามารถหาช่องทางการติดต่อได้

1) การอาศัยกลุ่มบริษัทนำเที่ยว เป็นคนกลางในการจำหน่าย ติดต่อโปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกในการติดต่อ เดินทางเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว

2) จัดตั้งสถานที่ในการติดต่อที่สะดวก ลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาติดต่อได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นด้านการจราจร ที่จอดรถ เป็นต้น

7. ราคา (Price) ในส่วนของราคา หากการพัฒนา 6 ด้านเป็นไปอย่างครบถ้วน การกำหนดราคา ตามแผน คือ 1,000-1,200 บาท ต่อหนึ่งโปรแกรมการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นราคาที่นักท่องเที่ยวยอมรับได้

บทสรุป

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ ยังอยากเดินทางกลับเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง และพร้อมที่จะบอกต่อแก่บุคคลอื่น โดยระดับความสำคัญ ความพึงพอใจที่มีต่อส่วนประสมการตลาดบริการอันดับแรก ได้แก่ คนที่มีความยิ้มแย้ม ความเป็นมิตร หากได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์ กระบวนการงานบริการ จะสามารถทำให้บ้านแม่สายป่าเมี่ยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ทัศนียา บริพิศ. (2560). การบริหารจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่น : Retro-Retro Market ตลาดน้ำ เมืองลิกอร์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารบริการและการท่องเที่ยวไทย*, *12*(2), 71-79.

ธีระ สินเดชารักษ์ และนาฬิกอติภัค แสงสนิท. (2556). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : การรับรู้ของนักท่องเที่ยวความพร้อมของเจ้าของกิจกรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย.* คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปนันดา จันทร์สุกรี, นลินี พานสาตา, ไพลิน เชื้อหยก และนิตินัย รุ่งจินดารัตน์. (2560). การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, *11*(3), 49-62.

มาโนช นวลสระ. (2559). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อ. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 17*(2), 5-26.

มติชนออนไลน์. (2561). *ททท.เชียงใหม่ ตั้งเป้าปี 60 รายได้เพิ่ม 10% นักท่องเที่ยวเข้า 10 ล้าน*. สืบค้นจาก http://www.matichon.co.th

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน : โครงการหลวงปางดะ. *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 9*(1), 19-36.

สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13*(2), 1-24.

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่. (2561). *ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่.* สืบค้นจาก http://chiangmai.nso.go.th/

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ศ.ดร.กิตติชัย วัฒนานิกร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.อำนวย ขนันไทย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.สายสมร ลำยอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.อาวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.วิบูลย์ รัตนาปนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรธน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.เพทาย พงษ์เพียจันทร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ธวัชชัย รัตน์ชเลศ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.พัชรินทร์ ระวียัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ธีรภัทร วรรณฤมล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.รวี ลงกานี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ยุวดี พีรพรพิศาล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ธนกร ช้างน้อย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.พิศิษฐ์ สิงห์ใจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.พัชรา ตันติประภา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ไพรัช ตระการศิรินนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.อรชร มณีสงฆ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.สมชาย ปรีชาศิลปกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.สุวรรณา เลาหะวิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.เอกรัฐ บุญเชียง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ปรุตม์ บุญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.นิสิต พันธมิตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.อุเทน ปัญโญ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ชิตชล ผลารักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.นงลักษณ์ เขียนงาม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปรีชา เจ็งเจริญ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.วสันต์ จอมภักดี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.วัชรพงษ์ รัชยพงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.อดิศักดิ์ ธีรานุพัฒนา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.เดชา ทาปัญญา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.อังคณา อินตา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.กนกพร แสนเพชร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ไพลิน ภูจีนาพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ธนะชัย พันธ์เกษมสุข	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วรรณพร ทะพิงค์แก	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ปฐมาวดี จงรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.พนม กุณาวงค์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.นัทมน คงเจริญ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วรัทยา แจ้งกระจ่าง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วิสุทธร จิตอารี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.สวัสดิ์ สนิทจันทร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.มนทิพย์ ตั้งเอกจิต	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.นันท์นภัส แสงฮอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ธารณ์ ทองงอก	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.คณิเทพ ปิตุภูมินาค	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.บานจิตร สายรอคำ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.นิวุฒิ หวังชัย	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ.จักรภพ วงศ์ละคร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.นิกราน หอมดวง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.พิมพ์ชนก สังข์แก้ว	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.รจพรรณ นิรัญศิลป์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.ศิวรัตน์ กุศล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.พูลพงศ์ สุขสว่าง	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.กนกพร รัตนสุธีระกุล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รศ.ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.มนตรี แย้มกสิกร	มหาวิทยาลัยบูรพา
รศ.ดร.เชียน วันทนียตระกูล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
รศ.ดร.โกสุม สายใจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผศ.ดร.อัจฉริยา สุริยะวงศ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อ.ดร.กรรณิกา เจิมเทียนชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ทพ.ดร.สุรสิงห์ วิศรุตรัตน์	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
ดร.นพ.ชูสิน สีลพัทธ์กุล	โรงพยาบาลสารภี
ผศ.ดร.บุลรัตน์ สิทธิพงศ์	โรงเรียนสิริมังคลานุสรณ์
อ.ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผศ.ดร.วรรณทนี สันติกุล	Hong Kong Polytech University
Professor Dr. Andreas Zins	Modul University, Vienna, Austria
ผศ.ดร.บุษบา สิทธิการ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
รศ.เอนก ชิตเกษร	มหาวิทยาลัยพายัพ
รศ.ดิเรก ควรสมาคม	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ พลสงคราม	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ.ดร.เขตไท ลังการ์พินธุ์	มหาวิทยาลัยพายัพ
อ.ดร.สุวรรณา พลอยศรี	มหาวิทยาลัยพายัพ
อ.ดร.ฐิติ ฐิติจำเริญพร	มหาวิทยาลัยพายัพ
รศ.ดร.โกศล มีคุณ	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ผศ.ดร.วรรณา ศิลปอาชา	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผศ.ร.ท.หญิง ดร.เกิดศิริ เจริญวิศาล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่
ผศ.ดร.นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.ดร.ไพบูลย์ ศรีชัยสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.ดร.พงษ์แก้ว อุดมสมุทรหิรัญ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.ดนุลดา จามจุรี	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.วีระ พันธุ์เสือ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.ดร.ศรัณย์ นักรบ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร.ชลาธิป สมาหิโต	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ อริยะเครือ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนคร
รศ.ดร.รจนา ชื่นศิริกุลชัย	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร.ตระกูลพันธ์ พัชรเมธา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร. พรหทัย ตัณฑ์จิตานนท์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร.สุดารัตน์ สิทธิสมบัติ	มหาวิทยาลัยเนชั่น
อ.ดร.วารัชต์ มัธยมบุรุษ	มหาวิทยาลัยพะเยา
อ.ดร.ฤทัยภัทร พิมลศรี	มหาวิทยาลัยพะเยา
อ.ดร.รัฐภูมิ พรหมณะ	มหาวิทยาลัยพะเยา
รศ.ดร.ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.สุกัญญา แช่มช้อย	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ยอดพล เทพสิทธา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.วัลลภัช สุขสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ศรชัย มุ่งไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.ดร.ศุภธณิศร์ เติมสงวนวงศ์	สมาคมเครือข่ายที่ปรึกษาระดับชาติ
ผศ.ดร.รณิดา ปิงเมือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ศ.ดร.มนัส สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.วรรณวดี ม้าลำพอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สมเกตุ อุทธโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.พิชาภพ พันธุ์แพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.วาริพิณ มงคลสมัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.วีระศักดิ์ ชมภูคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.สนิท สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ประวัติ พื้นผาสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ว่าที่ร้อยตรี สกล แก้วศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ยุพิน อินทะยะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.พิไล เลิศพงศ์พิรุฬห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.พวงพยอม ชิดทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.กมลณัฏฐ์ พลวัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปทมรัศมิ์ นาคนิษฐนนต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สิทธิชัย สาเอี่ยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สามารถ ใจเด็ด	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สุทธินันท์ ชื่นชม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.พัฒนา บุญญประภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.สนิท หาจัตุรัส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.อรกัญญา กาญจนธารากุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.สายหยุด มูลเพชร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ. ว่าที่ ร.อ.ดร.ขจร ตรีโสภณากร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.ธิดารัตน์ สืบญาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อ.ดร.ทัตพร คุณประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จุไรรัตน์ จุลจักรวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จิติมา กตัญญู	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จตุพร เสถียรคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.กาญจน์ณภัทร ปัญญาโกญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.ศุภกฤษ เมธีโภคพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปิยะพร ต้นณีกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
รศ.ดร.ศรัณย์ นักรบ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.อุดมศักดิ์ สาริบุตร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
อ.ดร.จุฑาศินี ธัญปราณีตกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.ฐากร สิทธิโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รศ.ดร.สุจิตรา รอดสมบุญ	ข้าราชการบำนาญ

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นวารสารเพื่อรองรับงานวิชาการเพื่อสังคม

โดยมีเป้าหมายและขอบเขต (Aim and Scope) ที่รับตีพิมพ์บทความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือท้องถิ่น ทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการศึกษา ที่สามารถแสดงได้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม ชุมชน และท้องถิ่น และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในความตระหนักและการรับรู้ในปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชน และท้องถิ่น โดยมีองค์ประกอบทางด้านงานวิจัยที่บ่งชี้สภาพการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ ชุมชนและสังคม เป็นงานวิจัยที่มีส่วนร่วมและได้รับการยอมรับของสังคม และงานวิจัยที่ใช้องค์ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น หรือสามารถคาดการณ์ ประเมินผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง และเสนอแนวทางการพัฒนาสังคม ชุมชน และท้องถิ่นให้ยั่งยืน

รูปแบบของวารสาร

- กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม
- บทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความละ 2 ท่านต่อเรื่อง โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double-blind Peer Review)
- วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ได้จัดทำ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบตีพิมพ์ (Print) เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรก ปีพ.ศ.2543 ISSN 1513-8410 (Print) 2) รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Online) เริ่มเผยแพร่ ปีพ.ศ.2561 ISSN 2651-2068 (Online)

รูปแบบการเขียนบทความ/บทความวิจัย

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ลง “วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่” และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ โดยวารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม พ.ศ.2556-มีนาคม พ.ศ.2557 จะเป็นวารสารเพื่อรองรับงานวิชาการเพื่อสังคม โดยการกำหนดเป้าหมายและขอบเขต (Aims & Scope) ที่จะตีพิมพ์บทความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือท้องถิ่น ทางด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการศึกษา ที่สามารถแสดงได้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในความตระหนักและการรับรู้ในปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชน โดยเนื้อหาของบทความควรจะนำเสนอให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- สภาพการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ในบทนำ ที่มาของปัญหา)
- การมีส่วนร่วมและการยอมรับของสังคมเป้าหมาย (มีผู้แต่งร่วมเป็นภาคเอกชนหรือตัวแทนชุมชน)
- กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (วิธีการทดลอง บทสรุปเชิงเสนอแนะ)
- ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้ในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น (ทฤษฎีและกรอบแนวคิด)
- การคาดการณ์สิ่งที่จะตามมาภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นแล้ว (ข้อเสนอแนะหลังบทสรุป)
- การประเมินผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (เป็น Outcome ของงาน พิจารณาจากการนำไปใช้ประโยชน์และ Citation)
- แนวทางการติดตามและธำรงรักษาพัฒนาการที่เกิดขึ้นให้คงอยู่ต่อไป (เป็น Outcome ของงาน พิจารณาจากการนำไปใช้ประโยชน์และ Citation)

การเตรียมต้นฉบับบทความ มีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการพิมพ์

1. ตัวอักษร : ใช้ตัวอักษร **Th Sarabun PSK** โดยชื่อบทความใช้อักษรตัวหนา ขนาด 20 pt ชื่อผู้เขียนและหัวข้อหลักใช้อักษรตัวหนา ขนาด 18 pt และเนื้อเรื่องใช้อักษรตัวปกติ ขนาด 16 pt

2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ : บนและซ้าย ขนาด 1.5 นิ้ว ล่างและขวา ขนาด 1 นิ้ว

3. ความยาวของเนื้อหา : ไม่เกิน 15 หน้า รวมตารางรูปภาพ และเอกสารอ้างอิง

4. รูปแบบการใช้ภาษาอังกฤษในเนื้อเรื่องภาษาไทย :

- ชื่อวิทยาศาสตร์ คำขึ้นต้นให้ใช้อักษรตัวใหญ่ และใช้ตัวอักษรเอียง เช่น Uglena acus
- ชื่อเฉพาะให้ขึ้นต้นด้วยตัวใหญ่ทุกคำ เช่น Berdmann, Lemmermann
- ภาษาอังกฤษทั้งในและนอกวงเล็บให้ใช้ตัวเล็ก เช่น random complete block design
- ตัวย่อให้ใช้อักษรตัวใหญ่ทั้งหมด และควรมีคำเต็มบอกไว้ในการใช้ครั้งแรก เช่น (random complete block design, RCBD)

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. ชื่อเรื่อง (Title) : ใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษเฉพาะตัวอักษรแรกของชื่อเรื่องเท่านั้นที่ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ (capital letter) นอกนั้นใช้ตัวพิมพ์เล็ก ยกเว้นชื่อเฉพาะ

2. ชื่อผู้วิจัย : ระบุชื่อ สกุล ของผู้วิจัยหลักและผู้ร่วมวิจัย ด้วยตัวหนา โดยระบุสถานที่ทำงานหรือหน่วยงานที่สังกัดและอีเมล ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. บทคัดย่อ (Abstract) : (ภาษาไทยก่อนและตามด้วยภาษาอังกฤษ) เป็นการสรุปสาระสำคัญ ประเภทวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย และสรุปผลการวิจัยที่กระชับและชัดเจน ระบุตัวเลขสถิติที่สำคัญ ใช้ภาษารัดกุมเป็นประโยคสมบูรณ์และเป็นร้อยแก้ว ไม่แบ่งเป็นข้อๆ โดยบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่ควรเกิน 1 หน้ากระดาษขนาด A4 และให้ระบุคำสำคัญ (keywords) ไว้ท้ายบทคัดย่อในแต่ละภาษา

4. บทนำ (Introduction) : ให้เขียนอธิบายปัญหา วัตถุประสงค์ และการตรวจสอบเอกสาร

5. ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) : อธิบายถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทดลองและอธิบายวิธีการศึกษาทดลอง ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีดำเนินการวิจัย เครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

6. ผลการวิจัย (Results) : การเขียนเสนอผลการศึกษาควรกระชับและแสดงการวิจัยถึงผลที่ชัดเจน หากมีตาราง กราฟ หรือรูปภาพให้มีเนื้อหาหรือวิธีการอธิบายประกอบ

7. การอภิปรายผล (Discussions) : การเขียนอภิปรายผลการศึกษา เป็นการชี้แจงผลการวิจัยว่าตรงตามวัตถุประสงค์ สมมติฐานของการวิจัย สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของผู้อื่นที่มีอยู่ก่อนหรือไม่ อย่างไร ด้วยเหตุผลใด เปรียบเทียบหรือตีความเพื่อเน้นความสำคัญของงานและสรุปให้เข้าใจง่ายที่สุด

8. บทสรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Suggestions) : ให้เขียนสรุปสาระสำคัญของผลงานวิจัยว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเน้นถึงปัญหาหรือข้อโต้แย้งในสาระสำคัญ ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

9. กิตติกรรมประกาศหรือคำขอบคุณ (Acknowledgement) : อาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ โดยเป็นการแสดงความขอบคุณผู้ช่วยเหลือในงานวิจัยแต่ไม่ได้เป็นผู้ร่วมในงานวิจัย

10. เอกสารอ้างอิง การอ้างอิงแบบแทรกปนไปกับเนื้อหา : เนื้อหาบทความใช้ระบบการอ้างอิงแบบนามปี (ชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) ตัวอย่างเช่น ...ลมุล รัตตากร (2529) ได้กำหนดคุณสมบัติของ...

รูปแบบการเขียนรายการอ้างอิง

การเขียนเอกสารอ้างอิงให้เรียงเอกสารที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดตามลำดับอักษรตัวแรกของรายการที่อ้างอิง โดยเรียงลำดับแบบพจนานุกรม และให้เรียงภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ มีรูปแบบการเขียนแบบ APA (American Psychological Association) ดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ.* ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สีลาภรณ์ บัวสาย. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

Courtney, T. K. (1965). *Physical Fitness and Dynamic Health*. New York: McGrew-Hill Inc.

2. วารสาร

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่* (ฉบับที่), เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าสิ้นสุด.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2531). การปฏิรูปหลักสูตรมหาวิทยาลัยในประเทศที่กำลังพัฒนา. *อุดมศึกษา, 13* (34), 14-20.

Elmastas, M., O. lsildak, I. Turkekal and N. Temar. (2007). Determination of antioxidant activity and antioxidant compounds inwild edible mashroom. *Food Composition and analysis*, *20*, 337-345**.**

3. วิทยานิพนธ์

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อวิทยานิพนธ์/การค้นคว้าแบบอิสระ.* ระดับวิทยานิพนธ์/การค้นคว้าแบบอิสระ คณะ สถาบันการศึกษา.

ยุรีพรรณ แสนใจยา. (2545). *แนวทางการพัฒนาไร่ชาสุวิพุห์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงรายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

4. เอกสารวิชาการอื่นๆ

ชื่อ สกุล ผู้เขียนหรือหน่วยงาน. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่องหรือชื่อหนังสือ.* ประเภทของเอกสาร. สถาบันหรือหน่วยงานที่จัดพิมพ์. สถานที่พิมพ์.

คณะกรรมการอำนวยการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย. (2549). *คู่มือคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์*. สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร.

5. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง.* สืบค้นจาก ชื่อ website

วิจารย์ พานิช. 2554. **วิชาการรับใช้สังคม.** สืบค้นจาก http://www.gotoknow.org/ posts/440436

การส่งต้นฉบับ

จัดส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสาร

ที่เว็บไซต์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch/index

การประเมินบทความต้นฉบับ

ต้นฉบับจะต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 2 ท่านต่อเรื่อง โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double-blind Peer Review) สถาบันวิจัยและพัฒนาจะเป็นผู้สรรหา เพื่อรับการประเมิน กรณีมีการแก้ไขสถาบันวิจัยและพัฒนาจะส่งผลการอ่านประเมินคืนผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

หมายเหตุ

1. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ใน “วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่” ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
2. เนื้อหาบทความที่ปรากฏในวารสารเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ไม่รวมความผิดพลาดอันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์
3. ในกรณีเป็นบทความที่ส่งมาจากบุคคลภายนอก จะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการประเมิน และกลั่นกรองบทความ จำนวน 3,000 บาท

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ (Publication Ethics in the Rajabhat Chiang Mai Journal)

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นวารสารเพื่อรองรับงานวิชาการเพื่อสังคม เพื่อให้การเผยแพร่วารสารเป็นไปอย่างถูกต้อง จึงได้กำหนดแนวปฏิบัติและจริยธรรมการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานไว้สำหรับการดำเนินงานของวารสาร ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. วารสารขอให้ผู้นิพนธ์รับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ของผู้นิพนธ์และไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน
2. ผู้นิพนธ์ต้องรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย โดยไม่บิดเบือนข้อมูลหรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จ
3. วารสารขอให้ผู้นิพนธ์มีการอ้างอิงทั้งส่วนเนื้อหาและรายการอ้างอิงท้ายบทความเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมาอ้างอิง
4. วารสารขอให้ผู้นิพนธ์เขียนบทความวิจัยให้ถูกต้อง โดยยึดตามรูปแบบของวารสารที่กำหนดไว้ในคำแนะนำผู้เขียน
5. วารสารขอให้ผู้นิพนธ์ที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคนเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยเรื่องนั้นจริง
6. หากมีแหล่งทุนสนับสนุนงานวิจัยให้ระบุแหล่งทุนด้วย
7. หากมีผลประโยชน์ทับซ้อนใดๆ วารสารขอให้ผู้นิพนธ์ระบุผลประโยชน์ทับซ้อนดังกล่าวด้วย
8. บทความที่เกี่ยวกับการวิจัยในมนุษย์ควรผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน (ถ้ามี) โดยให้แนบหลักฐานการรับรองมาพร้อมบทความที่ส่งให้กับกองบรรณาธิการ

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการ (Duties of Editors)

1. จัดหากองบรรณาธิการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งเปิดเผยชื่อและสังกัดที่ถูกต้องของกองบรรณาธิการในวารสาร
2. ไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์บทความและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น
3. คัดเลือกและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร
4. ไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์บทความและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น
5. ตรวจสอบและปฏิเสธการตีพิมพ์บทความที่เคยเผยแพร่ที่อื่นมาแล้ว
6. ไม่ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความโดยใช้เหตุผลและความรู้สึกส่วนตัว ต้องหาหลักฐานมาพิสูจน์ก่อน
7. ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์บทความ ผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ
8. ตรวจสอบการคัดลอกผลงานทางวิชาการของผู้อื่นในบทความ หากพบการคัดลอกผลงานดังกล่าวจะต้องหยุดกระบวนการประเมินบทความ และติดต่อผู้นิพนธ์บทความหลักเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์บทความ

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewer)

1. ต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในระหว่างการประเมินบทความ
2. ปฏิเสธการประเมินบทความ เมื่อพิจารณาว่าผู้ประเมินอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์บทความ เช่น เป็นผู้ร่วมโครงการ หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ หรือเหตุผลอื่น ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะได้อย่างอิสระ ภายหลังจากได้รับบทความจากกองบรรณาธิการ
3. ประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความ คุณภาพของการวิเคราะห์ข้อมูลและความเข้มข้นของผลงาน
4. หากพบว่าบทความมีความเหมือนหรือซ้ำซ้อนกับผลงานอื่น ผู้ประเมินต้องแจ้งบรรณาธิการวารสาร